GERARDI JOHA[illegible]

RHETORICES

CONTRACTÆ

SIVE

PARTITIONUM

ORATORIARUM

LIBRI V.

Ex decreto Illustr. ac Pot. HOLANDIÆ, & WESTFRISIÆ DD. ORDINUM *in usum Scholarum ejusdem Provinciæ excussi.*

OXONIÆ,

Excudebat *H. H.* impensis *Edw. Forrest.*

Anno Dom. M. DC. LXXII.

[illegible]

Perillustri Viro,

BENJAMINO AUBERIO MAURERIO FONTIDANGEO,

Christianissimo Regi in sanctiore consistorio Consiliario,

Et ejusdem in fœderatâ Belgicâ Legato.

Illustrissime Domine,

ETSI præsentem Galliarum, & fœderatæ Belgicæ statum cogitanti, non difficile esset conjicere, quantopere, si unquam, nunc publica te negotia distinerent, fiducia nihilominus fuit compellandi tui, atque id non aliâ de causâ, quàm ut Rhetorices hos libellos quinq; tibi de manu in manum traderem. Parum id verecundè à me factum esse, dixerit aliquis: sed tamen multa erãt, quæ ad illud impellerent. Nam obversabatur animo primum singularis planè

ac prope divina, in tanta dignitate humanitas tua. Simul occurrebat, te, magni Mæcenatis exemplo, literatos non minùs, quàm literas solitum amare, virum utiq; exquisitissimæ doctrinæ succo non leviter modo tinctum, sed penitùs imbutum. Neq; olim duntaxat hic ardor tuus, sed nunc etiam occupationes gravissimas elegantissimè diffindis Palladis ac Musarum sacris. In mentem quoque veniebat, eo in studiorum genere versari hunc laborem meum, quo cives tui fortissima Gallorum natio, ab omni prope gentis memoria, commendari, non minus quam armis, solet. Memineram enim ab antiquo illo Catone * proditum esse, *pleramque Galliam duas res industriosissime persecutam, rem militarem, & argutè loqui.* Sciebam urbem, terrarum olim dominam, Gallos dicendi magistros habuisse: atque hujus e- tiam gentis fuisse L. Plotium illum, qui, extremis L. Crassi temporibus, primus dicendi artem Romæ intulit; idque magno concursu, quod studiosissimus quisque apud eum exercere- tur, teste ad M. Titinnium Cicerone*.

Offerebant

** Apud Sosipatrum l. ex Originum libris. Ac puto eodem respexerit B. Hieronym. advers. Vigilantium, cum ait: Sola Gallia monstra non habuit; sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit. Atq; idem epist. ad Rusticũ laud. ubertatem Gallici nitoremq; sermonis.*

** Hieron. in Chron.*

**apud Sueton. de claris Rhetor.*

Offerebant se etiam, tum Narbonensis * Votienus, magni sub Augusto nominis Rhetor, quem postea à Tiberio in Baleares fuisse insulas relegatum, Tacitus * auctor est: tum illi, qui sub Nerone floruerunt, Domitius Afer Nemausensis, Clodius Quirinalis Arelatensis, L. Statius Ursulus Tolosanus. Et quis enumerat omnes Galliæ Rhetores, atque Oratores; præsertim si ad posteriora etiã tempora deveniendum sit; quorum multos referunt Burdigalensis Ausonius, ac B. Hieronymus. Ad hoc cogitabam, à veteri gloriâ non descivisse Galliam tuam, an quia & hæc & patrum ætas tot excellentes in arte nostra viros protulerit, quorum nomina tabulis æternitatis Fama inscripsit. Omnes illos dicere si velim, non patietur ingens numerus: & si possim, negotia tua vetabunt. Unum tamen præterire non sinit præsens instituti ratio. Est is vir summus, *Jacobus Auberius*, patruus tuus qui primum magna cum eloquentiæ laude in supremâ Parisiensium curiâ advocatus vixit: ac postea virtutis & honoris ergò præturæ urbanæ

** Martialis lib. 8, & Hieron. in Chron.*

** lib. 4. Annal.*

næ præfectus fuit, atque in ea ita se gessit, ut ob singulares animi dotes admirationi esset omnibus; unde & hoc inter alia virtutis suæ pretium tulit, quod rex ipse *Henricus* II. rarâ ejus prudentiâ,& Nestoreâ facundiâ motus,miserit eum ad regem Britanniæ legatum. Quâ in dignitate, regis sui,civiumque summam de se exspectationem etiam vicit,facileque ostendit non alteri justius convenire, quod de Cethego dixit Ennius *,

Flos in libatus populi suadæq, medulla.

* Lib.9.

Neque istam domus tuæ gloriam pateris obscurari,vir illustrissime: sed eam nominis tui luci,qua,longe lateque omnia implesti, potius adauges. Quippe quasi viva & spirans quædam patrui tui, vel potius Pithus ipsius, imago,ita prudentiæ juxta, ac facundiæ laudem pariter es complexus, ut Christianissimo Regi non alius æquè idoneus visus sit,qui apud præpotentes fœderatæ Belgicæ Ordines legati munus,nomine regio, obiret, Quantopere hic, Domine, alterius triumpharet oratio in dicendis laudibus tuis. Atque id satis intelligunt,quos minimè

nime fugit, ut in legatorum non paucis sæpe desideratum fuerit facundiæ decus. Quæ ubi penitus abest, quid nisi ἄφωνον ῥῆμα *dixeris cum Antiphone*? Sin potius manca mutilaque sit, quàm nulla. Scio, assumi solere συναγορεύοντας †, ut verbo utar, quo Halicarnassensis Dionysius* hanc rem expressit: ubi id fecisse ait Tarentinorum, ac Nolanorum legatos, cum in Neapolitano senatu dicendum esset. Ac quorundam judicium esse video, non magis id illis vitio verti debere, quam acri & strenuo viro, Lysandro, cum orationem edidicit* scriptam sibi à Cleone Halicarnasseo. Tibi vero, Amplissime Legate, nihil aliena opus facundia, qui judicio tanti Regis omnes implesti numeros, ut consiliarii prudentissimi, ita dissertissimi oratoris. Cujus rei etsi, & antea in Gallica, & multis inde annis in fœderata hac Belgica, maxima dederis argumenta: non tamen latissimam hanc areã ingrediar oratione mea, qua laudibus tuis tenebras potius quam lucem affunderem. Sublimes enim curæ illæ de moderandis regnis & rebuspubl.

** Oratorem mutum.*

** Apud Athenæum lib. 12.*

† Patronos.

** In excerptis de legationibus.*

** Plutarch in Lysand.*

captum meum, meique similium, hominum quippe umbraticorum, longissimè transcendunt. Atq; ne ista quidem pauca, quæ hactenus delibavi, alio à me fine dicta sunt, quam ut videant omnes, non me potuisse melius certiusq; tutelæ, ac patrocinio cujusquam commendare hos libellos meos, quibus oratorem formo, & firmo; quam illi qui & summus ipse esset orator, & ea ex familia, quæ facundiæ decus quasi proprium sibi vindicâsset: & non ejus tantum nationis Rege orator ad Belgas missus, quæ eloquentiæ laude Græcos pariter ac Romanos provocaret. Quamvis vero magna sint ista, & talia plane, quæ optimo jure plurimum me moverint: tamen aliud præterea accesserit, & quidem quod me propius tangat. Nempe præclarum de me judiciũ tuum, summaque erga me benevolentia, quam cum ex aliis, tum præsens ipse nuper satis perspexi: ac potissimum ex eo, quod egregiæ indolis eximiique ingenii libros tuos, carissima sanè pignora apud me potissimum vivere voluisti. Quare omnino putavi, recte me

facturum

facturũ, ſi eadem opera oſtenderem; & quanti faciam affectum hunc erga me tuum, & quibus præceptis exiſtimem jurari poſſe liberos tuos, quocum ætate paulatim ad eloquentiæ, virtutiſq; paternæ gloriã adſurgant. Hoc, ſcio, voves ipſe, illuſtriſſime Domine, atq, adeo, ut vel patris nomen, ſi fieri poſsit, vincant. In quo tuo, & omnium noſtri voco (æternus Deus audiat nos, atque exaudiat) felici omine deſigno. Lugduni Bat. ∞. IↃ CXXI. XII. Kal. Septembris.

Illuſtriſſimo nomini tuo

devotiſſimus

GERARD. JOANNES

VOSSIUS.

SERIES CAPITUM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECUNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI QUARTI.

Cap. 2.

Cap. 22.

LIBRI QUINTI.

In

In
RHETORICAM CONTRACTAM

Clarissimi viri

GERARDI VOSSII.

Dum pereunt artes, dum se facundia nobis
Eripit, & sensum barbara turba sumus,
Quam bene quod, Vossi, *fugientem maximus autor*
Sistis, *& errantem sub tua signa vocas.*
Haud tibi cum trivio quicquam est, inventa Pelasgum
Pandis, & ex imis fontibus hausta doces.
Miramur pariter, pariterque addiscimus omnes:
Nec tantum obstricta est nostra juventa tibi.
Plus quoque venturi debebit temporis ætas,
Soli barbaries nec metuenda tibi est.
Vt pereant artes, pereat facundia tota
Et redeat, paulo quod fuit ante, chaos,
Dum solos discatque tuos relegatque libellos,
Addiscet pro te postera turba loqui.

DANIEL HEINSIUS.

GERARDI

GERARDI JOANNIS VOSSII

RHETORICES

CONTRACTÆ,

sive

PARTITIONUM

ORATORIARUM

Liber Primus.

CAP. I.

De Natura Rhetorices.

S. I Hetori *nomen impositum est à dicendo, quod Græcis est ῥεῖν. Unde bene dicendi scientia* Rhetorice *vocatur.*

Rhetoricen alii dictam volunt ab εἴρω, id est, *dico*, quia docebat bene dicere: alii à ῥέω, id est, *fluo*, quia ejus beneficio, fluminis instar, procurrat oratio. Sed etymologia neutra est vera. Nam εἴρω quidem, quia præterito destituitur, mutuari illud cogitur ab ἐρέω, unde ἐρήτωρ, non ῥήτωρ ἀναλόγως diceretur. A ῥέω autem qd *fluo* significat, foret ῥεύτωρ, & ῥευτορικὴ, qd alia verbalia ostendunt, ut sunt ῥεῦμα †, ῥεῦσις, (a) ῥευστὸς (b) Quare omnino venit à ῥέω id est, *dico*, unde & ῥῆμα (c) ῥῆσις (d) ῥητὸς (e) Hoc ῥέω autem κατ' ἀφαίρεσιν factum

* *Humor affluens.*
a *Fluendi actus.*
b *Fluidus.*
c *Verbum, vocabulũ.*
d *dictum, sententia:*
e *Dicendus*

factum est ex ἐρέω, quo pro εἴρω utuntur, Homerus, Lucianus, alii.

2. S. *Differunt* rhetor, & orator, *quod* rhetor *sit, qui bene dicendi præcepta tradit:* orator, *qui accomodate ad persuadendum potest dicere.*

Quanquam enim, si propriam significationem attendas, qui Græcis est ῥήτωρ, Latinis fuerit orator: tamen discrimen assignatum jam Ciceronis ævo obtinuit; ut cognoscimus ex primo ejus de oratore. At pro eodem accipi solent, *orator dicendi peritus, facundus, disertus, eloquens.* Nisi quod *eloquentis* nomen videatur augustius, quam *diserti* (*f*)

f Cic. l. 1. de Orat. pag. 93. edit. Ald. & in Bruto p. 198.

3. S. *Definitur* Rhetorice *ab Aristotele, facultas utendi in unaquaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum.*

Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 11. Εςω δ' ἡ ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. Genus in hac definitione est δύναμις, sive *facultas*: quam Arist. potius genus statuit, quam *artem*, quia in definitione accurata genus proximum adferri debet: *ars* autem est genus remotum, *facultas* proximum. Nam illæ tantum artes facultatis nomen obtinent apud Peripateticos, quæ æque respiciunt utrumque contrarium: quomodo Dialectice, & interrogantem instruit, & respondentem: Rhetorice item, & actorem, & reum: quæ duæ idcirco proprie facultates dicuntur. Differentia in allata definititione

petitur

petitur à fine, officio, & materia: quæ tria distincte explicabimus.

4. S. *Finis Oratoris ultimus est persuadere.*

Hoc est, diserta oratione aliquem impellere ad agendum, sive ad persequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius est; nempe, instruere futurum Oratorem.

5. S *Officium oratoris est videre, quid ad persuadendum conducat, sive dicere ad persuadendum accommodate.*

Officium oratoris vel θεωρίας (g) ratione consideratur, vel πράξεως. (h) Priori modo considerat Aristoteles, cum officium esse dicit θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, (i) ubi θεωρίας rationem haberi, indicat vox θεωρῆσαι (k) At πρᾶξιν spectarunt Cicero & alii: quando nunc generatim dicunt, officium illud esse bene dicere, sive dicere ad persuadendum apposite; nunc speciatim, officium esse aiunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ mandare, tum ad postremum agere ac pronunciare. At differt ab hoc officio officium Rhetoris, quod est tradere præcepta bene dicendi.

g *Cognitionis.*
h *Actionis.*
i *Videre quid aptum sit ad persuadendũ.*
k *Videre.*

6. S. *Materia est τὸ ἕκαστον, sive unaquæque res. Sed ita versatur circa res omnes, ut magis occupetur circa civiles: & ex his ipsis magis circa hypothesin, quam thesin. Est vero thesis*

ro thesis quæstio infinita, sive universalis: ut, aut bellum sit gerendũ, *hypothesis autem est quæstio finita, sive singularis: ut*, an utile sit Athieniensibus, bellum gerere cum Peloponnesiis, aut succurrere Corcyræis.

Materia sive subjectum, circa quod se occupat orator, est res quælibet, quæ si per interrogationem proponatur, *Quæstio* dicitur.

Dividitur autem Quæstio quadrifariam.

Primum in quæstionem simplicem, & conjunctam.

Simplex est unius & simplicis thematis, quod ad popularem notitiam explicatur: ut, *de Deo, paradiso, virtute*, &c.

Conjuncta est pronunciati alicujus, quo argumentis probatur: ut, *an ducenda sit uxor*.

Deinde quæstio vel theoretica est, vel practica.

Theoretica instituitur cognitionis gratia: ut, *quæ causa sit Lunaris defectus?*

Practica tractatur propter actionem, ut *an vim vi liceat repellere?*

Practica vel infinita est quæstio, vel finita.

Infinita quærit universe, ut, *an quapiam de causa homini hominem liceat interficere?* Hæc Græcis θέσις. Latinis (*l*) *propositum* & *consultatio* dicitur.

l Cic. in Topicis.

Finita restringit quæstionem universalem ad personam, aut rem singularem; ut, *an jure Clodium occiderit Milo*. Hæc Græcis ὑπόθεσις, Latinis vocatur *causa*, aut *controversia*.

Denique quæstio vel principalis, vel incidens est.

Principalis est quæ præcipuè in contro-

versiam

versiam venit; ut *an Opimius Gracchum, aut Milo Clodium jure interfecerit.*

Incidens vocatur, quæ propter aliud tractatur; ut *num Reip conservandæ causâ civem liceat occidere, seditiosum quidem sed indemnatum.* Item *num Gracchus vel Clodius cives fuerint seditiosi.*

Quæstio simplex, item theoretica, nec non infinita, plurimum quæstiones sunt incidentes. At quæstio principalis solet esse conjuncta, practica, finita; & ex conjunctis magis versatur Orator circa practicam; ex practicis magis circa finitam. Unde liquet, triplicem esse ejus materiam, communem, magis propriam, & maxime propriam; communem esse, rem quamvis; magis propriam, res civiles: maxime propriam, quæstionem singularem, sive hypothesin.

7. S. *Duabus rebus (m) eloquentia paratur; natura, & cura: quarum hæc in duobus occupatur, artis præceptis, & usu sive exercitatione. Natura incipit, ars dirigit, usus perficit. Sed artis comes esse debet magnarum rerum scientia, sine qua non tam eloquentia acquiritur, quam linguæ volubilitas, & inanis loquacitas.*

m *Fabius lib. 26. 9. & lib. 11.*

Maximam ad dicendum vim adfert natura. Nam (*n*) & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent, qui ad cogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint uberes, & ad memoriam firmi atque diuturni. Cujusmodi εὐφυΐα si adsit, facili labore eloquentiam adipiscimur. Sin natura obtigerit plane infelix, supervacua erit omnis doctrina. Vnde vulgo dici

n *Crassus apud Cic. l. 1. de orat.*

ci solet, eloquentiam [mediocrem saltem] aut cito parari, aut nunquam. Quanquam, non, si bonitate naturæ præcellant alii, desperare statim oportet. Natura enim invalescit, si cura adjuvetur. Cura vero hæc in duobus consistit, artis præceptis, & usu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam, absque qua loquentia potius fuerit, quam eloquentia. Quod ne contingat, operam dare oportet tum Philosophiæ civili, historiis, & aliis, quæ prudentiam adferunt oratori; tum etiam scientiæ rerum naturalium, unde sæpe similitudines petuntur; item poetarum fabulis, aliisque; unde ornatus multum accedit orationi. Nec propterea damnamus eos qui tria duntaxat statuunt artis principia, naturam, artem, usum. Nam illa variarum disciplinarum notitia non est de Rhetoricæ artis ἐσία, sed extra artis cancellos petenda est, ut quam nec rhetor doceat, qua rhetor; nec orator sciat, qua orator. Sunt qui superioribus imitationem adjiciant, sed ea sub usu continetur; quippe qui in præstantium oratorum cum lectione & auditione, tum imitatione consistat. Vel si per Imitationem intelligimus doctrinam, unde, & quos, & quomodo imitari oporteat, hauriamus, jam ad præcepta artis pertinebit.

8. S. *Pro quatuor vero officii oratoris partibus, quæ sunt argumenta invenire, inventa disponere, disposita exornare, & exornata pronunciare, totidem sunt partes Rhetorices, doctrina inventionis, dispositionis, elocutionis, & pronunciationis.*

Hunc

Hunc partim numerum alii augent, alii minuunt. Augent, qui cum Cicerone, atque aliis antiquorum, addunt Memoriam. Nos Aristotelem sequimur, quia, quæ memoriam juvant, ad distinctam artem pertinent, quæ μνημονευτικὴ dicitur.

Qui numerum hunc imminuunt, hi Inventionem & Dispositionem omittunt, tanquam Logicæ partes.

Verum & Inventio & dispositio Dialectica plurimum distat à Rhetorica. Nam primum differunt fine, quia Rhetorices finis est persuasio; Dialectices autem, probabilis disputatio ac victoria. Dialecticæ quæstiones cognitionis gratia instituuntur; at Rhetoricæ actionis causa.

Propter hanc finium diversitatem, etiam materia, ac forma est diversa.

Materia quidem, quia tota Inventio Dialectica est generalis, ut quæ tractet quælibet argumenta ἔνδοξα, sive probabilia; Rhetorica, si propriam materiam spectes, est specialis, quia tractat πιθανὰ, sive persuasibilia.

Ἔνδοξον autem sive probabile cum Aristotele appello, quod probatur vel omnibus, vel pluribus vel sapientibus, iisque vel omnibus vel pluribus, vel maxime probatis. 1 Top. c. 1.

At πιθανὸν seu persuasibile illud tantum vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur; non item quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhæc, Dialectica versatur tantum circa argumenta docentia; at quibus id quod in quæstione est, vel explicatur vel probatur. Rhetorica insuper instruit argumentis, tum

concilian-

conciliantibus,& permoventibus; quæ ἠθικὰ, καὶ παθητικὰ appellantur. Forma etiam differunt, sive species locos dialectico, & Rhetori communes; sive Rhetori peculiares, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusque artis à Logico considerantur absolute, & quatenus utiles sunt ad mentē instruendam; à Rhetore vero restringitur hæc consideratio ad popularem notitiam,& voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accuratè locos illos pertractant in Topicis: Rhetores autem, quia nemo nisi Logicis imbutus ad Rhetoricen admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minervâ, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprii sunt, attinet, hi quidem ex locis communibus,& sub iis, ut genus sub specie, continentur. Veruntamen Dialecticus considerat argumenta πιθανὰ, quatenus sunt ἔνδοξα; Rhetoricus vero, quà πιθανά. Clarius dicam; Dialectice considerat argumenta persuasibilia generatim, & in communi natura, quatenus nimirum sunt probabilia; cui simile fuerit, siquis hominem spectat, quatenus est animal; Rhetorice speciatim hoc agit, quatenus ad persuadendum idonea sunt, cui simile est, si quis hominem consideret, quatenus est homo.

Itidem plurimùm differunt Dispositio Logica & Rhetorica. Logica docet rectè disponere utrumq; terminum cum medio, ut bonus fiat syllogismus; item, qua methodo quæstiones

stiones simplices, aut inconjunctæ, debeant tractari; ac denique qua serie ordinare oportear disciplinas. Rhetor autem ostendit, quo ordine collocari debeant partes orationis πιςικῆς; quomodo item argumenta eum dispo- nere conveniat, tum qui adstruit, tum qui refellit, atque ut Orator ordinem partium in syllogismo fere emutet, ac quandoque etiam plane invertat.

CAP. II.

De Inventione generatim.

INventio, quatenus materia Rhetorices est τὸ ἕκαςον†, non tantum extendit se ad quæstiones conjunctas, sed etiam ad res simplices. Atq; hoc respectu definiri potest excogitatio eorum, quæ, vel expositioni rei simplicis, vel probationi quæstionis conjunctæ conducunt.

† Res unàquæque.

Explicatio rei simplicis vel narratio est, vel descriptio. Narratio est facti, vel quasi facti. Hæc continet fabulam, sive apologum, narrationem pressius sumptam, (quæ poëticam, civilem, & historicam comprehendit;) & ethopœiam, qua alicujus dicta, aut facta, pro personæ, & circumstantiarum ratione, verisimiliter effingimus.

Cum vero narratio, ut diximus, sit facti aut quasi facti; descriptio erit quævis alia simplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrum quid substantia sit, an accidens; universale, an individuum; totum, an pars, absolutum, an relatum; simplex, an collectivum; abstra-

abstractum, an concretum; positivum aliquid, an privatio, ac denique res vera, an imago rei, uti picturæ, aut statuæ, quales sunt descriptiones Callistrati.

Quomodo autem res simlpex, vel descriptione, vel narratione explicetur, partim rhetorum præceptis addicitur, partim oratorum exemplis, ac de utroque, quod satis est, cognoscere fuit ex progymnasmatis, quæ repetere hoc loco nihil attinet. Nam veterum consilium perplacet, apud quos juventus progymnasmatis, tanquam justæ orationis particulis, grandi præludere operi solet declamandi. Quia igitur, quæ ad simplicem quæstionem pertinent, satis illic explicantur: jure optimo de sola quæstione conjuncta agere antiqui solent in suis de arte oratoria commentariis: ad quos progymnasmata sunt manuductionis loco. Quamquam altera etiam ratio accessit. Nam sophistis quidem constituere orationem integram solet descriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel aliud simile: sed germani oratores illa potius assũunt in tractatione quæstionis conjunctæ ad aliquid vel probandum vel ornandum, aut amplicandũ. Quare & qui justum artis σύϛημα b perscriberent, ista olim inserebãt vel inventionis, vel dispositionis, vel elocutionis doctrinæ: considerantes ea, quatenus, vel huic, vel illi, vel isti inservirent; ac propterea tractantes de illis in ea parte, cujus gratia solent assumi. Nos quoq;, etsi juniorum consilium non penitus damnamus: tamen, quia ratio satis gravis non est, cur recedamus ab antiquis, exemplum horum imitabimus. Esto itaque etiam nobis

b Corpus sive compagem.

materies

materies Oratoriæ inventionis. Quæstio conjuncta & superior Inventionis descriptio hunc in modum restringatur.

1. S. *Inventio est excogitatio argumentorum quæ ad persuadendum idonea sunt.*

Intellige autem, quâ argumenta istæc sunt istiusmodi. Hoc est, quatenus sunt πιθανά. Nam hac considerandi formâ differt inventio Rhetorica à Dialectica, ut paulo ante diximus.

2. S. *Argumentum est probabile inventum ad faciendam fidem.*

Prout Cicero definit 1. de Invent. sive ut in Top. ait, est *ratio, quæ rei dubiæ facit fidem.* Vel ut Fabius describit lib. v. cap. x. est *ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod est dubium per id, quod non est dubium, confirmat.* Juniorum aliqui laxiùs hâc voce utuntur; ut quibus argumentum dicatur, non tantum quod ad conjunctæ quæstionis probationem adfertur; sed etiam quod simplicium explicationi inservit. Nobis cum veteribus, ut sapere, ita loqui, animus est.

3. S. *Argumenta petuntur è Locis. Loci sunt sedes ac notæ argumentorum, quarum admonitu invenitur, quid in quaque re aptè ad persuadendum dici queat. Horum alii sunt Rhetoricæ cum dialectica communes, alii vero Rhetoricæ peculiares. Loci utriusq; facultatis communes è Topicis petuntur.*

Estq; locus ambarũ cõmunis, vel Artificialis vel inartificialis, Artificialis est vel vocis

vel rei. Locus vocis vel est notationis, vel conjugatorum. Locus rei vel primus est, vel ortus è primo. Primus est vel Internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiæ, & formæ; totius & partis; subjecti & accidentis. Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ ὀσίαν indicant; descriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis vel partibus, divisionis, quæ species exponit, aut partes sive per se, sive per accidens insint; comparationis, quæ est majorum, minorum, parium, aut similium: oppositionis, quæ est disparatorum, relatorum, contrariorum, privantium & contradicentium. Atque his ex locis petitur argumentum quod opinionem pariat, & quandoque etiam scientiam. At locus inartificialis, sive assumptus, est argumenti gignentis fidem. Estque testimonii, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustraremus, nisi isthæc notissima forent è Logicis; quorum intelligentem prius esse oportet siquis serio rhetoricari volet.

4.S. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum, ita etiam judicium requiritur ad seligendum. Nam licet universos locos percurrere animo debeat orator: non tamen utitur omnibus, sed aptis, non à causa alienis, non levibus, non illis etiam, quæ parum idonea sunt ad captum popularem.*

Uti inter alia sunt perfectæ Logicorum definitiones, quales parce adhibet orator: ut,

qui

qui non subtili & sicco, sed populari & fuso, delectetur genere dicendi. Nôsse tamen eas debet, ne inanibus verbis frustra luxuriet oratio.

5. S. *Loci Rhetorum proprii sunt triplices, alii argumentorum docentium, alii concilian-tium, alii permoventium. Græci ea vocant, λόγυς, ἤθη καὶ πάθη**.

* *rationes, mores, & affectus,*

Optimè hanc rem expressit Aristoteles 1. Rhet. & ex eo Cicero lib. 1. de Orat. ubi inquit, *Ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa; ut probemus vera esse ea, quæ defendimus; ut conciliemus nobis eos, qui audiunt; ut animos eorum, ad quemcunque causa postulabit motum vocemus.* Et ibidem: *Meæ totius orationis, & istius ipsius quam modo Crassus in cœlum verbis extulit, tres sunt rationes, ut antè dixi, una conciliandorum hominum; altera docendorum; tertia concitandorum. Harum trium partium prima lenitatem orationis, secunda acumen, tertia vim desiderat. Nam necesse est, ut is qui nobis causam adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur.*

6. S. *Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes duas, primariam unam, ac magis simplicem, alteram verò ex priori ortam.*

Prior illa seorsim exponit λόγυς, quibus probatur quæstio finita; seorsim item de sin-

gulis affectibus agit : seorsim quoque ἠθολογίαν tractat. Estque hæc pars planè necessaria, unde ab Aristotele & veterum aliis, accuratè explicatur. At posterior applicat superiorem doctrinam ac species quasdam minores: ut sunt gratulatio, gratiarum actio, consolatio, & similes. Hanc partem Aristoteles non tractat ex professo, eò quòd ratio de istis agendi, modò usus aliquis accesserit, non ita magno negotio ex iis quæ dixerat, cognoscatur. Propterea nos quoque de priori majore cum curâ dicemus, alteram strictiùs, nec negligenter tamen, exponemus.

7. S. *In parte principe auspicandum ab argumentis ἀποδεικτικοῖς, sive docentibus. Sunt hæc, vel ἔντεχνα, sive artificialia: vel ἄτεχνα, sive inartificialia: ἔντεχνα, & invenienda sunt & tractanda oratori: ἄτεχνα non inveniuntur ab oratore, sed foris allata tantummodo ab eo tractantur.*

Artificialia Ciceroni dicuntur *insita*: inartificialia autem *assumpta*. Ita causæ insunt argumenta, quæ probant aliquem esse cædis auctorem, quia habuerit occidendi animum, item vires ad eam rem atque occasionem: & quia signa exstent cædis ab eo patratæ. At illa foris assumuntur, quæ petuntur à confessione servi, rumore vulgi, aut similibus.

Partit.

8. S. *Loci artificialium argumentorum vel generales sunt, vel speciales.*

9. S. *Loci generales sunt domicilia argumentorum tribus causarum generibus communium.*

10. S.

10. S. *Ejusmodi sunt duo. Prior est possibile & impossibile. Nam instituatur suasio vel dissuasio; sive laus, vel vituperatio; sive accusatio, vel defensio: semper probandum est, aliquid potuisse fieri.*

11. S. *Alter est magnum & parvum; quo pertinent Comparatorum loci; ut eum ostenditur aliud alio utilius vel inutilius; honestius vel inhonestius; æquius vel iniquius.*

Hæc planiora fient ex iis, quæ de tribus dicendi generibus infrà, cum universè tum speciatim, dicemus.

12. S. *Loci speciales sunt domicilia ac sedes argumentorum singulis causarum generibus propriorum. Itaq; pro varietate eorundem variant.*

CAP. III.

De Generibus Causarum.

1. S. *Sunt vero tria genera causarum ὑποθέσεων, demonstrativum, deliberativum & juridiciale.*

2. S. *Demonstrativum est, quo laudamus aut vituperamus; deliberativum, quo suademus aut dissuademus; juridiciale, quo accusamus aut defendimus.*

3. S. *In docendo demonstrativum habet finem propositum, honestatem: deliberativum, utilitatem;* juridiciale, *justitiam & æquitatem.*

4. S. *At in movendo, orationis finis est affectus, ad quem præcipuè impellit animos auditorum: ut in demonstrativo est delectatio: in*

deliberativo, spes aut reformidatio: in juridiciali, clementia, aut sævitia.

5. S. *Qui laudat aut vituperat, fere tractat præsentia; qui suadet aut dissuadet, versatur circa futurum, qui accusat aut defendit, considerat præterita.*

6. S. *In demonstrativo auditor est θεωρὸς, sive spectator; in deliberativo, si causa est publica, senator; in juridiciali, judex.*

7. S. *Sæpe autem fit, ut eâdem in oratione, & laudet, & consulat, & defendat orator; sed cujus generis oratio sit, statui tunc debet ex principali fine, sive quæstione eâ, ex quâ aliæ nascuntur. Aut si parilis omnium partium ratio sit, ut in causa multiplici contingere potest; pro diversis partibus, unde conflatur oratio, ad aliud atque aliud dicendi genus pertinebit.*

Atque hæc universe naturam aperiunt trium dicendi generum. Deinceps speciatim de iis videbimus.

Ordiemur autem à genere demonstrativo. Nam etsi dignius est deliberativum; unde & ab eo Aristoteles cœpit; tamen alterum illud facilius est. Adde quod hoc genere non ingenia tantùm adolescentum excoluntur, sed etiam mores; dum ea, quæ laude digna sunt, jam primâ illâ ætate à turpibus discernere, & quæ honesta sunt, laudare probareq; adsuescunt.

CAP. IV.

De genere Demonstrativo.

1. S Ἐπιδεικτικὸν, *sive demonstrativum genus, ita dicitur, quia solū demonstrat personæ reive naturam, nec per se intendit auditorum actionem, uti in aliis generibus fit. Vocatur quoque* ἐγκωμιαστικὸν *aut* πανηγυρικὸν, *quæ nomina, à parte nobiliori, universo induntur generi.*

Nam proprie ἐγκώμιον est laudatio facti instituta coram tribulibus ἐν ταῖς κώμαις *. πανηγυρικὸς λόγος proprie laudatio est, ac interdum etiam suasio, instituta ἐν τῇ πανηγύρει *.

* *in vicis.*
* *Totius gentis celebritate.*

2. Sect. *Continet hoc genus, uti diximus, laudationem & vituperationem. Illa exponit bona, quæ alicui insunt; hæc contrarium facit.*

3. S. *Utraque tam late patet, quam rerum natura. Nisi quod in aliquibus alterum illorum solum habet locum. Nam in Deum aut divina non cadit vituperatio. Præcipue vero occupari solent oratores in laude, aut vituperatione personæ, facti aut rei.*

4. S. In persona *laudanda aut vituperanda, duplex est ordinis ratio. Nam aut temporum gradus servantur, aut generum distributiones.*

5. S. *In temporum ordine orationem dividimus in ea, quæ spectant ortum, vitam & mortem.*

6. S. *In ortu consideramus genus & patriam.*

7. S. *Per genus autem intelligo parentes, avos, consangui-*

consanguineos, affines. Ac vel honestum obtigit genus, vel infame. Infame satis est praterire. Honestum vel illustre est, vel obscurum. Si illustre sit, dicemus aliquem respondisse ejus splendori: quomodo agendum esset in laudatione Aristotelis, qui ex gente erat Asclepiadarum. *Sin fuerit obscurum, dicemus eum illustrâsse genus virtute sua. Addemus, hoc esse majoris virtutis argumentum, quod quis sine commendatione natalium, sine opibus ullis ad tantum decus pervenerit.*

8.S. *Patriæ nomine signo natale solum, ac interdum etiam, ubi diu quis commode accepteque vixit. Ab hac quoque bifariam laudamus.* Si *enim patria praclara est, hoc ipsum in laude ponitur,* ut quod Xenophon fuerit Atheniensis: *Sin humilis, dicemus patriam ab eo fuisse illustratã atq; exornatam;* quomodo Stagiram nobilitavit Aristoteles.

9.S. *Istis subjiciemus, siquid singulare nativitatis tempore acciderit, aut siquid in somnis visum, vel auditum, quod de nascituro infante haberi posset præsagium.*

10. S. *In vita spectamus naturam, fortunam, institutionem, actiones & honores.*

11. S. *Natura vel corporis est vel animi. Corporis sunt sanitas, robur, agilitas & pulchritudo.*

12. S. *Animi sunt ingenium, judicium, memoria, studium, tum etiam mores faciles, ac suaves.*

* Nam hæc omnia quodammodo natura insunt: non item eruditio, quæ studio comparatur, eoque hujus loci non est.

13.S.

13. S. *Fortunæ subjiciuntur opes; quæ vel privatæ sunt, vel cum imperio.*

14. S. *Institutio naturæ fidem facit, & eandem perficit. Huc refer, apud quos educatus quis fuerit, ac quibus studiis & à quibus imbutus, sub quo genere Reip.*

15. S. *Institutionem verò perficiunt actiones: quæ spectandæ sunt secundùm singulas virtutes.*

16. S. *His subjunge honores, quos quis virtutis ergò adeptus fuit.*

17. S. *In morte consideratur tum genus & causa mortis: ut quòd aliquis, pro patria pugnans fortiter occubuerit: aut quod defunctus sit pro studio veritatis post exantlatos maximos labores.*

18 S. *Post mortem consideranda sunt, pompa funebris, jactura Reipublicæ, luctus bonorum: Potissimum autem commemorari debent honores, siqui sint habiti defuncto:* ut quod Aristoteli statua fuerit erecta, cum inscriptione istiusmodi, ARISTOTELES PHILOSOPHORUM OPTIMUS.

19 .S. *His omnibus, siquis recens defunctus est, subjicitur consolatio. Imò &, cùm ea locum non habet, additur de liberis, posteris, discipulis. Item illius, quem laudamus, comparatio cum aliis:* ut si Aristotelem conferamus cum Platone, eumque ostendimus præferri oportere.

Hunc temporis ordinem sequitur Isocrates oratione funebri, quâ Evagoram Salaminis Cypriæ regem laudavit.

I. Nam primùm explicat genus, quod à Jove & Æaco usque arcessit.

 II. Deinde

II. Deinde ait, præterire se velle omnia vaticinia, somnia, quæ antecessêre ejus nativitatem, & ostenderunt humanâ illum sorte fore majorem.

III. Postea exponit, quæ in puero eluxêre, formam, modestiam, vires.

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, sapientia, & justitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum gestarum explicat; nempe quàm piè, & strenuè recuperârit regnum; quam præclare item illud administrârit; quantâ virtute defenderit contra Persas. Post quæ omnia, Nicoclem ad paternæ hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum paulò post adducimus in laude & vituperatione Julii Cæsaris.

Nec ab ordine isto multum abit Tullius in vituperando Antonio.

20 S. *Est verò ordo hîc facilis, sed vulgaris, & scholam redolens, ac plerúmque languidus nimis, nisi verborum sententiarúmq; floribus conspergatur, & acutis excitetur sententiis: uti factum à Plinio in Panegyrico suo.*

Ubi Trajanum laudaturus, ab adoptione ejus orditur, ac deinde provehitur ad virtutes illius, & res præclare gestas. Quæ venustè adeò, atque argutè & cum majestate quadam tractat, ut pro optimo haberi exemplo ea debeat oratio.

21.S. *Alter ordo erat, cum generum sequimur distributionem, nulla temporum habita ratione.*

Ita Cicero in Manliana ait, summo Imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem: atq; ad quatuor ista omnis Pompeii laudes reducit. Hic ordo plus artis habet, quam prior.

22.S. *Est praeterea ordo ex duobus his mixtus. ut si à naturalibus & pueritià exorsus, ubi ad virilem aetatem fuerit perventum, actiones omnes digeras secundum proprias virtutes.*

23.S. *In omni autem laudatione personae quatuor ista observabimus. Primum ne ad fictitias & ementitias laudes recurramus. Nam hujusmodi non decus adferunt orationi, sed in veris etiam fidem derogant Oratori.*

Quod illustrare possumus Lysippi exemplo. Apellem * reprehendit, quia Alexandrũ Magnum pinxisset fulmen gestantem: at ipse eum hastam manu tenentem affinxit. Nam facile videbat, Posteros non credituros de fulmine: imo propriam quoque hastae gloriam ignoraturos fuisse, nisi ea monumentis fieret testata: nunc, tot veram ejus laudem praedicantibus, fore omnino, ut nulla illam secula conticescant.

Plutarch. in Iside & Osiride.

24. S. *Alterum est, ut ne in meliorum copia res consectemur exiles, factaq; leviora; nam videbimur ejus quidem amantes esse, quem*

volumus

volumus laudare: sed reperire vix posse quod laudem magnopere mereatur.

Propterea scitè dicebat Phavorinus Philosophus, *turpius eße exigue atq; frigide laudari, quam insectanter & graviter vituperari.* Vide Gellium lib. XIX. cap. III.

25. S. *In magnis tamen viris quandoque etiam minutias commemorare conducit.*

Fecit hoc in Apolonio suo Damis: eoque nomine reprehensus, arguté respondit, * de mensis Deorum analecta quoque sedula colligi debere, ne ambrosiæ illius aliquid depereat.

* *Philostr. lib. I. c. 4.*

26. S. *At cavendum tunc, ne exigua quæ sunt immodice extollamus. Satius enim est, ut quæ parva sunt, contenti simus attigisse, dum id prudenter & loco suo fiat.*

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum, quam omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ.

27. S. *Tertium est, ut non tam consectemur laudes multis competentes, quam proprias, aut communes cum paucis: vel saltem posterioribus his magis immorabimur. Interim concessum est, præsertim si argumentum jejunius sit atque aridius, excurrere in locum communem, ac hypothesin transferre ad thesin.*

Ut

Ut si in encomio formosæ, aut castæ, laudes bonum formæ, vel castitatis. Aut si in laudatione artificis, extollas artem quam exercuit.

28. S. *Etiam digredi interdum licet vel in descriptionem aliquam, vel alicujus reprehensionem.*

Ut si describas urbem, aut regionem, cui quis præfuit; aut Senatum, cujus quis pars fuit; aut Academiam, in qua docuit. Item si reprehendas, aut eos, qui extollunt laude indignos, atque ita fidem adimunt aliis etiam vera dicentibus; aut eos, qui occupantur in laudandis illis, quos nemo vituperat, aut quorum nomen satis est clarũ: aut qui reprehendunt eos, quos ipsi laudandos suscepimus; aut qui vitio laborat contrario virtuti, quam in aliquo prædicamus: quæ collatio multũ facit ad exaggerendum. Hujusmodi digressionum exemplum non unum suggerit Isocrates in laudatione Helenæ, & Busiridis. Ac poetæ multo etiam hac parte sunt liberiores, non in laudationis modo, sed quandocunque materia exilior est. Quomodo Maro in Culice minimum habet de culice, longeque maxima carminis pars consumitur in laudibus vitæ rusticæ, arborum descriptionibus, inferorum argumentis. Et Catullus, Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis, minimum agit de nuptiis, ac totus propemodum est in descriptione pulvinaris, querelis Ariadnes, & carmine Parcarum. Sed hujusmodi non exiguum in imitando judicium desiderant.

29. S. *Et hæc de laudatione personarum: ex quibus simul cognoscere est, quomodo instituendi debeat personæ vituperatio: quippe ubi omnia debeant inverti.*

Nempe iisdem ex locis petitur & laus & vituperatio personæ; quod luculento illustrat exemplo Emporius, Rhetor antiquus. Verba ejus, etsi dicto duriuscula sint, adscribã.

I. *Si dicemus in Cæsarem, laudabimus* à genere, *quod Romanus, quod patricius fuerit, quod usque ab Æneæ & Juli gente descenderit.*

Vel si reprehendetur, quod nihil ad laudem attineat ipsius, si urbe magna, aut genere nobili procreatus, si originem suam vitæ flagitiis coinquinaverit.

Quanquam mihi videtur hæc mentio generis tota parcius esse augenda, cum in cujusquam potestate non sit, quemadmodũ natus sit, sed usurpanda potius ex intervallo & pro opportunitate. Alioquin & hoc in vitio contrahemus, ut in diversis materiis uniformiter auspicemur.

II. *Exin* nomen *tractabitur, quod Julius à familiæ suæ principe ipso Julo sit nominatus, & Cæsar, ex eo, quod uni majorum suorum hoc nomen adscitum sit, occiso in acie elephanto, qui* cæsar *vocabatur* (a)

Vel contra irridebitur tam vanæ appellationis assumptio; quando æque sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortivum: cum ipsi, qui defunctarum matrum utris exsecantur, cæsares (b) *nominentur.*

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac pene ridiculum, & tale certe, ut raro persona reprehens-

a Spartianus in Ælio vero, Servius in 1 Æn.
b Idem ib. item Plin. lib. 7. c. 9. Servius in 10. Æn. Nonius, Isidorus lib. 9. cap. 3.

reprehenduntur, in quibus causas nominum mereri (c) *possumus. Ac si quid est, quod de Cicerone, quod de Cæsare, quod de Servilio, fortè dicatur: nescio quid præbeat disputationis nomen Numæ, Gracchi, Pisonis* (d) *Cethegi.*

III. *Sequitur educatio, quam hoc pacto præferimus in Cæsare, ut illum, cùm esset puer relictus à mortuo patre, dicamus cum matre vixisse; quæ in eo hoc diligentior ac severior fuerit, quòd in illa sola manserit etiam patris officiũ.*

Aut è contrario, non probabimus educationem in contubernio mulieris, & matris.

IV. *Item ab* institutione, *quam plurimùm in facundia & dicendi studio fuisse probet, & quod primum est, gloriam è forensi præstantia consequutus* (e).

Item culpabitur, quod adeo non adeptus sit formam oratoriæ facultatis, ut eum Græcæ exornationis expertem fuisse manifestum sit.

V. Hinc forma corporis *prædicabitur tanquam eminens, & decora.*

Hinc dicitur, ejusdem bonum pudicitiæ prostitutione violatum, quam Nicomedi subjecerit, Bythyniæ Regi.

VI. *Tum facta omnia, quæcunq; poterunt, in partem utramq; ducentur. Dicetur enim accusatione Dolabellæ famam magnæ eloquentiæ consequutus.*

N*egabitur eandem meruisse, cùm is quem accusabat, evaserit.*

VII. *Dicetur* honoribus *per ordinem functus esse.*

Intenditur & quæsturam cruentam, & præturam habuisse turbulentam, adeò ut senatus consultis notaretur.

(c) *Fortè* leg. Invenire, *vel* mereri, *more seculi illius dixit pro* consequi.

(d) *De Pisonis nomine non videtur minus dici aliquid posse, quam Ciceronis: Nam uti hoc à cicere, ita illud à pisis. Vide Plin. lib.* 18. *cap.* 3.

(e) *Ita hic scribere malui, ubi vulgo apud Emporium legitur,* & quod prima & gloria, & forensis præstantia consecuta.

VIII

VIII. *Dicetur* consul *fuisse popularis, & benignus in plebem, qui etiam agros putaverit dividendos.*

Item & cum collega dissensisse, & hostili terrore * *usus in eundem, & contra morem majorum in perferendis seditionibus perseverâsse.*

* *Apud Emporium* est hostiliter usus. *Unde feci*, hostili terrore usus. *Vel scripserat*, hostili vi usus. *Nisi magis placet post* hostiliter *deesse* viribus, *Vel simile aliquid.*

IX. *Gessisse illum* bella *magnifica, pertinebit ad laudem; uti Gallias subegisse.*

At in eodem ipso objicietur, quod easdem provincias non civili modo, nec more majorum, decerni sibi per quinquennium elaboraverit, & quod tempore potiùs, quàm virtute, superaverit.

X. Bellum civile *quòd gesserit, inimicis illius objicitur;* Clementia *verò ejus in eodem adeò memorabitur, ut appareat illum minimè arma voluisse.*

Contrà, nullam unquam fuisse causam tam magnam, quæ illum impellere ad bellum civile debuerit.

Ut maximè in eo lenior fuerit, non posse videri bellum clemens esse, quod tale sit.

XI. *Mors quoq; atrox, & impia, & tanquam ipsis rebus humanis luctuosa; & tamen ex hoc honesta dicetur, quòd sit occisus in curia, & manibus senatorum.*

E diverso, hostem humani generis, & tyrannum civitatis, dignum sceleribus suis tulisse supplicium, multis vulneribus trucidatum, & in ipsa Pompeianâ curiâ, tanquam Pompeii manibus, jugulatum.

XII. *Postea verò declarabitur, quàm* commota illius morte respublica; *quam planè status civitatis eversus; quàm denique ipsis percussoribus suis malo fuerit illud parricidiū peregisse.*

Item,

Item contra, usque adeo illius exitum fuisse optabilem civitati, ut pene placuerit ejusdem acta rescindi, & hostem judicari, qui eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, quæ in illa potest facile laudari, extenuabitur eo, quod libros non habuerit.

30. S. *Nunc videamus de laude & vituperatione* Factorum; *quæ cum personarum demonstratione conjuncta est, quia etiam in facti laudatione persona à facto laudatur. Locorum autem, unde laus petitur, alii quidem sunt probationis, alii vero amplificationis.*

31. S. *Loci prioris generis sunt, honestum, utile, difficile.* Honesti *quatuor sunt partes; decorum, quod personam decet; legitimum, quod legibus & consuetudini est consentaneum; justum sive æquum, quod est primum in* Deum, *atque homines; gloriosum, quod cum egregia nominis fama est conjunctum.*

32. S. *Utilis gemina est ratio: vel enim prodest auferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.*

33. S. Difficilis *natura ex facili cognoscitur: facile vero est quod sine magno labore aut sumptu, & brevi tempore confici solet.*

34. S. *Loci amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cum paucis, vel præcipuè, vel tempore maxime necessario, vel sæpe, vel rem spectantem imprimis laudem civitatis, vel quod eo novos acquisiverit honores.*

35. S. *Nec propterea singulis ex locis istis*

argumenta

argumenta semper peti debent, sed otiosa rescindere oportet.

Exemplo esto Lucretiæ factum, propter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili. Ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cum eam oporteat omnia metiri honestate, minimè decuisse, ut illatam pudicitiæ suæ vim contemneret aut dolorem violati pudoris ferret; sed post hujusmodi maculam, qua nulla fœdior esse posset, è vita potius excedere debuisse, quam ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos incurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem; atque ita consecuta est illud, ne impudica ulla Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atq; ut è malis esset, tamen fortis animi non sit, expavescere eam, quæ sine ignominia, imo cum gloria est conjuncta. Cumque ea virtus etiam rara insit viro, tanto magis in fœmina sit prædicanda.

IV. Quia in malo tam gravi aliud præfugium, aut solatium, quæri non potuit, quam mors. Nam honestius erat mori, ut pudicam, quam vivere, ut impudicam, præsertim quando nemo sibi crastinum possit polliceri. Imo cui grave haud foret, post jacturam pudoris spiritum ducere, non crederetur invita esse perpessa. Et poterat Tarquinius, ut adulterorum sunt mores, culpam omnem derivare in Lucretiam, quasi ea flagrantissimum amorem

rem ſuum aperuiſſet prior. Nunc innocentiam ipſa, quam teſtibus non poterat, ſanguine ſuo comprobavit.

V. Quia ſecuta eſt exemplum aliarum nobilium & fortium fœminarum, quæ gloriæ ſuæ hoc dederunt, ut injuriam aut ignominiam, moriendo, vel vitarent, vel delerent.

VI. Quia fieri potuit, ut adulterium ſemen viſceribus hæſiſſet. Atqui expectandum non fuit, uſque dum ex corruptore ſuo prolem conſpiceret, quæ in matris ac familiæ viveret opprobrium.

VII. Quia atrocitatem illatæ injuriæ magis oſtendit, cum propter illam ſibi conſcivit mortem.

VIII. Quia morte ſuâ dum vehementiùs ciet indignationem, ſimul viam patefecit ad vindictam publicam: quâ & tyrannus poſtea regno fuit exutus, & libertas parta eſt Romanis.

IX. Quia dum non pudicitiam ſolùm vindicet fortiter, ſed etiam ad auream libertatem viam munit feliciter; tum apud Romanos, tum etiam nationes omnes, nomen ſibi peperit immortale.

X. Quia non erat, quòd ultrà caperetur dulcedine ac illecebris vitæ; cùm jucunda illa caſtæ eſſe matronæ non poſſit poſt ereptum pudicitiæ decus. Eoque niſi nunc ſponte vitam ademiſſet ſibi, poſtea pœnituiſſet vivere, cùm non eſſet tam glorioſum mori.

At idem factum *vituperare* ſi voles, fiet id argumentis iſtis ab inhoneſto & inutili petitis.

I. Primùm, quia ratio, cur ſe interimeret, idonea

idonea non poteſt adferri. Nam libidini adſcribi nequit, quod accidit invitæ; violatum erat corpus, ſed animus fuit innocens, ſufficit caſtitati bona conſcientia.

II. Imò contra, cur parceret vitæ, cauſa erat ſatis gravis. Nam iniquum eſt, ut quæ culpâ vacet, ea non ſe abſolvat, ſed nocentum afficiat ſupplicio.

III. Ad hæc non tota erat ſua; ſed ex parte etiam patris, ac imprimis mariti. Nunc & patrem invitum carâ orbavit filiâ, & maritum optimum viduavit conjuge, animæ dimidio ſuæ. Imò inſuper dulcibus liberis matrem abſtulit.

IV. Quid etiam quod ipſa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam triſti propoſito? Nam ideo Deus amorem vitæ indidit animis omnium, ut ne quis deſerat vitam, priuſquã è ſtatione ſuâ ſummus vocet Imperator. Quare ſi antè innocens fuit, ſaltem facto hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque eſt ea culpa tanto major in fœmina, quanto ſexus ille à ferro eſt remotior.

V. Nec, ut aiunt, animi firmi, ſed impatiens potiùs fuit, manus ſibi adferre. Sanè Romana mulier Tricipitini filia eâ animi magnitudine eſſe debebat, ut fortiter ferret injuriam ſceleris alieni, cum ſapientis nihil ſit præſtare præter culpam.

VI. Adde quod neque honori vel ſuo, vel ſuorum, ſatis eſt velificata. Nam ſuſpicio hinc potuit oboriri, quaſi pœnitentiâ ſtupri ſponte perpeſſi ſolatium: ſibi ac perfugium quæſierit in morte voluntariâ. Multa enim

facilius

faciliùs in defunctam potuere confingi, quam in superstitem.

VII. Præterea, si verè oderat corruptorem, serióque ejus vindictam exposcebat; satiùs fuit expectare, usque dum supplicium de eo maritus ac conjunctissimi sumerent. Ita enim oculos suos pascere potuisset inimici pœnâ: nunc cruore suo animum ejus satiavit, cujus pœnis ipsa potuit exsultare.

VIII. Denique non commoda minùs, ac fortasse etiam facilior & certior ad vindictam hæc fuisset via. Nam superstes non semel, sed semper, cum suos, tum alienos, plorando, obtestando, ad ultionem vehementissimè potuit inflammare.

39. S *Ad Res præcipuè referuntur, tum loca, sive naturalia, sive artificialia, tum animi habitus.*

40. S. *Prioris generis sunt regiones, & urbes: quæ ferè eodem tractantur modo ac personæ. Nam quod in personis sunt parentes & præceptores, id in his sunt reges ac conditores: quod illic forma corporis, id hîc situs: quod illic animi virtutes, id hîc fertilitas: quod illic actiones præmiáque, id hîc incolarum res feliciter gestæ, ac per ea nominis claritas, & quandoq; etiam privilegia, quæ cives universi virtutis ergô à principe suo sunt adepti. Multum etiam ad gloriam addit, si cum aliis, seu regionibus, seu urbibus comparatio instituatur. Quod si terra aliqua parùm fertilis sit: dicemus hoc incolarũ augere prudentiam, eósq; temperantiam docere. Vel etiam compensari illud situ loci; ut qui percommodus sit ad ea impor-*

importanda, quibus solum hoc destituitur. Omnino autem ad duo potissimum capita in talibus respici solet, utilitatem & voluptatem.

Brevis, sed elegans, Campaniæ laudatio extat apud Florum, lib. I. cap XVI. *Omnium non modo Italiâ, sed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil mollius cælo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo* Liberi *Cererisq; certamen dicitur. Nihil hospitalius mari, Hic illi nobiles portus, Cajeta, Misenus & tepentes fontibus Bajæ: Lucrinus, & Avernus, quædam maris ostia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuvius, Ætnæi ignis imitator. Urbes ad mare,* Formiæ, *Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemq; numerata.*

Tarenti etiam hujusmodi laudatiunculam habeas cap. XVIII. *Tarentus, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Histriam, Illyricum,* Epirum, *Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum urbis theatrum.*

38. S. *Posterioris vero generis sunt tum dianoëticæ virtutes; ut sunt eruditio Aristotelis, eloquentia Ciceronis: tum morales, ut justitia Aristidis, castitas Josephi vel* Hyppoliti. *Sed raro hujusmodi argumentis tractat orator. At sæpe*

sæpe in laudatione personæ aut facti digreditur in locum communem, de hac, vel illa virtute aut vitio.

Bifariam virtutis laus tractari potest: in individuo, ut si dicas de sapientia Salomonis; vel universe quomodo sapientiæ laudem scripsit Apthonius, *Theticam laudem* appellat Sosipater. Prior modus proprie hujus loci est; quatenus nempe genus demonstrativum, in quo versatur, species est causæ, sive ὑποθέσεως, quæ est quæstio singularis. Verum raro usu venit, ut isto modo consideratum ab oratore tractetur. At sæpe contingit ut in laude personæ aut facti, digrediatur orator in locum communem, de laude justitiæ, clementiæ, fortitudinis bellicæ, eloquentiæ, vel alius virtutis. Itaq; ut plene intelligantur ea quæ ad personæ aut facti laudationem pertinent; etiam cognosci debet ratio universe extollendi scientiam, ac virtutem aliquam. Quam idcirco paucis hoc loco exponemus.

39. § *Laus illa scientiæ aut virtutis universè spectatæ petitur, tum ab honesto, quo refer quoque gloriosum & alia, quæ supra in facti laudatione attulimus ab utili, quo necessarium etiam ac jucundum pertinet: tum à facili vel difficili.*

Exemplo fuerit jurisprudentia, quam laudat Cicero primo de Oratore: idque ex quatuor his locis.

1. A facilitate, quando ait, *Si ista esset cognitio juris magna, ac difficilis; tamen utilitatis magni-*

magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. Sed Scævola *ipse dicere solet, nullius sibi artis faciliorem cognitionem videri.* Qua ratione vero facile hoc studium fiat deinde ostendit.

II. A jucunditate, *Accedit*, inquit, *quo facilius percipi cognosciq; jus civile possit (quod minime pleriq; arbitrantur) mira quædam in cognoscendo suavitas & delectatio.* Hinc docet, suavitatē illam inde provenire, quod prodest multum ad notitiam antiquitatis, scientiæ civilis, Philosophiæ moralis. Item quod magnæ sit voluptatis, videre, quantum Romani prudentia præstiterint cæteris gentibus.

III. A necessitate. *His*, inquit, *de causis dixeram, iis, qui perfecti oratores esse vellent, juris civilis cognitionem esse necessariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis, *Jam, vero ipsa per sese quantum adferat iis, qui ei præsunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat?* Et quæ deinceps sequuntur.

40. S. *Et talis quidem est laudatio absoluta. Sed est præterea laudatio comparata, qua vel persona cum persona, vel factum cum facto, vel res cum re confertur; unumque alteri esse æquale vel etiam præstare, ostenditur.* Ut si compares Alexandrum Magnum ac Julium Cæsarem; Rempublicam Romanam ac Venetam. *Instituitur laudatio talis iisdem ex locis, quibus laudatio absoluta.*

Vide, si voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnasmatis cap. de Comparatione.

CAP. V.

CAP. V.

De Genere Deliberativo.

1. Sect. Sequitur *genus deliberativum, cujus orationes habebantur apud Romanos in curiâ: apud Græcos, ad populum.*

Unde est, quòd genus hoc ab iis vocetur δημηγορικὸν: quemadmodum &, quia ἐν ἐκκλησίᾳ, hoc est, *concione*, fiebat; ideo iisdem dicitur ἐκκλησιαστικὸν, q.d. *concionale*, sive, ut Agellus loquitur, *concionatorium*. Latinis rectè *suasorium* vocatur, non quâ ratione suadere, probare (quomodo ea vox omnibus convenit caussis) sed quâ significat consilium dare, ut aliquid fiat; quomodo dicimur suadere conjugium, aut pacem.

2. Sect. *Materia in hoc genere sunt res contingentes, & positæ in nostra potestate; & quidem, quæ ad finem referuntur.*

De his enim, non de fine ipso, consultatur.

3. Sect. *Specialim autem, si causa sit publica, quinque sunt, de quibus juxta Aristotelem subeat institui deliberatio; vectigalia, bellum & pax, custodia regionum, ea quæ importantur & exportantur, & ratio ferendarum legum; quæ perspecta nobis esse oportet, priusquam de consilio dando cogitemus.*

Optimè Tullius secundo de Orat. *Ad consilium*

filium de rep. dandum caput est nosse Remp. Quæ verò in singulis quinque istorum scire debeamus, hoc ab Aristotele disce in Rhetoricis *.

*Lib. 1. cap. 4.

4. Sect. *At in causis privatis certa materies speciatim assignari non potest; cùm totidem de rebus possit consultari, quot negotia in vita, & re familiari, occurrunt.*

5. Sect. *Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur sex. Primus est* legitimum; *quod petitur, tum à jure scripto, sub quo Christiani sacras quoq; literas comprehendunt, tum à consuetudine.*

Sed hic locus magis est ἄτεχνος *. Nam quid *legitimum* aliud est, quàm testimonium à lege? nisi quòd sub lege etiam consuetudo comprehendatur, quia legis vim habet.

* Inartificialis.

6. Sect. Alter *locus est* æquum, *quo nomine continetur quoq;* pium. *Huc igitur refertur, quod promovet cultum divinum; quod parentum, affinium, civium charitatem spectat; ad hæc omne id, quo gratia bene meritis refertur; quodq; ad disciplinam civitatis pertinet, ut quo improborum frænatur audacia; item quo bonis signum ad bene sperandum ostenditur, & quæ hujusmodi sunt.*

Alii primum secundúmq; hunc locum, atque adeò etiam quintum, qui ut postea dicam, est à glorioso, honesti appellatione designant; non male quidem, sed ad usum tamen accommodatius est, si loca ista distinguantur.

7. Sect.

7. Sect. *Tertius est* utile, *quod bifariam accipitur. Nam videndum est, tum quid futurum sit, si negotium suscipiatur; tum quid consecuturum, si negligatur. Ad prius pertinent, bonorum partorum conservatio, & non partorum comparatio; malorum praesentium depulsio, & imminentium evitatio. Ad posterius referuntur, bonorum partorum amissio, speratorum frustratio; malorum praesentium continuatio & imminentium certa expectatio.*

Exempli gr. si de arce propinquâ hostibus dedendâ consultetur, dissuadere eam poterimus octo his argumentis. Si arx servetur,

I. Commoditas portus retinebitur, & urbs tuta erat praesidio arcis, quae in nostra sit potestate.

II. Etiam ex arce eâ propinquam hostium civitatem invadendi opportuna semper occasio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atque etiam insultant, illi, ubi videbunt constantiam animi nostri, formidari discent.

IV. Evitabimus quotidianum hostilis militis cursitationem ante urbis nostrae portas, & mala tot alia, quae res ista secum trahere solet. Sin arcem dedamus,

I. Amittetur commodus adeo portus, nec amplius arcis praesidio tuti erimus.

II. Nec propterea pacem, quam aliqui sperant, cum hoste habebimus; aut saltem ea diuturna non fuerit.

III. Periculum quoque erit idem; ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hostis.

IV. Imo metus eſt, ne occaſione primâ urbem vel armis vel dolo capiat, ac triſtem nos ſervire cogat ſervitutem.

8. S. *Sub utili autem continetur neceſſarium: quod ità utile eſt, ut ſine eo res* nec eſſe *poſſit; unde & nomen.* Sed *prius ad aliquid ἁπλῶς utile eſſe oſtenditur; deinde docetur, non utile modo eſſe, ſed etiam neceſſarium.*

Eſtq; ingens hujus loci vis: multi enim animis ſunt adeo ſegnibus, ut tum quoq; cum aliquid honeſtum, & utile eſſe intelligunt; tamen, ſi res cum magno ſit labore conjuncta, facile terreantur: apud tales, neceſſitatis ratio eſt compendioſa ad perſuadendum via. Ejuſmodi eſt argumentum Ciceronis in IV. Philippica: Agitur enim, non quâ conditione victuri; ſed victurine ſimus, an cum ſupplicio, ignominiaque perituri.

9. Sect. *Etiam ſub utili comprehendit Hermogenes* jucundum. *Nec peccant tamen, qui diſtinguunt.*

Nempe Hermogeni *utile* eſt omne id, quod propter aliud expetitur, ſive id propter commodū fiat, quod proprie *utile* dici ſolet: ſive ob voluptatem, quod à juvando *jucundum* appellatur. Porro hoc quoque argumentum multum eos movet, qui, etſi viderint honeſtatem cum utilitate eſſe conjunctam, moleſtiâ tamen operis deterrentur. Ac propterea cum quid ἁπλῶς utile, vel etiam neceſſarium eſſe oſtendimus: expedit, ut ſeorſum quoque

quoq; probemus aliquid esse jucundum. Ita dissidentibus concordes ut esse velint suadebimus, atq; etiam utilis: sed quia jucunda simul sit juxta illud regii vatis, *Ecce quam bonum & jucundum, fratres habitare in unum.* A jucundo etiam est argumentum illud Ful. l. 3. ep. 11. *Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis à te provisum esse intellexero, magnam te ex eo & perpetuam voluptatem esse capturum.* Et hoc Anna ad Didonem.

Solane perpetuâ mærens carpêre juventa.
Nec dulces natos Veneris nec præmia noris?

10 Sect. " Quartus locus est *possibile.* Frustra "enim illud suademus, quod creditur fieri "non posse. Ac propterea, si de hoc scru"pulus animo hæreat, ante omnia eximi is "debet. Sub possibili autem continetur e"tiam facile. Nam eorũ, quæ fiunt, alia fa"cile, alia difficulter fiunt. Facile vero ali"quid fieri probatur ab occasione, & cir"cumstantiis.

Cur autem non honesto tantùm, ac utili, sed felicitatis quoque argumento pugnemus, liquet ex iis, quæ diximus de jucundo.

11. S. *Sed siquid difficile sit, eo magis huic rei incumbendum, dicemus: quando nihil magni, sine sudore, aut periculo, præstatur.*

Huic pertinet vetus verbũ χαλεπὰ τὰ καλά.

12. S. *Quintus locus est* gloriosum: *quod plane eodem tractamus modo, quo utile. Dicimus enim, si res suscipiatur, gloriã præsen-*

tem conservatum iri, nondũ acquisitam posse comparari; infamia nos præsenti liberatum iri, & imminentem vitaturos. Sin secus à nobis fiat, infamiam præsentem permansuram, imminentem eventurã; præsentem dignitatem amissum iri, nec speratam nos consecuturos.

13. Sect. *Ad gloriam etiam pertinet, quod idem fecerint alii, qui præclarum eo nomen sibi peperevint.* Sin *nulli præiverint, hoc ipsum ad laudem referemus, quod primi, & soli, vel cũ paucis, præclarum facinus aggressuri simus.*

14. Sect. *Sextus locus est* eventus; *qui dilemmate instituitur. Ostenditur enim, in utramvis partem res cadat, utilitatem nos, ac gloriam propositam, adepturos. Ac locus iste recensetur postremus, non quia cæteris sit levior, sed quia plerisque omnibus est firmior.*

Porrò ex universis locis istis in una eademque causa peti possunt argumenta. Vt in causa illa, an Pompejus bello sit præficiendus Mithridatico. Ad hoc enim suadendum, conducit argumentum à *legitimo*; ut cum Cicero ostendit, non esse contra consuetudiné, ut omnia ad unum deferantur. *Ab æquo* item, quia justũ erat, ut debitus honor tribueretur Pompeio. *Ab utili*, quia hæc res, prodesset ad conversionem vectigalium, & defensionem sociorum. A *possibili*, qui etsi bellum erat difficillimũ, utpote in quo se conjungerent duo reges potentissimi, ab eo tamé confici posset, qui tot, & tanta, terra marique gesserat, quot quantaque in oratione Maniliana commemorantur de Pompeio. *A glorioso*; quia Romani eo ex bello maximum sibi decus, & honorem

rem erant reportaturi, ac deleturi infamiam sibi a Mithridate antea inustam. *Ab eventu,* quia sive Romani Mithridatem vincerent, sive non vincerent, utile & gloriosum sit futurum Romanis contra eum bellũ suscepisse.

15. Sect. *Quemadmodum verò in genere demonstrativo, ei qui personam aut factum aliquod laudat, digredi licet in locum communem: ita in genere deliberativo non rarò fit, ut hypothesis transferatur ad thesin. Eaq; res tum ad probandũ, tum ad amplificandũ, plurimùm valet.*

E.G. Si quæstio sit specialis ac finita, an Lacedæmonii urbẽ suam, Persis adventantibus, cingere debeant muris: licebit universè agere quæstione hac, an urbes muris cingere utile sit.

16. Sect. *Cæterum, ut argumentis magis abundemus, tum in thesi, tum in hypothesi tractandâ, meminisse ejus oportet, quod superiùs dicebamus**, *præter locos Rhetorum speciales, etiam consuli debere locos Dialecticos. Ex quibus in hoc genere maximè isti frequentantur, locus à proprio adjuncto, ab affectis, ab antecedentibus, à connexis, à consequentibus, à majori vel minori, à contrario, ab exemplo, à testimonio. Dici autem vix potest, quantam in persuadendo vim habeant exempla. Interim videndum, ne ita hæc condensemus, ut istis penè solis constare videatur oratio. Curandum etiam, ut exempla illa similium sint. Neque enim aut tyranni, bonorum regum; aut plebeii, Patrum moventur exemplis.* * Cap. 2. Sect. 34.

Plenius hæc declarat Theo de Thesi tractans. Nam primum agit de locis specialibus: ut sunt honestum, sive laudabile & gloriosum, quod petitur è loco Dialectico proprii adjuncti: item utile, & jucundum, quorum utrumque partim ad adjuncti propria, partim ad effecta pertinet: ad hæc necessarium, quod utilis species est: nec non facile, quod ex circumstantiis adstruitur. Ibidem monet, ad locos istos etiam pertinere, *quod tale, ut tutus præstare possit, quodq; in causa futurũ sit, ut res meliores fiant; quod ejusmodi, ut, nisi fiat, pœnitentia sit consecutura, neque facilè quod neglectum fuerit compensari possit.* His ita expositis, de generalibus Dialecticorum locis ista subjungit. *A contrario autem sic: Nam si contrarium fieri non debet, hoc fieri debebat: & contrarium si turpe, hoc honestum erit: & si inutile illud, hoc utile: & contrarium si injucundum, hoc jucundũ. Ac eodem modo à simili quoque. Si enim appetendum est simile, utique & hoc. Itidem à minore, & à Majore: & parte, & à fine, cujus ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus est, etiam id, quo ad illum pervenitur, appeti debet. Post hæc ex iis, quæ res continet: ut quod multa complectatur honesta, aut utilia aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjunctis, ac deniq; à consequentibus quoq; argumenta ducemus. Quod si quis jam majores fecerit progressus, is in singulis locis supradictis arcesset quoq; testimonia virorũ illustrium; uti poëtarum, politicorum, philosophorũ. Nec non & historiæ, si quæ congruunt, cum iis, quæ memorantur, referendæ erunt: haud sparsim tamen, nec temerè; sed ita ut ãplificatione*

one instituatur oratio adductis exemplis, primum eorũ quæ singuli privatiq; egerint: deinde quæ princeps aut rex; postea, quæ civitas; postremò, quæ in totis regionibus, aut gentibus extiterint. In quo & hoc cavebitur, ne oratio histo iis poëmatisve repleatur. Hæc de Thesi quidem dicuntur à Theone: sed peroratio est in hypothesi. Solum hoc hypothesis differt, quod argumentis Theseos universalibus aliquid superaddat ex accidentibus personæ, vel rei singularis, de quâ consultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas loci & temporis circumstantias restringantur. Quamobrem & huic generi deliberativo non parum lucis accesserit ex iis, quæ in Progymnasmatis de Thesi dicuntur; & vicissim ex iis quæ nunc adduximus, illa de Thesi accipient lucem.

15. *Sect.* " Quemadmodum autem in genere
" demonstrativo præter laudationem ab-
" solutam, altera etiam est, quæ compara-
" ta vocatur; ita quoq; in genere hoc de-
" liberativo, interdum quæritur absolute,
" ecquid honestum sit aut turpe; utile,
" an inutile: interdum comparate, utrum
" utilius, honestiusque sit. At quomodo
" unum altero utilius, vel honestius esse
" probetur, constat ex iis, quæ in Topicis
" de comparatione docentur. *l. 1. To. 21. & seq.*

Ubi Aristoteles * monet, id quod diuturnius ac stabilius est, item quod sapientioribus probatur, aut qd melioribus artibus paratur, aut quod per se & simpliciter bonum est, aut quod melioribus, & honoratioribus inest, aut quod majoris boni causa

 est,

est, & similia omnia, præferri illis, quæ non sunt hujusmodi.

18. Sect. *Imo interdum fit, ut ex una parte consilii honestas, ex altera pugnet utilitas.*

Ut si deliberat Scipio, num in Italia permanere, an in Africam cum exercitu transmittere velit. Nam utile videbatur, si classem in Africam transveheret; sed turpe esse dicebatur declinare Hannibalis præsentiam, atque vastandam ei Italiam relinquere.

19. Sect. *In ejus generis quæstione, si quod utile est, suademus, præcipuè laborabimus, ut hoc probemus; deinde ostendemus, etiam honestum vel saltem non inhonestum, esse. Sin pro honesto pugnemus, hoc prius, quantum possumus asseremus; ac deinde etiam, utile id esse vel saltem non inutile, demonstrabimus.*

Monet idem quoque Emporius, præceptis de specie deliberativa.

20. Sect. *Quod si negotium nobis sit cum iis, qui honestate parum moveantur; imo nefandum aliquid in animo habeant, ac tale hoc esse ipsi sciant: magna omnino prudentia opus est, ut apud quos dicemus, serio nos sui cura tangi arbitrentur. Sanè conviitiis nihil proficiemus, neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemni.*

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui subjiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quædam aliæ: sed quomodo,

do hæ debeant tractari, libro proximo commodiùs ostendemus.

C A P. VI.

De Genere Juridiciali, ac universè de statibus.

1. *Sect.* " Generis δικανικοῦ, sive juridicialis, " loci variant pro statuum varietate.
2. *Sect.* "Status, qui Græcè στάσις, est quæstio "ex primâ causarũ proflictione proveniens.
3. *Sect.* "Habet autẽ locum in omnibus cau- " sarum generibus: sed hîc de eo imprimis " tractabimus, quà pertinet ad genus Ju- " ridiciale.
4. *Sect.* " Nascitur vero ex accusatoris in- " tentione, quæ Græcis προβολὴ vocatur, " & defensoris depulsione, quæ iisdem est " ἀντιπροβολή. Cæteræ quæstiones dicun- " tur incidentes, inter quas primum sibi lo- "cum vendicat τὸ κρινόμενον, sive judicatũ.
5. *Sect.* "Resultat κρινόμενον ex αἰτίῳ, sive " ratione defensoris, & συνέχοντι, sive con- " tinente, hoc est, accusatoris firmamento.

Exemplo hæc illustrabo, Clodianorum intentio est, Clodium occidit Milo. Milonis depulsio est: Occidi, sed jure occîdi. Status est, Juréne an injuriâ, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis est, Insidiatorem Jure licet interficere. Continens, sive firmamen, tum Clodianorum est, Clodius non struxit insidias, nec fas est occidere civẽ indemnatum, Judicatio est, An Clodius Insidias

ſtruxerit Miloni, &, An quapiam de cauſa interimi poſſit civis indemnatus.

Quod ſi hinc ſyllogiſmum exſtruamus, cognoſcemus, ſtatum incidere in concluſionem; judicationem, in aſſumptionem.

E. G. Inſidiator jure interficitur.
Clodius fuit inſidiator.
Ergo jure interfectus eſt.

Status eſt, an Clodius jure ſit interfectus, quod concluſione colligitur: Judicatio, an fuerit inſidiator, quod in aſſumptione ponitur. Nec id tantum in Juridiciali, ſed in aliis etiam cauſarum generibus locum habet. Ut in deliberativo: Magno & neceſſario bello præfici debet optimus imperator. Bellum Mithridaticū eſt magnum & neceſſarium, & Pompeius eſt optimus imperator. Ergo Pompeius eſt præficiendus bello Mithridatico. Eſtque hic primarius ſyllogiſmus orationis pro lege Manilia. Ac ſtatus in ea eſt, an Pompeius ſit præficiendus bello Mithridatico. Judicatio, an Mithridaticum bellum ſit grave adeò; item, an Pompeius tantus ſit Imperator.

Itidem ſit in genere Demonſtrativo, cujus ſpecies eſt gratiarum actio. Ut in oratione pro Marcello; ea eſt Cæſaris maxima laus, quæ etiam ſuperat gloriam armis partam. At hæc laus, quam conſecutus eſt ignoſcendo M. Marcello, ſuperat gloriam armis partam. Ergo hæc eſt maxima è Cæſaris laudibus. Ubi itidem concluſio ſtatum indicat, aſſumptio judicationem.

6. Sect. *Status eſt quadruplex. Conjecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.*

Ex

Ex quibus malè vulgo prætereunt ſtatum Quantitatis.

7. Sect. *Status conjecturalis eſt, quo quæritur, ecquid fiat, factum, aut futurum.*
8. Sect. *Finitivus eſt, quo de nomine rei conquiritur.*
9. Sect. *Qualitatis ſtatus eſt, quo quæritur, quale ſit factum.*
10. Sect. *Quantitatis dicitur, quo de magnitudine rei diſceptatio eſt.*

Ita conjectura eſt, an Cato, cum de conjuratis diſceptaretur, omnium ſe oppoſuerit ſententiis. Finitivus eſt, ſit ne ea conſtantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an ſingularem eo laudem meretur.

11. Sect. *Eſt autem unius orationis interdum ſimplex, interdum multiplex ſtatus.*
12. S. *Simplex, ut ſi haud aliud quæratur, quàm jure ne, an injuriâ, Clodium occiderit Milo.*
13. Sect. *Multiplex vero, vel eſt ejuſdem generis, vel diverſorum.*
14. Sect. *Ejuſdem, ut cùm quæritur, an Verres pecuniam acceperit à Leonida, ab Apollonio, & à Mamertinis. Eſt quippe hic triplex conjecturalis*
15. Sect. *At diverſorum generum eſt, cùm quis fatetur, ſe interemiſſe hominem: at non ſpoliâſſe pecuniâ. Prior enim eſt ſtatus Qualitatis; poſterior Conjecturalis.*

Nam priori quæſtio eſt, an, qui fatetur ſe interemiſſe, jure interemerit, Poſteriori, an ſpoliaverit alterum.

16. Sect

16. *Sect.* " Cæterùm, quot modis variat sta-
" tus, totidem & judicatio distribuitur. At
" utriusque eadem est tractandi ratio.

Itaque deinceps, idque non sine veterum exemplo, laxiùs statûs voce utentes, sub eâ etiam judicationem comprehendimus, atque adeò quamvis quæstionem incidentem. Par enim omnium ratio est, ut diximus.

CAP. VII.

Ce Statu Conjecturali.

1. Sect. " S*tatus conjecturalis* ita dicitur,
" quia conjectandum est judici, numquid
" factum sit. Idem alio nomine *inficialis*
" vocatur, quia reus hic solâ se inficiatione
" tuetur.

Unde liquet, ratione judicis *conjecturalem*, ratione rei, *inficialem* nuncupari.

2. *Sect.* " Status hic vel ἁπλῶς quærit de
" facto, ut an * *Cælius parârit Clodiæ vene-*
" *num*, vel cum modo, ut, ecquid eo animo
" factum sit; quale fuerit, *cur quis fleverit*
" *arcem contemplatus*.

* *Apud Cic. pro Cæl.*

Habet etiam distinctio hæc locum, quatenus status iste deliberativo generi inservit. Ut quando, quid facto opus sit, constitui debet pro animo hostium, qui, cujusmodi sit, conjecturâ est indagandum. Ita vel citra modum quæri potest, *an princeps quispiã, qui ho-*

stili in nos animo est, exercitum conscribat: vel cum modo, hoc pacto, *utrum id faciat, ut bellum inferat nobis.*

3. Sect. *Est item status hic vel simplex, vel comparatus.* Simplex *est*, an Roscius occiderit partem: *item*, an Milo insidias struxerit Clodio. *Comparatio autem fit hoc pacto*. Rosciusne patrem occiderit, an qui accusant. Clodiusne Miloni insidias struxerit an Milo Clodio. *Tractandi ratio utrobiq; eadem est.*

4. Sect: *Esse vero aliquid factum, trifariam probatur, primum quia quis voluit & potuit.*

Conjungit utrumque poeta, ut ostendat Helenen à Theseo violatum fuisse *.

A juvene, & cupido, credatur reddita virgo.

* *Ovid. epist. Oenes ad Paridem.*

5. Sect. *Voluntas probatur partim à causis antecedentibus factum, partim à signis voluntatis.*

6. Sect. *Causæ antecedentes sunt, vel impulsivæ vel ratiocinativæ.*

7 Sect. *Impulsio affectiones comprehendit, quæ causæ efficientis locum obtinent: ut sunt ira odium, amor, inimicitiæ, invidia: &c.*

Ita verisimile est, nos iis male velle, aut qui majorib. aut nobis, aut amicis male fecerunt.

8. Sect. *Ratiocinatio petitur è causis finalibus ut à spe commodorum.*

Incommodare enim illis homines solent, quos ubi damno affecerint, honore vel opibus augentur,

augentur, aut voluptates suas facilius possunt explere. Uti & quando, damnum aliis dando, gratificantur, sive amicis, sive iis, quibus sunt admirationi, sive moribus ac deliciis suis, sive dominis, sive illis in quorum sunt potestate.

9. S. *Tractatur locus hic ab utili octo istis modis, quos assignavimus in genere deliberativo.*

Nam quibus argumentis in suadendo ostendimus, utile aliquid esse; iisdem in accusando monstramus, utilitatem redundâsse ad reum, ac propterea illud, cujus arguitur, facere voluisse.

10. S. *Huc etiam pertinet, quando majus est emolumentum, quam damnum.*

Nam facile peccant, quibus injuria lucro est; at pœna ignominiæ duntaxat.

11. S. *Item cum quis opinatur nihil se damni amplius facere posse.*

Vt qui bona nulla habent, quæ amittant, aut qui existimationis suæ jacturam jamdiu fecerunt.

12. S. *Sed imprimis magnum præbent voluntatis argumentum impunitatis spes. Nam injuriam facere solent, qui fore sperant, ut facinus lateat, vel, ut latere non possit, pœnas tamen effugere se posse, vel saltem efficere, ut pœna differatur in longum tempus,*

aut

aut leviores irrogentur, quam lex imperat.

Fore, ut facinus lateat, credunt illi, qui antehac flagitia sua occultârunt sæpius, quique à criminis suspicione videntur longiùs abesse: nec enim facilè creditur, ab inermi occisum armatum: vel à paupere & deformi, commissum esse adulterium, præsertim cum divite, & formosâ: vel prodere aliquem voluisse Rempublicam, in quam cùm sua, tum majorum, multa magnâque merita extarent.

At vel nunquam, vel serò, vel non ita graviter; pœnas se subituros arbitrantur, quibus antehac deliquisse impune fuit: quiq; facundiâ pollent, aut qui judices habent sibi addictos, aut corrumpere eos possunt, aut amicos habent potentes.

Nec ex nobis tantum, aut nostris, impunitatis fiduciam concipimus: sed etiam ex conditione eorum, quos læsimus. Ut si negotium sit cum iis, quos multi oderunt, aut quibus invident multi, aut qui eodem injuriæ genere afficere alios solent; quales, etiam habiti indignè, dignam tamen retulisse mercedem existimantur, item si amicitiâ iis juncti simus, quos læsimus. Nam rarò amici litem intendunt, eò quod communium ferè amicorum interventu iræ ac jurgia sopiantur. Item quibus non expedit litem prosequi: ut sunt peregrini, & qui victum suâ sibi parant industriâ, nam tales facilè transigunt, & pauxillo placantur, item quos ea pudet referre, qui injuriam acceperunt. Nam quotusquisque eorum, qui verè possiat, comemora-

re velit, ſtuprum eſſe illatum filiæ ſuæ, vel uxori; item ſi vulgo judicetur levis eſſe injuria, & quam ignoſcere omnes ſoleant, niſi qui lites ſerere amant: item qui inertes ſunt, ac deſides, quia judicio eos experiri piget: quique ſunt verecundi, quia tanti illis pecuniæ non ſunt, ut propterea judicio contendant: vel qui ab illis injuriâ ſunt affecti, nec eos in jus vocarunt. Similiter enim erga nos animatos fore ſperamus. Vel qui infamiâ laborant: nam iſtis non creditur. Item qui dicendo nihil valent, aut qui amicis destituuntur, & ſiqui his ſimiles ſunt.

13. Sect. *Cùm vero diverſi ſint hominum mores: ut faciliùs fidem inveniamus, ob oculos poni debet qualitas perſonæ, ſive ingenium hominis, tum ejus, qui injuriam fecit, tum qui illâ eſt affectus.*

De iſto judicamus ex *natione*; quia moribus aliis Græci ſunt, quàm Barbari; Itali quàm Germani: deinde ex *genere*, quia liberi majorum ſimiles eſſe ſolent: tum etiam *ſexu*, quia non eodem modo judicant fœminæ ac mares, item *educatione*, quæ plus etiam, quàm genus, poteſt; præterea *habitu* corporis, quia in formoſâ faciliùs creditur adulterium, in robuſto violentia: inſuper *vita anteacta*, ubi conſideratur, num quis in idem antea delictū inciderit, aut ſuſpicionem ejus ſaltem. nec non ex *ætate*, quia alia aliis annis conveniunt; item ex *amicis*, quibus quis utitur: tum autē ex *vitæ genere*, cum diſpar ratio ſit agricolæ, ac militis: mercatoris, quàm Philoſophi: denique ex *ſtudio*, ſive pecuniæ, ſi ſit avarus; ſive voluptatis,

voluptatis, si sit luxuriosus; sive honoris, si sit ambitiosus.

14. Sect. *Præter causas voluntatis, etiam signa ejus considerantur, cujusmodi sunt dicta factaque alicujus.*

Vt si quis minatus fuerit cædem.

15. Sect. Et *hæc de loco voluntatis. Facultas autem probatur ex circumstantiis, tum personæ tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis, & externis. Itaque hic considerantur vires corporis, animi promptitudo, copiæ, opes. At rei circumstantiæ sunt, locus & tempus, quæ occasionis nomine comprehendimus: item alia, quæ ad naturam rei pertinent.*

Exempli gratia, *Potuit hic alterum occidere, quia validior fuit, & armatus; & habuit locum opportunum, sylvam; & tempus idoneum, nocturnum.* Estque utile hic considerare, quos lædere sit in proclivi. Sanè magis sunt obnoxii injuriæ, qui longe absunt, eò quòd tardè pœnas sumant: quam qui prope habitant, quia vicinitas loci facilitatem referendæ injuriæ adfert: qui parum sunt cauti, quia sua non custodiunt: qui amici sunt, quia sibi non cavent: quos nunquam ante violavimus, quia non metuunt sibi: quos crebrò violamus, qui tales non ultra se læsum iri putant; & alii similes istorum. Atque hæc de ratione prima, quæ voluntate, facultate, tanquam partibus, constat.

16. §. *Altera conjecturam abstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ triplicia sunt, alia antecedentia, alia concomitantia, alia consequentia.*

Ita cædem alicujus minæ antecedunt, comitantur clamor, consequuntur fuga, pallor, aliaque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens, (ut quod quis cædem sit comminatus) potius voluisse probat quam fecisse: unde & in voluntatis locis superiùs reponebamus. Ex iis autem, quæ facti sunt circumstantiæ, vel effecta, non solum voluisse aliquem, sed etiam fecisse, colligitur, Vt si dicatur quis post horrendum in ædibus exauditum clamorem, statim se proripuisse domo; ac pallentem & consternatum reprehensum esse in fuga.

17. §. *Tertia asserendi ratio est per testes, rumores, tormenta, & similia.*

De quibus in locis ἀτέχνοις * dicemus.

* Inartificialibus.

18. §. *In defensione autem hæc omnia refelluntur. Quæ enim adducebantur ad monstrandum aliquem voluisse: ea aut vera esse negabimus, aut contendemus esse levia adeo, ut ex illis de re tanta non debeat judicari.*

19. §. *Sed imprimis magnam habet vim τὸ ἀπιθανὸν, sive* incredibile: *ut cum dicitur, fidei absonum videri, id voluisse aliquem loco temporeque alieno, qui id sæpe potuerit occasione multis partibus meliori.*

20. §. *At facultatem defuisse ostendimus, quia non*

non illa nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunus, aut tempus idoneum. Quod si facultatem fuisse negari non possit: insistemus argumentis, quibus non voluisse comprobetur.

21. Sect. *Pleraque etiam signa, tam à reo, quàm ab actore adducta, non difficulter eluduntur. Vt si pro reo adferatur, quod non extimuerit: dicet adversarius, secum fuisse præmeditatum omnia, eoque locutum confidentius. Sin actor extimuisse dicat; atq; id facinoris patrati argumentum esse volet: dicere poterit, non se peccati conscientia, sed periculi magnitudine territum fuisse.*

Illustre conjecturalis status exemplum habemus in Milonianâ. Nam etsi principalis status sit, Jurène Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc, num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculentèr tractat, ut status is videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum, ostendit Cicero variis argumentis: ac primum iis, quæ à voluntate ducuntur. Inter ista primum obtinent locum causæ ratiocinativæ. Has tractare incipit mox post Narrationem. Ipsum audiamus Tullium: "Quoniam igitur "pacto probari potest, insidias Miloni fecisse "Clodium? satis est quidem in illa tam auda- "ci, tam nefaria bellua, docere, magnā ei cau- "sam, magnam spem, in Milonis morte propo- "sitā, magnas utilitates fuisse. Itaq; illud Ca- "ssianū, *cui bono fuerit*, in his personis valet: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè parvo: atqui Milone interfecto,

cto, Clodius hoc essequebatur, non modo, ut prætor esset, non illo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his consulibus prætor esset, quibus, si non adjuvantibus, ac conniventibus, certè sperâsset se posse rempublicam eludere in illis suis cogitatis furoribus, cujus illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam.

Post ista excurrit orator, ut invidiam conflet adversario. Quam digressionem claudit illis verbis: *non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni.*

Hinc explicat causam voluntatis, impellentem: odium nempe, & vindictæ desiderium: quas causas à Milone in Clodium retorquet. At, *inquit*, valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor injuriæ, punitor doloris sui. Quid si hæc, non dico majora fuerunt in Clodio, quam Milone, sed in illo maxime, nulla in hoc: quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiam suæ gloriæ, præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat, ut odisset primum defensorem salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum: postremò etiam accusatorem suum; reus enim Milonis lege Plotiâ fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine injusto, quam etiam justum?

Tractat hinc tertium voluntatis locum, nempe

nempe qualitatem personæ, sive ingenium hominis: quod quale fuerit ostendit ex consuetudine, & vitâ anteactâ, cujus scelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: *Reliquum est, ut jam illum natura ipsius, consuetudoq; defendat: hunc autem hæc eadem coarguant, nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo.* Definit autem istis verbis. *Quid simile Milonis? cujus vis omnia hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum in judicium detrahi non posset, vi expressam civitatem teneret.*

Sequitur continuo quartus voluntatis locus τὸ ἀπίθανον, sive *incredibile*. Nam ostendit, parrium credible esse, Milonem tot neglectis occasionibus, quibus commodè adeò posset Clodium occidere, nunc id studuisse, in quo loco, alieno tempore, in tanto capitis periculo; præsertim cum amplissimum consulatus honorem petierit; & dies cómitiorum subesset; quo quidem tempore (ut Tullii verba reservem) *omnia, non modo, quæ reprehendi palam, sed etiam, quæ obscurè cogitari possunt, timemus; rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus, ora omnia, atque oculos intuemur.* Eâque occasione digreditur in locum communem. *Nihil enim*, inquit, *est tam molle, tam tenerum, aut tam fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusq; civium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt.* Post pauca concludit hoc argumentum istis verbis; *Quam hoc non credibile in hoc: quàm idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret.*

Istis subjungit quintum argumentum, im-

punitatis

punitatis spem. *Quod*, inquit, *quod caput audaciæ est, judices, quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? In utro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut præclari ut certè necessarii; an in Clodio? qui ita judicia, pœnamq; contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.*

Exinde tractat sextum argumentum; nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaq; Clodii. *Sed quid*, inquit, *ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petilli, appello optimum & fortissimum civem: te, M. Cato, testor: quos mihi divina quædam sors dedit judices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis vivo Clodio, periturum Milonem triduo, post diem tertium gesta res est, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare, quod fecerit?* Qui locus extenditur usq; ad ista verba, *Quod si, ut ille scivit, Milonem fore eo die in via.*

Hinc sequitur, quam Hermogenes vocat *ἀπαίτησιν τῶν ἐλέγχων*, id est, *probationum postulationem.* Ac prius quidem orator inquirit adversus se; deinde refellit adversariorū testimonia, usque ad illa verba. *Nunc persequar cætera.* Ubi objectioni occurrit, quòd Clodius non fuisset exiturus è villa, nisi nunciatum ei fuisset de morte Cyri. Ait autem Cicero illum, qui dicitur de Cyri morte nunciâsse, non id nunciâsse, sed Milonem appropinquare. Quod deinceps pluribus adstruit. Ac verisimilem quoq; defensionem adjungit, quòd etiam si illud, denunciatâ Cyri morte, verum esset; non tamen eâ horâ pro-

fectus

cturus fuerit è villâ, nisi de insidiis cogitâsset, incipit hæc pars inde. "Age, si ita factũ, quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se conjiceret? Tandem hoc caput de voluntate sic concludit per ἀνακεφαλαίωσιν, sive brevẽ eorum enumerationem, quæ dixerat: "Video adhuc constare omnia, judices: Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat optatissimũ interitum Milonis fuisse: odium illius in hunc acerbissimum; in illum, hujus nullum; consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda; hujus tantum in repellendo mortem ab illo denunciatam palam Miloni, & prædicatã; nihil unquam auditum ex Milone; profectionis hujus diem illi notum: reditum illius huic ignotum fuisse: hujus iter necessariũ; illius etiam potius alienũ: hunc præ se tulisse, se illo die Romæ exiturũ; illum eo die se dissimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consiliũ; illum causam mutandi consilii finxisse; huic si insidiaretur, nocte prope urbẽ expectandũ; illi, etiamsi hunc non timeret, tamen accessũ ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de Facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifariam probat Cicero. Ac primum à loco opportuno. "Videamus "nunc, *inquit*, id quod caput est; locus ad "insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri "tandem fuerit aptior. Id vero judices etiam "dubitandum, & diutius cogitandum est. Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter "insanas illas substructiones, facile mille "hominum versabatur valentium, &c.

Paulo post idem sic adstruit à comitibus, ac habitu utriusque. " Si hæc non gesta au- " diretis, sed ficta videretis: tamen appareret " uter esset insidiator, uter nihil cogitaret " mali, cum alter veheretur in rheda penu- " latus: una sederet uxor: quid horum " non impeditissimum? vestitus, an vehicu- " lum, an comes? quid minus promptum ad " pugnam? cum penula irretitus, à rheda im- " peditus, uxore pene constrictus esset.

Idem sic ostendit à tempore, " Videte " nunc illum, primum egredientem è villa su- " bito. Cur vesperi? quid necesse est? qui " convenit, presertim id temporis? Divertit " in villam Pompeii Pompeium ut videret? " Sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perspice- " ret; miles in ea fuerat. Quid ergo erat moræ " & tergiversationis? dum hic veniret, lo- " cum relinquere noluit.

Continuo istis opponit Clodii habitum, ac comitatum, idque his verbis: " Age nunc " iter expediti latronis, cum Milonis impe- " dimentis comparate. Semper ille antea cum " uxore; tum sine ea; nunquã non in rheda, " tum in equo comites Græculi, quocunque " ibat, etiam cum in castra Etrusca propera- " bat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo " qui nunquam, tum casu pueros symphonia- " cos uxoris ducebat, & ancillarum greges: " ille, qui sumper scorta secum, semper exo- " letos, semper lupas ducebat, tum neminem, " nisi ut virum à viro lectum esse diceres. Post quæ uni alterique respondet, quod con- tra hæc posse objici videbat.

CAP,

CAP. VIII.

De Statu finitivo.

1. S. Statu *Finitivo*, ut ex iis liquet, quæ ſuperius dicebamus, *quæritur, an omnes adſint conditiones, quæ requiruntur, ut nomen quodpiam rei aut facto tribuatur; an vero quippiam etiamnum deſit?*

Ita in oratione pro Cæcinna quæſtio eſt, *num dici poſſit, vim factam eſſe, qui tantum armis fuerit perterritus, qua minus fundum ingrederetur: an inſuper ad id requiratur, ut quis vi fuerit ejectus.* Similis fuerit ratio in cauſa M. Bruti, & C. Caſſii, qui Julium Cæſarem occiderunt. Quæritur enim, *an cum illi, qui populo præſunt, debeant patres eſſe patriæ, eo quiſquis principem ſuſtulerit, parricida debeat haberi: an præterea exigatur, ut princeps iſte ſubditorum ſtuduerit commodis. Sin, quo jure, qua injuria omnia egerit; an non, qui interemerit hunc veriùs fuerit tyrannicida.*

2. Sect. *Status hic quinq; potiſſimùm capitibus tractatur. Primum eſt definitio actoris, & oppoſita ei definitio à reo.*

3. Sect. *Alterum caput ſimiliter conſtat, tum collectione actoris, qui parem eſſe rationem contendit, ſive quid exprimatur, ſive intelligatur: tum ſolutione rei, qui multum ait referre, ecquid addatur, necne.*

4. S. *Tertium eſt ſententia legiſlatoris: quanquam hoc caput ſæpius non incidat. Sed ſi locum*

 habeat,

habeat, aliam actor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licebit verò ei, qui legè nititur, excurrere in laudem, tum legislatoris, tum legis; quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo progymnasmate constat. Sin lex sit nulla, videndum, an locum ejus supplere possit consuetudo.

5. S. *Quartum caput est quantitas, quia accusator exaggeret, quod est commissum, reus ostendit, quanti sit momenti illud, quod est omissum.*

6. S. *Quintum caput est comparatio, qua conferuntur, id quod factum, quodque infectum. Actor dicit esse gravius, quod reus fecit, quam quod non fecit. Reus asserit, majora fieri debere, quàm quod factum est.*

Ut si quæratur, ecquis vim commiserit: sicuti fit in oratione pro Sextio. Definitio actoris, quæ Græcis ὅρος dicitur, talis erat; *Convocare homines armatos, eosq; in foro collocare contra tribunum plebis, omnino est vim facere.* At reus ex eo, quod deest, ostendet, *non esse crimen plenum*; nempe quia neminem læserit. Vocatur hoc ἀνθορισμός.

Sequitur hinc συλλογισμός, sive collectio. Et actor quidem dicit, etiamsi armati illi pulsârint neminem, terrorem tamen injecisse; nec multùm inter ista distare. At reus contendet multùm referre, numquis læsus sit, an territus duntaxat.

Tertius locus est γνώμη νομοθέτου, sive sententia legislatoris. Fingamus legem fuisse ejusmodi; *Qui militem armarit adversus magistratum,*

ſtratum, is vim feciſſe damnatus eſto. Eam legem recitari jubebit actor, ſingulaſq; ejus particulas excutiet. Etiam licebit, tum legem laudare, tum eum qui tulit. At provocavit reus à verbis ad ſententiam legis. Negabit enim hanc fuiſſe mentem legiſlatoris, quaſi vim fieri putârit; ſiquis militem cogat, vel tuendi ſui cauſâ, vel ut adverſus ſeditioſum tribunum Remp. defendat. Ac propterea in talibus, quo fine quidque fiat, ſpectari oportere.

Quartus locus eſt ἡ *πηλικότης*, ſive quantitas. Et actor quidem aſſeret, vehemens eſſe delictum, cogere militem adverſus tribunum. At regeret alter, crimen eſſe atrox tribuno vitam eripere ; quod nunquam in animo ſe habuiſſe dicet.

Quintus locus eſt *τὸ πρός τι*, ſive comparatio. Dicet actor, gravius eſſe, armatos convocare adverſus tribunum, quàm aliquem lædere ; ut Cicero diſſerit pro Cæcinna. Reus contrà pertendet, gravius multò eſſe manus alicui adferre, quàm cogere armatos. Atque hi potiſſimi ſunt loci generis deliberativi. Plura qui volet Hermogenem adeat in τέχνῃ διαιρετικῇ, Sect. VI.

De Statu Qualitatis.

1. S. S*i in controverſiam veniat, aut rei, aut facti qualitas, dicitur* ſtatus qualitatis.

Idem ob amplitudinem etiam vocatur *ſtatus generis* aut *generalis*. Itē *conſecutio* nominatur, quia eo quæritur, quid conſequatur rei

cujusque vim ac naturam. Putà, utilísne sit, an inutilis; an justa, an injusta?

2. S. *Estq; hic status duplex, Negotialis, ac Juridicialis.* Negotialis *est de re futurâ. Atq; ad hunc deliberationes pertinent. Ut,* an utile sit, Athenienses opẽ ferre Olynthiis à Philippo obsessis? *Quomodo autem hic status tractetur, cognoscitur ex iis, quæ diximus de genere deliberativo.*

3. S. *Sin de re præterita tractet, appellatur* juridicialis. *Atq; is vel ratione nititur, qui idcirco* rationalis *vocatur, vel à scripto vim capit, qui* legitimus *dicitur, quia lex inter scripta præcipuum obtinet locum.*

4. S. *Rationalis est vel simplex, sive absolutus, vel assumptivus.*

5. S. Simplex *aliquid suâ vi & naturâ laudabile esse ait.*

6. S. *Capita ejus sex statui solent, natura, lex, consuetudo, judicatum, æquitas, pactum.*

Ut si quis occiderit furem nocturnum, rectò se fecisse probabit.

A natura, quæ docet vim vi repellere.

A lege quæ est *: SEI NOX* FURTUM FACTUM ESIT, SEI IM OCCIT; FOUR CAISUS ESTO.

A consuetudine, quia ab omni seculorum memoriâ mos iste obtinuit.

A judicato, ut si dicamus, Titium, & Mævium in simili causa fuisse absolutos.

Ab æquitate, quæ dictat, ut ne, si in vim, aut insidias inciderimus, ejus vitæ parcamus, cui sine periculo nostro parcere non possimus.

* Macrobius, 1. Saturnal, cap. 4.

* Antiquè *nox* pro *nocte*, *esit* pro *erit*, *im* pro *eum*. De Diphthongis *ei*, *ou*, *ai*, antiquitùs usurpatis pro *i*, *u*, *æ*, res notior est, quam ut movere attineat.

A

A pacto, si possit ostendi, fecisse actorem contra datam fidem.

Ad hunc statum pertinet ea Milonianæ orationis particula, quâ ostendit Tullius, rectè interfici Insidiatorem. " Si, *inquit*, tempus est " ullum, jure hominis necandi, quæ multa " sunt; certe illud est non modò justum, ve- " rum etiam necessarium, cum vi vis illata " defenditur. *Et mox*: Insidiatori vero, & la- " troni, quæ potest adferri injusta nex? Quid " comitatus nostri? quid gladii volunt? quos " habere certe non liceret, si uti illis nullo " pacto liceret. Est enim hæc, judices, non " scripta, sed nata lex: quam non didicimus, " accepimus, legimus; verũ ex natura ipsa ar- " ripuimus, hausimus, expressimus; ad quam " non docti sed facti, non instituti, sed imbu- " ti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, " si in vim, si in tela aut latronum, aut ini- " micorum incidisset; omnis honesta ratio " esset expediendæ salutis, Silent enim leges " inter arma; nec se exspectari jubent, cũ ei, " qui expectare velit ante injusta pœna lu- " enda sit, quam justa repetenda.

7. S. *Status assumptivus, quia factum in se laudabile non est, extrinsecus assumit auxilia. Id, quod aßumitur*, colorem *Rhetores vocant, quia immutat facti rationem, ut purpura lanam.* Ita, quod occidere civem indemnatum in se turpe sit. Milo, extrinsecus colorem quærens, culpam facti in ipsum rejicit Clodium, quem insidias struxisse ait.

8. S. *Dividatur status assumptivus in comparationem, relationem, remotionem, & purgationem.*

9. S. *Comparatio id, quod factum est, confert cum deteriori, quod alioqui faciendum fuisset.*

Ut lex Solonis erat *, Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄτιμος ἔστω, *si quis non alat parentes, infamis esto.* Quispiam detrectat alere patrem; sed eo se excusat, quod in summa inopia, aut uxorem, aut parentem, deserere cogatur; satius autem videri, ut conservet uxoris vitam, quam ut patris studeat saluti. Simile exemplum est, si Imperator majestatis accusatus, quod passus sit milites suos sub Jugum mitti, respondeat, id magis expedivisse, quam ut omnes internecione delerentur.

* Diog. Laert. in Solone.

10. S. *Hic verò de utroque despiciendum, num necesse fuerit alterutrum facere; &, an satius fuerit istboc agere, quod factum est.*

11. S. *Relatio est, cum culpam conferimus in eam personam, quæ ipsa malum accepit.*

Ita Orestes culpam interemptæ Clytemnestræ dimovebat ab se in Matrem ipsam, quæ occiderat maritum suum Agamemnona. Par ratio erit, si accusetur Ulysses, quod sceptro suo percusserit * Thersitem. Nam culpam in ipsum conjiciet Thersitem, qui tot convicia regi Agamemnoni ingesserat.

* Homerus Il. α.

12. S. *Actor hic dicit, illum, in quem culpa rejicitur, falso ejus criminis insimulari, ob quod dicitur malũ perpessus. Nec tanti fuiße crimen istud, ut idcirco ita cum eo fuerit agendum. Adhæc non propterea fuisse peccandum, quia alter*

pecca-

peccârit prior. Item si alter deliquerat, debuisse eum in jus vocari. Etiam judices percontabitur, quid tandem futurum sit, si eandem viam insistant cæteri.

13. S. *Reus autem atrocitatem criminis, ob quod alterum mactavit infortunio, exaggerabit; rem, locum, tempus ob oculos ponet, ut videant judices, illum, qui malum accepit, dignum eo fuisse; neque potuisse rem in judicium vocari, vel inutile id fuisse.*

Exemplum, quod in relatione tractanda sequi possimus, nullum perfectius ac melius habemus oratione Ciceronis pro Milone; ubi culpa interfecti Clodii in ipsum Clodiū refertur; quippe qui insidias struxerit vitæ Milonis, ut diximus.

14. S. *Remotio est, cum culpam rejicimus in personam aliam, quàm quæ malum accepit; vel in Reum quidem, sed sic, ut voluntas, sive intentio, facti concelatur.*

Prioris generis est. *Occidi, sed jussu dictatoris.* Posterioris est, *non posui statuam ex testamento, quia lege probibebar.*

15. S. *Hic actor, si in personam culpa transferatur, negabit eam fuisse istius rei auctorem: vel non fuisse illius auctoritatis, ut detractare imperium minùs liceret; vel potuisse ei resisti, vel non tolli eo culpam, quòd ab alio inductus fecerit. Similiter, si in rem causa referatur, vel in totum, quod de ea dicitur, negandum; vel dicendum, id tanti non esse*

ut propterea facinus ejusmodi committeretur.

16. Sect. *Purgatio non factum defendit, quo differt à remotione in rem: sed voluntatem. Itaque habet excusationem, aut necessitatis, aut fortunæ, aut imprudentiæ.*

Necessitatis, *ut, mater Hierosolymitana filiū interemit: excusat se istoc, quòd rabie ac fame eo fuerit adacta.*

Fortunæ, ut, *exercitum perdidi, sed iniquitate fortunæ, non culpâ propriâ.*

Imprudentiæ, *ut, sumpsi supplicium de homine libero, verum liberum esse non putavi.*

Exemplo in hoc statu esto oratio Ciceronis pro Ligario: ubi ostendit, Ligarium fortunâ, imprudentiâ, ac necessitate fuisse pertractum ad bellum.

* coloris expers.

17. S. *Purgationi sæpe subjicitur Deprecatio, qui status quidem est, sed ἄχρωμος.* * *Ἄχρωμος autem, quia non defendit factum: sed statum tamen, quia rationes adducit, quibus veniam quis facti se impetraturum sperat.*

Ita extrema oratione pro Ligario ait Tullius. *Erravi, temere feci, poenitet: ad clementiam tuā confugio: delicti veniam peto: ut ignoscas, oro. Si nemo impetravit, arroganter: si plurimi, tu idē fer opem, qui spem dedisti.* Ingenua etiam fit illa confessio Leporii, ex monacho presbyteri; qui cum à Pelagiano errore ad Catholicam veritatem esset conversus, ad Gallicanos Episcopos scribens, hoc pacto est exorsus *:

" Quid in me primum, ô domini mei vene-
" randi

* Citat Cassianus lib. 1. de Incarnatione Domini.

"randi & beatiſſimi ſacerdotes, accuſem,
"neſcio, & quid in me primum excuſem,
"non invenio. Sic imperitia, & ſuperbia, ſic
"ſtulta ſimplicitas cum perſuaſione noxia,
"ſic fervor cum intemperantia, ſic, ut veriùs
"dicam, cum ſui diminutione debilis fides,
"ſimul in me omnia recepta viguerunt; ut
"tot, & tantis ſimul ſit, & obediſſe confu-
"ſio, & hæc eadem ab animo potuiſſe cede-
"re, mihi ſtupenda gratulatio.

18. S. *Eſtq; deprecatio Species ſtatus negotialis, quæ quæſtio de re futura: num ignoſci expediat, necne. Quod autem in doctrina de ſtatu juridiciali agi de eo ſolet, & inde eſt, quia purgationi plurimùm ſubjicitur ab Oratore.*

Exempli gratiâ, ſiquis liberum hominem verberârit, priùs per imprudentiam factum dicet, quæ purgatio eſt: ſed quia in imprudentia culpa ineſt, poſtea confugit ad veniæ poſtulationem, quæ deprecatio eſt. Plura de deprecatione lib. proximo dicemus.

CAP. X.

De Statibus Legalibus.

1. S. Status *legalis Hermogeni quadruplex eſt,* περὶ ῥητοῦ καὶ διανοίας, ἀντινομίας, συλλογισμοῦ, καὶ ἀμφιβολίας, de ſcripto & ſententiâ, contrariarum legum, ratiocinationis, & ex ambiguo.

2. S. *Status de ſcripto & ſententia, ſive de verbo*

&

& voluntate, tunc imprimis incidit, cum litigantium pars una verbis legis, altera ejus nititur sententia. Quod de lege dixi, idem judicandum de testamento, ac pacto, & similibus.

Ut, Lex est, *Peregrinus, qui mœnia adscenderit, capitis supplicio adficiatur.* Est qui in obsidione muros conscenderit, & hostem scalis adscendentem dejecerit. τῷ ῥητῷ peregrinus accusatur, τῇ διανοίᾳ defenditur. Est & cum utraque pars, quia certus casus satis expressus non est, de voluntate contendit. Ut, Quidam, qui primus familiæ nobilitatem intulit, primogenito legavit annulum cum illustri gemma, regiæ erga se dignationis argumentum. Quinta inde soboles fœmina regii muneris hæres, partu priori filiam, altero filium peperit. Pro puella adfertur nascendi privilegium; pro filio dignitas sexus. Etsi autem casus iste huc quoque possit referri; tamen magis proprium hujus loci est, cum unus ad verba aperta; alter provocat ad mentem scriptoris: quem ad æquitatem respexisse est verisimile.

3. S. *In hujusmodi causa pars una dicet, sequi nos oportere, quod breviter adeo aperteque est perscriptum; aliud si scriptor voluisset, fuisse illud additurum; rationem etiam subjiciet, cur haud aliud voluerit; exempla item similia adferet, & res judicatas; denique, quam periculosum sit à scripto recedere, ostendet.*

4. S. *Pars vero altera scriptorem dicet tantum scripsisse, quantum opus erat; quod autem quilibet*

libet per se videbat id scribendũ non putâsse; calumniatoris esse, potius literarum apicibus insistere, quam voluntati; contrariam sententiam, vel aliis ejusdem legis verbis, vel aliis legibus refelli; suam naturæ & legibus consentire, denique exempla adducet, ubi ex voluntate magis, quam verbis, controversiam judices deciderint.

5.S. *Status contrariarum legum vocatur, cum vel duæ leges (par autem ratio testamentorum, pactorum, & similium) pugnant inter se, vel pugnare saltem videntur, vel unius legis duæ partes colliduntur; aut una eademque casu aliquo secum confligit.*

Duarum hoc rerum exemplum esto. Lex una est, *Tryannicidæ statua ponatur in gymnasio.* Altera est, *Ne mulieri statua in gymnasio collocetur.* At fœmina est, quæ tyrannum sustulit.

Duarum unius legis partium exemplum sit, *Rapta raptoris mortem eligat, vel nuptias.* Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias elegit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuerit istiusmodi. *Vir fortis, quod volet, poscito.* At sunt duo viri fortes, qui eandem postulant virginem.

6.S. *In hoc statu duæ si fuerint leges, conciliare aliis oportet; vel id si fieri non possit, una rejici debet. Utrum autem alteri cedere conveniat variè comprobatur. Nam & leges humanæ cedere debent divinis; & veteres leges novis abrogantur *, vel saltem iis derogatur.*

*Abrogantur leges, quæ totæ tolluntur; derogatur iis, cum pars tollitur; subrogatur, cum pars adimitur; abrogatur, cum pars mutatur. Ulp. Tit. 1 Reg.

rogatur, aut ſubrogatur, aut abrogatur. Item major autoritas eſt legis, quæ præcipit, quàm quæ permittit; quia, quod præcipitur, neceſſarium eſt; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quæ particulatim prohibet, quàm quæ indefinitè jubet: quia ei, quod univerſe videtur mandare, derogatur ſpeciali interdicto. Lex etiam, quæ reip. bonum ſpectat, præfertur ei, quæ privatum bonum reſpicit. Interdum quoq; conſideramus utrius legis auctor ſit ſapientior, vel ſimpliciter, vel in re aliqua.

Ut ſi quæſtio ſit de hæreditate Poſthumi undecimo menſe nati. Nam ſapiens quidem Hipocrates definit decem menſes utero. At non minus ſapiens legiſlator hæreditatem etiam undecimi menſis Poſthumo decernit.

7. S. Συλλογισμȣ̃ *ſive ratiocinationis ſtatus eſt, cum res, de qua non eſt propria lege cautū, colligitur ex re ſimili, de qua ſtatutū eſt lege.*

Ut lex eſt, *Qui patrem pulsârit, plectatur.* At eſt qui matrem plusârit. Dices, nihil intereſſe. Item, lex eſt, *Tyrannicida præmio afficiatur.* Eſt qui in arcem adſcenderit, ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, ſed filium ejus; quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filiū vidit occiſum, eodem ſe gladio interfecit. Is qui filium ſuſtulerat, præmium petit, tanquā tyrannicida. Alter legi ſatisfeciſſe negat. Ejus, qui filium peremerat, cauſam agit Lucianus: contrariam verò agit Eraſmus, declamatione

eâ

eâ quâ Lucianeæ illi respondit. Sunt qui *statum paris* vocant. Jurisconsultis dicitur *inductio legis*.

8. S. *Qui hoc statu utitur, dicet lege contineri, quod pars est, vel etiam, quod minus necesse fuerat, lege caveri. Adversarius autem similia, aut paria esse, negabit: ac causam adferet, cur dissimilis eorum ratio sit.*

Exemplo sint illæ Luciani, & Erasmi declamationes, quas dixi. Quædã etiam referre huc possis ex oratione Ciceronis pro Cæcinna.

9. S. *Status ex ambiguo est, cùm disceptatur quo accentu vox legi debeat, aut quò verbum aliquod debeat referri, aut qua significatione sumatur.*

Ut, *Hæres meus vasorum argenteorum, pondo centum noverca, quæ volet, dato.* Magnifica quæque, & scitè cælata, petit noverca: petit item filius. Ut ambiguitas tolleretur, addi oportuit, *quæ volet ipse vel ipsa.* Exemplum etiam gravius dabo. Jubet Apostolus Paulus velari mulieres. Quæritur num mulierum vox pressè accipiatur, quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virgines comprehendat: qua de quæstione Tertullianum vide lib. de velandis virginibus.

10. S. *In hujusmodi statu ostendit uterque sententiam, quam defendat, esse manifestam aut saltem minimè absurdam: ac quod ipse dicit æquum bonumq; esse & legi, consuetudini*

&

& rectæ rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.

11. S. *His subjicit Hermogenes μετάληψιν, sive statum translativum, qui non est de re, sed de actione; ut cùm judicium, vel à judice transfertur in judicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel à loco in locum, vel à tempore in tempus, vel deniq; cùm negatur agendum hac lege, hac pœna, ob hoc crimen.*

Jurisconsulti vocant *præscriptionem Juris*, vel etiam *exclusionem actionis*. Est verò cum status iste sit principalis. Ut apud Ciceronem in divinatione; ubi quæritur, num Cicero Verrem debeat accusare repetundarum, an Q. Cæcilius, Verris quæstor. Alterum etiam addam exemplum ex Libanio, Lex erat apud Lacedæmonios, ut pœnâ afficeretur, qui ante annum trigesimum orationem haberet. Accidit, ut Athenienses loca quædam à Lacedæmoniis libera reddi sibi postularent. Contradixit Archidamus, licet minor xxx. annis, & bellum persuasit. Vicêréque eo bello Lacedæmonii. Postea accusatus fuit Archidamus legis violatæ. Respondere potest, non se nunc vocandum in jus, ubi eventus bonitatem concilii comprobavit: sed tum id fieri oportuisse, cum eâ de re disceptaretur.

Est item, cum status iste non est principalis; sed causa in alio præcipuè consistit. Ut pro Rabirio Posthumo; ubi primâ orationis parte est translatio. Siquidem negat Tullius, Cn. Memnio, qui tum accusabat, competere actionem in equitem Romanum. At deinde ad statum transit conjecturalem, ac

nihil

nihil pecuniæ ad posthumum rediisse contendit; inque eo præcipuè pedem figit.

CAP. XI.

De statu Quantitatis.

1. S. *In statu quantitatis, quatenus ad genus judiciale pertinet, cognoscendæ sunt majores & minores injuria.*

2. S. *Major injuria dicitur sex modis.*

I. *Ratione animi maximè depravati; quomodo gravior injuria est, quæ fit ob causas leves.*

Ut, siquis viatorem spoliet ob unum nummum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Att. " De Terentia (mitto cætera quæ sunt in- " numerabilia) quid ad hoc addi potest ? " Scripseras, ut HS. XII. permutaret; tan- " tum esse reliquum de argento. Misit illa " CCIↃↃ mihi, & adscripsit tantum esse reli- " quum. Cum hoc tam parvum de parvo " detraxerit, perspicis quid in maxima re " fecerit ?

II. *Ratione noxæ, in qua majus minúsve detrimentum.*

Quomodo major noxa est interficere, quam eripere pecuniam.

Huc pertinet, quando non est æqualis pœna; ut in parricidio.

III. *Ratione patientis cum is judicium obtinere non potest; aut qui passus est, propterea in seipsum*

ipsum graviter animadvertit.

Prioris exemplum est, si quis vulneretur à filio principis; posterioris autem exemplum præbet Lucretia, quæ à Sexto Tarquinio violata, sibi ipsi manus attulit.

IV. Ratione agentis, si quis vel solus egit, vel primus, vel cum paucis, vel sæpe, vel causam dedit novæ legi, vel poenæ novæ.

V. Ratione adjunctorum, ut si cui consultò illata injuria, si ab ingrato animo profecta, si plures injurias contineat, &c.

VI. Ratione violati juris: quomodo, si quis violaverit jus non scriptum, majorem hanc injuriam esse dicemus, quia indicium sit pejoris animi. Nam si melior est, qui servat jus non scriptum, quòd adeo necessarium non est: pejor videtur, qui violat. At si quis violârit jus scriptum, hac majorem eße injuriam docebimus, quia qui transilire non dubitat illa, quæ poenæ obnoxia sunt, multo magis id facturus sit in iis, quæ poenæ obnoxia non sunt, Atque hactenus de argumentis artificialibus.

CAP. XII.

De argumentis inartificialibus.

1. S. *Argumenta inartificialia sunt, quæ non quidem parit ars Oratoris; sed tamen foris ad se delata, arte tractat.*

2. S. *Hujusmodi in genere Juridiciali sunt quinque;*

1. Ex.

I. *Ex jure civili, ut* leges.
II. *Ex aliquorum auctore, ut* testimonia.
III. *Ex aliquorum conventionibus, ut* pacta.
IV. *Ex tormentis, ut* quæstiones.
V. *Ex contestatione divina, ut* jusjurandum.

DE LEGIBUS.

3 S. *Aut lex scripta facto adversa est, aut consentit cum eo. Si facto adversetur; reprehendenda est; vel quod æquo, & bono repugnet, vel quòd sit alteri legi contraria, vel quòd ambigua, vel quod consuetudo sit in contrarium.*

Ad primum istorum refert quoque si lex aliqua non componatur ad regulam legis divinæ. Nam, ut Hipponensis ille antistes, B. Augustinus, dicebat; *Omnium legum est inanis censura, nisi divinæ legis imaginem gerat.*

4. S. *Sin lex conveniat cum facto, afferemus, judicium esse sententiam ferre secundùm leges; alioqui eos perjurio se obstringere; frustra illas latas esse, si non serventur; nec debere quemquam sapientiam sibi majorem vindicare, quàm insit legibus.*

Sanè, ut scitè ait Varro Manio, "Lex neque innocenti propter simultatem obstrigillat; neque inocenti propter amicitiam ignoscit.

DE TESTIBUS.

5. S. *Testimoniorum duo sunt genera, unum divinum,*

divinum, ut oracula, alterum humanum; quod tum antiquos, tum novos testes comprehendit.

6. S. *Antiqui testes sunt historici, aliiq; qui ante nostra tempora fuere, sive ipsi scriptis aliqua consignârint; sive eorum dicta factáve ab aliis celebrentur.*

Copiam veterum testimoniorum suppeditabit multijuga lectio. Quia verò hanc à pueritia frustra exspectes, defectū istum utcunque supplebunt sylvæ sententiarum atq; exemplorum, industriâ quorundā in juventutis gratiam congestæ. Imo plurimi etiam, quos jam ætas firmasse debet, ex istis sapiunt solis: & hi, quia tot veteres laudent scriptores, magni librorum helluones esse videntur, sed imperitis. Nam fieri aliter vix potest, quin illi, qui non ipsos adeunt fontes, multa peccent; præsertim cum isti sententiarum consarcinatoris non rarò ipsi inscitiâ, ac judicii defectu fallunt fallanturq; Imò etiam, cum hoc non est, tamen haud difficile est discernere collectionem puerilem, & orationem viri prudentis. Nempe uti haud ubicunq; est telum Achillis, ubi est manus Achillis; ita, nec ubicunque veterum frequentantur testimonia, ea rectè idcirco tractantur. Modus autem rectè tractandi testimonia, præcipuè est iste, ut ne vel nimis ea condensemus, vel adferamus vulgaria, ac quibus vis, aut pondus insit nullum.

7. S. *Novi testes sunt, qui in judicium vocantur, ut veritatem testentur.*

8. S.

8. S. *Hujuscemodi testium novorum, alii sunt participes periculi, alii expertes. Item alii de nostra, alii de adversarii persona. Adhaec alii in causa, ut quae de facto; alii extra causam, ut quae de vita, & moribus dicuntur.*

9. S. *Distinguendum quoque inter testes amicos, inimicos, neutros; item probos, improbos, medios.*

10. S. *Si, qui non habeat testes, contendet, argumentis potiùs quàm testibus agendum esse, quia argumenta pretio corrumpi non possunt, testes possunt.*

11. S. *Sin habet testes, dicet argumenta non subjici poenae, uti testes; quodque testibus opus non esset, si argumenta sufficerent.*

12. S. *Ad testimonia pertinet quoque rumor sive fama; quae si pro nobis sit, dicemus temerè nasci non solere; nec causam fuisse, cur fingeretur id: &, ut caeteri rumores saepe falsi sint, hunc non esse.*

Pro fama est locus iste Hesiodi in Ἐργ. &c.
Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα πολλοὶ Λαοὶ φημίζουσι, *Non prorsus perit fama, si quam multae gentes dispergunt.*

13. S. *Sin rumor nobis adversetur, exemplis comprobavimus, quàm multa ab hominibus inimicis, atque improbis, falsò spargi soleant. Etiam quia rumor saepe est inconstans, hominibus fere pro affectu erga quempiam judicantibus, rumorem ideo rumori opponemus.*

Ad falsum rumorem pertinet illud Tullii in Miloniana; *Laudabam equidem incredibi-*

credibilem diligentiam C. Pompeii; sed dicam, ut sentio; nimis multa audire coguntur ii, quibus tota commissa est Resp.

DE PACTIS.

14. S. Si *pacta pro nobis faciant, referemus ea privatæ legis vim habere; pacta legibus corroborari; quod pleraque eorum, quæ inter homines aguntur, pactis constant; eoque, hæc qui auferat, evertere hominum commercia, ac societatem.*

15. S. Sin *pacta obsint causæ, dicendum, si legibus fraude conditis non pareatur, multo minus pactis fraude factis obtemperandũ esse. Præterea cum judices sint justitiæ antistites, eos non tam quid factum, quam quid justum sit, spectare oportere; justum esse immutabile; pacta sæpe vi, aut metu, extorqueri.*

16. S. I*nsuper considerandum, an pacta repugnent aliis pactis, seu ea antecesserint, seu consecuta sint.*

17. S. *Videndum quoque, an aliqua ex parte ejusmodi pacta judicibus adversentur.*

DE TORMENTIS.

18. S. *Si tormenta pro nobis faciant, dicemus, quæ dicunt homines torti, ea veritatem ipsam dicere.*

19. S. *Sin adversentur, contendemus, in tormentis nihil esse certi, quia nonnulli tormenta tolerant, ne vera fateantur. alii, cum tormenta perpeti non possint, facile mentiuntur, ut citiùs cruciatu liberentur.*

Exemplum

Exemp. habemus in Miloniana. "Quibusdam de servis? rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio, &c. Et mox. Age vero, quæ erat, aut qualis quæstio? Heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? Fecit? certa crux. Nullus fecit? sperata libertas. Quid hac quæstione certius? Subitò arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & quæ ibid. sequuntur.

DE JUREJURANDO.

20. S. *Jurisjurandi ratio est quadripartita. Aut enim quis offert jusjurandum, aut non offert; accepit, aut non accepit.*

21. S. *Qui offert, statuet pium esse Deo rem committere; nec opus est adversario, ut alios judices quærat, cum ipsi judicium offeratur.*

22. S. *Qui judicium offerre non vult, facere se refert, quia improbi facile pejerant cupiditate vincendi; eoq; se malle judiciũ periculum subire, cum bis credat, advers. non item*

23. S. *Qui accepit juramentum, ait, se non adversario, sed sibi ipsi, habere fidem.*

24. S. *Qui non accepit, dicat, se pro pecunia jurare nolle, & si improbus esset, facilè juraturum.*

25. S. *Præterea is, qui juramento stare nolit, vel accusatur, vel defenditur.*

26. S. Si *accusatur, contendemus, eum omnia jura subvertere; ipsosque judices idcirco observare leges, quia jurati judicent.*

27. S. *Sin defendatur, dicendum, non eo perjurum esse; quia non sua sponte sed metu coactus, & fraude circumventus jurârit; perjurium*

rium enim mente concipi, non ore.

28. S. *Dicere quoque liceat, satius esse, quod male juraris non servare; quam & jurando, & juratis stando, peccare.*

Nam, ut Insychius scribit in Levit. cap. " xix. Jusjurandum in injusto est, non so- " lum, quod prævaricatur, sed etiam, quod " injuste custoditur. Quale illud fuit, quod " Herodes filiæ Herodiadis jurans, Joannis " Baptistæ caput abscidit. Oportebat enim " hoc eum jusjurandum non præbere, post- " quam tamen juravit, non custodire; quia " talia sacramenta, nec initium sumere Deus " vult, sed nec sumentia ad finem pervenire. Atque hæc de argumentis inartificialibus.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERARDI JOANNIS VOSSII
PARTITIONUM ORATORIARUM
Liber Secundus.

CAP. I.

De Affectibus Generatim.

ACTENUS actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quæ Græci λόγους vocant, ut diximus. Verum homines non ratione solùm sed etiam affectu, imò magna pars hoc penè solo ducuntur. Quapropter accedemus nunc ad πάθη sive affectus.

Neque est, quod objiciat aliquis, Physici & Ethici esse de his tractare. Nam si Physicus considerat πάθη, quatenus sunt affectiones animalis, & naturales eorum causas exponit. Ethicus de iis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac, mediocritas ut in iis servetur, docet. Rhetor autem agit de his, quatenus conducunt ad persuadendum: atq; ut tum moveantur, tum sedentur, explicat.

Præcipuè verò in eo consistit eloquentiæ regnum, quòd doctrina hac vim animis adferat. Quâ virtute si careat orator; siccus ac jejunus, sine succo ac sanguine erit. Neq; hoc artificium naturâ suâ noxium esse propterea putemus, quòd (ut apud Sallustium, Cæsar

ait) *omnes homines, qui de rebus magnis consultant, ab odio, amicitiâ, irâ atque misericordia vacuos esse decet*. Nam de effectibus intelligi Cæsar debet, quatenus rationis judicium prævertunt, usumq; ejus impediunt. Deus animis nostris insevit adfectus, ut stimuli sint ad actiones honestas; quod sit, cùm rationi sunt consentanei. Quare, ut apud viros sapientes, & cordatos, haud opus sit eos ciere; eoque apud Areopagitas lege cautum fuerit, ut dicerent ἄνδ. προοιμίε ϗ παθῶν *; tamen apud rudem populum, qui rationum pondus parum perpendit, omnino movere animos opus est, quo ad honestas actiones meliùs perducatur. Imo quia & eorum, quia supra vulgus sapiunt, multi bonum, quod approbant, non amplectuntur, exemplo Medeæ apud Ovidium, quæ ait,

* Absque prooemio & affectibus.

—Video meliora, proboq;
Deteriora sequor: —

omnino apud tales quoque conducibile est, ut eorum animis faces & stimulos subdamus, quò non solum assentiant; sed etiam id, quod bonum censent, agant. Quod rectè fieri, etiam Jesaiæ, Pauli, & aliorum cœlestium vatum exemplo docetur, qui non contenti docere, affectus quoq; cient: atque idem à gravissimis & sanctissimis quibusq; Ecclesiæ doctoribus, seculis omnibus fuit observatum.

Affectus est appetitus sensitivi immutatio ab objectâ rei bonæ vel malæ specie proveniens: sive, ut ab Aristotele definitur.

1. Sect. *Affectus est animi commotio, per quam homo immutatus, non eodem modo de iisdem rebus judicat.*

Ita qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro exiguo: contra, qui odit, pro magno. Item, qui concupiscit, id quod jucundum est, bonum etiam esse censet: at, qui affectu hoc caret, non item.

Affectus ex Stoicorum sententia, sunt quatuor: "Ratione boni præsentis, lætitia; "ratione boni futuri, spes: ratione mali præ-"sentis, dolor: ratione mali futuri, metus. "Quos Maro expressit in sexto, cum ait,

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentq;.

Eosdem Boethius his versiculis est complexus.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq; fugito,
Nec dolor adsit,
Nubila mens est,
Vinctaq; frænis,
Hæc ubi regnant.

Peripatetici vero, uti in eo à Stoicis dissentiunt, quod affectus non extirpandos, sed ratione moderandos, censent: ita & multò plures statuunt affectus; sed fortasse ad quatuor istos non incommodè reducantur. Nos præcipuos solùm, & quorum potissimum Oratori usus est, hoc loco, Aristotelis exemplo, exponemus.

2. Sect. *Affectuum alii magis locum habent in* Deliberativo, *alii in demonstrativo*, *alii in Juridiciali.*

4. Sect. Deliberativi *magis proprii sunt, metus, fiducia, pudor, & impudentia.*

CAP. II.

De Metu.

1. Sect. Metus *est animi ægritudo ex imaginatione futuri mali, quod nobis, aut nostrorum cuipiam interitū, aut dolorem adferat, præsertim si imminere nobis videatur.*

Sive metus est animi motus ex apprehensione mali magni ac imminentis. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commovet, cum alibi, tum in principio narrationis quando ait, *Bellum grave & periculosum vestris vectigalibus atque sociis à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate, & Tigrane, &c.* Grave & periculosum pertinent ad magnitudinem. At imminere ex eo cognoscitur, quia dicitur jam bellum inferri.

2. Sect. *Ex allata hac definitione cognoscimus duas esse periculorum conditiones, quæ metum adferant. Una est, ut sint* φθαρτικὰ καὶ λυπηρὰ, *hoc est, interitum aut dolorem adferant.*

Quomodo metuimus, ne nos invadat hostis, aut ne in morbum incidamus gravem, ut ne subeamus infamiam, aut ne liberos, vel opes

opes amittamus. At injustitia, stultitia, similiaque, quanquam maxima sunt, tamen fere non metuuntur; quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3. S. *Altera conditio est, ut malum immineat.*

Nam non solent homines metuere mortem, quia longe eam abesse arbitrantur. At timent illam tempore pestilentiæ, aut gravis morbi, vel etiam in tempestate, ubi metus est naufragii.

Præsentemq; † viris intentant omnia mortem. 1 Æn.

4. Sect. *Unde consequitur, ut metum incutiat orator, duo requiri. Prius est, ut malum objiciat auditori, ejusq; magnitudinem exponat. Deinde, ut hoc imminere ostendat.*

5. Sect. *Porro non uno modo magnitudo mali declaratur, quod ob diversam sit hominum naturam. Unde scito opus, quo quisque ingenio sit. Sane avarus pecuniæ, ambitiosus honoris, amator deliciarum suavum jacturam præcipue reformidat: eoque ea potissimum parte pungendus: qua sensus est mollior, & vis acrior.*

Atque hic magnitudo mali consideratur ratione personæ; ubi spectatur, quo hic, quo alius magis moveatur Nec enim pariter sunt omnes animati. At ratione rei duo attendimus: utrum malum sit commune, an proprium; utrum simplex, an mala multa involvens. Quæ duo proximis duobus canonibus paulo fusiùs deducimus. De priori prius.

6. S. *Præterea cum periculorum alia sint propria, alia communia; & priora magis adficere animos soleant: expedit, ut communia ad privata revocentur; quo conspiciatur, ut publica calamitas etiam privatam illam secum trahat.*

Privata enim magis tangunt, quàm publica: etsi vulgo malint videri publico potius dolore moveri, quam suo. Sed plerique histrioniam agunt, Poli exemplo; qui Athenis acturus fabulam Euripides, cum repræsentandus esset dolor Electræ gestantis cineres Orestis, urna clam in scenam detulit ossa filii defuncti. Lugere visus est mala aliena, deflevit propria.

7. S. *Multum etiam valet, si calamitatem imminentem non verbo uno tangamus, sed καθ' ὑποτυπώσει ob oculos ponamus.*

Ita si deditionem suadere civibus velimus, orationis penicillo depingemus arces conflagrantes, cædes civium, lamenta matronarum, stuprationes virginum, malaque alia, quæ in urbibus captis contingere solent In cujusmodi argumento à principe ad subditos, à mare ad fœminam, à matrona ad virginem itur; & inde ab alia.

8. S. *Atq; hæc magnitudinem mali indicat. Imminere vero tantum malum ostendemus; si doceamus, illos, quos metui volumus, tales esse, ut interitum adferre, vel damnum summum dare possint; & cum possunt, velle; & cum volunt, id promptissimè agere: quales im-*

primis sunt, qui armatam habent potentiam, & injusti sunt; & contumeliosè secum actum esse arbitrantur.

Tria hic considerantur, posse, velle, agere. Posse comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle ostenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ pleniùs intelliguntur ex doctrina de statu conjecturali. In agendo maximè formidabilis est celeritas. Citò autem exsequitur, qui naturâ acris est, ac vehemens. Præsertim, si gravior est injuria, quam fuerit perpessus.

9. S. *Utile etiam est ad incutiendum metum, ut majorum, vel parium, recenseamus exempla, qui malum jam sunt perpessi.*

Quomodo Demosthenes,* ne Athenienses despicere velint Philippum, tanquam viribus multò inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, triginta duæ Thraciæ civitates ab eo captæ sint, aliaque, quæ jam in vicinis populis patrâsset. *Philip. 3.

10. S. *Plurimum quoq; prodigiis & ostentis moveri homines solent, Nec refert, utrum verè hujusmodi sint, an esse existimentur.*

Sanè, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipse, Atheniensium dux, cùm circa Syracusas haberet exercitum xl. millium; & castra transferendo (uti plerique suadebant) servare militem posset, deliquio *Lunæ* territus, id facere non fuit ausus, ac propterea maximâ

affectus fuit clade, quæ Atheniensis imperii ruinam mox secum traxit.

CAP. III.

De Confidentia.

1. S. *Metui opponitur* Confidentia. *Est ea spes cum rerum salutarium imaginatione, quas homines brevi se consecuturos putant, aut horribilium, quas, vel sublatas, vel remotas esse arbitrantur.*

Siquidem confirmatur animus, cum vel mala longe absunt, vel spes salutis prope adest.

2. S. H*ujusmodi spem variè excitamus. Ac primùm quidem, si ostendamus, fieri aliquid posse, & in simili causa factum esse. Vel in hujusmodi, ut majori etiam periculo nos antea fuisse, & tamen evasisse.*

† 1. Æn. v. 202. et seqq.

Quomodo in tempestate Trojanis animum addit † Æneas.

O socii (neq; enim ignari sumus ante malorū)
O passi graviora : dabit Deus *his quoq; finem.*

3. S. *Eadem ratio est, si doceamus, pares, vel etiam inferiores, id periculum evitâsse.*

Ut si dicas, non esse, quòd Romani metuant Germanos, cum devicerint Helvetios à quibus sæpius victi fuere Germani. Ita Cæsar animum militibus addit in primo de bello Gallico. *Deniq;* ait, *hos esse eosdem Germanos, quibuscum sæpenumero* Helvetii *congressi,*

gressi non solum in suis sedibus, sed etiam in illorum finibus plerumq; superassent: qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint.

4. S. *Etiam fiduciam addit orator, si per singula discurrens, ostendat, adesse subsidia, quæ requiruntur.*

Vt si quis ad dignitatem aspiret, referemus quantus sit favor civium, ac eorum imprimis, qui plurimum possint, atque ut competitori hæc desint. Ita agi potuit, cum Cicero, consulatum ambiens, competitorem haberet Hirrum. Similiter, ut bene omnes de bello sperent, commemorabimus cum pecuniarum vim, militum robur, cæterumque belli apparatum; tum imprimis, virtutem, & fortunam imperatoris. Quod Tullius facit in Maniliana. Vbi illud inter alia: *Cum ei Imperatoris præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum quod à* Diis *immortalibus oblatum est, in remp. conservandam, atque amplificandam, conferatis?*

Contrà hostium vires minuemus: Quâ in re Galgacus præit apud Tacitum†; " Ne, " *inquit*, terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, " neque vulnerat. In ipsa hostium acie inveniemus nostras manus, agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli " priorem libertatem, deserent illos cæteri " Germani, tanquã nuper Vsipii reliquerunt. " Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes. &

† In vita Agricolæ.

"ste imperantes ægra municipia & discor-
"dantia, &c.

5. Sect. *Multum etiam fiduciæ addit persuasio de favore divino.*

Unde Xenophon de Cyro in παιδεία ejus *scribit, solere illum ante prœlium animare milites suos præsentiâ numinis.

Lib. 3. & alibi.

Fit vero istoc partim oraculis, ut apud Maronem in octavo,

Sed mea me virtus, & sancta oracula divûm,
Conjunxere tibi.

partim aliis signis; uti voce populi, quæ Dei vox credi solet. Utroque argumento pugnat Tullius Phil. IV. "Jam enim non solum homines, sed etiã Deos immortales, ad Remp. "servandam arbitror consensisse. Sive enim "prodigiis, atque portentis, Dii immortales "nobis futura prædicunt; ita sunt apertè de- "nunciata, ut illi pœna, & libertas nobis, ap- "propinquet: sive tantus consensus omnium "sine impulsu Deorum esse non potuit; quid "est, quod de cœlestium voluntate dubitare "possimus? &c.

Quam latè autem se signa extendant, argumento est, quod ut Sallustius in Jugurthino auctor est, cum Romani milites aquæ penuriâ laborarent; ex eo, quod repentè maximus imber diffunderetur, Deo se curæ esse judicârunt.

Nihilominus cavendum, ne favore divino quicquam apud viros graves & cordatos, ex signis istiusmodi statuamus, quæ risus his potius,

potius, quàm fiduciam pariant. Quale illud unius è Pompeianis fuit, qui bellum adversus Cæsarem esse redintegrandum aiebat; optiméque esse sperandum, quia aquilæ septem in castris Pompeii essent repertæ. *Optimè*, inquiebat Tullius, *si nobis pugnandum esset cum graculis*.

CAP. IV.

De Pudore.

1. Sect. Verecundia, *sive Pudor, est animi perturbatio, ex malis, sive præteritis, aut præsentibus, sive futuris, quæ existimationem offendere videntur.*

Vel breviùs hoc pacto, Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod lædat existimationem. Est enim pudor, quasi custos existimationis, eoque sedulò custodiendus; presertim, quando, ut apud † Senecam est, tum periit, redire nescit. †Agamem.

2. Sect. *Pudet præcipuè apud septuplex hominum genus. Primum eos, quos in pretio habemus: ut qui nos admirantur, vel quos ipsi admiramur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibuscum de bonore contendimus, vel quorumcunque judicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, eruditi, omnesq; illi quos putamus idoneos esse rerum nostrarum æstimatores.*

3. Sect. *Deinde apud eos in quorum conspectu sumus.*

Nam

Nam, ut dici ſolet, Pudor in oculis habitat. Eoq; prudenter Cydias, cum perſuadere Athenienſibus vellet, ne Samiorum agros inter cives ſuos dividerent; quo pudorem faciliùs ingereret, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quaſi Græci univerſi, qui rem omnem paulò poſt puditurí erant, ſtarent nunc pro corona, & Athenienſes turpe hoc decretum facientes coràm ſpectarent.

4.S. *Tertio apud illos pudet, qui eidem crimini non ſunt obnoxii.*

Quippe tales factum noſtrum improbare veriſimile eſt.

5.S. *Quarto apud illos, qui ſeveri ſunt vitiorum cenſores.*

Qualis olim Cato, qui Cenſorii nomen reportavit.

6.S. *Quinto apud eos qui facilè, quæ ſciunt, divulgant: ut ſunt, quos injuria affecimus: item malefici, & qui in aliis taxandis operam ponunt; quales ſunt riſores aliorum, & ſcriptores veteris comœdiæ, vel epigrammatum, vel ſatyrarum, aut minorum,*

† Sat. 4. lib. 1.

Unde Horatius in Satyris †;

Omnes hi metuunt verſus, odere poetas,
Fœnũ habet in cornu, longe fuge: dummodo riſũ
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et quodcunque ſemel chartis illeverit, omnes

Geſtiet

Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros, & anus.

7. Sect. *Sexto apud illos pudet, qui nobiscum benignè semper egerunt.*

Unde Pamphilus Terent. * †In Andr. Act. 1. Sc. 5.

Tum Patris pudor, qui me tam leni passus est animo usq; adhuc.
Quæ meo cunq; animo libitum est, facere; eine ego ut adverser?

8. Sect. *Septimo apud eorum, quos commemoravimus antea, servos, vel amicos.*

Quippe unde illi intelligere rem omnẽ possint. Et tales quidem sunt apud quos pudet.

9. Sect. *Pudorem vero incutimus per ea, quæ factu sunt turpia, vel facti talis signa.*

Quomodo timidi ac ignavi animi nota esse censentur, vinci ab hostibus; unde pudorem ciet Cicero pro lege Manilia; *Delenda est vobis hæc macula Mithridatico bello suscepta, quæ penitus jam insedit, atq; inveteravit, in P. R. nomine.* Item, *Videte ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relinquere: sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri, ac conservare non posse.* Ejusdem rei signum est violentia, quã quis perpessus sit invitus; unde Maro in VI. Æn.

Deïphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manusq; ambas, populataq; tempora raptis

Auribus

Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares:
Vix adeo agnovit pavitantem, & dira tegentem.

Suppliica. Multoque magis pudorem adferent, quæ libidinosè ac turpiter patrantur, unde Maro in Eclogis.

Novimus & qui te, transversa tuentibus hirquis.

Pudori item est animus stolidus, & incautus, quò refer illud Terentianæ Thaidis *.
Dispudet sic verba data esse mihi.
Item inscitia, Sanè Themistocles, * cum lyram recusâsset, habitus est indoctior. Atq; ex his non difficilis est conjectatio ¡de similibus, quæ pudorem incutere valent, sive iis, qui turpe quid egerunt, sive horum majoribus, posteris, necessariis, aut propinquis: sive iis qui ad facti auctores referuntur, ut sunt eorum præceptores, ac consiliarii.

*Eunuch. Act. 5. Scc.
*Cic. lib. 1. Tuscul. quæst.

10. S. Inverecundia *contrà est, cum non movemur malis, quæ existimationem lædere, ignominiæq; esse censentur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, quæ turpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.*

Ita Antipho poëta, cum ipse unà cum sociis morti esset destinatus; sed hi, ne in calamitate istâ conspicerentur, faciem nuberent, *Quid?* inquiebat, *veremini, ne quis horum cras videat nos?* Hactenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

CAP.

CAP. V.

De Lætitia.

1. S. Demonstrativi *generis affectus est geminus; lætitia, & gratia.*

2. S. *Lætitia est motus animi proveniens ex imaginatione boni præsentis.*

3. S. *Hujus effectus est delectatio: hoc est, tranquillitas animi in bono præsenti suavissimè acquiescentis.*

Ita in oratione Manilianâ oritur delectatio ex admiratione amplissimarum rerum, quas gessit Pompeius.

4. S. P*aratur autem lætitia non* absolutè *tantum, considerando puta magnitudinem boni quod res in se continet: sed etiam* comparate, *nempe ostendendo, quanto hæc fortuna potior sit altera. Ut si referamus priorum temporum calamitatem, aut pericula: ac deinde cum iis præsentis fœlicitatis bona conferamus.*

Fecit hoc Cicero post reditum ad Quirites: ' Etsi, *inquit*, homini nihil magis optandum, " quam prospera, æquabilis, perpetuaq; for" tuna, secundæ vitæ, sine ulla offensione, " cursus; tamen, si mihi tranquilla, & placata " omnia fuissent, incredibili quadam & pe" nè divinâ, qua nunc vestro beneficio fruor, " lætitiæ voluptate caruissem. Exinde enumerat bona illa, quæ restitutus patriæ recepit: atque ait se voluptatem eorum carendo magis, quam fruendo intellexisse,

xisse; juxta illud Plautinum †;

† Cap. Act. 1. Sc. 2.

Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

Mirifice etiam exultat Cicero secunda in Catilinam invectiva, quam ab his verbis auspicatur, *Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem, vobis atque huic urbi ferrum flammamque minitantem, ex urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe prosecuti sumus. Abiit, excessit, evasit, erupit. Nulla jam pernicies à monstro illo, atque prodigio, mœnibus ipsis intra mœnia comparabitur.*

5. S. *Neque non potest lætitiam parere oratio, quæ, cogitationi objecit vernum solem, serta, flores, odoramenta, aurum, gemmas, vestes pictas, cantus symphoniacos, & hujusmodi alia: quæ vernanti, etsi non gravi, at festiva dictione explicantur in natalitiis, epithalamiis, pompæ ac ludorum tempore.*

† Quamquam aliqui esse Mamertini vel alius dicent, ac dictum Maximiano Imp.

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii † qui dictus est Constantio Cæsari. " De " te, *inquit*, mihi, Cæsar invicte, hodiernæ " gratulationis exordium divinus illæ ve" stræ majestatis ortus, ipso, quo illuxit, au" spicio veris illustrior, cui dies serenus atq; " ut celebrantes sensimus ultra rationē tem" poris, Sol æstivus incaluit, augustiore ful" gens luminis claritate, quam cum originem " mundi nascentis animavit. Siquidem tunc " inter illa rerum tenera primordia, modera" tus dicitur, ne noceret; nunc ardentior, ne

" majestate

" ſtate veſtra videretur obſcurior. O fœlix
" beatúmq; ver, novo partu, jam non amœ-
" nitate florum, nec viriditate ſegetum, nec
" gemmis vitium, nec ipſis tantum favoniis,
" & luce ſerena lætum, atq; venerabile,
" quantùm ortu Cæſarum maximorum! O
" tempus, quo merito quondam omnia nata
" eſſe credantur, cum eodem nunc confir-
" mata eſſe videantur!

CAP. VII.

De Gratia.

1. S. Gratia *eſt, qua quis benefecit, non quia ipſe beneficium aucupatur; ſed duntaxat ut ei commodet, cui beneficium præſtat.*

Uti Terentiana Thais ſe facere ait.

Hanc tibi do, neq; reperto pro illa quicquam abs te precii.

2. S. *In hac duo potiſſimum ſpectamus: ut eam, ſi opus ſit amplificare: ut item extenuare, atq; imminuere poſſimus.*

3. S. *Amplificatio fit trifariam. Primum à perſona, cui quis gratificatur: ut ſi quis exul, & egentiſſimus. Deinde à re, quâ gratificatur: ut ſi magna, vel peropportuna. Deniq: à perſona, quæ gratificatur; ut ſi ſola dederit, vel prima, aut præcipuè.*

A tribus iſtis, Didonis beneficium commendat Trojani apud Maronem. 1. Æn.

O ſola

O sola infandos Trojæ miserata labores,
Quæ nos reliquias Danaûm, terræq; marisq;
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias.

Nam non ἁπλῶς dicitur Dido miserata Trojanos; sed dicitur SOLA miserata, idq; OMNIUM EGENOS, neq; leviter miserato, ut si viatico solùm juvisset; sed quod verè maximum beneficium fuit, URBE ac DOMO SOCIASSE.

4. §. *Beneficiorum hæc exaggeratio eò prodest, ut excitemus desiderium illi gratiam referendi, qui præclarè, sive de nobis, aut nostris; sive de Rep. meritus est.*

Ita Cicero in Maniliana, ut gratiam conciliet Pompeio, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat, eúmque cum Imperatoribus summis confert, atque adeo iis præfert.

5. S. *Interdum etiam necesse est beneficium aliquod imminuere, quod à jactabundis, & μικροψύχοις, nimis exaggeratur.*

6. S. *Fiet hoc, si dicamus, aliquem non tam nostri, quàm sui causa, bene fecisse.*

Tale fuit beneficium Pompeii in revocando Cicerone ab exilio. Nam passus antea erat in exilium expelli, quo revocando postea, sibi magis obstringeret. Hinc Cicero ait, magis* restituendi, quàm retinendi fuisse studiosum; item ut beneficium daret, prius fecisse injuriam.

* Ad attic. l.8. Ep 3.

7. Sect.

7. S. *Dicemus praeterea, non sua sponte benefecisse, sed casu aut coactum: ut quod summorum virorum postulato ultra obsistere non audiret.*

8. Sect. *Item, non tam beneficium dedisse, quam reddidisse.*

9. Sect. *Vel etiam non mereri aliquid nomen beneficii.*

Uti quod Philippus Atheniensibus offerret Halonesum; quam ille quidem dare, sed Athenienses reddere eum, dicebant.

10. S. *Item, si beneficium negemus esse tantum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum esse loco suo, & tempore.*

Nam ut proverbio dicitur, **Bis dat, qui cito dat.**

11. S. *Plurimum etiam de beneficii affectu deerit, si ostendamus, alias in re minori non subvenisse: vel etiam inimicis par, aut majus contulisse beneficium; vel quod dederit, vile & abjectum quid esse.*

Ut si in convivio quidem exceperit, sed vino jam accescente, ferina putescente.

CAP. VII.

De Ira.

1. S. *Affectus generis Juridicialis magis proprii sunt*

ſunt, tum ira, lenitas: amor, odium: tum quæ vel iram, vel odiũ conſequuntur: ut indignatio, & invidia; tum quæ ſequuntur lenitatem & amorem, ut miſericordia, & æmulatio.

2. S. *Ira eſt conjuncta cum dolore, cupiditas vindictæ ejus, quam videamur nobis poſſe exſequi, propterea quod quis aut nos, aut noſtrorum quempiam, immerito parvi feciße videatur.*

3. S. *Sunt hujuſce contemptus ſpecies tres, deſpectio, incommodatio, & contumelia.*

4. Sect. *Deſpectio etiam eſt ſine impedimento.*

5. Sect. *Incommodatio eſt cum impedimento; & fit, non quidem, ut ipſe quis utilitatis aliquid acquirat; ſed ne alius, quod capit, conſequatur.*

6. Sect. *Contumelia eſt, cum quis voluptatis ſuæ gratia alterum afficit dedecore.*

Quo quis vero gloriæ eſt cupidior, (ut fere fit, ſiquis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contemtũ ſui vehementiùs ſolet iraſci. Ita Hipponax,† cum deformi & fœda eſſet facie, ac effigies ejus à pictorib. quibuſdã publice expoſita eſſet ad deridendum: tantopere excanduit, ut virulentis verſibus, aliquos eorũ ad ſuſpendium adegerit. Memorabile etiam exemplum eſt Narſetis, ducis militari gloria florentiſſimi; qui cum poſt res fortiter geſtas adverſus Totilam, Gothorum regem, invidia quorundam à Juſtino Imperatore exueretur Italiæ præfectura; atq; etiam ab Imperatrice Sophia, impotentis animi fœmina, hujuſmodi impeteretur * convitio, *Narſetem ad gynæcium*

† Plinius l. 36. c. 5.

* Paulus Diaconus lib. 2. de geſtis Longobard. c. 5.

necium esse relegandam, ut cum puellis lanarum faceret pensa: opprobrium istud adeo indignè tulit, ut dixerit, se telam orsurum, quam Imperator, & conjux, dum viverent, retexere non possent: ac paulo post Longobardos in Italiam evocavit.

Nec pari artificio in commovenda ira semper est opus. Nam ut corpora humana, quibus temperies est mala, ex cœli constitutione insalubri facilè in morbum incidunt; ita, si animus jam ante fuerit exulceratus, ac sinistra suspicione de eo, quem accusatum venimus, laborarit; ad iram hunc inflammare difficile non erit. Sed ut tales solum irâ accendamus, minime sufficit. Quare isthoc potius artificium, quod universos spectat, deinceps apperiendum est nobis.

7 S. *Omnis iræ excitandæ ratio in sex rebus præcipuè consistit.*

Nam narrandum, & exaggerandum à personis, minoribus, effectis, signis, ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquam videamur. Quæ strictim ita memoriæ causâ dictâ, clariori aliquanto luce nunc vestiemus.

8. S, *Primum, quam atrox, atque indignum facinus commissum sit, καθ' ὑποτύπωσιν exponemus.*

Quid autem ὑποτύπωσις sit, dicetur lib. IV. cap. XVI.

9. Sect.

9. S. *Hinc ejus, qui læsus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditionem, referemus: & contra commemorabimus vitia ejus, qui læsit, conditionem illius, contentam, vel exosam, atque invisam.*

Vnde liquet, duas hic personas spectari, illius, cui facta est injuria, & ejus à quo facta:

10. S. *Postea, ut magnitudo injuriæ magis appareat, eam comparatione minorum exaggerabimus.*

11. S. *Etiam ostendemus, quomodo injuriæ hujus malum non tantùm ad præsens; sed futurum quoque tempus, se extendat.*

12. S. *Vtile insuper ſerit, ut si qua injuriæ illatæ signa oculis objici possint, ea ad animos acrius irritandos adhibeantur.*

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis perforatam ostendens, item populi adversus Cassium, & Brutum, & conjuratos alios, quam maximè accedit.

13. S. *Hac interea opus est cautione, si metus sit, ne privato odio adducti modum omnem in exaggerando crimine excedere videamur, non tam anxiè laboremus de amplificanda injuria, quam contenti simus simplici oratione; sed tali, quæ signa atrocis injuriæ, tanquam argumentorum gravissimorum semina, passim interserat. Nam ita ut & rem dicemus, & tamen veritati studere, non affectui indulgere, credimur.*

Exempla

Exempla hujus movendi affectus suppeditabit Demosthenes in iis, quæ adversus Aristogitonem, Midiam, & Æschinem scripsit; item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Pisonem, Vatinium, & Antonium.

CAP. VIII.

De Lenitate.

1. S. Iræ *contraria est* Lenitas, *quæ est sedatio iræ.*

2. S. *Non tamen omnes ejusmodi sunt, ut se patiantur diliniri: sed ut tigres efferantur musicâ; ita aliqui delinificâ oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, si terrorem minùs incutiamus.*

3. S. *Ad delimendum iram maximè adhibendi illi, qui minus habent roboris, & quos de vi inferendâ cogitare, nulla suspicio est. Ejus generis sunt pueri, & senes: item fæminæ, præsertim si miti facundiâ, & præstanti formâ commendentur.*

Ita in sacrâ paginâ legimus, Davidis * iram ab Abigail; Artaxeris, * ab Estherâ esse sopitam. Romana item historia * testatur, interventu Sabinarum inter Romulum, & Tatium, fœdus esse ictum. Item Volumna, & Veturia. * Marcium Coriolanum, patriæ funus spirantē, à noxio proposito dimoverunt.

* 1. Reg. cap. 25.
* Esth. c. 7.
* Livius, & Dionysius, Plutarch.
* Iidem.

4. S. *Multum etiam possunt hac in re sacrorum antistites.*

Quomodo

Quomodo Alexandrum Magnum delinivit † Jaddus, pontifex Hierosolymitanus: Attilam item † Leo Romanus.

† Josephus l. 11. Antiquitatum judaicarũ cap. 8. † Cassiodorus in Chronic. item Var. l. 1 cap. 4. Paulus Diac. in Miscel. lib. 15.

4. S. *Postquam dispeximus de personis, quarum opera in ira lenienda usui esse potest: videndum de tempore maxime accommodo. Primus quidem iræ impetus est difficillimus.*

Quo qui veniam impetrare laborant, tantundem agere videntur quàm si conentur,

Esurienti leoni ex ore exculpere prædam.

Ut est in Lucilii versu. Tantùm enim abest, supplicium effugere liceat: ut fere nec supplicii modum tenere homines sciant. Idcirco Athenodorus, Plutarcho † teste, monebat Cæsarem Augustum, nequid iratus diceret, aut faceret, nisi viginti quatuor literas secum priùs pecurrisset.

† in Apophthegmat.

5. S. *Minus etiam periculosa est ira, si jam de altero supplicium sumptum sit.*

Unde Philocrates † proditionis accusatus, tum demum, cum populum vidisset supplicio quorundam mitigatum oratione se voluit purgare.

† Aristot. l. 2. Rhet. cap. 3.

6. S. *Nec parum refert, ut sciamus* molles † aditus; & commoda tempora fandi. *Eôque, fieri si possit, captanda est occasio, cum lætitia nova jam sel atque amarorem omnem diluerit.*

† 4. Æn.

Ut si hostem prælio, vel adversarium judicio

vicerit

vicerit: item si honore auctus sit, si ludis, vel conviviis vacet, aut aliter animum remittat.

8. Sect. *Superest ostendamus, cujusmodi oratio iræ sedandæ conducat. Cùm ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei leniendæ remedium est, quàm siquid ostendamus non esse factum animo malo, aut ex contemptu; sed vel irâ vel casu excidisse: similiaque egiße aliquando erga suos, ubi despectus fuit nullus.*

9. Sect. *Præterea prodest, si dicamus, priora benefacta esse majora præsenti injuriâ:*

Nam ut ait Terentius †, *Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum esse ferre.* † Heaut. Act. 5. Sc. 4.

10. Sect. *Ingenuè autem testandum, dolere nobis ob delictum.*

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Nausistratum ait † † Phor. Sec. ult.

" Verum quando jam accusando fieri in-
" fectum non potest, Ignosce, orat, confite-
" tur, purgat: quid vis amplius?

Etiam Pamphilo rogante Davum †, *An non dixi hoc esse futurum?* respondet ille, *Dixti*: porro subjiciente hic Pamphilo, *Quid meritus es?* ille sine circuitione ait, *Crucem.* Quæ ingenua confessio multū ad sedandam iram valebat. Nam generosa mens, quia nihil præter gloriam æstimat, ferè conquiescit, si is, qui offendit, supplex se demittat. Pulchrè Ovidius † † Andr. Act. 3. Sc. 5 † Lib. 3. Trist. el. 3.

E Corpore

Corpore magnanimo satis est prostrare leoni,
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

At viles animæ iram non deponunt, nisi par, vel majus dederint malum.

11. Sect. *Postremo ostendendum, quantum fructus in posterum percipi ex eo possit, cui ignosci postulamus. ut si dicamus, cum multa magnaq; paratum esse facere in læsi spem gratiæ; nec ipsum modo, sed etiam amicos. Item addemus, quantum quis gloriæ sit relaturus ignoscendus inimico.*

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homerici, † Phoenix, Ulysses, & Ajax; qui missi erant, ut Agamemnonem conciliarent Achilli. Vide etiam Volumniæ ad Coriolanum orationem apud Dionysium, † Livium, & Plutarchum †.

† Il. 1. lib. 8. Antiq. Rom. † lib. 2. † in Coriolano.

CAP. IX.

De Amore.

Proximum est, de amore agamus: qui duplex est; prior amicitiæ, quo afficimur erga amicos, alter concupiscentiæ, quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hic loci agitur de priori amore, unde ita definitur.

1. Sect. *Amor est affectus, quo alicui optamus, quæ bono existimantur; eademq; pro viribus efficere studemus; non nostri, sed ejus causa quem diligimus.*

Ubi

Ubi tres conditiones observare est. Prima est, ut ei cui optemus bona vel vera, vel saltem quæ bona esse arbitremur. Nec enim siquis, dum prodesse studet, noceat, propterea inimicus dicendus, quia actiones non æstimamus secundum eventus, sed secundum voluntatem.

Altera amoris conditio est, ut quæ bona judicamus, ea non optemus tantum, sed etiam pro viribus procuremus.

Plautus Trinummo *.

Nequam illud verbum est, Bene vult, nisi qui † bene facit.

Et vir antiquis comparandus Julius Scaliger, lib. IV. Epidorpidon †,

Tu si ex animo forte velis cui bene factum,
Addas operam. Sola cadaver est voluntas.

Tertia conditio est, ut ita animati simus, non propter utilitatem propriam, sed illius causa, quem diligimus: Nam, ut ait Cicero primo de natura deorum, *si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus; non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata & arva & pecudum greges diligunt isto modo, quod fructus ex iis capiantur, Hominum caritas, & amicitia gratia est.*

Differt amor & amicitia, quod amor sit, etsi quis non redamet: in amicitia vero sit amor mutuus: unde Aristoteles rogatus, * quid esset amicus, pulchrè respondit, μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα †.

Quo pacto conciliemus amorem, Tulli potissimum

* Act. 2. sc. 4.

† Id est, aliquâ re.

† Sublemmate Fac.

* Laertius in vita Arist.

† Anima una in duobus inhabitans corporibus.

potiſſimum verbis oſtendam. Ait ille lib. II. de oratore.

2. Sect. *Sentimus amorem conciliari, ſi id velle videare, quod ſit utile ipſis, apud quos agas, defendere: ſi aut pro bonis viris, aut certe pro iis, qui illis boni atque utiles ſint, laborare: namque hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defenſio charitatem: pluſque proficit, ſi proponitur ſpes utilitatis futuræ, quam præteriti beneficii commemoratio.*

3. S. *Enitendum eſt, ut oſtendas in ea re, quã defendas, aut dignitatem ineſſe, aut utilitatem: eumque, cui concilies hunc amorem, ſignifices, nihil ad utilitatem ſuam retuliſſe, ac nihil omnino feciſſe cauſa ſua. Invidetur enim commodis hominum ipſorum: ſtudiis autem eorum cæteris commodandi favetur.*

4. Sect. *Videndumque hoc loco eſt, ne, quos ob benefacta diligi volumus, eorum laudem, atque gloriam, cui maxime invideri ſolet nimis efferre videamur.*

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris ſuppeditabunt epiſtolæ commendatoriæ, de quibus libro ſequente cap. XXII.

CAP. X.

De Odio.

1. Sect. *Amori & Amicitiæ opponuntur* Odium & Inimicitia.

2. Sect.

2. S. *Differunt odium & ira, primo quod ira illis rebus concitatur, quas unusquisque ad se aut suos pertinere censet: odium vero etiam iis, quas ad se non judicat pertinere:* quomodo & eum odimus, qui nunquam nobis nocuit.

3. S. *Præterea ira semper est adversus singularia,* ut Titium aut Sempronium, *odium autem etiam adversus Genus,* ut contra furem aut calumniatorem.

4. S. *Ira insuper tempore sanabilis est; odium insanabile.*

5. S. *Ira dolorem afferre cupit, qui sentiatur: odium calamitatem afferre studet licet non sentiatur.*

6. S. *Ira est cum dolore, ac molestia: odium est absque ea.*

7. S. *Iratus ob adversarii calamitatem tandem miseretur, inimicus eum, quem odit, extinctum cupit.*

8. S. *Ratio odium gignendi est, si commemoremus actiones inimiciter adversantes bono, quod amamus.* Ut si apud libertatis amantes referamus, quam misero habeamur loco.

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolæ vita: ubi, ut Britannorum suorum animos irritet adversus Romanos inter alia in eos hujusmodi invehitur oratione: *Raptores,* inquit, *orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens, satiaverit. Soli omnium opes, atque inopiam, pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis*

nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura charissimos esse voluit: hi perdelectus alibi servituri auferuntur. Conjuges, sororesque, & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum, atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque in tributum egerunt, in anno: nam frumentum corpora ipsa, ac manus, sylvis, ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veniunt, atque ultro à dominis aluntur: Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit.

CAP. XI.

De Indignatione.

1. Sect. Indignatio *est dolor ob alterius secundam fortunam, qui sit indignus.*

Ut apud Moronem *.

Impius hæc tam culta navalia miles habebit?
Barbarus has segetes? Item †

*Ecl. 1.
† Ecl. 8.

Mopso Nisa datur, quid non speremus amantes?
Junguntur jam gryphes equis, ævoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

2. Sect. *Excitatur indignatio, si ex vitæ prioris sordes, ac vilitas, cum præsentis temporis opibus, ac potentia conferantur.*

Cicero in Vatinum: *Atque illud tenebricosi-*

cosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilâris, matrem verberâris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, & sordibus tuis, obtegatur. Exinde referre incipit, ut homo vilis,& obscurus, paulatim ad honores accesserit. Tandem illa subjungit: *Te cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt, strumæ denique ab ore improbo demigrârunt, & aliis jam se locis collocârunt.* Quasi nempe adeò sit impurus, ut strumæ ipsius aversentur hominem.

Similiter Horatius indignationem concitat adversus Menam, Pompeii magni libertum † † Lib. Epod. 4.

Lupis & agnis quanta sortitò obtigit,
 Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
 Et crura durâ compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
 Fortuna non mutat genus.
Vidésne, sacram metiente te viam
 Cum bis ter ulnarum toga.
Ut ora vertat huc & huc euntium
 Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
 Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
 Et Appiam mannis terit.

Etiam elegans indignationis exemplũ apud Martialem * habes in sutorem qui maximas opes erat consecutus; Epigramma claudit in hunc modum, * Lib. 9. epigr. 75.

At me literulas ſtulti docuere parentes.
Quid cũ Grammaticis, Rhetoribusq; mihi?
Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos,
Si dare ſutori calceus iſta poteſt.

CAP. XII.

De Invidia.

1. Sect. Invidia *eſt animi dolor ex alterius bono, quod pari, vel ſimili obtigit, non quòd eo ipſi careamus, ſed quod alius id habeat.*

† Lib. 2. de Orat. p. 405.

2. S. *Hujus doctrinam Ciceronis † verbis complectar.* Haud ſciam, *inquit*, an acerrimus longe ſit omnium metus invidiæ; nec minùs virium opus ſit in eâ comprimendâ, quàm in excitandâ.

Quibus invideant homines.

Triplex ratio ciendi invidiam.

3. Sect. Invident autem homines maximè paribus, aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt; illos autem dolent evolâſſe. Sed etiam ſuperioribus invidetur ſæpe vehemẽter, & eo magis, ſi intolerantiùs ſe jactant, & æquabilitatem communis juris, præſtantiâ dignitatis, aut fortunæ ſuæ tranſeunt.

Quadruplex ratio ſedandæ invidiæ.

4. S. Quæ ſi inflammanda ſunt, maximè dicendum eſt, non eſſe virtute parta; deinde etiam vitiis, atque peccatis. Tum ſi erunt honeſta, atque graviora; tamen non eſſe tanti ulla merita, quanta inſolentia hominis, quantumque faſtidium.

5. S. Ad ſedandum autem magno illa labore magnis

magnis periculis esse parta; nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata; seseque, si quam gloriam peperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi; tamen ea non delectari; totumque abjicere atque deponere; omninoque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & ille excellens opinione fortuna, cum laboribus & miseris, permista esse videatur.

Hæc Tullius de invidia; quæ quia turpis est, eò ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferius dicemus. Nunc de misericordia videamus.

CAP. XIII.

De Misericordia.

1. S. *Misericordia est animi ægritudo ex damno vel malo, quod videtur ei dolorem, aut interitum allaturum, qui indignus est hac fortunâ, quodque aliquis existimet, aut sibi aut suorum cuipiam, posse contingere, idque cum imminere videtur.*

Definitio hæc quinque conditiones comprehendit.

Prima est, ut si ægritudo exorta ex eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam miserentur homines eorum, qui vere felices sunt, sed ipsis miseri videantur. Ita Abderitæ

miserti fuere Democriti sui, quem insanire credebant: sed Hippocrates eapropter ab iis arcessitus, studiis illius perspectis, judicavit, & sapere eum, & felicem vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc perdere hominem, vel gravem saltem molestiam adferre valeat. Hujusmodi sunt egestas, cruciatus, morbi, mentis alienatio, & similia, quibus vel animi, vel corporis, vel fortunæ bonis privamur. Levior autem dolor misericordiam nulli movet prudenti.

Tertia conditio est, ut qui malum patitur, videatur ea fortuna indignus, ut si vir pius: unde ad ciendam misericordiam valet hoc Maronis*.

* 2. Æn.

— Nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis insula texit.

Aut si vir fuerit fortis, & egregiè de patria meritus. Nam, ut Cicero ait † "Quem nostrûm ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli jubet spiculum*, postea quam ei percunctanti dictum est, clypeum esse salvum ut etiam in vulneris dolore cum laude moreretur.

* 2. Epist. Lucecium.
*Paulo tamen aliter hanc rem ex Trogo narrat Justinus l. 6.
* Lib. 2. de Orat.

Quarta conditio est, ut qui existimet, se, vel suorum quempiam, mala illa pati posse. Vnde idem Cicero* : "Jam misericordiam movetur, si is qui audit, adduci potest ut illa quæ de altero deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit accerbas, aut timeat, aut intuens alium, crebro ad seipsum revertatur. Vltima conditio est, ut credatur malũ illud

illud propè esse. Nam quæ multo post temporis intervalla eventura sunt, ea parum movent.

2. S. *Quo vero malum misericordiam facilius creat; exaggerare illud oratores solent ab adjunctis personæ, loci, temporis, finis, modi.*

3. S. *Personæ, ut si nobilis, sago vel togâ clarus: si innocens, candidus, affabilis.*

4. S. *A loco; ut si miseriæ adsint spectatores, quos minime vellet.*

5. S. *A tempore, ut si quis in flore juventutis de medio tollatur.*

6. S. *A fine, ut si patiatur, quia bonam Ecclesiæ aut Reip. causam deserere noluerit.*

7. S. *A modo, ut si in hominem dignitate pollentem statuatur supplicii genus, quo in viles solum homines solet animadverti.*

8. S. *Multum autem movet, si miseri coram adsint, & signa edant accommoda istis temporibus.*

Unde olim rei supplicabant veste obsoletâ, barbâ capillisq; promissis: imo parentes & cognatos adducebant sordidatos.

9. S. *Valde etiam afficere solet comparatio inter fortunæ prioris felicitatem, & miseriam præsentem.*

Ut cum Homerus de cadavere Hectoris ad currum alligato ab Achille, ait †; † Il. χ. p. 402.

—Κάρη δ' ἅπαν ἐν κονίῃσι

Κεῖτο, πάρος χαρίεν. *Totum verò caput in cineribus jacebat, olim gratiosum.*

Cui geminum hoc Maronis †. † En. 2.

Quan-

——— *Quantum mutatus ab illo Hectore.* Ubertim autem hoc Comparationis loco misericordiam Cicero movet in peroratione orationis pro Muræna: "Modo maximo "beneficio Populi Romani ornatus fortunatus " videbatur quòd primus in familiam veterē, " primus in municipium antiquissimum, con- "sulatum attulisset: nunc idem squallore sor- "didus, confectus morbo, lachrymis ac mærore " perditus, vester est supplex, Judices, vestrā " fidem obtestatur, misericordiam implorat, " vestrā potestatem, ac vestras opes intuetur. " *Et post pauca*: Si, (quod Jupiter omen a- " vertat) hunc vestris sententiis afflixeritis; " quò se miser vertet? domumve? ut eam ima- "ginem clarissimi viri, parentis sui, quam pau- "cis ante diebus laureatā in sua gratulatione " conspexit, eandem deformatam ignominia " lugentémque videat? an ad matrē, quæ mi- " sera modò consulem osculata filium suum, " nunc cruciatur, solicita est, ne eundē paulo " post spoliatū omni dignitate conspiciat? Sed "quid ego matrem, aut domum appello, quem " nova pœna legis, & domo, & parente, & om- " nium suorum consuetudine conspectuque " privat? Ibit igitur in exiliū miser? ad Ori- "entisne partes in quibus annos multos lega- " tus fuit, & exercitus duxit, & res maximas ges- "sit? at habet magnū dolorem, unde eum ho- " nore decesserit, eodē cum ignominia rever- " ti. An se in contrariā partē terrarum abdet, " ut Gallia transalpina, quem nuper summo " cum imperio libentissime viderit. Eundem " lugentem, mœrentem, exulem videat? in ea " porrò provinciā quo animo C. Murænam

"fratrem

" fratrem suum adspiceat? qui hujus dolor?
" qui illius mœror erit? quæ utriusq; lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ,
" atque sermonis? quod quibus in locis paucis autè diebus factum esse consulem Murænam nuntii literæq; celebrassent. Et unde hospites atq; amici gratulatum Romam
" concurrerent, repente eo accedat, ipse nuntius suæ calamitatis? Vide etiam epilogum orationum pro Quinctio, & *L.* Flacco.

CAP. XIV.

De Æmulatione, & Contemptu. Item epilogus doctrinæ de affectibus.

1. S. *Supersunt æmulatio, & contemptus*: *Est autem* Æmulatio *perturbatio animi ob bona mentis honorata, quæ pares, aut similes, assecuti videantur, non quod eo aliis absint, sed quia nos iis careamus.*

Itaq; æmulatio bona est, & honesta, contra quam in invidiâ fit. Æmulatio enim hominem excitat, ut ipse quoq; bona consequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis.

2. S *Æmulatio excitatur, quando paribus, aut similibus, bona adesse videmus, quibus jure debeatur honos:* ut sunt virtus, & eruditio: *vel saltem, per quæ benefici esse possumus*; uti magistratus, quem qui gerunt, de plurimis bene merendi habent facultatem: *vel deniq; bona illa, quibus propinqui, & familiares,*

ores, frui nobiscum possunt: ut sunt horti amœni, bibliotheca, & similia.

3. §. *Æmulationi opponitur* Contemptus; *quo alios dispicimus, quia nihil laude & honore dignum habeant, eorumq; dissimiles videantur, quorum nos æmuli sumus.*

Hinc Cicero lib. II. de Offic. *Despiciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil nervorum putant. Non enim omnes eos contemnunt, de quibus male existimant. Nam quos improbos, maledicos, fraudulentos putant, & ad faciendam injuriam instructos, eos haud contemnunt quidem, sed de iis male existimant. Quamobrem, ut ante dixi, contemnuntur ii, qui nec sibi nec alteri prosunt, ut dicitur, in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est.*

Ita eos quoque contemnimus, qui opulenti quidem sunt, sed destituuntur à veris bonis. Unde Diogenes, † vel, ut alii volunt, Aristippus, cùm in splendida domo convivio esset exceptus, in hominis fortunati faciem exspuit, atq; adjecit, χείρονα τόπον μὴ εὑρηκέναι †

† Laertius in Diogenis vitâ.

† Locum deteriorem non invenisse. *Puta, quam ejus facies esset.*

HACTENUS de Affectibus dictum, in quibus illud universè est observandum quod apud Ciceronem monet Antonius. † "Primum, *inquit*, considerare soleo, postulétne "causa, ut animi hominum moveantur. Nam "neque parvis in rebus adhibendæ sunt hæ "dicendi faces; neque ita animatis ho"minibus, ut nihil ad eorum mentes oratio"ne flectendas proficere possimus: ne aut ir"risione, aut odio digni putemur, si aut

† Lib. 2. de Orat. pag. 404.

"tragœdias

"tragœdias agamus in nugis; aut convellere a-
"doriamur ea, quæ non possunt commoveri.

Præterea observandum, ut (quemadmodū Cicero ibidē ait) "omnes ii motus, quos "orator abhibere volet judici, in ipso orato- "re impressi, atque inusti esse videantur. Ne- "que enim facile est perficere, ut irascatur, "cui tu velis, judex, si tu ipse id lente ferre vi- "deare: neque ut oderit eum, quem tu velis, "nisi teipsum flagrantem odio ante viderit. "Neq; ad misericordiam adducetur, nisi ei "tu signa doloris tuis verbis, sententiis, vo- "ce, vultu, collachrymatione denique osten- "deris. Ut enim nulla materies tam facilis ad "exardescendum est, quæ, nisi admoto igni, "ignem concipere possit; sic nulla mens est "tam ad comprehendendā vim oratoris pa- "rata, quæ possit incendi, nisi inflammatus "ipse ad eam, & ardens accesseris.
Pulchre igitur Horatius in Arte;

—— Si vis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi, tum tua me infortunia tangent.

CAP. XV.

De Moribus.

1. S. Tertia *Inventionis pars considerat τὰ ἤθη sive* Mores: *qui hic spectantur, non quatenus ex vita oratoris nascuntur; sed quatenus ex oratione dicentis elucent, ita ut ἤθη hoc loco nihil aliud sint, quam naturæ, atque animi indicia sive notæ, oratione expressæ ad significandum virtutes aut vitia, vel etiam*

ctus quatenus illi ad virtutes, aut vitia referuntur.

2. S. *Quo morata sit oratio, ante omnia id agendum est oratori, ut in oratione ejus reluceant prudentia, probitas, benevolentia.*

* Cic. 2. de Orat.
† Ibid.

3. S. *Prudentia quidem, quia* *iis fidem habemus, quos plus intelligere, quam nos, arbitramur.

4. S. *Probitas, quia*, quo † quis versutior, & calidior est, hoc invisior, & suspectior, detracta opinione probitatis.

5. S. *Benevolentia, quia, ut prudens quis, & probus credatur: tamen si odisse nos, vel alteri parti melius vel existimetur, minime nobis recte velle consulere judicabitur. Contra, si ametur Orator, habet quasi belepolin quandam, quæ absque violentia, animos auditorum invadat.*

Vt si videamus, virum gravem nullum refugere periculum, quo consulat nobis: cujus rei illustre exemplum præbet Cicero initio Invectivæ quartæ in Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero complexus videtur, cum lib. 11. ad Att. ait: *hunc mihi, & consiliis opus est tuis, & more, & fide.* Nam consilium ad prudentiam refertur, fides ad virtutem, amor ad benevolentiam.

Quantopere vero opus sit, ut aliquem benevolum nobis putemus; etiam Maro ostendit quarto Æneidos; ubi Junonem sic inducit loquentem;

Sed quis erit modus? aut quo certamine tanto?
Quin potius pacem æternam pactosq; hymenæos
Exercemus? habes quod tota mente petisti;
Ardet amans Dido traxitque per ossa furorem,
Communem

Communem hunc ergo populum paribusq; regamus,
Auspiciis liceat Phrygio servire marito;
Dotalesq; tuæ Tyrios permittere dextræ.

Quid oratione isthac in specie, vel honestius, vel utilius fuit? Et tamen persuadere haud potuit Veneri. Neque obscura est ratio.

———*Sensit enim simulata mente locutam.*

Nec credere potuit, Junonis animum tantopere esse immutatum, ut nunc benevellet Æneæ, cui semper fuisset infesta.

6. Sect. *Præterea, quo morata sit oratio, prudentis est oratoris mutare τὸ ἠθικὸν pro natura gentis ejus, apud quam dicit.*

Illustre ejus rei exemplum habemus in Alexandro magno apud Curtium, lib. III. ubi variâ oratione, ut cujúsq; gentis animis aptũ erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Justinus lib. II. " Alexander, *inquit*, circumvectus suos, singulas " gentes diversa oratione alloquitur, Illyrios " & Thracas opũ ac divitiarum ostentatione; " Græcos veterum bellorũ memoria, internecivique cũ Persis odii accendebat: Macedones " autẽ nunc Europæ victæ admonet, nunc expetitæ; nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur. Cæterum & laborum finem " hunc, & gloriæ cumulum fore.

7. Sect. *Adhæc prudentis est oratoris videre, utrum dicat in μοναρχίᾳ, sive unius principatu, an ἀριστοκρατίᾳ, sive optimatum imperio, aut δημοκρατίᾳ.*

δημοκρατίᾳ, sive populi potestate.

8. Sect. *In monarchia rex imperat, ubi Orator spectat custodiam principis. Atque apud hunc verbis opus est byssinis, ut Parasita ille ait apud Plutarchum* †.

† In Apophthegma.

9. Sect. *In Aristocratiâ regit Senatus. Ac valent hic honesta, & legitima; omniaq; metiri oportet disciplina legum, & divitiis civitatis.*

10. Sect. *In democratia potestas est penes tribus: estq; hic difficillimum dicere, quia ferè ut Tacitus* † *ait*, privata est cuiq; stimulatio, & vile decus publicum. *Interim libertatis hic præcipue ratio habetur.*

† Lib. 1. hist.

11. Sect. *Nec satis est finem spectare Reip. sed oratio nostra conveniat naturæ, atq; ingeniis auditorum, attendere opus est diversos eorum mores. Variant autem illi quatuor præcipuè modis.*

12 Sect. *Primo, ratione affectuum: quia aliud ἦθος irati, aliud placidi, aliud item verecundi, aliud impudentis, atq; ita in aliis.*

13. Sect. *Deinde rationem habituum bonorum ac malorum: quomodo aliter affectus est justus, aliter injustus, item fortis aliter, ac ignavus. & par ratio in cæteris virtutibus, ac vitiis;*

14. Sect. *Tertio, ratione ætatis: quia aliis moribus est juvenis, aliis vir, aliis senex.*

15. Sect. *Quarto, ratione fortunæ, quia alii sunt mores nobilis, quam ignobilis; alii divitis, quam pauperis; alii potentis, quam impotentis, alii fortunati, quàm infelicis.*

16. Sect. De *affectibus satis antea diximus.* De *virtutibus, item ac vitiis, actum in genere demonstrativo. Quare superest, ut hoc loco mores spectemus ratione ætatis, ac fortunæ.*

Ac ætatum quidem mores egregie describunt Aristoteles in Rhetoricis, & Horatius in Arte. Item recentior ille quidem, sed par antiquis, Julius Cæsar Scaliger. Cujus verba apponam ex lib. III. Poetices, cap. XV. De moribus adolescentum inquit.

17 *Sect.* Fertur atque etiam impellitur ætas prima, tũ facile tum vehementer ad ea quæ concupisset. Concupisset autem & statim & multa potita contemnit, ad alia animũ appellit: præceps potius animus, quam magna volvens. Iram, atque animum ipsum in fronte, atque ore gerunt. Antevertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia profectioni. Honoris, atque prælationis exactores importuni potius, quam seduli vindicatores. Contemptus ultores: ipsi contemptores diversorum à suis studiorum. Laudatoribus suis favent: odere monitores. Potentiæ studiosi, opum negligentes. Spe enim alunt fiduciam sui. Liberalitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino simplicitatem & à se profitentur, & ab aliis exigunt. Parum suspicaces, creduli multum. Honesta utilibus anteponunt: nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibi ipsis lex sunt. Sodalitatum atque societatum studiosi, sibi ita vivunt, ut credi velint aliis quoque vivere. Deniq; nihil mediocre. Alienarum miseriarum pii observatores, suarum securi. In jocos soluti, verecundiæ obnoxii in erroribus, elati in benefactis.

De

De ἀκμῇ, sive mediâ ætate, scribit hoc modo.

18. S. Omnino autem juvenis natura inter adolescentiæ, ac senectutis tempora, ut media est, ita & particeps, tum vitiorum, tum virtutum, scilicet affectuum, atque propensionum.

De ætate senili sic idem *Scaliger*.

19. S. Senilis ætas maxima ex parte moribus est contraria adolescentiæ. Ergo, quod diu vixerint parum sperant, pauca molientur, præteritis gaudent; quæ sola probant præ iis, quæ præsentia sunt; quibus non acquescunt. Novarum rerum obtrectatores, semper habent, quod objiciant. Soliciti officiorum exactores ad rem attenti, ac difficiles ad persuasiones, cauti, atque etiam suspiciosi. Multa enim indigne, aut se, aut alios perpessos meminere. Ac quemadmodum adolescentes spe, ita senes memoriâ, metiuntur omnia. Raro infirmant ea, quorum non habent exemplum in memoria; rarius dejiciuntur de sententia; rarissimè sibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci ulterioris vitæ expectatione queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam convitia. Garruli, importuni, interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercent frequentissimas comparationes.

Et hæc de ætate.

20. Sect.

20. Sect. *Praeterea variant mores ratione fortunæ.*

Juxta illud Euripidis in Hippolyto:
Πρὸς τὰς τύχας γὰρ τὰς φρένας κεκτήμεθα.
Et illud Terentii Hecyrâ: †
Omnibus nobis, ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

† Fortuna prout est, quilibet animum gerit. Act. 3. sc. 5.

21. Sect. *Fortuna quatuor praecipuè modis spectatur, nempe qua nobiles aut ignobiles; potentes vel impotentes; divites aut pauperes; fortunati vel infelices.*

Quæ quatuor etiam Terentius hoc versu complexus est in Adelphis; †
Potentes, dites, fortunati, nobiles.

†Act. 3. sc. 5.

22. Sect. *Nobilitas est dignitas majorum; sunt autem nobiles honoris maxime studiosi. Quisque enim bona, quæ possidet, studet augere.*

23. Sect. *Nec solum despicere eos solent qui nullos consecuti sunt honores; sed etiam homines novos, quorum parentes, nulla in dignitate fuerint.*

Ita Metellus contemnebat C. Marium ac consulatum ei invidebat, unde de eo sic Salustius;† *Inerat contemptor animus, & superbia, commune nobilitatis malum.*

†Belli Jugurth. c. 64

24. Sect. *Imo etiam præ se aspernantur, qui nobili sunt domo nati, sed minus antiquâ.*

Nam nobilitas vetustatis generis splendorem ac gloriam auget, unde Horat. †

† Lib. 1. Od. 1.

Mecænas

Mecœnas atavis edite regibus.

Item * [* Lib. 2. Od. 4.]

Æli vetusto nobilis ab Lamo.

25 Sect. *Differunt nobiles, & generosi, εὐγενεῖς καὶ γενναῖοι, quod nobilitas sit in virtute generis ac majorum; generositas in eo, quod à virtute majorum non deficiant. Unde liquet, nobiles quidem, at non item generosos esse, qui generi suo opprobrio magis sunt quam ornamento.*

Recte Sophocles.

Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι.† [† Est turpe vivere turpiter natos bene.]

Et Horatius. * [* Lib. 5. Od. 4.]

*Utcunque * defecere mores,* [* Id est, ubicunq;.]

Dedecorant bene nata culpæ.

26. Sect. Divites *habent mores hujusmodi, Contumeliosi sunt, ac superbi.* Nempe *facile sibi persuadent præstare se cæteris, quia divitias possident, quibus venalia sunt omnia.*

27. Sect. *Præterea sunt molles; adeo ut luxuriâ sæpe diffluant. Nec enim in vita illa delicata fieri aliter potest; præsertim cum ament ostentare felicitatem suam.*

28. Sect. *Adhæc jactabundi sunt, qui ob divitias omnibus, se admirationi esse arbitrantur.*

29. Sect. *Etiam imperio dignos se putant, quia habent illa, ob quæ multi honores publicos suscipiunt, atque etiam affectant.*

30. Sect. *Ut paucis obsolvam, fere ita divitiis suis excœcantur, ut similes sint insipientibus, quis bona habent nec uti illis sciunt.*

31. Sect. *Cumque ejusmodi fere sint divitum mores: deteriores tamen sunt; qui nuper divitias domum sunt consecuti, Quales ratio-*

nem iis utendi ignorant, Tales injuriam inferre gaudent, non tam malitiâ, quam ob petulantiam; ut cum cædunt homines liberos: vel ob intemperantiam; ut cum stupris domos honestas dedecorant.

Hoc ἦθος tangit Cicero, cùm de T. Roscio ait †, *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in alicna.* Et Maro cujus illud de Numano †, † Orat. pro Rosc. Amer. † Æn. 9.

Vociferans, tumidusq; novo præcordia regno.

32 Sect. Potentes *partim divitibus similes sunt, partim paulò meliores. Nam magis sunt honoris studiosi, magisque virili animo. Nam ea negotia adfectant, quæ solis administrare licet propter potentiam.*

33 Sect. *Sunt etiam magis industrii, quia cogitare semper coguntur de iis, quæ ad opes & potentiam conservandum, vel etiam augendam, pertinent.*

34 Sect. *Præterea quia ob dignitatem, quam habent, in oculis omnium versantur: ita ut, quæ dicunt, vel faciunt, latere nimine possint, eo in incessu, vestitu, & vitâ omni, modestè se gerunt; quod multum eorum gloriam auget.*

35 Sect. *Quod si alios mactare injuriâ velint, id potiùs faciunt in rebus magnis, & quæ illorum potentiæ respondeant.*

36 Sect. Supersunt Fortunati, *quo nomine etiam censentur nobiles, divites & magnâ in potestate constituti: sed tamen latiùs ea vox patet, quia fortunati etiam dicimur, si valetudine utamur bona, si liberi nobis sint probi, & egregiis*

egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itémq; ab aliis bonis, quæ ad secundam pertinent fortunam.

37. Sect. *Quod ad eorum mores attinet, solent tales quoq; superbi esse, atq; insolentes.*

† Ovid. 2. de Art.

Quippe, ut ait ille, †

Luxuriant animi rebus plerúmq; secundis:
Nec facile est æquâ commoda mente pati.

38. Sect. *Sed uno tamen nomine commendabiles sunt, quod Deum plerúmq; omnes magis metuant, ac colant. Quod inde contingit, quia vident, benignitate numinis bona ista sibi obtigisse.*

Exemplo est Cyrus apud Xenophontem, & Theseus apud Euripidem in supplicibus.

39. Sect. *Ex contrariorum vero natura satis cognoscitur, quibus moribus sint, qui his opponuntur: ignobiles dico, pauperes, abjecti, & infelices.*

† Formidolosus pauper est ad omnia, & esse cunctis se putat contemtui.

Aliquid ejus attingit Menander his versibus.

Πρὸς ἅπαντα δειλὸς ὁ πένης ἐστὶ πράγματα,
Καὶ πάντας αὐτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.

Terentius in Adelphis† ubi ait:

† Act. 4. Sc. 3.

Omnes quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo

Suspiciosi

*suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis propter suam impotentiam; se semper credunt negligi**.

4. S. *Atque sufficiat dixisse de Inventione generali & simplici, tum probationum, tum affectuum, tum morum: quorum quia non par ubique est momentum: sed quaedam interdum se offerunt, vel levia, vel à causa aliena, vel parum utilia: magno semper in argumentis, quae ex locis istis hauriuntur, delectu opus est: quemadmodum superius † etiam diximus.*

* vel calvien. Facinum vide in notis ad eum locum.

† lib. 1 c. 2. sect. 4.

Hoc non attendunt, qui pati non possunt, ut pereat eorum quicquam, quae invenerunt: quasi satis foret, ut magnam in molem excrescat oratio. Atqui quod de magno poemate dicebat Callimachus, magnum librum, magnum esse malum: id de orationibus talium jure possumus dicere. Merito etiam his occentare licet illud Nazianzeni † Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν*. Quare ita potius orationem instituit prudens orator, ut elogium illud mereatur, quo Cassium Severum prosequitur M. Seneca, *Timebamus, ne desineret.*

† Orat. 38. quae panegyrica est in Christi natalem.

* Stimula equum ad metam.

† Praefat. l. 3. controv.

CAP. XVI.

De Inventionis parte speciali universè, ac distincte de orationibus panegyricis, & aliis quae iis sunt adfines.

1. S. *Accedamus nunc ad alterum inventionis*

nis partem: quæ magis specialis est, & minus simplex. Hæc docet ut ea, quæ de probationibus, affectibus, moribus, scorsim antea exposuimus, in materia particulari cocant, ac misceantur.

2. Sect. *Specialis ista materies, uti ratione affectuum morumque pertinet ad affectuum & morum locos: ita ratione probationum, vel generis est demonstrativi, vel deliberativi, vel juridicialis.*

3. Sect. *Orationes illæ quæ demonstrativo generi subjiciuntur, videntur nobis non incommode digeri posse in quatuor classes. Earum prima continebit panegyricas, & illas, quæ proxime ad has accedunt.*

4. Sect. *Panegyricæ proprie dicebantur, quæ haberentur, cum in certis celebritatibus unum in locum convenissent Græci universi.*

5. Sect. *Harum initium, quo splendidius esset, sumi solet à laude ejus Dei, qui ludo ac panegyri præesset.*

Ut Olympii Jovis in ludis Olympicis, Apollinis in certamine Pythico.

6. S. *Laus illa petebatur à genere, à muneris dignitate, ab inventis atque effectis.*

Ita Jovem laudabant, quia deorum hominumque rector esset: Apollinem, quia Musicen invenisset, & quod idem esset ac Sol, cui, quicquid sunt, debeant mortales; Herculem item, quia esset Jovis filius, monstrorum domitor; & ita in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt, parcè dicebantur; nisi forte aliquid de-

promi

promi simul posset de reconditæ eruditionis penu.

7. S. *Deinde sequebatur laus generis vel urbis, ubi fierent ludi.*

Quomodo laus ista institui debeat, dictum est lib. 1 cap. IV. §. 37.

8. *Tertio loco agebant de certamine. Cujus ortus atq; initium primo exponebatur. Atq; hic fabula, vel prisca aliqua narratio, adferri solet. Tum conferebatur hoc certamen cum aliis, vel loci ratione, vel temporis, vel utriusq;.*

A loco quidem, ut si certamen esset Delphis, qui credebantur umbilicus.

A tempore verò hunc in modum. Si ver esset, dicebatur id tempus esse maximè temperatum; si hyems, laudabatur inde, quod tum magis vegeto simus corpore: si æstas, negabatur tempus esse ullum magis idoneũ, vel ad exercendum se, vel ad spectandum: si autumnus, commendabatur, quia fructibus abundet.

9. S. *Sed imprimis inde certamen laudabatur, quia plura, aut majora, in eo spectarentur.*

Ut si & gymnicum, & musicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnicum adauget vires, & musicum reficit ac recreat animum. Sin gymnicum tantummodo esset, dicebatur, musico illo concentu animum masculum emolliri; eoq; hoc omisso, illud esse

reservatum, quod vires auget, & præparat ad bellum.

10. S. *Item tractabant de præmio certantium.*

Quale erant lebetes, pelles, coronæ, ut ex Pindaro constat. Coronarum verò materies erat diversa. Ad quernæ laudem pertinebat, quòd quercus summo Jovi sit dicata, quodq; ea olim locuta feratur, & antiquis etiam præbuerit cibum. Oleaginæ hæc laus, quòd olea sacra sit Palladi; quæ & ejus frondibus, Neptuno victo, sese coronavit.

Quod item summa sit utilitas ejusce arboris inter mortales. Sin, ex qua decerpta erat corona, sterilis esset arbor; ut picea, quæ Cybele dicta, & Cypressus, quæ Diti sacra: Dici potuit, virtutem sibi sufficere, eoque laudabile instituto, præmium tale conferri, ubi non pretium rei attendatur, sed virtutis testimonium duntaxat.

11. S. *Postremum obtinebat locum laus ejus, qui certamini præesset, ut principis: item votum, atque exhortatio, ut bonis omnes avibus decedant, memores tam felicis diei; atq; virtutem sibi eorum, qui certârant, imitandum proponant; vel si quid offenderet, ignoscant; tantoq; alacrius ipsi ad virtutem insistant viam.*

Fusiùs paulò de his Dionysius Halic. in Arte. Adde & Menandrum lib. cap. xv. item Cæsarem Scaligerum, qui in his potissimum insistit

insistit vestigiis Dionysii. Vide eum lib. III. de re poët. cap. CIX.

12. Sect. *Ac talis plurimùm methodus esse solet orationum earum, quæ in panegyris recitarentur. Sed posterioribus temporibus non illæ solum vocatæ sunt panegyricæ, quæ in solennibus dicerentur ludis; sed etiam quæ coram nobili aliquo consensu, qualis est senatus, in principis laudem haberentur; sive id fieret, ut ei agerentur gratiæ, sive ut publico aliquid nomine postularetur; sive alia de causa.*

Quare de tractatione illarum proximè dicemus.

13. Sect. *Commodè in istis auspicamur à rei difficultate.*

Ut si dicas, quemadmodum nulli datum est, mensuram pelagi immensi intuitu oculorum complecti: similiter regias laudes à nemine oratione posse comprehendi.

15. Sect. *Vel ordiemur à causa, quæ ad dicendum nos compulit.*

Ut quod hominis sit improbi, tot beneficiis ornari à principe, nec gratum velle animum testari. Vel, quod duæ sunt res præcipuè in hominum vitâ, religio in Deum, inq; principem pietas.

15. S. *Porro in λαλιᾷ, sive declamationis genere ad voluptatem comparato, etiam somnium com-*

 minisci,

minisci, atq; inde incipere, solent Sophistæ.

Ut si in somnis dicas adstitisse tibi Mercurium, & mandâsse, ut laudares imperatorem. Imitari possis in hujusmodi initio orationem Aristidis secundam, quæ est in Minervam; item quartam, quæ in Bacchum; & quintam, in Asclepiadas.

16. Sect. *Hinc accedemus ad principis laudationem, à patria, genere, ortu, indole ac natura, educatione, studiis, rebus pace aut bello gestis, & virtutibus, quæ in iis exulêre; item fortunæ splendore, liberorum præstantiâ, civium benevolentiâ. Quæ illustriora fient si instituatur comparatio principum cum aliis, non quidem ut hos vituperemus; quin potius eos admirationi nobis esse dicemus; sed vero ut liqueat, laudes eas inferiores non esse in principe nostro.*

Patrem hanc non incuriosè tractat Menander lib. II. cap. I. & II. Atque exemplo esse possunt Plinius, & Panegyristæ alii, cum Latini, tum Græci.

17. Sect. *Post laudationem istam prædicabimus temporum nostrorum felicitatem: negabimus esse quicquam, quod sollicitè adeò à numine oporteat postulari, quàm incolumitatem principis: nec solùm pro eo rogabimus Deum, ut serus in cælum veniat, & diu populo suo lætus intersit: sed etiam ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget. Aliter quoque desinire licebit; nempe si cives ad principis*

obse-

obsequium adhortemur, atque ad concordiam mutuam. Vel iis, quæ antea diximus, hæc adjungemus.

18. Sect. *Huc etiam orationem referre possumus, qua Urbs aliqua principem donaret corona. In eâ urbs munus suum cum modesta laudatione sui proponeret.*

Nempe in hunc, similemve modum, "Venit ad te civitas nostra earum, quæ imperio tuo subsunt, nulli vel gloria, vel amplitudine vel amœnitate secunda; venit autem ut sacrum caput tuum hac corona condecoret.

19. Sect. *Hinc principis laus sequebatur.*

Puta à genere, fortuna, quodque magno mortalium bono datus sit terris, à liberis, & felici eorum educatione, à rebus gestis & aliis, quæ antea exposuimus.

20. Sect. *Post ista dicebant, ut virtutibus tantis compulsa civitas, ac præterea beneficia sibi præstita grato æstimans animo coronam amoris sui indicem ac testem offerat, sese totam ei dedat ac vicissim ab eo exspectet omnia, quæ à bono principe proficisci possunt.*

Vide de hujusmodi oratione Menandrum lib. II. cap. X.

21. Sect. *Adfine etiam est illud orationis genus, quod haberi solet, ubi novus Urbis præfectus advenisset. Ejus pars prima testabatur lætitiam civium inde obortam, quod sibi laudatus*

adeo obtigisset præfectus, sive quod salvus in urbem advenisset, sive quod eum non conspiceret civitas, quem diu adeo summis exspectâsset votis.

22. S. *Pars altera è priori præfecto occasionem arripit. Qui si inique se gessit, extoni solent mala, quæ urbi dedit: atq; adjungitur, nunc ea omnia discuti virtute novi præfecti, haud aliter ac sol exoriens tenebras noctis fugat. Sin bene se gesserit, dicendum, & bono nos præside nuper esse orbatos, & bonum, vel etiam meliorem nunc consecutos, nec posse dignas principi gratias haberi, qui tanta Urbis nostræ tangatur cura, ut optimos semper præfectos mittat.*

23. Sect. *Tertia pars continere solet luculentam præfecti laudationem.*

Uti à gente, quod sit Atheniensis, aut Romanus, vel à genere, ut si ex Æacidis sit, aut ex Heraclidis: item à virtutibus, ut temperantiâ, fortitudine, prudentiâ.

24 Sect. *Inde vero conjecturam faciemus de facilitate, quæ urbem manet.*

Negabimus, metum esse, nec nunc pauperes à facilè agentibus opprimantur. præfectum enim fore Minoëm aliquem, vel Æacum, aut Rhadamanthum. Ac similiter in cæteris agemus virtutibus.

25. Sect. *Postremo loco dicendum, ut pueri, senes, magistratu, scives, præfecto obviam ierint, quo suum complecterentur servatorem. Urbis mœnia, & templa, si loqui possent,*

possent, prædicatura esse felicitatem civium: solem ipsum præ lætitiâ nunc purius & splendidius lucere. Addendum, ut præfectus mox statuis sit condecorandus; poëtas, oratores, historicos, virtutem ejus celebraturos. Etiam gratiæ sunt agendæ Deo pro cura hujusmodi erga Urbem, & vota facienda pro salute præfecti.

Hæc quoque potissimùm expressa sunt de fonte Menandri, quem vide.

CAP. XVII.

De oratione nuptiali, item de epithalamiis.

1. S. *Altera classis orationum, quæ ad genus demonstrativum referuntur, occasionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Hujusmodi sunt oratio nuptialis, epithalamium & natalia ac funebris oratio.*

2. S. *In* Nuptiali *oratione primitùs aliquid de Jove ac Junone, tanquam conjugii auctoribus dici solet.*

Christianis Adami & Evæ historia impleverit eorum locum.

3. S. *Deinde dicendum de natura ipsa, à qua in animalibus, imo & plantis est, quod similes producant.*

4. S. *Tertio loco comparatio instituenda est inter hominis, cæterorumq; animalium congressus.*

Nam

Nam horum vagi ſunt concubitus: hominis verò certus,& legitimus; eóque, quaſi ex lumine accepto lumine alio, conſervetur generis ac familiarum immortalitas.

5. S. *Quarto loco commemorantur commoda conjugii. Quæ tria potiſſimum ſunt. Primum eſt bona exiſtimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitimâ venere abſtinent, ſolâque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet, tanquam obſides quoſdam: unde & tales merito ſuis civibus ſunt fideliores, cariores, magiſq; honorati.*
Tertium eſt, quia conjugium, & multas humanæ vitæ miſerias abſterget, & res lætas reddit lætiores.

Unà ſiquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines; ut ea ſit velut lux quædam ex multiplici luce ſplendidiùs efflorescens. Quid enim tam commendat dies feſtos, quàm quod multi unà lætentur?

6. S. *Quartum eſt, quod conjugale illud contubernium occaſio fuerit extruendi ædes, ex ædibus autem coaluerint pagi, ex pagis conſtitutæ ſint civitates. Item quod conjugio concilient affinitates externas; quæ res multùm valet ad ſocietatem ſervandam in genere humano. Item quod multi conjugio, immortale nomen ſint conſecuti.*

Uti Menelaus, conjugio Helenæ, Achilles, Thetidis. Ad metus quoque matrimonio cum

cum Alceſtide fatalem dicitur mortem effugiſſe.

7. S. *Quintum locum obtinent vota, quibus ſponſo ſponſæque fauſta omnia comprecamur.*

8. S. *Sexto* καθ' ὑποτύπωσιν *fingemus liberos coram parentibus luſitantes, balbutientes, cantillentes; & ætate creſcenti jam majora majoraque meditantes.*

9. S. *Septimo, figmentum hoc comparabimus cum pueritia ſponſi.*

Nam magnam adferre omnibus voluptatem ſolet primæ illius ætatis recordatio. Atque hujuſmodi hic ſimilitudine uti licebit: Si cuique jucundum eſt ſuam intueri picturam; quanto magis delectabit vivam ſpirantemque cernere imaginem ſui.

10. S. *Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus ſuis decus immortale, vel etiam ſalutem attulere.*

Ita Anchiſes flammis Trojæ ereptus fuit opera Æneæ.

11. S. *Poſt illa inſtituitur ſponſi laudatio, & ſponſæ: ſed tum ea hic locum habet, ſi & ille, obſcurioris ſint nominis.* Sin *clari fuerint laus iſta magis conveniet initiis.*

12. S. *Inter ea vero, quæ ad laudem pertinent, etiam eſt ſimilitudo generis, patriæ, ætatis, facultatum.*

Notum

Notum illud Pitacci, τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.†

† Tu tibi junge parem.

12. S. *Immo ex dissimilitudine quoque elicere erit laudis occasionem. Nam patriæ diversitas illustrius est divinæ providentiæ argumentum. Affinitas cum diverso genere pertinet ad generis incrementũ. Si studia fuerint diversa, ut si alter sit è domo forti, alter è sapienti, hæc res dicitur efficere admirabilem concentum: & addemus, quales futuros credibile sit, qui ex tali conjugio nascentur.*

Atque hanc quidem methodum ex fontibus hausi Dionysii Halicarnass. Sed videndum, ne semper, quod dicitur, eadem oberremus chorda. Propterea alteram etiam rationem præscribam, quam à Menandro Rhetore accepi. Ita ad excogitandum aliam atque aliam expeditior erit junioribus via.

14. S. *Alter modus tractandi orationem nuptialem est hujusmodi. Initio aliquid afferes de argumenti difficultate: quæ augetur, si sponso, & sponsæ, genus obtigerit illustre. Adde causam, cur ad dicendum accesseris.*

Ut quod affinitate vel amicitia sponso, sponsæve, sis conjunctus: vel, quod hortati ad hoc officium illi sint, quibus nihil possis negare: vel quod in tanta celebritate adsurdum sit non testari gaudium suum; vel simili modo.

15. S. *Etiam initiis convenit historia, vel fabula vetus de aliquo heroici temporis conjugio,*

&

& honore ſummo, quo illud Dii vel homines ſunt proſecuti.

Ut quod, cum Dionyſius Ariadnem duceret, Apollo aderat, lyramque percutiebat. Vel quod, Peleo nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmonia, muſæ ac dii præſentes fuere, & alius lyram feriebat, alius tibiam inflabat, Mercurius autem hymnum canebat. Similiter quoque nunc alium choreas agere, alium ad tripudia excitare; nos vero orationem habere. Vel quod, Megacle Agariſtam ducente, convenerit flos Græciæ, & alius carmine, alius oratione, alius aliter nuptias decorârint.

16. Sect. *Pars altera continet nuptiarum laudationem.*

Vt, quod ſtatim poſt chaos digeſtum, Natura, ſive Amor, nuptias induxerit; ac Jovi quoque conciliarit cum Junone conjugium, ac aliis, item majorum gentium Diis nuptias perſuaſerit; imo & auctor fuerit ſemideis, ut nymphas ſibi jungerent; Dionyſium etiam inter mortales conjugium induxiſſe, atque eo beneficio melius eſſe meritum de genere humano, quam Prometheum, cum monſtraret ignem ſurreptum; iis plenum eſſe mare, plenas terras; abſque illis non Philoſophiam, non leges atque urbes, non humanum genus ſtare diu poſſe. In fluviis etiam connubia eſſe; quomodo Alpheus,

Alpheus, Elidis amnis, occultis sub mari viis in sinum Arethusæ suæ, Siculi fontis, influit, eique permiscetur. Volatilia,, quoque huic legi subjici à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quin neque arbores ipsas conjugii esse expertes, ut diligentissimi naturæ indagatores observarunt.

a Plinius lib 13. cap 3. & alibi.

17. S. *Tertia pars sponsum & sponsam extollit.*

Ubi genus arborum conferemus, non ut alterius imminuamus, sed ut simili similem jungi constet. Etiam amborum virtutem comparabimus, ut si ille à Mercuriali, aut Martio studio, hæc à Palladis, aut gratiarum operibus commendetur. A forma etiam laudabimus: ac illum rosæ, hanc malo pulcherrimo; illum olivæ, hanc palmæ simile esse dicemus.

18. S. *Pars quarta laudat eos qui nuptias convenere: item thalamum, etiam domum atque urbem, ubi nuptiæ fiunt: ac denique voto orationem claudit.*

Dicemus autem quā multi, quam præstantes, hoc festū celebrant, quam pulchrè thalamus picturis & floribus sit ornatus: videri hic quasi domicilium Veneris, atq; amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiam, quales à veteribus describebatur, orationis penicillo depingere solent, atq; eum lampada nuptialem gestare fingebant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter fere postrema Lucina. Hanc aiebant intra decem

menses

menses obstetricis functuram operâ, & susce-pturam pueros, qui parentes ore exprimant, & virtute iis futuri sint simillimi. Ea occasione commodè se ad preces convertebat sermo. Atq; hæc de oratione nuptiali.

19. S. *Huic generi vicinum est illud quod* Epithalmium *dicitur, Estq; oratio, quæ ad thalamum habetur.*

Differt à nuptiali, quod perfectis nuptiis Hymenæi loco recitetur. Ab Hymenæo vero distinguitur, quod hic ligata esset oratio; epithalamium, prosa. Quanquam & Latini carmine epithalamium cecinere; ut Statius Pampinius: sed aliter Græci solent.

20. S. *In hoc inde initium fiebat, quòd pro tibia, vel barbito, orationem habituri essent in honorem eorum qui thoro sociarentur.*

21. S. *Hinc ea sequi solent, quæ de nuptiali diximus.*

Ut sunt conjugii necessitas, laus sponsi & sponsæ; quò & pertinet similitudo generis, ætatis, & aliorum.

22. S. *Postea cohortabimur ad mutuum amorem: atq; addemus, quantum ea res gaudii allatura sit amicis: quantum doloris inimicis.*

Pulcherrimè hanc rem expressit poeta Odyss. z. *

—Οὐ μὲν

*Non enim eo quicquam præstantius, aut melius, Quā cum animis concordibus demum administrant Vir ac mulier. Multi dolores sunt malevolis: Gaudia autem benevolis.

—Οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
Ἢ ὅθ᾽ ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή. πόλλ᾽ ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ᾽ εὐμενέτῃσι.

33. S. *Orationem clausuri optabimus sponsis, ut dulcia tori pignora cito conspiciant, diúque felicem degant vitam: imo & annis volventibus videant diem, quo & ipsi intersint liberorum suorum nuptiis, & nos fortasse illis hymenæum cantemus.*

Cum his, quæ de epithalamio diximus, conferre juvabit, quæ de eodem argumento scribit Scaliger lib. III. de re poet. cap. CI. Quanquam enim poetæ, & oratoris conceptus, non parum differant, ut optimè monet Dionysius; * tamen nec pauciora sunt, in quibus conveniant.

* Præceptis de epithalam,

CAP. XVIII.

De Oratione Natalitia, ac Funebri.

Nuptiarum finis sunt liberi. Itaque post orationem nuptialem, & epithalamium, ordo requirit, ut de natalitia dicamus.

1. S. *Natalitia est oratio, quæ habetur in alicujus natalem.*

Græcis λόγος γενεθλιακός.

2. Sect. *Estque duplex. Nam vel fit, cum quis prole recens auctus est: vel in ejus natalem, qui ætate jam est provectior.*

3. Sect. *In utroque genere primum dici solet de tempore nativitatis, ubi considerantur annus, mensis, dies, hora.*

Ut si quis natus esset Calendis, dicebatur principium mensis vivendi principium dedisse, inque omnibus bonis principium esse optimum, imo esse dimidium totius: atq; adeo plus toto. Si esset dies sextus, septimusve, affirmabant dies istos esse sacros, eoque hujusmodi nativitatem significare communionem quandam cum Diis. Si dies esset nonus, quia is Soli sacer erat, colligebatur, aliquem Solis instar illustrem & beneficum fore. Si esset decimus quartus, aiebat hunc esse Minervæ dicatum: & quia tunc plenilunium fit, augurabantur, nihil ei defore. Etiam spectabant anni horam: uti an tempus esset hybernum, quod omnium fortissimum; an vernum, quod amœnissimum; an æstivum, quod fructibus commendatur; an autumnale, quod in regionibus calidis quiete est gratissimum. Similiter si Dionysia fuissent, aut Eleusinia, vel aliud festum, hæc res dicendi præbebat argumentum.

4. Sect. *Hinc videndum de loco; ubi spectatur natio ac civitas.*

Natio quidem, ut, num quis Græcus sit, an Barbarus; Italúsne, an Pœnus. Atque hic minime illud prætereundum, si ea genus vel

sapientia,

ſapientia, vel fortitudine, vel re alia celebretur. In urbe item conſiderandum, num ea metropolis ſit, aut proximæ ſaltem dignitatis: item num ampla ſit & florens, num ingeniis fœcunda, & ecquid ſtrenue geſſerit.

5. S. *Poſt illa in pueri natali duo capita tractabimus, quæ in hoc argumento præcipua ſunt. Prius eſt virtus parentum, & majorum. Alterum vero ſpes, quam de puero concipimus ex genere facili futuraque educatione. In adulto autem commemorantur omnia iſta, à quibus perſona poteſt laudari.*

Ut ſunt virtutes, honores, aliaque; de quibus in genere demonſtrativo ſatis diximus.

6. Sect. *Poſtremo, Deum precabimur, ut puero annos multos largiatur; faciatque ut ſuis, & patriæ, aliquando ornamento eſſe poſſit. Similiter in adultis optabimus, ut ſæpe hunc natalem celebrare contingat; utque lætior lætiorque ſemper revertatur.*

De Genethliaca quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Ariſtidis in Apellam. Quod ſi in argumenti hujus tractatione admiſcere aliqua viſum eſt de ſacrariis Philologiæ: multum ea parte juvabit Jul. Scaliger l. III. de re Poet. c. CII. Inter ea, quæ attingit, ſunt honores, qui die natali Genio fiebant. Nam *pulte fritilla conficiebant ſacra natalium*: ut eſt apud Plinium lib. XVIII. cap. VIII. Lacte etiam Genio libabant, teſte Probo in III. Georg.

Etiam ——*Piabant*

Floribus, & vino, Genium memorem brevis ævi: ut ait Horatius lib. II. epist. I. At hostes abstinebant. Unde Varro aqud Censorium cap. II. *Id moris, institutíque majores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus annale Genio solverent, manum à cæde ac sanguine abstinerent, ne die, quâ lucem accepissent, aliis demerent.*

A natalitiâ accedamus nunc ad funebrem; quando, ut illa fit homine nato, ita hæc denato.

7. Sect. Oratio Funebris *propriè dicitur, quæ in funere habetur. Sed latiùs ea vox extenditur, cùm etiam anniversariæ esse possint.*

Ut quas ad Mausoli sepulchrum quotannis recitari jussit Artemisia. Item quæ Athenis habebantur in laudem eorum qui in bello pro patria cecidissent; qualis illa Periclis apud Thucydidem, item tres Aristidis.

8. Sect. *Anniversariæ, atque omnes, quæ multò post obitum haberentur, vix aliud erant, quàm encomium.*

Ut Illa Isocratis in Evagoræ laudem.

9 Sect. *Hoc loco potissimùm de oratione agemus, quæ dolorem habet recentem. Triplex spectamus tempus, præsens, præteritum, futurum. Præsens quidem, ut si ordiamur à signis doloris præsentis.*

Velut

Velut, quod convenerimus ad tristes exsequias. Item si describas faciem defuncti miserabilem, genas pallentes, cincinnos jacentes, linguam contractam, oculos contortos. Sed hæc vix aliis, quàm matrum, vel amatorum planctibus, videntur convenire.

10. Sect. *Hinc exponimus, qualis quantúsq; fuerit, quem amisimus; quæ ad præteritum tempus pertinent.*

Ut quàm facilis ac comis fuerit, quàm hilaris inter adolescentes, quàm gravis inter senes, & similia.

11. Sect. *Ad futurum refertur, quòd magnam sui spem excitârat, quâ nunc simus orbati.*

Ut quæ beneficia in nos fuerit collaturus, si diutiùs fuisset superstes, quàm præclarè item meriturus de patriâ. Vide apud Cicer. lib. 3. de Orat. perelegantem & brevem orationem in mortem Crassi, ubi hæc inter alia; *O fallacem hominum spem, fragilémq; fortunam & inanes nostras contentiones; quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corruunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quàm portum conspiciunt.*

12. Sect. *Est vero cum magis præterito insistimus, quàm futuro; item cùm contra fit. Prius locum habet, si quis gesserit honores publicos, præclarè meritus sit de multis. Posterius fit, si cujus messis adhuc in herba fuerit.*

15. Sect.

13. S. *Et istis quibus partibus constabit oratio, si visum erit paucis defungi. Et si justam instituere orationem velimus, hanc potiùs insistemus viam. Auspicabimur à querimonia, vel exclamatione, aut interrogatione.*

Ut si dubitare nos fingamus, num silere velimus, an eloqui. Illud enim dolorem jubere, hoc dictare officium.

14. S. *Quod si maritus lugeat obitum uxoris, commodè ordietur à mutis animantibus; quæ ut ipsæ, conjuge amissâ, dolorem suum testantur.*

Ut quòd cygnus, compare erepta, alas ad Zephyrum extendat, sortémque suum deploret; quod hirundo querulo cantu tristitiam suam significet; quòd bos, & equus non sine dolore abstrahuntur ab eâ, quicum sueverint.

15. S. *Hinc sequitur laus defuncti. Quæ unde petatur, dictum est in genere demonstrativo.*

Vide & quæ de eo tradit Menander lib. II. cap. IX. quod de funebri oratione inscribitur.

16. S. *Inprimis autem spectatur hic genus mortis; ut si quis occubuerit pro patria pugnans.*

Hoc mortis genus eleganter laudat Cicero Philip. XVI. " Maximè, *inquit*, proprium " senatus sapientis est, gratiâ eorum, virtutem " memoriâ prosequi, qui pro patria vitam pro- " fuderunt. Et *mox*; O fortunata mors,, quæ

" natura

"naturæ debita, pro patria est potissimum
"reddita. Vos vero patriæ natos judico: quo-
"rum etiam nomen à Marte * est: ut idem
"Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi
"genuisse videatur. In fuga fœda mors est: in
"victoria gloriosa. Etenim Mars ipse ex acie
"fortissimum quémque pignorari solet.

* Milites Martiæ legionis alloquitur.

17. S. *Post laudationem dicimus, quantum dammum morte alicujus fecerit Respublica, doloremq; exinde excitamus.*

Sanè ex boni amissi prædicatione oritur desiderium ejus, eóq; omnino post laudationem proximum est, ut jacturam, quam facimus, demonstremus. Ex cognitione autem jacturæ provenit luctus: ut omnino hinc locus debeatur querimoniæ, & lamentis.

18. S. *Interdum tamen non seorsum instituitur laudatio, seorsum vero dolorem ciemus: sed singulis laudationis locis querimonia admiscetur.*

Nempe, ut singulæ encomii partes sint materies luctus.

19. S. *Lamentationi sive luctui subjicitur consolatio. Vel, si lamentis non fuerit opus, ut siquis pro patria ceciderit, ea proxime laudationem sequetur.*

Observat hoc Cicero Philipp. XIII. ubi continuo post illa, quæ paulò antè citavimus; ita eos compellat, qui ceciderant bello ad Mutinam gesto; 'Illi impii quos occidistis, etiā ad inferos

'inferos pœnas parricidii luent; vos vero,qui 'extremum ſpiritum in victoria effudiſtis,pi-'orum eſtis ſedē & locum conſecuturi.Brevis 'autem vobis vita data eſt;at memoria bene 'reditæ vitæ ſẽpiterna: quæ ſi non eſſet lon-'gior,quā hæc vita, quis eſſet tam amens,qui 'maximis laboribus & periculis ad ſummam 'laudem gloriamq; contenderet? Actum igi-'tur præclare vobiſcum, fortiſſimi,dum vixi-'ſtis, nunc vero etiam ſanctiſſimi milites, qd 'veſtra virtus,nec oblivione eorum,qui nunc 'ſunt,nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe 'poterit, cum vobis immortal e monumentū 'ſuis pene manibus ſenatus, populuſque Ro-'manus exſtruxerit. *Et poſt pauca*; Sed quoniā, 'patres conſcripti, gloriæ munus optimis & 'fortiſſimis civibus monumenti honore per-'ſolvitur,conſolemur eorum proximus, qui-'bus optima eſt hæc quidem conſolatio pa-'rentibus, quod tanta Reip. præſidia genue-'runt; liberis, quod habent domeſtica exem-'pla virtutis;conjugibus, quod iis viris care-'bant, quos laudare quā lugere præſtabit;fra-'tribus,quod in ſe,ut corporum,ſive virtutum 'ſimilitudinem eſſe confident.Atque utinam 'his omnibus abſtergere fletum ſententiis no-'ſtris, conſultiſq; poſſemus; vel aliqua talis 'his adhiberi publice poſſet oratio,quâ depo-'nerent mœrorem ,atq; luctum; gauderentq; 'potius cum multa & varia impenderet ho-'minibus genera mortis, id genus,quod eſt 'pulcherrimum, ſuis obtigiſſe; eoſq; nec in-'humatos eſſe, nec deſertos (quod tamen ip-'ſum pro patria non miſerandum putatur) 'nec diſperſis buſtis humili ſepultura crema-

tos,

'tos,sed contectos publicis operibus atq; mu-
'neribus,eaq; exstructione,quæ sit ad memo-
'riam æternitatis ara virtutis. Quamobrem
'maximum quidem solatium erit propinquo-
'rum,eodem monumento declarari,& virtu-
'tem suorum,& pietatem,senatus fidem, &
'crudelissimi memoriam belli:in quo, nisi
'tanta militum virtus extitisset, parricidio
'M Antonii nomen populi Ramani occidisset.
Hactenus cœlesti illo ore M.Tullius.Et quanto tamen fortius solatium habent Christiani! qui sciunt,se non aliter, quam moriendo felicitatis æternæ fieri compotes. Sed discrimen hoc fusius persequi, non est hujus loci. Porro etiam solatii genus est,si dicas, posse damnum defuncti resarciri morte successoris. Pluraque eodem pertinentia dicemus infra; ubi spectabimus consolationem,non ut orationis funebris pars est;sed qua constituit orationem justam.

20.S. *Vel ubi consolatio etiam fuerit inopportuna. ut si longinquitas temporis dolorem jam omnem absterserit.*

Hoc in anniversaria fere contingebat; ubi laudabantur sæpe, qui ante annos multos essent defuncti. Hic si quis solatio opus esse putet, is quoque Ilienses soletur,quod olim fortissimum civem, Hectorem,amiserint. Sin tantum sex septemve menses sint,ex quo obiit aliquis : & is, ad quem dicimus, mortuo fuerit conjunctissimus,ut filius sit, vel conjux; quia luctum in talibus durare verisimile est, etiam querimonia tunc,& consolatio habebit locum.

21. S. *Consolationi subjicitur non raro adhortatio*

tatio, quæ incitet præsentes, ut animo retinere perpetuo velint virtutem defuncti, eamq; sibi ad imitandum proponant.

Vidi hoc in genere præter ea, quæ antea commemoravi, etiam Lysiæ orationem in laudem cæsorum eo bello, quo Athenienses opem tulere Corinthiis: item Menexeam Platonis, Demosthenis orationem in illorum laudem, qui prælio ad Chæroneam ceciderant, & Dionis Chrysostomi in Melancomam.

Atque hæc sufficiant de orationibus secundæ classis.

CAP. XIX.

De Gratiarum actione, oratione gratulatoria, & lamentatoria

1. S. *Tertia orationum classis, quæ referantur ad genus demonstrativum, occasionem sumit ex bono, quo quis auctus; vel malo, quo sit adfectus. Hujusmodi sunt gratiarum actio, gratulatoria, & lamentatoria.*

2. S. Gratiarum actio *vel recta est, vel obliqua.*

3. S. *Recta est, quâ aperte, & sine circuitione aliquâ gratias agimus.*

4. S. *Hujus partes sunt tres. Primâ significamus lætitiam ex beneficio accepto obortam.*

5. S. *Altera exaggeramus beneficium illud, ut magnitudinem ejus intelligere videamur. Est enim præcipua grati animi virtus & scire quantum debeas, & debere libenter.*

Quo pacto autem beneficium amplificetur, ostendimus superius, cum de gratiæ affectu ageremus.

6. §. *Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod b fariam fit. Nam vel dicimus nos parem, aut etiam majorem, gratiam relaturos: vel, si id vires superat nostras, saltem animum spondemus, gratum ac memorem, Deumque rogamus, ut, cum nos ob virium tenuitatem id minimè possimus, ipse condignas gratias rependat.*

7. §. *His interdum accidit commendatio nova, quâ petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affecit, porrò etiam amore suo complecti velit. Item votum quo pro salute illius Deum rogamus.*

Exemplo in hoc genere sunto duæ orationes Ciceronis: una post reditum ad Quirites: altera post reditum in Senatu. Prior tria præstat.

I Extollit beneficium populi Rom. quòd si restituissent: atq; id confert cum beneficio parentum, nec non Deorum immortalium: item cum reditu Pompilii, Q. Metelli. & C. Marii.

II. Amicorum prædicat operam, qui in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficii hujus memoriam benevolentiâ colere velle sempiternâ, omniáque sua compositurum ad Reip. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit.

I. Gratias agit pro beneficio,atque id vehementer effert.

II. Invehitur in eos, quorum invidiâ fuerat ejectus.

III. Amicorum beneficium prædicat.

IV. Studium

IV. Studium suum erga remp. promittit.

Exemplo itidem fuerit oratio Ciceronis, qua Cæsari gratias agit pro restituto Marcello. Illustris quoq; est illa Æneæ ad Didonem †.

† Æn. lib. 1.

O sola infandos Trojæ miserata labores,
Quæ nos, relliquias Danaum, terræq; marisque
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias: Grates persolvere dignas
Non opis est nostræ, Dido, nec quicquid ubiq; est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem:
Dii tibi, (si qua pios respectant numina, si quid
Usquam justitiæ est, & mens sibi conscia recti,)
Præmia digna ferant; quæ te tam leta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sydera pascet;
Semper honor, nomenq; tuum, laudesq; manebunt;
Quæ me cunque vocant terræ. ——

Hæc de gratiarum actione recta.

S. S. *Oblique vero gratias agimus, cum dicimus, non acturos nos gratias, & ea interim proferimus, quibus gratum abunde animum testemur.*

Velut si tantum esse beneficium profiteantur, ut satius videatur, illud tacitum animo æstimare, quam proletario more gratias verbis agere. Vel si dicatur, arctum adeo necessitudinis vinculum esse, ut illo gratiarum agendarum more liceat supersedere.

9. S. Gratulatoria *oratione vel alteri gratula-*

lamur, vel nobis ipsis. Agemus proprie de priori, quia majoris est usus, & ex ea alterius tractandæ ratio satis cognoscitur.

Græcis συγχαιρετικὴ vocatur.

10. S. Partes gratulatoriæ sunt tres. Prima significamus, quantam ceperimus voluptatem ex prospero alterius successu. Nec nostrum tantum, sed sæpe aliorum etiam gaudium testamur; interdum & causam hanc adteximus, quod res amici esse nostras ducamus. Ac facilius id fidem invenit, si is sanguine, affinitate, vel aliter nobis junctus sit.

11. S. Parte altera, ut justam tantæ fuisse lætitiæ causam intelligatur, ostendimus magnitudinē boni, quo auctus est. Ut quod non casu, non præsentatione, aut largitione honorem istū adeptus sit; sed virtute, & meritis præclaris; quod honos sit tantus, ut eo nomen suum ab oblivione possit vindicare: quodque multis expetitus obtigerit paucis.

12. S. Tertia pars continet votum, ut Deus hoc bonum esse perpetuum velit: item ut honos iste sit ipsi, & Reip. imprimis salutaris. Quandoq; etiam adhortatio talis habet locum, ut quis jam non cum aliis sed secum certare velit, quo per honoris hunc gradum ad majores possit ascendere.

Exemplo in hoc genere fuerint, cum orationum aliæ multæ, tum Aristidis παλινῳδία, quæ est de Smyrnâ instauratâ. Atque item in προσφωνητικῷ Σμυρναϊκῷ, quæ oratio habita est coram Imp. Commodo Smyrnam ingresso

recens

recens instauratam. Item illa Themistii, qua Constantio Imp. quamquam absenti, gratulatus fuit ob res feliciter gestas. Incipit ea, Αἰγύπτιοι. Par ratio est epistolarum. Nam gratulatoriæ sunt Isocratis quinta, & septima: quarum illa ad Philippum Regem: hæc ad Timotheum. Apud Tullium quoque ingens talium copia est: imo supersunt etiam aliorum quædam ad Tullium: uti illa Trebonii†, qua Tullio de indole filii gratulatur. †Lib. 15. Epist. 16.

13. S. *Est & obliqua gratulandi ratio, ut cum dicimus, non tam amico gratulari nos velle, quod honore illo affectus sit; quam Vrbi, quod ejusmodi acceperit senatorem, vel consulem.*

Nam ad Remp. quidem multum inde emolumenti accessurum: ad amicum vero non minus oneris, quam honoris; juxta illud vetus, † † Apud Varronem lib. 4. de. L. L.

Onus est honos, qui sustinet Rempublicam.

14. S. Lamentatoria *minus artis eget, cum dolor quemvis reddere soleat disertum.*

15. S. *Duabus autem partibus solet absolvi. Primum significans, in quod malum inciderimus, & magnitudinem ejus exaggeramus. Deinde, si malevoli eo nos mactarint infortunio, odium excitamus eorum, qui nos perdiderunt.*

16. S. *Interdum etiam aliis injicitur metus, quasi & ipsis possit contingere, quod nos passi sumus.*

Vide in hoc genere Aristidis orationem

Eleusinum, qua ob templum Cereris incensum lamentatur. Item μονῳδίαν ἐπὶ Σμύρνῃ, qua nobilem adeo urbem terræ motu obrutam deflet. Item Synesium in Catastasi, ut ubi Pentapolitanam describit calamitatem. Item Anonymi μονῳδίαν †, qua deplorat Constantium juniorem Constantini Magni filium, insidiis fratris sui Constantis interemptum.

† Græcè Latinèque primus edidit eam Fredericus Morellus.

CAP. XX.

De Oratione, qua discedentes, vel domum redeuntes utimur vel alium discedentem prosequimur.

1. Sect. *Quartæ orationum classi occasionem præbet alicujus abitus, vel adventus. Hujusmodi sunt λόγος ἀποβατήριος, ἐπιβατήριος, καὶ προπεμπτικός.*

2. Sect. Ἀποβατήριος *dicitur, quo utimur discedentes è patria vel urbe alia, ubi diu commodèque viximus.*

Aliàs ἐπιτακτικὸς vocatur; cujus nominis causam ignorare se fatetur Jul. Scal. lib. III. de re poët. cap. CV.

3. Sect. *In hoc genere primum testabimur dolorem nostrum, quod ab urbe, & amicis divellamur. Ac temperantius quidem id faciemus, si discedamus studiorum causa, postea reversuri. Vel si patriæ causa legatio obeunda sit in terris longinquis. Sin solum vertere cogamur, tantopere misericordiam ciebimus, ut videamur*

mur lapides ipsos posse commovere.

4. Sect. *Hinc laudabimus populi, unde abimus, fidem, clementiam, pietatem. Item urbis situm salubrem, atq; amœnum. Quibus & sacra ejus festa addi solent.*

Ut si ex Attica discedamus, hoc, vel simili modo, dicere jubet Menander: *Quis possit sine lachrymis relinquere Eleusinia sacra? quis Dionysia? quis arcem Atheniensium pulcherrimam, aut tot viros sapientiâ, & virtute præcellentes?* Ac pariter omnia accommodabimus quæ in civitate possint allicere.

5. Sect. *Præterea beneficiorum, quæ istic accepimus, semper nos memores fore dicemus.*

6 Sect. *Denique si nobis sint uxor, liberi, adfines, eos commendabimus: beneq; iis ominabimur, & precabimur, à quibus discedimus.*

Exemplo in hoc genere est declamatio edita sub nomine Ciceronis ad Quirites, priusquam iret in exilium.

7. Sect. ΕΠΙΒΑΤΗΡΙΟΣ λόγος *habetur, cùm quis, post diutinam peregrinationem, postliminio domum redit.*

8. Sect. *In hujusmodi oratione primùm lares patrios salutabant: Diisq; gratias agebant, quod salvos reduxissent.*

Uti Neptuno, & diis marinis, si mari redirent: vel, si terrâ, Mercurio Evonio, aut Hegemonio, & aliis.

9. S. "Hinc exponebant, quantum absentes "tenuisset desiderium Urbis. Eaque occasi- "one accedebant ad laudationem ejus. Hæc "petitur à conditore, fertilitate, salubritate, "atque aliis, quæ superiori libro exposita "sunt nobis.

Istis, si voles, adde quæ præclarè hac de re notavit Scaliger. li. III. de re poet. cap. CVI.

10. S. "Denique bene Urbi precabantur, ac "totos se ei devovebant.

Non pauca, quæ ejusmodi orationi aptari possunt legas apud Ciceronem oratione eâ, quam in senatu habuit, cum ab exilio rediret.

11. S. "ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΟΣ est, quo alios prosequimur, quando discedunt à nobis.

12. S. "In hac incipere solent à querimonia, "vel indignatione in fortunam, quòd nihil "tale promeritum divellat ab amico. Vel "etiam increpabant amicum, quòd desere- "re eum sustineat, à quo non minùs ame- "tur, quam Theseo Hercules, Euryalus Niso "dilectus fuit. Ac acerbus ille casus eò exag- "gerandus est, quòd armenta etiam, & vo- "lucres graviter molestéq; ferant, si à mu- "tua consuetudine abstrahantur.

*Ita exemplo Græcorum rhetorum loquimur, quasi Athenis viveremus. Sed talia pro temporibus, ac locis variasse, apertius est, quam ut monere sit opus.

13. S. "Hinc in memoriam revocabimus pa- "læstram, & excercitia alia, quæ hactenus "communia habuimus. Quæremus, an reti- "nere eum non possint mysteria, Academia, "insigne opus arcis* & tot alia Urbis bona?

14. S. "Post hæc interrogabimus, ubi nunc illa "sint

"sint promissa, quod alter alterum nunquam
"esset deserturus? Conferemus priorem feli-
" citatem cum miseria præsenti. Antea nos
" amico fuisse munitos, tanquam forti aliquo
" præsidio: nunc eo haud aliter spoliari; quam
" Ajaci in bello clypeus subduceretur: quare
" nihil superesse aliud, quam ut, Timonis ali-
" cujus instar, deserta posthac loca incolamus.
" Nec enim ex re videri, ut nova cum quoque
" amicita ineatur, cum eadem & illum mane-
" re possit fortuna; nec semel navem fran-
" genti iterum mare esse tentandum.

15. §. "Haud semper tamen gravis adeo que-
" rimonia, vel accusatio, locum habet. Non
" sane si legatus cum imperio, vel excercitu,
" alio mittatur. Vbi potius gratulandum illi.
"Laudabimus quoque eum à genere, virtute,
"fortuna. Neque ipsum duntaxat extollemus;
" sed etiam collegas, socios, comites: quorum
"honos dignitatem legati auget, atq; illustrat.

16. S. Neque in ejusmodi solum argumento,
" sed in omni προπεμπτικῷ, laudatio dis-
" cedentis adhibetur.

17. S. Hinc orandus is, ut absens etiam, no-
" stri semper memor esse velit.

18. S. Multum autem ornatus accedet oratio-
" ni, si locum, quo iter instituitur, celebres
" paucis. Imprimis vero si per quas Vrbes
"eundum, per quæ loca navigandum referas,
" & eorum simul præstantiam atque amœni-
" tatem delibes.

19. S. Atq; ubi oratione hac quasi ad portum
" deduxerimus, ad preces convertemur, op-
" timaque ei omnia à Deo optabimus.

Horatius προπεμπτικὸν suum, quod Virgi-

 lio

lio Athenas proficiſcente ſcripſit, ab ejuſmodi voto orditur:

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſydera,
Ventorumque regat pater,
Obſtrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et ſerves animæ dimidium meæ.

Poſtea autem deteſtatur poeta eorum audaciam, qui primi ſe commiſerunt mari. Et hæc, ſimiliſve ratio, ut commoda eſt, ſi paucorum verſiculorum res ſit: ita ut injuſtam orationem argumentum excreſcat, plus juvabunt ea quæ ex Menandro ſumus mutuati. Vide & Cæſarem Scaligerum lib. III. de re poet. cap. CIV.

CAP. XXI.

De Monitione, & Commendatione.

1. Sect. *Excuſſimus Arculas argumentorum, quæ inſerviunt quatuor claſſibus orationum ad demonſtrativum genus pertinentium. Nunc agamus de iis, quæ referuntur ad genus deliberativum.*

Quas ipſas ſimiliter ad quatuor claſſes revocabimus. Prima eſt earum, ubi dominantur affectus iræ, odii, vel amoris. Hujuſmodi

di sunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.

2. S. Monitio *præcipuè artis eget, cùm vitia quidem castigare; at offensam tamen effugere studemus. Id verò hujusmodi artificio consequemur.*

3. S. *Laudabimus primùm ejus, qui monendus est nobis, præclaras animi dotes; & significabimus, quanti eum propterea æstimemus, ac diligamus.*

4. S. *Hinc dicemus, ut nihil undiq; perfectum invenitur, ita laudes istas non leviter labe aliquâ depretiari.*

Ut quòd in suos sit durior, vel quod suorum avaritiam non compescat, vel quòd novis amicis nimis fidat, vel quòd plus æquo sit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera sunt quibus peccari solet.

5. S. *Quod si ne hæc quidem ratio satis tuta videbitur; poterimus dicere, aliorum id judicium esse, qui cætera eum magni faciant.*

6. S. *Subjiciemus, alios in nos, sive hoc nostrum, sive alienum judicium, planè dissimulaturos fuisse. Sed minimè potuisse pati, ut quispiam tam laudatus, & quem tantopere amemus, in partem duxtaxat laudibus ornetur.*

7. S. *Poterimus quoq; aliquid delibare è loco communi officio veri amici.*

Uti enim medicus sanat corporis morbos; ita sinceri est amici, corrigere animi vitia, non supparasitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de discernendo adulatore ab amico.

8. S. *Etiam affirmabimus, sperare nos, pari eum erga nos libertate usurum, nisi minùs fortasse amemur.*

9. S. *Interim conjiciemus vitii culpam in ætatem, vel gentem, vel convictum hominum minus idoneorum. Eodem laborasse dicemus viros aliquos magni nominis. Sed parvo negotio correcturum. Nam ubi solùm peccatur excessu virtutis, facile aliquid posse ad mediocritatem revocari.*

10. S. *Addemus argumenta ab honesto, utili, glorioso: quibus vitii odium, contrariæ virtutis amorem gignamus. Hortabimur, ut quàm maximè se excitaret ad omnis præstantis viri laudes implendas.*

Monitionis, sed quæ principem virum deceat, insigne apud Livium † exemplum præbet Scipionis oratio ad Masanissam: cum hic reginam Sophonisbam Syphacis uxorem, Asdrubalis Pœni filiam eodem quo captum vidisset die, matrimonio sibi junxisset. Quia brevis est apponam. " Aliqua te existimo, Masanissa, in-
" tuentem in me bona, & principio in Hispani-
" am ad augendam mecum amicitiam venisse,
" & postea in Africa teipsum spésq; omnes tu-
" as in fidem meam commisisse; atqui nulla ea-
" rum virtus est, propter quas appetendus ti-
" bi sim, quâ ego æque atq; temperantiâ, & con-
" tinentiâ libidinum, gloriatus fuerim. Hanc e-
" go te quoq; ad cæteras tuas eximias virtutes,
" Masanissa, adjecisse velim, nam non est (mihi
" crede) tantum ab hostibus armatis ætati no-
" stræ periculi, quantùm ab circumfusis undiq;
" voluptatibus; qui eas suâ temperantiâ fræna-

† Lib. 30.

" vit,

"vit, ac domuit, is multo majus decus, majo-
"remq; victoriam, sibi peperit, quàm nos Sy-
"phace victo habemus. Quæ, me absente, stre-
"nue ac fortiter fecisti, libenter & commemo-
"ravi, & memini: cætera teipsum reputare te-
"cum, quàm, me dicente, erubescere malo. Sy-
"phax populi Romani auspiciis victus captúsq;
"est; itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppi-
"da, homines qui incolunt, quicquid deniq;
"Syphacis fuit, præda populi Romani est: &
"regem, conjugémq; ejus, etiamsi non civis
"Carthaginensis esset, etiamsi non patrem e-
"jus imperatorem hostium videremus, Romam
"oporteret mitti: ac senatus populiq; Romani
"de eâ judicium atq; arbitrium esse, quæ re-
"gem nobis socium alienasse, atq; in arma co-
"egisse præcipitem dicatur. Vince animum,
"cave ne deformes multa bona uno vitio, & tot
"meritorum gratiam majore culpâ, quam
"causa culpæ est, corrumpas. Adde & epistolam secundam Isocratis ad Philippum regem, quâ eum monet, ne porrò temere adeo in bello maxime se periculis exponat. Initium epistolæ est, Οἶδα † μὲν, ὅτι πάντες εἰώθασιν πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσιν, ἢ τοῖς συμβουλεύουσι, ἄλλως τε, κἂν μὴ καλῶς τις ἐπιχειρῇ τοῦτο ποιεῖν.

† Novi equidem, plus gratiæ haberi solere laudatoribus quàm monitoribus; præsertim si, nullo jubente, monere sint aggressi.

11. S. *Sequitur* commendatio, *cujus hæc potissimum capita sunt. Primum causas commendationis exponimus.*

Ut quod bene quis nobis sit meritus, aut nostris; item quòd cum illo, vel parente ejus, aut majoribus, aut proprinquis, vel sanguine, vel affinitate, vel amicitia simus conjuncti; item quòd ejusdem simus patriæ, eorundem studiorum, & quæ similia sunt.

12. S. *Subjicitur ejus, quem commendamus, laudatio à probitate, fide, humanitate, eruditione, genere, aliis. Sed modus hic tamen tenendus est, ut ne ex amore hoc judicium; sed judicium ex amore profectum videatur.*

13. S. *Dicere etiam possumus, scire nos Horatianum illud.**

* Lib. 1. epist. ad Lollium.

(ne mox

Qualem commendes etiam atq; etiam adspice,
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

" Sed hujus integritatem, ac præclaras animi
" dotes, adeò nobis esse perspectas, ut nihil di-
" vini, vel humani, credi nobis post hac veli-
" mus, si eâ parte fallamus.

14. S. *Multum etiam proderit, si quem laudamus, dicatur honestè praeclareq; de eo, cui commendatur, sentire & loqui apud omnes solere.*

15. S. *Addemus, si complecti hominem velit & honori eam rem fore, & multùm inde utilitatis percepturum: nec unum hominem, sed simul alios multos sibi posse devincere.*

16 S. *Denique vehementer orabimus, atque obtestabimur. Vel dicemus, nos pluribus nolle contendere, ne de humanitate videamur diffidere. Etiam nostro & ejus nomine, quem commendamus, omni grati animi officium pollicebimur.*

Commendationis exempla longè plurima suppeditat Tullius in epistolis. Imò illæ libri decimi tertii omnes sunt συστατικαί,* ut eas Græci appellant. Sed illustris imprimis est sexta libri secundi, quâ Curioni Milonem in petitione consulatus commendat. Nam vel

* commendatitiæ.

sola

sola prope universum hujus argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber ille etiam pueritiæ manibus teritur, ut eam adscribere nihil sit opus. Adde etiam Isocratis epistolam quartam, quâ Diodorum, ac filium ejus, regi Philippo de meliori commendat nota.

17. Sect. *Est obliquæ commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maximè commendamus.*

Ut si dicas, non quidem commendare tealteri Sextium velle; sed orare solum, ut propius hominem nosse ne gravetur. Sperare enim futurum, ut cum gratias agat, per quem viri tanti notitiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

CAP. XXII.

De concitatione & Conciliatione.

1. Sect. *Nunc videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac prius quidem illud, ut raro laudem meretur, ita nec multum artis requirit: præsertim si negotium sit cum multitudine imperia. Nam quotusquisque non maximo opere commovetur, si sibi vel suis, atrocem fieri injuriam intelligat? Quare hic sola suffecerint, quæ de iræ & odii affectibus supra diximus.*

Exemplum tantummodo adferam ex gravissimo

mò scriptore Tacito:† "Erat, *inquit*, in castris "Percennius quidā dux olim theatralium o- "perarum, dein gregarius miles, procax lin- "gua & miscere cœtus histrionali studio do- "ctus. Is imperitos animos, &, quænam post Au- "gustum militiæ conditio, ambigentes, impelle- "re paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in "vesperam die, & dilapsis melioribus, deterri- "mum quemque congregare: postremo prom- "ptis jam & aliis seditionis ministris, velut con- "cionabundus, interrogabat cur paucis cen- "turionibus, paucioribus tribunis, in modum "servorum obedirent? quando ausuros expo- "scere remedia, nisi novum & nutantem adhuc "principem, precibus, vel armis, adirent? satis "per tot annos ignavia peccatum, quod trice- "na, & quadragena stipendia senes, & plerique "truncato ex vulneribus corpore, tollerent Et "*mox*: Enimvero gravem infructuosum, denis "in diem assibus, animam & corpus æstimari, "hinc vestem, arma, tentoria, hinc sævitiam "centurionum & vacationem munerum redi- "mi. At hercle verbera & vulnera, hyemem, ex- "ercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pa- "cem sempiterna, *&c*. Seditiosæ isti concioni facies subdidit oratio Vibuleni, quam paulo post refert. Hujusmodi autem virulentæ linguæ artificia seu beneficia malis nosse convenit; non ut utamur, sed ut melius ab iis caveamus nobis.

† Lib. 1. Annalium

2. S. *Concitationi opponitur* conciliatio, *quæ bifariam fit: nam vel nobis amorem alicujus conciliamus: vel in gratiam reducimus partes dissidentes.*

3. S. *In priori duo hæc præstamus. Primum ex- ponimus*

exponimus, quâ fiduciâ, & quibus de causis, alicujus benevolentiam, & favorem ambiamus. Ubi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem qua quisq; re imprimis velis æstimari. Humanitatis laus quasi communis omnium videtur. At aliæ magis sunt propriæ. Ut philosophus gaudet laudari ab ingenio perspicaci, & multarum disciplinarum cognitione: senator à prudentia singulari, & benevolentia erga cives: imperator à fortitudine, & rebus gestis. Ac juvenem quidem laudare licebit apertiùs: in sene id faciemus cautiùs. In utriusq; adulationis suspicionem, quantum licet amovebimus.

4. S. *Pars altera ostendet, favore non esse nos indignos: amicitiam nostram nec inutilem fore, nec indecoram. Quare hic nosmetipsos laudabimus.* Sed *ea opus est prudentia, ut nequis laudis suæ nimis videatur buccinator.*

Vide Epistolam Ciceronis ad Metellum Nepotem, quæ est quarta libri quinti. Item nonam ejusdem libri, quæ Vatinii est ad Ciceronem. At luculentè imprimis hoc artificium aperit illa recentis, sed politissimi, scriptoris, Angeli, inquam, Politiani Epistola ad Matthiam, Pannoniæ regem, quæ prima est libri noni.

5. S. *Partes dissidentes conciliamus hoc pacto. Ostendimus offensam omnem obliterare debere, partim quia utilius tutiúsq; est: partim etiam quia honestius. Ex affectibus hic regnant spes & metus.*

6. S. *Quemadmodum vero concitare homines facile est: ita difficile est eosdem conciliare.*

Sunt

Sunt enim pleriq; omnes iræ, atq; offensæ, nimis tenaces. Ac nusquam faciliùs opera luditur, quàm apud multitudinem concitatam. Ubi haud multùm valet diserta oratio, nisi eam duplex muniat præsidium, benevolentia popularis, & dicentis majestas.

Unde Maro, cum seditionem populi descripsisset, ita canit.

1. Æn. *Tum pietate gravem, & meritis, sive fortè virum, (quem*
Conspexêre, silent, arrectisq; auribus adstant.

Sanè Jul. Cæsar † exercitum compescuit, *Quirites* appellando pro militibus; quâ unâ voce ita eos circumegit, & flexit, ut se milites esse responderint, & quamvis id recusantem, ultro in Africam sint secuti. Etiam ex Tacito † videre est, quâm paucis verbis, seditionem à Percennio & Vibuleno motam, de qua antea diximus, compescuerit Clemens centurio. Verum ut præstantissimus historicus ait, bonis artibus gratus erat in vulgus. Adhæc seditionis culpâ & ipse tenebatur: sed animum in meliùs mutârat.

† Sueton. in Cæsare cap. 70. & Tacit. lib. 1. An. in German. oratione.
† Lib. 1. Annal.

7. S. *Porrò multum etiam refert, ut nequis efferatæ plebi statim se credat, utcunq; & innocentiæ, & authoritatis præsidio tutus sibi videatur. Nam primus ille multitudinis impetus planè est belluinus, ut ratione regi non possit. At ubi is deferbuit, idoneum magis orandi tempus erit. Sed priùs constare oportebit: quæ origo sit mali tanti. Nam qui ignorat, quâ parte sit vulnus, quomodo ei faciet*

medicinam

medicinam? Etiam temperamento isthoc in orationе opus erit, ut prius amicè delineamus; hinc verbis castigemus severius. Atque interim modus ille in utroque hoc remedio tenendus, quam res, ut tempus postulabunt.

Non ignoravit hoc Cæsar Germanicus, qui ut obortam seditionem sopiret, *à veneratione Augusti orsus,* (quemadmodum Tacitus † narrat) *flexit ad victorias, triumphosque Tiberii, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset, Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum, aut discors.* Atque ab his sensim ad illa verba perductus est: *ubi modestia militaris? ubi veteris disciplinæ decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegistis?* Quanquam parum quidem oratione ea flexit: sed quod nec facundia viri, nec autoritas potuit, id, cum ducis uxor parvulum sinu filium gestans, & una amicorum uxores, miserabili agmine, ad Treviros fugerint, partim pudor & miseratio, partim invidia in Treviros, extorsit.

† Lib. 1. An.

CAP. XXIII.

De Adhortatione & dehortatione.

1. Sect. *Altera classis orationum, quæ ad deliberativum genus referuntur, eo à cæteris distinguitur, quod hic præcipue excitatur fiducia, aut metus. Ejusmodi adhortatio, & dehortatio,*

Græcis

Græci orationes vel epistolas adhortatorias vocant, προτρεπτικὰς, νουθετικὰς παραινετικάς.

2. S. *Differt* Adhortatio *à suasione, quod hæc concilii sit, illa motus: hæc ut in re incerta docet, eoque plus habet argumentorum; illa inflammat, ac propterea plus habet caloris.*

Exhortatio, ut suasione latius accepta continetur; ita, si pressius vox sumatur, differt ab eâ trifariam, objecto, fine, tractatione.

Objecto, quia suademus ignaris quod facto opus est: hortamur gnaros, non quidem omnes, sed cessantes aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit; ut velis: adhortans, ut magis velis, faceréque aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus probationibus: Exhortamur metum tollendo, ac fiduciam pariendo.

3. S. *Fere autem in oratione* justa *suasio ad Confirmationem pertinet: exhortatio vero Conclusioni reservatur.*

Sanè qui adhortari velit, priusquam quid fieri oporteat, constet, is tantundem agit, ac si ex viridibus & humidis lignis confestim se ignem facere posse speret. Primum igitur animus argumentis est præparandus: ut quibus probetur rei utilitas, necessitas, facilitas. Postquam autem quid ex re sit, viderint auditores; faces stimulique animo subdentur, ut terreantur periculo, aut ignavia cessent.

4. S. *Interdum tamen, quia, quid usus exigat, satis constat: princeps orationis pars est exhortatio, argumenta vero suasoria tantummodo attinguntur.*

5. S. *Ac unde quidem suasoria hæc petantur, satis constat ex iis, quæ in genere deliberativo diximus. Affectus autem, quos ciere oportet, hi potissimum sunt.*

6. S. *Primum amor excitandus, tum rei, quam suademus: tum personæ, cujus studemus commodis. Etiam misericordiam erga eum commovebimus. Atque odium concitandum erga illum, qui hac parte adversatur.*

7. S. *Hinc æmulationi erit locus. Eoque aliorum industriam ad immitandum proponemus.*

8. S. *Postremo spes fit bonorum, ut quis adsit: & malorum incutitur metus, ne cesset.*

Exemplo esto oratio Scipionis apud Livium: qua milites Romanos adhortatur, ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandum.

9. S. S. *Cæterùm est ubi parcius hos moveamus affectus: etsi ubi majori id fiat cura. Parciùs quidem apud viros in dignitate constitutos, quià hoc potentissimum est ad feriendos animos telum; item apud mentes sulphuratas, quales facile flammam concipiunt.*

Vt si Alexandri Magni similem accendere velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cum bellicum caneret, ita regem eum inflammabat, ut ad arma prosiliret; quemadmodum auctor est dio Prusæus. † Verum, inquit idem, non hoc tam numeris Timothei, quamvis præstantibus, tribuere convenit, quam a- † Orat. 1. de regno,

cri

acri, & planè vivido Alexandri ingenio. Sanè frigidum aliquem Daretem nunquam commovisset; uti nec Sardanapalum, cui neque Apollo, aut Mercurius, ullis numeris animum istum inspirâssent.

10. S. *Quia autem rari omnino sunt, qui alieno consilio, vel hortatu, credant indigere: eo in ipso orationis ingressu dicere expedit, nos ad verba facienda officii potius ratione esse inductos, quam quod adhortatione ulla auditoribus sit opus: quippe qui quid fieri oporteat, per se videant, & quod rectum sciunt sponte agant.*

Hoc artificiose facit Dio Chrysostomus orat. ad Trajanum. Item Cicero Philip. IV. ubi ait: *Faciam igitur ut Imperatores instructa acie solent: quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tum adhortentur: sic ego vos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandum, adhortabor.*

11. S. *Plurimum esse potest, si initio virtutem ejus extollas, quem hortari voles. Nam hoc pacto vehementius ille suscitabitur ad præstandum, quod requires.*

Atque eâ etiam parte, prævivit nobis idem Tullius epistola ad Lucinum Calvum, nobilem oratorem. Etsi istoc summi viri consilium non satis esse queretur C. Trebonius; qui Ciceronem in eo extollendo modum excessisse arbitrabatur Verum respondit noster, laudatione ea voluisse se suscitare atque acuere animum Calvi, cui ad perfectam eloquentiam non

non multa deessent. Sed ipsum potiùs oratorem nostrum audiamus: qui Trebonio, quem dixi, ita scribit lib. xv. epist. ult. "Ingenium "ejus melioribus extulit laudibus, quàm tu "id verè potuisse fieri putas. *Et mox*: Multæ "erant & reconditæ literæ: vis non erat. Ad "eam igitur adhortabar. In excitando autem, "& in acuendo, plurimùm valet, si laudes eum "quem cohortere. *Adjungit continuo*: Habes "de Calvo judicium & consilium meum: con-"silium, quòd hortandi causa laudavi: judici-"um, quod de ingenio ejus valde existimavi "bene. Tantum de adhortatione.

12. S. *Huic* Dehortatio *opponitur; quæ tum contrariis rationibus utitur, ut dissuadeat: tum ardorem animi, quasi ingestâ frigidâ, extinguit.*

13. S. *In hac dicimus, rem esse malam, aut vilem, etiam quæ vires excedat; aut saltem laboriosam, aut cujus exitus sit incertus, &, ut succedat, parum tamen utilem fore.*

14. S. *Ridemus, neq; aliud quàm fumum esse ostendemus montes illos aureos, quorum spes facta est. Exempla quoq; allata dissimilia esse comprobatur.*

15. S. *Culpamus animos auditorum nimis credulos, quod fucum sibi fieri non senserint. Adversariorum autem veteratorium ingenium perstringimus, quod dolis ac fraudibus alios circumvenerint.*

16. S. Deniq; *periculorum summorum metu terrorum animis incutimus.*

Egregium dehortationis exemplum habemus

mus apud Titum Livium *in oratione Calavii, civis Campani, quâ filium suum Perollam ab Hannibalis cæde dehortatur. " Per ego te, " *inquit*, fili, quæcunq; jura liberos jungunt " parentibus, precor, quæsóq; ne ante ocu- " los patris facere, & pati omnia infanda " velis; paucæ horæ sunt, intra quas jurantes " per quicquid deorum est, dextras dextræ " jungentes fidem obstrinximus, ut sacratis de " mensis essemus: digressi à colloquio extem- " plo in eum armamur? surgis ab hospitali " mensa, ad quem tertius Campanorum adhi- " bitus ab Annibale es; eam ipsam mensam " cruentare vis hospitis sanguine? Annibalem " modò pater filio meo potui placare, filium " Annibali non possum? Sed si nihil sancti, " non fides, non religio, non pietas audi- " antur; infanda, si non perniciem nobis cum " scelere afferunt. Unus aggressurus es Anni- " balem? quid illa turba tot liberorum, ser- " vorúmq;? quid in unum intenti omnium " oculi? quid tot dextræ? torpescéntne in a- " mentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem " armati exercitus tremunt, quem horret po- " pulus Romanus, tu sustinebis? & si alia au- " xilia desint, meipsum ferire, corpus meum " opponentem pro corpore Annibalis, sustine- " bis? atqui per meum pectus petendus ille tibi, " transfigendusque est. Deterreri hìc sine te " potius, quàm illic vinci. Valeant preces a- " pud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

CAP. XXIV.

De Consolatione.

1 S. *Perveniemus ad tertiam classem, cujus orationes versantur circa dolorem alienum: ut sunt consolatoriæ.*

2 S. Consolatio *est oratio, qua animum mærentis reddimus tranquillum.*

3 S. *Dolor vero, qui abstergendus est, vel provenit ex bono jam amisso, vel amittendi metu.*

4 S. *Consolatio, cui prioris generis dolorem lenire propositum est, diversimode instituitur, pro diversa natura vel mali quod obtigit vel personæ; sive ejus quæ consolatur; sive illius cui consolatione opus est.*

5 S. *In re ipsa videndum, num malum leve sit, vel tale saltem, quod corrigi possit.*

6 S. *Si leve sit, libebit jocos admiscere, dum is ferre eos possit quem compellamus.*

7 S. *Si corrigi possit, conjecturas adferemus, unde verisimile fiat, malum hoc non fore diuturnum.*

8 S. *Consolator vel minor est, vel æqualis, vel major. Minori agendum circumspectius. Amorem suum imprimis testabitur: &, ne de suo sapere plus altero velle videatur, ea quæ dictu opus, ex parente grandævo, vel quopiam philosopho, vel alio summæ prudentiæ viro, se aliquando audiisse profitebitur. Æqualis pro communi se amicitiæ jure facere dicet. Major utrisque aget liberius, a-*

adeo ut siquis immoderatius dolorem ferat, etiam increpet graviter.

Scitè hac de re Scaliger l. III. de re poët. c. XXIII. "Consolator, *inquit*, aut est major, 'aut minor, aut æqualis. Magnitudinem in'telligo, aut imperio, aut dignitate, aut opi'bus, aut sapientia, aut ætate. Aliter enim con'solabitur Nasonem Livia, aliter Liviam Naso, 'hoc spectat ad imperium. Dignitas aut etiam 'sine imperio esse potest. Veluti si pater fili'um. Ciceronem Pompeius. Opibus; aut si è 'plebe quempiam clientem suum Crassus. Sa'pientia, quemadmodum Polybium, aut ma'trem Seneca. De ætate non opus est exem'plis. Major interponit autoritatem, etiam 'objurgabit. Sapiens opponet etiam disputati'onem. Sententiæ huic crebriores. Minor o'stendet affectum: sese id à sapientibus ac'cepisse. Æquales testabitur amicitiam: jus 'commune benevolentiæ.

9. S. 'Is, qui consolandus est, vel videri vult 'fortior, quam ut egeat consolatione: vel ani'mo est infirmiori, quam ut, recenti adeò 'dolore, solatium admittat.

10. S. 'Prius si fuerit, dicemus, quanquam is 'casus est; qui alium quemvis de constantiæ 'gradu dejicere posset, tamen ejus sapientiam '& eximiam fortitudinem, ita nobis esse per'spectã, ut non dubitemus, quin in istis malis 'animo sit futurus plane infracto; quippe qui 'salutarib. philosophiæ præceptis hoc jamdiu 'fuerit consecutus, ut sciat hanc communem 'esse mortalium legem, ut pati necesse

sit

'sit multa adversa,& sapientis nihil esse præ-
'stare præter culpam; neque lædi quem-
'quam posse, nisi à seipso. Denique magni-
'tudini huic animi gratulabimur.

11 S. 'Sin animus est infirmus, & dolor
'ita recens, ut respuere videatur medici-
'nam, bipartita erit oratio. Priori parte ani-
'mum dolentium in nos transferemus, ut
'nostro magis dolori obsequi, quàm alienum
'mitigare velle, videamur.

12 S. 'Affirmabimus, nos parùm esse ido-
'neos, qui solemur alios, cùm tantopere
'animi discruciemur, ut consolatione ipsi eger-
'amus.

13 S. 'Atque ut ex animo hoc dicere creda-
'mur, causas doloris nostri afferemus: nem-
'pe gravitatem mali, quo quis est affectus;
'& indignitatem personæ illud perpetien-
'tis; ubi & laus ejus admiscetur.

14. S. 'Addemus, non nos modò propterea do-
'lere, sed omnes bonos.

Et talis erit prima pars, quâ consequimur
hoc, ut facilius persuadeamus alteri, adversam
fortunam magno fortique esse animo ferendam:
quippe qui videat, multum quidem affici nos
casu tam tristi: verum tamen æquo eum animo
tolerare. At illos, qui non commoventur malis
nostris, etiam odimus: quo nihil ad persua-
dendum noxium est magis.

15 S. 'Alterâ verò orationis parte adfere-
'mus ea, quæ idonea sunt dolori leniendo.
'Quale fuerit, si affirmes, malum grave qui-
'dem esse; sed quod patientiâ possit mitigari.

† Lib. 1. Od. 24.

Juxta illud Venusini poetæ †:

Durum, sed levius fit patientiâ,
Quicquid corrigere est nefas.

16 S. *Imò nec grave adeò esse, quam videtur.* Nam *non futurum hoc diuturnum. Vel bono alio posse resarciri. Vel graviora multò alios perpeti.*

17 S. *Argumenta hîc imprimis sumemus ab honesto, utili, necessario, jucundo, possibili.*

18 S. Ab honesto, *quia hæc divina est voluntas, hoc ratio dictat, hoc virtutis exigit natura, ut animi dolorem rectè factorum conscientiâ mitigemus.*

19 S. Ab Utili, *quia virtus rebus adversis redditur illustrior clariorq; ac præterea iisdem erudimur, & prudentiores ac meliores evadimus.*

Jure sanè Alexander Magnus hoc uno nomine infelicior fuisse jure censetur, quòd semper fuerit felix. Nec enim vina eum magis, quibus se tantopere ingurgitabat, quâm dulcis inebriabat fortuna.

20 S. A necessario, *quia, quæ effugere non licet, ea lugendo non corrigimus, sed exasperamus.*

Eoque, ut ait Publius Mimus,

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

21 S. A Jucundo, *quia utcunq; nunc ingrata* sors-

sors ista sit; tamen venit tempus, quo voluptatem gignet præteritorum malorum memoria cum honesto nomine conjuncta.

22 Sect. A possibili, *quia nulla est calamitas tanta, quin patiendo vincatur.*

23 Sect. *Ac postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis qui adversa constanter pertulere. Quæ si domestica fuerint, multo etiam amplius movebunt.*

24 Sect. D*eniq; exemplis illis ad pristinam adhortabimur virtutem, atque animum fortem, ne frustra se maceret, ac nominis sui honorem, si impatientiùs se gerat, offuscet, atq; imminuat; suisq; hostibus gaudium creet.*

Quid verò prohibet, quò minus & alteram methodum præscribamus?

25 Sect. *Possumus autem hanc etiam viam inire. Primùm quidem causas adferemus, quæ nos ad consolandi officium impulerint.*

Ut sunt cognatio, amicitia, misericordia, hortatus amicorum, & alia.

26 Sect. *Deinde agemus de naturâ mali, quod fatebimur grave quidem esse & tale, ut propterea ipsi etiam doleamus non mediocriter: sed negabimus, durum adeo judicandum, ut ejus molestia quisquam animam suam debilitari ac frangi patiatur.*

27 Sect. *Post illa ex persona ejus, quæ malum patitur, quadrifariam argumentabimur. Primùm monebimus, ut cogitet, hominem*

se esse eoq; humanam conditionem ferre constanter oportere.

Ut sicuti immoderatè lugeatur mors mariti, vel uxoris, affirmabimus, hanc fuisse, esse, fore sortem omnium, ut seriùs, ocyùs, vita hæc deseratur; nec causam fuisse, cur ille illave eximeretur communi hominum lege, atq; adeo, omnium, quæ ortum habent; quando omnia quæ ejusmodi sunt occidunt. Pulchrè Statius Papinius;

* Lib. 2. Sylvar. in Epicedio Glauciæ.

——Omnia functa,
Aut moritura vides, obeunt noctesq; diesq;
Astraq; nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos mortale genus plebisque caducæ.
Quis fleat interitus? Hos bella, hos æquora poscunt,
His amor exitio, furor his, & sæva cupido:
Ut sileam morbos, hos ora rigentia brumæ,
Illos implacido lethalis Sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens Auctumnus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet, ibimus omnes,
Ibimus.

28 S. *Huic in viro succedet, quòd non homo solùm sit, sed etiam mas: eoque non debeat esse animo molli, & effæminato.*

Sanè quid turpius, quàm ut viri qui esse volunt, animos gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgatum magis. Quod cùm videret Lyciorum legislator; voluit, ut mares lugentes fœmineo uterentur habitu, quo significaret, luctum esse quid muliere magis dignum, quàm viro liberaliter instituto: tum etiam;

etiam, ut schemate tali animus ad tranquillitatem citius reduceretur. Auctor Plutarchus Consolatione ad Apollonium.

29 S. ' Tertium esto, quod non vir modo ' sit, sed etiam habeatur, & sit vir prudens. ' Quando cogitare debet, quicquid extra se ' est, ex adventitio fulgere; ut liberos, hono- ' res, opes; imo vitam ipsam χρήσει * solum ' nostram esse, κτήσει * vero naturæ, vel Dei ' potius.

* Usu.
* Possessione.

Quod eleganti hoc versu indicat Lucretius *

* Lib. 3.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

30 S. ' Quartum nobis quidem Christi So- ' spitatoris cultoribus illud est, quod non ' modo quis civili est prudentia instructus; sed ' Christiana etiam religione sit imbutus. At- ' qui ea Christiani conditione facti sunt, ut ca- ' lamitatibus hujus seculi exerceantur, ne ' cum mundo pereant *. Delibari quoq; hic ' poterit locus communis de providentia di- ' vina in malo.

* 1 Cor. 11.32.

31 S. Quod si quis non Christianus tantum- ' modo sit, sed etiam doctor Christianus jam ' quintum inde petetur argumentum.

Ut qui non homo duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modo, sed insuper prudentia commendabilis; nec talis modo, sed simul Christianus, atque adeo quem Christianis aliis patientiæ & fortitudinis exemplo præire oporteat; ne quod una manu exstruit, id altera destruat. Notum est istud Dionysii Catonis

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Atque hæc dicta sunto de consolatione primi generis; in qua præstare aliquid si voles, è recentioribus quidem juvabunt duo summi viri, Erasmus commentatione illa, quam inscripsit de epistolis conscribendis; ac Julius Scaliger lib. III. de re poetica cap. CXXIII. è veteribus autem, cum Rhetores, & hos inter Menander lib. II. cap. VIII. tum Oratores & Philosophi, ut Tullius tot epistolis; ac præterea Servius Sulpitius epistola ad Ciceronem de morte Tulliæ; item Seneca ad Polybium, Marciam, Helviam; Plutarchus ad Apollonium, & uxorem; Aristides ad Etonei parentes, atque alii.

32. §. *Alterum genus solatur mærentes, eo quod jam malum sibi putent imminere.*

Vt si quis apud tyrannum venerit in suspicionem conjurationis. Quomodo hujusmodi consolationem tractari conveniat non melius possum dicere, quam Julii Scaligeri verbis. Sic vero scribit summus vir.

33 §. *Consolatio talis in duas partes erit dividenda.* In primâ pones spem, quâ, vel opinio deleri, vel ira placari possit. In secunda addes animos, eventum contemnens, carissima quæque ostendens esse vilissima: denique à Philosophis mundi, vitæque contemporibus, omnia mutanda. Quæ si vulgata sunt præcepta, sententiæ,

tiæ, proverbia: aliis omnino verbis, numeris, figuris, exprimenda sunt. Nihil enim minus movet, quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus usque maximè abhorrent, ac propterea ægrè animum subire valent: tum verò non tam rationibus, argumentis fides extorquenda, quam exemplorum persuasione insinuanda. De *conclusione satis*.

CAP. XXV.

De Petitoria.

1 Sect. *In quarto genere orationum dominatur gratiæ affectus. Ut sunt petitoriæ.*

2 Sect. Petitione *aliquid postulamus, vel pro nobis, vel pro alio. Posterior hæc* Intercessio *vocatur.*

Utrisque artificium paucis complexus est Servius; ubi Junonis ad Eolum orationem enarrat. Rhetoricum, inquit, est in omni petitione hoc observare, ut possit præstari, quod petitur, id est, ut sit possibilitas: & sit res justa, quæ petitur: ut habeat modum petitio, ut sequatur remuneratio. Et sciendum, secundum hunc ordinem omnes Petitiones formare Virgilium: ut in hoc loco possibilitas est.

Æole, namque tibi Divum pater atque hominum
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos (Rex,
Justa petitio est;
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,

Ilium in Italiam portans, victosque penates,
Omne enim, quod contra inimicos petimus justum
Modus est petitionis. (*est.*
Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes,
Aut age diversas & disjice corpora ponto.
Remuneratio.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deiopeiam,
Connubio jungam stabili propriamque dicabo;
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat; & pulchrâ faciat te prole parentem.

Hactenus Maro, Serviusq;. Sed cum non unum petitionum genus, distinctius videtur de utroque esse dicendum.

3 Sect. *Petitio alia recta est, alia obliqua. In illa apertè aliquid petimus: in hac, insinuatione opus est.*

4 Sect. *Aperta petitio locum habet in re planè honesta, & apud eum, qui benè nobis vult.*

5 Sect. *In hac primùm aliquid permittitur ad amorem magis conciliandum nobis.*

6 Sect. *Etiam, si opus fuerit, modum ostendimus, quo negotium confici possit.*

7 Sect. *Denique remunerationem policemur.*

8 Sect. *Obliqua verò petitione utimur, si vel parum sit honestum, quod poscimus: vel is parum est amicus, quem poscimus.*

9 Sect. *In hac primùm exponimus, quàm noxius sit egenti pudor, quantæque videatur esse audaciæ, postulare à quoquam rem tantam de quo nunquam sis bene promeritus; vel cui saltem nihil præstiteris magnopere gratia dignum,*

10 Sect.

10 Sect. *Addemus, nos nihilominus spem maximam concepisse, fore ut repulsam non feramus. Et ne temere videamur confidere, afferamus fiduciæ causas: ut quod aliis etiam benefecerit, quibus justius poterat negare; item quod divina quædam sit bonitas viri, quâ prodesse omnibus gaudeat.*

11 Sect. *Quod si jam ante de nobis bene meritus fuerit affirmabimus, cum multum ei simus devincti, tamen velle esse obstrictiores. Referemus etiam, ut cum in parentis loco coluerimus semper omnemque in eo collocemus fiduciam, neque cuiquam debere malimus, quam illi.*

12 Sect. *Sin ipsi aliquando præstiterimus beneficium, id solum attingemus modestè, ne, quasi debitum, flagitare improbe videamur.*

13 Sect. *Habet hic etiam laudatio parentum, & majorum utriusque: ac si necessitudine inter se conjuncti fuerint, illud ipsum ac mutua juvandæ augendæq; dignitatis officia commemorabimus. Indicabimus etiam, quam pulchrum sit, ut hæredes opum paternarum simul amicitiæ sint hæredes.*

14 Sect. *Ostendemus præterea, petere nos rem honestam, piam, justam; illi facilem, quem rogamus; nobis vero perutilem, vel etiam necessariam. Atque hic misericordiam ab inopia, vel miseria nostra ciebimus.*

15 Sect. *Quod si quid incommodi videatur, ad alterum posse redundare: vel hoc refellemus vel extenuabimus. Dicemus commune nobis esse negotium cum iis, quos ille odit, aut timet.*

15 Sect. *Etiam preces addemus, & obtestationes per res illas, vel personas,*

quibus

quibus cum nihil habere carius constat.

17. §. *Denique promittimus animum gratum; & , quamvis facultas referendi gratias vel nulla sit, vel exigua; tamen summam fore animi nostri propensionem, & prolixam semper voluntatem. Totus etiam nos fidei illius consecrabimus.*

Petitionis exemplum est apud Isocratem Epistola VIII. quia poscit à Mitylenæis, ut ab exilio revocent Agenorem, nepotum suorum magistrum. Multa etiam exempla suppeditabunt epistolæ Ciceronis. Eas inter, sideris instar, relucet elegans illa ad Lucceium † qua Tullius petit, ut quæ in consulatu suo gesserat, literis velit consignare.

† Lib. 4. Epist. 12.

Porro ad Petitoriam refer quoque orationem legati, qui mistus est, ut auxilium adversus hostes, vel quid aliud, exposcat. Item eam, qua rogatur princeps, ut in urbem nostram, sive alia de causa, venire dignetur. De priori agit Menander, lib. 1. cap. XI. de posteriori tractat cap. seq.

CAP. XXVI.

De Invectiva & objurgatione.

1. Sect. *Supersunt orationes, quæ generi subjicitur Juridiciali. Ut sunt invectiva, objurgatio, expostulatio, exprobatio, & deprecatio.*

Quanquam

Quanquam invectiva videatur non recte minus posse referri ad genus demonstrativum; ut quæ contineat vituperationem personæ, aut vitii. Sed qui maluerunt de illa tractare hoc loco, eò respexerunt, quod non tantum assumatur in genere juridiciali; sed etiam in tractandi modo imitetur forensem accusandi formam.

2. Sect. *In invectiva, argumenta ad probandum suppeditant ea, quæ de vituperatione in genere demonstrativo; deque criminatione in juridiciali genere dicta sunt. Ordo non est hic uniusmodi. Nam interdum in vehimur in vitam omnem à puero usque ad ætatem provectam: interdum certis vitiorum capitibus insistimus. Affectus autem quos movere in eo convenit, quem exagitamus sunt duo inprimis, pudor facti, & metus ignominiæ, aut pœnæ; apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alii: de quibus in παθολογίᾳ egimus.*

Exemplo hic esse possunt Demosthenes in Aristogitonem, & quæ idem adversus Æschinem, vel hic adversus Demosthenem scripsit. Item Cicero in Catilinam, Vanitium, Pisonem, Antonium; item quæ illum in Salustium dixisse, vel Salustium in Ciceronem, vulgo est persuasum.

3 Sect. *Nec in personam habetur tantum, sed etiam senatum vel populum universum.*

Cujusmodi

Cujusmodi est Oratio Pontii Herennii in Romanos, cum dedissent fœderis Caudini auctores bellumque indixissent Samnitibus. Livium vide lib. IX.

4 Sect. *Utrobique cavendum, ne fræna laxemus maledicentiæ; idque eo magis quia ne summi quidem viri satis hac parte cavere sibi potuerunt.*

Nunquam sane homines magis esse diserti solent, quam si alios exagitare liceat. Sed canina hæc plurimum facundia est.

5 Sect. Objurgatio *est reprehensio ob delictum, quæ emendationem alterius sibi proponat.*

Differt ab invectiva, quod hæc ferè circa inimicos versetur, & id spectet, ut noceat; illa instituitur erga amicos, & hoc studeat, ut prosit. Adde quod objurgatio plurimum est superioris; ut imperatoris erga militem, patris adversus filium.

6 Sect. *In hac ante omnia despicere oportet, quo ingenio is sit, quicum nobis negotium est. Sunt enim non pauci adeo duræ cervicis ut nihil proficias, nisi graviter intones, & minas etiam addas. Sunt alia ingenii adeo mitis, ut hanc si viam inire velis, perdas eos potius, quam corrigas.*

7 Sect. *De methodo ita statuimus. Primum ob oculos delictum ponitur. Ubi videndum, ne graviori illud nomine vocemus, quam convenit, præsertim apud eos qui rerum momenta*

judicii

judicii trutinâ norunt ponderare. Sin crimen fuerit planè atrox, fere satius est, ut scapham vocemus scapham, & ficum, ficum.

8 Sect. *Hinc, quod peccatum est exaggerabimus à circumstantiis personæ, loci, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.*

9 Sect. *Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequetur gravis expostulatio, atque etiam comminatio. At desinere expedit oratione concisâ, ut major jiciciatur terror.*

Quomodo in tempestate homines magis fulmen extimescunt, quando, quâ parte eruptu-rum sit, non vident.

10 Sect. *At eos qui dociles sunt, non nimis exasperabimus: sed orationis acrimoniam paullo mellis temperabimus.* Hoc *fiet, si initio laudemus.*

Nam meritam si tribuerimus laudem, videbimur non odio, aut malevolentiâ reprehendere, sed amore. Vide, quæ de hortatoria diximus superiùs cap. XXIII. Sect. XI. Propterea utile interdum est: potissimum in epistolis, si initio quædam afferantur ex loco communi de discrimine adulatoris, & veri amici.

11 Sect. *Prodest quoque, si affirmemus, nos necessitate adactos ad reprehendendum accessisse.*

Uti de monitorio diximus cap. XXI. Sect. 6. Vocant Græci προσποίησιν ἀνάγκης, *simulationem necessitatis,*

12. Sect. *Valet etiam, si non tam ipsi vitium hoc in amico observâsse videamur: sed ab aliis in eo id requiri dicamus.*

Quemadmodum & in monitoria fit: ut rotuli cap. XXI. Sect. 5.

Nuncupant προσώπων ὑπαλλαγὴν *commutationem personæ.* Atque hæc duo in Epistolis præcipuè habent locum.

13. Sect. *Multum etiam refert, si, quos reprehendimus, sentiant nos dolere eorum vicem, ut &, si postremo eos loco commoneamus virtutis pristinæ, & quam de illis habeamus spem, proponamus. Quæ duo non epistolis modo ad amicos exaratis conveniunt: sed etiam orationibus de rebus gravissimis ad senatum, populum, vel excercitum, institutis.*

Exemplo in hoc genere esto inter alias oratio Germani † ad milites rebelles. Ubi de genere Criminis sunt ista; *Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellam? quod filium imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis? an cives, quibus tam projecta senatus auctoritas? hostium quoque ejus, & sacra legationis & fas gentium rupistis*, &c. A circumstantiis mox exaggerat: *Primane & vigesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, in tot prœliorum socia, tot præmis aucta: egregiam duci vestro gratiam refertis?* Hinc comminatio sequitur: *Huic ego nuncium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti feram?* Post aliqua conclusus, vide ut ad spem, atque amorem excitet; *tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua, pater Druse,*

† Apud Tacitum l. 1. Annal.

Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasq; civiles in exitium hostibus vertant.

14. §. *Sed si is fuerit, in quem vel jure, ac beneficio naturæ, vel aliter pene nihil non liceat nobis: jam laudis vel dissimulationis lenimento vix unquam erit opus.*

Vt in oratione Veturiæ ad Coriolanum apud Livium. ‘Sine, priusquam complexum accipio, ‘sciam ad hostem, an ad filium venerim; captiva, materve in castris tuis sim. In hoc longa ‘vita, & infelix senecta traxit, ut exulem te, ‘deinde hostem viderem? potuisti populari ‘hanc terram quæ te genuit, atque aluit? non ‘tibi quamvis infesto animo, & minaci perveneras ingredienti fines ira cecidit? non cum ‘in conspectu Roma fuit, succurrit, intra illa ‘mœnia domus ac penates mei sunt? mater; ‘conjux, liberique? Ergo ego nisi perperissem, ‘Roma non oppugnaretur? nisi filium haberem, in libera patria mortua essem? sed ego ‘nihil jam pati nec tibi turpius, quam mihi ‘miserius possum: nec, ut sim miserrima, diu ‘futura sum. De his videris; quos si pergis, aut ‘immatura mors aut longa servitus manet.

CAP. XXVII.

De expostulatione, exprobatione, & deprecatione,

1. Sect. Expostulatio *est querimonia de injuria accepta.*

2 Sect. Ea vel levior est, vel gravior. Levi‘or, vel laude, vel joco, vel dissimulatione, ‘temperanda est; nisi fortè summæ autoritatis

‘apud

'apud alterum simus. Ac factum quidem im'probabimus, excusabimus vero voluntatem, 'quantum licet. Dicemus nos mirari, quod 'officium neglexerit: sed quidvis tamen 'malle suspicari, quam eo hoc factum esse, 'quia nostri, vel amicorum, vel Reip. amore 'minus tangatur, quam solet.

3 *Sect*. 'In graviori expostulatione videndum, 'ne ob leves causas fiat: &, ut gravis subsit 'causa, tamen ita est instituenda oratio, ut ne 'injuriam nimis videamur exaggerare; sed 'potius credamur multo plura tulisse, quæ si'lentio hactenus presserimus: nunc autem 'eo processisse malum, ut dissimulari ultra 'non possit: præsertim cum majora etiam 'timeantur.

Nihil sanè fidem magis adstruit querimoniæ nostræ, quam si reluceat in ea animus patiens. Nam ita consequimur, ut videatur illam extorsisse necessitas. Itaque opera danda est præsertim personæ gravi, ne quid abjectum ac muliebre habeat sermo. Attamen adflictis planè, atque oppressis, miserabili oratione uti licet apud superiores, & omnes quorum in manu eorum sita est salus. Dispar vero ratio erit si apud æquales dicamus; nec eum, de quo quærimur, perditum ire velimus, sed ad mentum revocare saniorem. Eâque in re præit nobis Tullius ipse Philip. 1 'Priusquam, *inquit*, de Rep. dicere incipio, pauca 'querar de hesterna M. Antonii injuria, cui sum 'amicus; idq; nonnullo ejus officio debere esse, 'præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, 'cur in senatum hesterno die tam acerbè coge'rer? solusne aberam, an non sæpè minus fre-

'quentes

'quentes fuistis? an ea res agebatur, ut eti-
'am ægrotos deferri oporteret? Annibal,
'credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace
'agebatur: Ad quàm causam etiam Appium il-
'lum & cæcum, & senem, delatum esse, me-
'moriæ proditum est. De supplicationibus re-
'ferebatur: quo in genere senatores deesse
'non solent. Coguntur enim non pignori-
'bus, sed eorum, quorum de honore agitur,
'gratiâ: quod idem fit, cùm de triumpho re-
'fertur. Ita sine cura consules sunt, ut penè
'liberum sit senatori non adesse: qui cum mihi
'mos notus esset, cumque de via languerem,
'& mihimet displicerem; misi pro amicitia, qui
'hoc ediceret. At ille, vobis audientibus,
'cum fabris se domum meum venturum esse
'dixit. Nimis iracunde hoc quidem, & val-
'de intemperanter. Cujus enim maleficii ista
'pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se
'publicis operis disturbaturum publicè ex
'senatus sententia ædificatam domum? quis
'autem unquam tanto damno senatorem coe-
'git? aut quid est ultra pignus, aut mulctam?
'qui si scisset, quam sententiam dicturus essem,
'remisisset aliquid profecto de severitate co-
'gendi.

4 S. *Sequitur* Exprobratio, *quæ eo differt ab expostulatione, quòd illa etiam fiat adversus amicos; exprobratio adversus inimicos; neq; hos quosvis, sed ingratos.*

5 S. *Constat partibus duabus. Prior est beneficii nostri commemoratio, & exaggeratio. Quia verò parum liberale videtur beneficia sua objectare, eaq; extollere multum; eo affirmabimus, id nos facere invitos; sed alienis*

nis compelli injuriis. Atq; hic & conscientiam adversarii testari licebit.

6 Sect. *Altera pars expositio, necnon amplificatio maleficii alieni.*

7. Sect. *Quandoque & ad hypothesin adscenditur universeq; aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.*

Exemplo sit Epistola Ciceronis ad Antonium, quæ quinta est libri quinti. Item Epistola scholastici, seu rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnæ ad Theseum apud Catullum † cujus initium,

† Carmine de nuptiis Pelei & Thetidis.

Siccine me patriis avvectam, perfide, ab oris,

Et oratio Didûs ad Æneam, † quæ incipit.

† Lib. 4. Æn.

Num fletu ingemuit nostro, &c.

Item apud Ovidium epist. Medeæ ad Jasonem.

8. Sect. Deprecatio *tractanda est in hunc modum. Primum opera danda est ut tempore fiat opportuno. Item per eos, qui gratiâ & autoritate pollent : quippe quibus nihil facilè negetur. Vel per homines miseros & luctu ac squallore confectos : quorum in felici conditioni ultrà mihi quicquam accedere velle, durum videatur.*

Vide, quæ de tempore commodo & personis idoneis superius † diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

† Cap. 8. §.3.& quatuor seqq.

9. Sect. *Hinc demonstrabimus, crimen non esse militiâ commissum. ubi loci Purgationis adhibentur,*

bibentur. Sed si color ejusmodi non habeat locum: satius est, ut ingenuè culpam fateamur, quàm ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis causæ patrocinium offendere magis viros principes solet. Præterea, si crimen tantopere imminuamus, clementiæ suæ detrahi existimant, quasi leviculam tantummodo culpam condonent.

10 Sect. *Post hæc tractandus est locus communis de clementia: sed non evagandum minus: eaq; præcipuè afferri debent, quæ causæ magis propriæ sunt.*

11 Sect. *Exinde adjungamus rationes à qualitate personæ, pro qua dicitur: ut quæ petuntur à nobilitate ejus, eruditione, anteactæ vitæ innocentiâ, meritis erga remp. item ostendemus, ut si ignoscatur, nihil quidem incommodi inde ad Remp. possit redundare; hominem verò ipsum magnopere utilem fore Reip.*

12 Sect. *Postremò adhibentur ἀπορία* * *querimonia, obsecratio: in quibus tamen omnibus τὸ πρέπον* * *est suadendum: quia si gravis sit persona, nihil pro ea muliebriter ac demisse nimis est poscendum.*

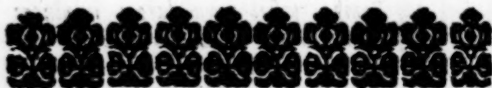
* Dubitatio de eo, quid miser sit acturus.

*Decorum.

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in peroratione orationis pro Muræna: *Fidem vestram, vel defensoris, & amici officio adductus, oro, atq; absecro, judices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbis, tum animi dolore confecti, L. Murenæ, recentem gratulationem novâ lamentatione obruatis, &c.* Cæterum vix in judicio deprecationi est locus; nisi cum pro ea dicimus, cujus magna sunt merita. At tum in loco communi per amplificationem

cationem injicitur; ut ait scriptor ad Herennium lib 1. An apud parentem vel imperatorem, dispar est ratio; unde Cicero pro Ligario; *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum; certè nunquam hoc modo, Ignoscite, judices, erravit, lapsus est, non putavit; si unquam posthac. Ad parentem sic agi solet. Ad judices, Non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen.* Atque hæc dicta sunto de Inventionis doctrinâ, tum primariâ, & magis simplici; tum alterâ ex priori ortâ; quibus duabus eam partibus absolvi, superius * dicebamus.

* Lib. 1. c. 2. Sect. 6.

FINIS LIBRI SECUNDI.

GERARDI JOHANNIS VOSSII PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Tertius.

CAP. I.

De Dispositione Universe.

1. S. *ACcedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, quæ* dispositio *vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collocatio.*

Ex qua definitione patet, quantopere aberrent, qui dispositionem hanc logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositio longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant γένεσιν syllogismi; hæc solum respicit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellant; ea spectat, vel artium & disciplinarum constitutionem; vel tractationem quæstionum, sed nudam; citra exordium, aut epilogum; citra mores, & effectus, quæ ad persuadendum adhibentur. Ut etiam diximus lib. 1. cap. 1.

2 S.

2 S. *Partes orationis duæ sunt simpliciter necessariæ, propositio, & fides, seu probatio, quæ & contentio dicitur.*

Quemadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur; ita in omni quoque oratione est principalis quædam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causam nostram probantes, adversarii refellentes, quæ in fide, seu contentione collocatur.

3 S. *Sunt præterea duæ partes necessariæ κατά τι, h. e. propter hominum infirmitatem; qui, cum rationibus sæpe non moveantur, affectibus sunt trahendi. Eæ partes sunt exordium, & peroratio: illud ad conciliandum, hæc ad concitandum imprimis adhibetur.*

4 S. *Interdum & quinta pars accedit narratio; idque potissimum in genere Juridiciali. Quin etiam sex orationis partes statui possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.*

CAP. II.

1 De Exordii duplici officio, & Utriusque locis generatim.

2 S. Exordii *munus est duplex: indicat enim scopum orationis, & præparat auditorem ad reliquam dictionem.*

1 Ac Cicero quidem prius solet animos parare; & deinde exponere, quâ de re sit dicturus.

Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

2 Sect. *Bifariam verò à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, quâ de re dicendum sit. Quamvis autem Aristoteles ejusmodi exordium minus probet, quia oratio sic quasi ἀκέφαλος † sit: constat tamen præstantes etiam oratores ita ordiri.* † Trunca & capite carens.

Ut Gorgiam Leontinum, qui de Eliensium laude dicturus, ita cœpit: Ἦλις, πόλις εὐδαίμων †. Nec multùm abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem Athanasii, Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι †. † Elis beata. † Athanasium laudans, virtutem laudabo.

4 Sect. *Sed sæpius auspicamur à generali pronunciato ex intimis causæ visceribus ducto: cui tanquam fundamento mox superstruitur quæstio particularis.*

Ut si Elienses laudaturus inde ordiatur, quòd utile sit præclaras urbes laudibus ornari; aut si Athanasium celebraturus, inde inchoet, quod viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat, quò ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter adversus adulterum, vel meretricem dicturus, incipere poterit à laude castitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4 Sect. *Porrò eum, qui vel solum hoc artificium satis attenderit, non facilè deficiet commodè ordiendi ratio. Attamen ne eandem semper incudem tundamus, necesse etiam est nôsse*

alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Hujusmodi est initium ἐξ ὑπολήψι-ος sive ab opinione eorum, apud quos dicimus.

* Qua petulantia, Judices, & contumelia in omnes semper utatur Midias, neminem aut vestrûm, aut aliorum civiũ, arbitror ignorare.

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur; * Τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, καὶ τὴν ὕβριν, ᾗ πρὸς ἅπαντας ἀεὶ χρῆται Μειδίας, οὐδένα οὔθ' ὑμῶν, οὔτε τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἀγνοεῖν οἴομαι. Item Cicero Invectivâ IV. in Catilinam; *Video P. C. in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. Video vos, non solùm de vestro, ac Reip. verum etiã, si id depulsũ sit, de meo periculo esse sollicitos.*

5 Sect. *Item initium ἐκ περιουσίας sive ex abundanti: cùm, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, præmittimus, nos eo contentos fore, etsi adferre possimus alia non leviora, imò etiam graviora.*

Ut si agendum esset adversus Phyam, mulierem tribus digitis minorem, quàm quatuor cubitorum, cæteroquin formosam: quæ à Philistrato exule, conscia Magacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru invecta, seseque Palladem simulans, dictitârat, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere; atque ita rudi populo os sublevêrat; ut auctor est Herodotus lib. 1 † In causa istiusmodi sic incipere aliquis potuisset †: ‘ Audax mulier jure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe quæ Minervæ honores, quam Athaniensium civitas tantopere semper coluit, sibi impiè vindicârit. Verùm enim vero atrox hoc crimen Deorum volo relinquere vindictæ:

† Ulti & Athenæus, lib. 13.

† Hermogenes de inventione lib. 1. c. 3.

qui

qui soli pœnas meritis haud minores repetere ab eâ possunt. At mihi satis in præsentia erit, si ea in medium adferam, quæ commisit contra populi majestatem.

Exemplum simile est, 'Quanquam non 'adulterii minùs quàm furti crimen possim 'intentare: non tamen tam durus ero accusator, 'quàm vicinus impius fuisti. *Item*, Cùm ma- 'jora etiam in Socrate possint commendari, ta- 'men nunc solam ejus patientiam laudabo. Sed 'frustra hujusmodi exordium inquirit orator, 'utcunque arte valeat, nisi res ipsa suggesserit.'

6 Sect. *Etiam à rei, de qua dicendum, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista,* Sin unquam aliàs nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.

Ita Cicero incipit pro domo suâ ad Ponti- 'fices. 'Cùm multa divinitùs, pontifices, à 'majoribus nostris inventa, atque instituta sint: 'tum nihil præclarius, quàm quòd eosdem, & 'religionibus immortalium, & summæ Reip. 'præesse voluerunt: ut amplissimi, & carissimi 'cives Remp. bene gerendo, religiones sapien- 'ter interpretando, Remp. conservarent; Quòd 'si ullo tempore magna causa in sacerdotum 'populi Rom. Judicio ac potestate versata est, 'hæc profectò tanta est, ut omnis Reip. digni- 'tas omnium civium salus, vita, libertas, aræ, 'foci, dii, penates, bona fortunæ, domicilia, 'vestræ sapientiæ, fidei, potestatique commissa 'creditaque esse videantur. Vobis hodierno 'die constituendum est, utrùm post hæc a- mentes, ac perditos magistratus improborum ac

'sceleratorum civium præsidio nudare, an e-
'tiam Deorum immortalium religione armare malitis. *Simile exemplum sit*, Cùm multa in
'hujus laudem (*vel vituperationem*) dici pos-
'sint, familiam tamen ducit illud; de quo nunc
'agere propositum est nobiss. Vocant aliqui
'exordium ἀπὸ διαιρέσεως †. Atque hæc de
'primo exordii officio, quo docilis redditur.

† A divisione.

7 Sect. *Alterum exordii munus erat, ut auditoris animus, velut medicamentis quibusdam ad benevolentiam, & attentionem, præparetur. Sed hujusmodi prolusio non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat; neque animus ejus ullâ suspicione sit præoccupatus, quid attinet benevolentiam aucupari? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attentè audiamur? præsertim in orationis initio ubi omnes auribus maximè arrectis esse solent? Quare prudentis est oratoris despicere quando res, & tempus, medicamenta ista requirant: ne si puerorum more, πάρεργα ejusmodi, ubi opus non est, consectemur, auditorem minùs etiam benevolum, atque attentum, reddamus.*

8 Sect. *Quibus argumentis benevolentia paretur, partim in amoris loco ostendimus libro superiori †: partim ex iis colligere erit, quæ de locis Exordii in genere juridiciali inferiùs † dicemus.*

† cap. 9.
† cap. sep. §. 12. & deinceps.

9 Sect. *Paratur autem benevolentia, vel apertè, vel occultè. Quando apertè hoc agimus, Ἀρχὴ, sive Principium, vocatur: atque ejusmodi exordium in genere honesto plurimum adhibetur.*

Ut contra parridicam dicatur.

10 Sect. *Sin idem oculté fiat, vocatur Insinuatio, Græcè* ἔφοδος.

Insinuatio quidem: quia quasi in sinum, hoc est, in pectus, atque animum, clam irrepat; ἔφοδος autem à similitudine clandestini ingressûs, quo urbes capi solent. Tale est initium orationis ejus, quam Cæsar apud Sallustium habet pro conjuratis.

11 Sect. *Habetque istiusmodi exordium præcipuè locum in genere turpi, vel ancipiti, vel* παραδόξῳ *sive admirabili.*

Turpi, ut si pro parrcida orandum sit; *ancipiti*, quæ partim honesta, partim turpis, ut causa Orestis, qui matrem interemit, sed ut patris mortem ulcisceretur; in *admirabili*, ut si quis laudet paupertatem, exilium, mortem, injustitiam, *&c.*

12 Sect. *In honesta causa ferè utimur Principio.*

Uti Cicero facit pro lege Manilia; ubi eùm locum & tempus dicendi ex sententia sibi obtigisse dixisset, ista subiungit. ‘ Atque ‘ illud imprimis mihi lætandum jure esse video, ‘ quòd in hac insolita mihi ex hoc loco ratio- ‘ ne dicendi, causa talis oblata est, in qua ora- ‘ tio nemini deesse potest. Dicendum est de Cn. Pompei singulari, eximiaque virtute; hujus au-

orationis difficiliùs est exitum, quam principium invenire.

13 Sect. *At dum demum in hujusmodi causa Insinuatione est opus, si auditor, vel defessus sit audiendo, vel persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrùm causa nostra sit honesta, si audire nos gravetur judex, vel non habeat causam pro honesta.

14 Sect. *Atque horum alterum cùm sit, etiam attentionem parabimus. Idem faciemus in genere turpi & ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjectâ, eò facilè negligitur.*

15 Sect. *Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur nos dicturos de rebus novis, magnis, utilibus, vel jucundis.*

Hoc, ut Servius & Victorinus, observant, egregiè præstitit Maro, quando de apibus scripturus, ita cecinit:

Protinus AERII *mellis* COELESTIA *dona*
Exsequar. Et mox:
ADMIRANDA *tibi levium spectacula rerum*
MAGNANIMOSq; *duces totiusq; ordine gentis*
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor: at tenuis non GLORIA.

16 Sect. *Quanquam profectò, si satis pateat, rem esse abjectam, plus efficiet orator verbo commodè*

commodè & ἐνεργητικῶς prolato, quàm si spondeat aureos montes.

Ut Cicero Phillip. VII. 'De parvis rebus 'sed fortasse necessariis, consulimur, P. C. 'de Appia via, & moneta. Item si acturus 'causam Pauperis, idque in re pusillâ, dicat, 'damnum exiguæ rei non minùs grave esse 'paúperi, quàm diviti rei maximæ. Quo artificio apud Quintilianum † pauper utitur, divitem accusans, qui veneno per flores pauperis sparso, apes ejus interemerat. 'Unum, *inquit*, 'oro, ne cui minor dignitate vestrâ videatur 'causa litis meæ. Ante omnia non debetis ex'spectare ubi pauper magna perdiderim: sed, quantulum sit, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit.

† Ora c. 1

17 Sect. *Petitione autem paratur attentio, cùm auditores, attendere ut velint, rogamus.*

Ut apud Cic. pro Sex. Rosc. " Quapropter vos oro atque obsecro, Judices, ut attentè bonâque cum veniâ, verba mea audiatis.

18 Sect. *Petitur id quidem in media quoque oratione; sed fere in initio orationis sollicitè magis fit.*

Quomodo id facit Tullius in Milonianâ; 'Quamobrem adeste animis, judices, & ti'morem, si quem habetis, deponite. Nam si 'unquam de bonis & fortibus viris, si unquam 'de bene meritis civibus, potestas vobis judi'candi fuit, si denique unquam, *&c.*

19 Sect. *Genus* δυσπαρακολούθητον, *sive obscurum, quale est in quo difficulter causam percipit auditor, maximè exigit docilitatem. Quare eum alibi ad docilitatem parandam sufficiat generatim indicâsse, qua de re acturus sis; quod prius esse Exordii munus supra diximus: hoc in genere etiam distributione opus est; sed quam brevitas commendet, ne dum dociles facere vis auditores, eos magis confundas.*

Verùm de hoc accuratiùs infrà dicemus in Propositionis doctrinâ.

20 Sect. *Si in Exordio accuratè caussam constituerimus, ac diviserimus; propositione postea nihil erit opus.*

Nec obstat, quòd superiùs ex Aristotele dicebamus, propositum esse necessariam orationis partem. Neque enim ita hoc accipi debet, quasi semper distinctum sit orationis membrum: sed quia necessarium est, ut quomodocunque proponatur, sive id in Exordio fiat, sive in fine Narrationis, sive seorsim.

21 Sect. *Quod si in exordio sufficiat simpliciter assignare scopum orationis, eoque istis benevolentiæ attentionis parandæ medicamentis opus non sit; videndum tunc, annon ordiendi argumentum præbeat causa, vel occasio, quæ nos impulit ad dicendum.*

Hujusmodi exordio utitur Tullius oratione pro C. Rabirio; 'Etsi, *inquit,* non est

'mea

'meæ consuetudinis, initio dicendi rationem 'reddere, quâ de causâ quemque defendam; 'propterea quòd cum omnibus civibus, in eo'rum periculis, satis justam mihi causam ne'cessitudinis esse duxi: tamen in hac defensi'one capitis, famæ, fortunarum omnium C. 'Rabirii proponenda ratio videtur esse officii 'mei: propterea quòd, quæ justissima mihi 'causa ad hunc defendendum esse visa est, e'adem vobis ad absolvendum debet videri, &c. Est quoque hujus generis exordium, quod sumitur à lege, vel consuetudine; ut in Rullum pro lege Agrariâ; 'Est hoc in more 'positum, Quirites, institutoque majorum, 'ut ii, qui beneficio vestro imagines familiæ 'suæ consecuti sunt, eam primam habent con'cionem, quâ gratiam beneficii vestri cum su'orum laude conjungant, &c. Idem sic Philippicam ultimam incipit à scripturâ: *Si, ut ex literis, quæ recitatæ sunt,* P. C. *sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumque cognovi,* &c.

22 Sect. *Locus etiam sæpe initium dicendi suggeret.*

Nam & vilitas ejus generosis animis dicendi aufert voluptatem (unde Scopelianus* a Clazomenis rogatus, ut dicere apud se vellet, respondit, lusciniam non canere in cavea) & contra majestas ejus consternat animum etiam non vulgaris orationis: ut si dicendum fuisset Babylone in dicasterio regis, non sapphiro & auro tantùm conspicuo, sed etiam cœli imaginem cum Diis referente: prout Philostratus illud describit in Apollonii vita lib. 1. c. XVIII.

* Philostratus in vitis Sophist.

CAP. III.

De specialibus Exordiorum locis.

1 Sect. *Utiliter verò observat Aristoteles, variare exordiorum locos pro tribus causarum generibus.*

2 Sect. *In genere Demonstrativo sunt loci tres, Primus est à laude, vel vituperatione.*

A laude sic incipit Plinius divinum panegyricum: *Bene ac sapienter, patres conscripti, majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initia à precationibus caperentur.* A vituperatione contrà panegyricum suum orditur Isocrates. Quippe reprehendit eos, qui celebritates publicas instituêre, quòd virtutibus corporis præmia statuerint, illis animi non item. Similiter in funebri oratione, Dionis exemplo †, incipere possumus à reprehensione consuetudinis ejus, qua dicere jubentur, quos flere magis conveniret; atque eloquentia ab iis exigitur, quibus recens dolor ingenium, ac facundiam omnem eripit.

Orat. 39.

3 Sect. *Alter locus est à suasione, vel dissuasione.*

Ut si is, quem laudare voles, vir quidem fuerit egregius; sed cui in omni vita placuerit illud vetus, Λάθε βιώσας, dicere licebit, non eos solum esse laudandos, quorum nota est virtus; sed etiam, quorum est ignota.

† Late in vita, seu latenter vive.

4 Sect.

4. Sect. *Tertius locus assumitur è genere Juridiciali: idque à persona auditoris. Ut si nobis agendum sit de re vel incredibili, vel arduâ, vel pervulgatâ. Tunc enim petimus, ut ignoscere velint auditores si quid protulerimus, quod vel primum delectet, vel incredibile videatur.*

5 Sect. *Atque eleganter in hoc genere ab historia, fabula, vel similitudine ordimur: dummodo ἀποδόσει, sive redditioni, de qua mox dicam, commodè adoptemus.*

Ut si laudare Scipionem Africanum velis, sic licebit auspicari: De *Lucio Æmilio legimus*, † *cùm Jovis Elæi imaginem conspexisset, attonitum aliquantisper hæsisse, exinde in hæc erupisse verba*: *Solus profectò, Phidiæ Jupiter Homerici Jovis* † *majestatem expressit. Idem ego non verear affirmare de Scipione Africano, in quo uno divinarum virtutum illustris effigies effulget. Sed nullius tantum est flumen ingenii, quod oratione diserta virtutes eas condignè possit exponere.*

Neq hæc ordiendi ratio in personis duntaxat, sed etiam in rebus locum habet Ita laudare volenti castitatem, in hanc sententiam, procœmium se obtulerit.

'Fabulantur poetæ, † Pygmalionem ex 'ebore virginem affabrè adeò fecisse, ut ipse 'operis sui conceperit amorem, atque adeò 'Deam rogârit, ut animam ei inspirare 'vellet, quò cum una hac vitam omnem 'dulciter transigere posset. Opto, ut simili- 'ter, dum orationis meæ penicillo formosi- 'ssimam & castissimam depingo virginem, 'ipsam nempè castitatem, amor ejus in me tantus,

† Apud Suidam voce Φειδίας. Auctorem verò laudat Polybium; apud quem frustra hodie quæras.

† Phidias expressit Jovem secundum versus Homericos; ut est apud Strabonem lib. 8.

† Ovid. 10. Met. Fab. 8.

'tantum accendatur, ut præ una hac voluptate
'turpes contemnam: neque id sufficit mihi, ut
'medullitus inflammer ego, sed velim, ut idem
'contigat omnibus vobis.

† Περὶ ὀρχήσεως, Item à personæ nostræ tenuitate ordiri possumus tali similitudine. 'De Antiochenis
'narrat Lucianus, † cùm apud eos pusilli corporis histrio in scenam prodiisset, quo Hectorem saltaret: dicax ille populus exclamaret
'continuò, Astyanactem se videre; Hectorem
'autem requirere. Multùm ipse etiam vereor, ne cùm dignitas argumenti hujus quasi
'Hectora aliquem, hoc est, magnum oratorem,
'exigat: magnopere miremini, quòd ego vix
'Astyanax aliquis, hoc est, tenuis ingenii homuncio, in conspectum vestrum prodire sim
'ausus.

Quod si insinuatione sit opus, ut si inveteratam sententiam eximere animo velimus: dicemus, 'nihil esse difficilius, quàm evellere
'animis opinionem quæ jam invaluerit. Nam
'ut illi, qui ab oculis laborant, ægre lumen
'conspiciunt; in tenebris verò cum voluptate
'versantur, ita eos, qui errorem aliquem, quasi
'cum lacte, imbiberunt, difficulter perpeti eum
'se doceri. *Affirmabimus*, simile quid etiam
'videri in illis, qui alienos fœtus alunt pro suis. Nam si initio ea scivissent, quæ postea cognoscunt; nunquam in animum fuisse inducturos, ut pueros tollerent: sed post longi temporis educationem, invitos ea audire,
'quæ dicuntur, ac sibi etiam vim facere, ut
'ne credant. Vide in hanc sententiam illustre
'exordium orationis ejus, quâ Dion Chrysostomus † conatur probare, Ilium à Græcis
'non fuisse eversum.

† Orat. 11.

Et

Et ſanè in aliis etiam Dionis exordia valdè ſunt ἀνθηρὰ † ac luculenta. Subinde tamen & longiora ſunt, & picta magis quàm conveniret; quod Photius etiam obſervat. Tale eſt argumentum orationis Olympicæ ſive de primâ Dei cognitione, ubi ab exilio recens reverſus, in Olympica panegyri ita ſe ab omnibus cingi ait, quomodo ex vulgari Græcorum opinione noctuam circumſtant, & admirantur aves reliquæ, etiam pavo, qui magis, quàm noctua, admirationem meretur. Atque hæc ſcitè quidem tractat: ſed prolixiùs, & floridiùs, quam gravi adeò conveniat argumento. Quarè cautè eâ parte imitandus eſt juventuti. Et hæc de exordiis generis demonſtrativi: de quibus etiam Menander ſcripſit: ſed hodie nihil ejus exſtat, præterquam de procemiis † hymnorum.

† Florida.

† L. 2. C. ult.

6 Sect. *Genus* Deliberativum *in publica quidem cauſa exordium natura ſua olim non requirebat. Num ſciebat antea auditor, qua de re eſſet conſultandum. Incidebant tamen tum quoque tempora, cùm procemio uti deberet orator: idque vel propter ſe, vel adverſarium, vel auditores, vel ob ornatum.*

7 Sect. *At tunc quidem ob ornatum (ut de hoc primum loquar) exordio uti dicitur cum vix alio fine adhibetur, quàm ne oratio videatur abruptum quid, eòque rude & inconcinnum; quale quod eſt, minus allicit, ac demulcet auditorem.*

Vide exordium orationis Manilianæ: quod præcipuè conformatum eſt ad ornatum, ac dignitatem.

8 Sect. *At propter ſe exordium adhibit orator,*

quando

quando dissolvendum est crimen: ut si ostendat, non debere consilium suum contemni, sive ob ætatem juvenilem, quia necdum sit judicio firmato; sive senilem, quasi jam deliret; sive similem ob causam, ut quòd prudentiâ, aut dignitate, longè minor sit iis, apud quos dicendum est.

Licebit tum hoc, vel simili modo exordiri: *Quanquam non tantum mihi arrogem, ut existimem, me cum quoquam vestri prudentiâ posse conferri: tamen cum gubernatores etiam à vectoribus quandoque moneantur utiliter; confido, quæ vestra humanitas est, non gravatè vos laturos si de re necessaria nunc pauca verba fecero.*

Vel hunc in modum: *Glaucum ajunt† cum admodum adolescens adjutaret patrem in opere rustico, & vomer fortè excidisset oratro; mallei loco solâ manu usum esse, atque pristino eum loco reddidisse. Hoc robore juvenis perspecto, à patre perductum esse ad Olympiacum certamen, ubi dum fortis, sed novitius pugil, ab adversario premitur, vehementiùs acclamâsse parentem, ut ictum inferret, qualem intulisset antea aratro.† Eaque voce, licet ab homine artis ignaro profectâ, tantopere tamen accensam fuissè pugilem hunc, ut adversarium feriret fortitèr, ac victoriam mox reportaret. Utinam & ipse, istius instar agricolæ, quandoquidem & olitores interdum opportunè aliqua loquuntur, incitare vos ad rem præstantissimam possem.*

†Suidas in Γλαῦκος.

†Græcè sonat elegantius, παῖς τοῦ ἐπ' ἀρότρου, ictum infer qualem aratro. Nam intelligitur πληγὴν: ut ostendunt quæ Suidas præmisit. Non desũt tamen, qui arbitrentur dixisse παῖ τοῦ ἐπ' ἀρότρου, fili illam ab oratro, supple manum admove.

9. Sect. *Propter adversarium utimur exordio, cùm reprehendi is debet, quia turpe aliquid vel noxium suaserit.*

Et

Eo pacto orditur Cicero Philipp. VIII. 'Confusiùs hesterno die est acta res C. 'Pansa, quàm postulabat institutum consu-'latus tui; parum mihi visus es eos, quibus 'cedere non soles, sustinere. Nam cùm Se-'natus ea virtus fuisset, quæ solet: & cum 're viderent omnes, esse bellum; quidámque 'id verbum removendum arbitrarentur: tua 'voluntas in discessione fuit ad lenitatem pro-'pensior. Victa igitur est propter asperita-'tem, te auctore, nostra sententia.

10 Sect. *Quanquam non ab auditorum duntaxat reprehensione ordiri licet: sed aliorum etiam, qui aliquid non sunt assecuti, atque etiam alios in errorem induxerunt.*

Ita suasurus, ut scholæ erigantur, vel instaurentur, hoc, vel simili modo, incipere possis: 'Memoriæ proditum est, * cives 'Atticos olim quæsivisse ex Apolline, quâ ra-'tione consequi possent; ut virtute, ac patriis 'legibus, urbs maximè floreret; oraculum au-'tem consilii illud dedisse, ut, quod omni-'um pulcherrimum foret, liberorum auribus 'immitterent. Quo cognito, tradunt cœ-'pisse cives, Asiaticorum more, pertundere 'aures puerorum, eásque onerare inauribus 'aureis; eò quòd aurum cæteris præstare per-'suasum haberent. Ego verò, auditores, non 'illud, quod effœminare animos poterat, sed 'quiddam longè excellentius ab oraculo fu-'isse intellectum planè censeo. Nam quid 'præstabilius est salutaribus virtutis præcep-'tis? aut qd dignius Deo consilium excogitare possimus.

* Dio Chrysostomus orat. 3. 2. quæ est ad Alexandrinos.

'possimus, quàm ut parentes liberorum suo-
'rum auribus virtutem solicitè instillarent:
'vel eos præficerent liberis, à quibus illam à
'pueris haurirent.

11 Sect. *Propter auditores utimur, quando res ab iis major minórve habetur, quàm revera est. Primus si sit, imminutione; sin posterius, amplificatione opus est. Huc pertinet, quando bonæ auditorum parti videtur supervacaneum de aliqua dicere, quia res nota sit.*

Ut si de virtute sit orandum, cujus præstantiam nemo diffitetur. Ordiemur tum à reprehensione 'hominum curiosorum, quia subtili'ter disputando, quàm pie vivendo, ætatem 'transigere malunt. Unde & ea semper in ore 'habent, quæ etiam inter doctissimos sunt con'troversa, illa verò negligunt in vita, quæ a'pud omnes sunt in confesso. Atqui non suffi'cit ea nosse quæ recta sunt, quando & illi, 'qui ab oculis labarent probè sciunt, manus 'iis admovendas non esse & ægrè tamen absti'nent; multi etiam, quos minimè fugit, quan'tum damnum det incontinentia, non propter'ea se à voluptatibus avelli patiuntur. Quare 'apud tales imitandi sunt medici, qui sæpe ea'dem inculcant; non quia isthæc ægroti igno'rant, sed quia negligunt. *Vide in hanc sententiam præclarum exordium Dionis Chyrosostomi orat.* XVII. Quod si salubre quidem consilium dare volumus, sed parum jucundum: affirmabimus, *nos imitari velle medicos bonos.* Item referemus, *ut olim Ilienses à nobili tragædo poposcerint, sibi veterem urbis suæ fortunam repræsentari, ille autem vicissim eos rogârit; ut ne in eâ re molesti*

sibi esse

esse velint; nam, inquiebat, quanto ego melius egero, tanto vobis infeliciores videbimini; ut qui sitis visuri, cujusmodi fortunâ excideritis. Dicemus, *similiter metuere nos, ne quantò in consulendo boni publici erimus amantiores; tanto eos magis offendamus.*

Ab hoc non multum recedit istoc exordium, quale fuit locus apud homines segnes, & socordes; *Sapiens ille è Phrygia* † *refert, ut noctua, avis ingratii cantus, sed prudentis consilii cæteris suaserit avibus, ne quercum crescere paterentur, unde viscus provenerit, quo caperentur: item, inquit, quum linum sereretur, autor fuit ut semen erutum absumerent: quippe è quo illud nasceretur, unde retia necterentur: ad hæc, cùm quendam sagittis utentem conspexißet, ita locutam, ait; Iste homo vestris vos pennis antevertet, pedes ipse alatas vobis sagittas immittens. Sed surdis concinit: imo eam, tanquam male sanam, aspernabantur. Idem ego hodie metuo, ne mihi contingat apud plerosque vestri.*

† Dionem vide in Olympica, sive de prima Dei cognitione.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alacri, dicemus, 'nos imitari velle bonos 'imperatores. Nam ut illi paratissimos etiam 'milites ad pugnandum adhortantur; ita nos 'hortari illos velle eam ad rem, cujus amore maximè ardeant. *Vide, quæ adduximus lib.* II. *cap.* 23. *Sect.* 10.

Atque ista sufficiant nunc dixisse de exordiis generis deliberativi: quæ non eo animo attulimur, quasi putemus, sufficere juventuti, ut hinc aliquod exordium oratiunculæ appingat; (sunt enim hæc jam à Dione occupata, etiam indicata à Rhetorum uno alteróque, ac pleráque jam pervulgata) ut ii, qui

qui etiamnum apud Scholaſticos exercentur, ſimilia iſtis apud oratores, atque etiam Sophiſtas obſervent, imò & illis gemina excogitent ipſi; quod difficile non erit, niſi quis planè hoſpes fuerit in ſtudiis humanitatis.

12. Sect. *In genere* juridiciali *quinque ſunt loci: a perſona rei, vel noſtrâ, vel auditoris; vel adverſarii, vel à re ipſa.*

13. Sect. *A rei perſona benevolentia captatur, ſi anteacta vita, quantum principii ratio ſinit, commendetur; iiſque dicatur indignus, quæ perpetitur.*

Vide orationem Ciceronis pro Flacco; item pro Sylla.

14. Sect. *A perſona noſtra idem fit; ſi ita ſermonem inſtituamus, ut videamur viri boni. ut ſi pateat nos ex officio ad dicendum veniſſe, quia cujus cauſam ſuſcepimus, ſanguine ſit, vel affinitate nobis conjunctus; vel quia bene de nobis, aut Rep. meritus fuerit.*

Adi exordium orationis pro Rabirio; item illius ad Quirites poſt reditum.

15. Sect. *Ac quia ſæpius accidit, ut aliquid hic de nobis proferendum ſit: ſedulo curandum, ut ſervemus modeſtiam. Fiet hoc, ſi extenuemus virtutes, & eloquentiam noſtram: ut ſi dicamus; plus voluiſſe nos, quam præſtitiſſe: item ſi honores, & commoda noſtra, Deo immortali, tum & judicum ipſorum auxilio, ac gratia tribuamus. Expedit quoque*

ſic

sic loqui, quasi promamus ea inviti, quæ ad laudem nostram pertinent. Prodest etiam orationem in adversarium convertere, hoc similive modo:

Quæ nos Dei, bonorúmque virorum auxiliis effecerimus, cum tuis facinoribus conferantur.

16. Sect. *A judicum personâ captatur benevolentia admiscendo eorum laudes. Quod si vel amici fuerint, vel inimici: affirmabimus, plus apud eos posse æquitatem quàm odium, aut gratiam: ne vel amicorum commodis studeant nimis: vel etiam obsint amicis, stultâ quadam verecundiâ injustè agentes, ne injustè agere videantur.*

A persona judicum incipit Tullius pro domo suâ ad pontifices.

17. Sect. *A persona adversarii captatur eadem; trahendo illum in invidiam, odium, & contemptum. Invidiam gignunt opes, gratia, eloquentia: odium concitant libido, fastus, nequitia: in contemptum adducunt generis vilitas, vitæ sordes, inertia, stultitia, & similia.*

Consule Ciceronem initio orat. pro Quinctio; item in Vatinium.

18. *Denique etiam benevolentia captatur à re ipsa; idq; extollendo bonitatem causæ nostræ & adversarii deprimendo.*

Vide

Vide Ciceronis orationem pro Cœlio. Uti & illam, quam habuit pro domo suâ ad Pontifices.

19 Sect. *Cæterum minimè existimandum, in una oratione solum ab uno istorum benevolentiam parari. Est enim cùm ab omnibus, vel penè omnibus, id fiat.*

Exemplo esto exordium Milonianæ; uti & orationis pro Deiotaro. Utrúmque planè est luculentum; imò ex iis vel solis hoc parandæ benevolentiæ artificium satis possit cognosci. Exscribere ea quid attinet, cùm & longiora sint & in omnium manibus versentur?

20 Sect. *Atque exordia variare solent pro tribus causarum generibus. Porrò interdum orator σχεδιάζει, seque simulat ex tempore, & absque multa præmeditatione, loqui. ut si incipiat ab re aliqua quam non videatur scire potuisse, cùm pedem domo afferret. Cujusmodi est frequentia eorum, qui convenerunt, & vultus alacritas in omnibus. Item si gaudium testemur, quia eos videmus judicaturos, quos maximè optabimus.*

Græci hujusmodi exordium vocant ἀπὸ καιροῦ *, alii *ab affectione* appellant. Tale est pro Cn. Plancio; 'Cùm propter egregiam, & 'singularem Cn. Plancii, judices, in mea 'salute custodienda fidem, tam multos, & 'bonos viros ejus honori viderem esse fauto'res; capiebam animo non mediocrem vo'luptatem, quòd, cujus officium mihi saluti 'fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari

*ab occasione.

‘ suffragari videbam. Cùm autem, meos ‘ partim invidos, huic accusationi esse fautu‘ ros; eandémque rem adversariam esse in ju‘ dicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuisset ‘ adjutrix: dolebam, judices, & acerbè fe‘ rebam, si hujus salus ob eam ipsam causam ‘ esse infestior, quòd is meam salutem, at‘ que vitam suâ benevolentia, præsidio custo‘ diàque texisset. Nunc autem vester, judi‘ ces, conspectus, & consessus iste reficit, ‘ recreat mentem meam, cum intueor, & ‘ contemplor unúmquemque vestrûm. Video ‘ enim hoc in numero neminem, cui mea sa‘ lus cara non fuerit: cujus non exstet in me ‘ suum meritum; cui non sim obstrictus me‘ moria beneficii sempiterna. Itáque non ex‘ timesco, ne Cn. Plancio custodis meæ salutis ‘ apud eos obsit qui meipsum maximè salvum ‘ videre voluerunt.

Hujus quoque generis exordium fuerit, si ante nos dixit vir eloquens quod non præsciveramus fore: eáque occasione auspicemur similem nobis, ac habuit ille, eloquentiam optando. Sane Polemo olim, * cùm Scopeliano, viro disertissimo in legatione successisset, dicere aggressus Scopeliani sibi Suadam optavit ac honoratam senem isto compellavit versu, quo apud Homerum Patroclus† affatur Achillem:

Δὸς δὲ μοι ὤμοιιν τὰ σὰ τεύχεα θωρηχθῆναι.*

☞ In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbrâ arboris, ubi

consideatur,

*Philostratus in Scopeliani vitâ.

†Iliad. xvi

†Da autem mihi hoc, ut humeros armis tuis armem,

considatur, aliiſque id genus ſexcentis, Ac ejuſmodi eſſe Platonis exordia ſolent.

CAP. IV.

De exordii οἰκονομίᾳ & vitiis.

1 Sect. Proximum *eſt, ut exponamus quoque œconomiam ſive ſtructuram exordiorum: quæ iſtiuſmodi eſſe ſolet. Primo loco ponenda eſt πρότασις, quæ viam munit ſequentibus. Hinc ratio ejus, quæ κατασκευὴ vocatur. Tum ἀξίωσις ſive ἀπόδοσις, quæ nova eſt propoſitio rem inprimis tangens. Hinc βάσις ſive fundamentum, quòd ἀποδόσιος cauſam adducit, remque omnem planiùs exponit.*

Exemplum illuſtre habemus in oratione pro lege Maniliâ; ubi πρότασις eſt iſta. ' Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multò jucundiſſimus; hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui ſemper optimo cuique maximè patuit, non mea voluntas, ſed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ, prohibuerunt.

Sequitur κατασκευὴ, ſive ratio: ' Nam cum antea per ætatem nondum hujus autoritatem loci contingere auderem; ſtatueremque, nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtriâ, adferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putavi. Ita neque hic locus vacuus unquam ab iis, qui veſtram cauſam,

'sam defenderent, & meus labor in privatorum periculis castè integrèque versatus, ex vestro judicio fructum est amplissimum consecutus. Nam cùm propter dilationem comitiorum ter prætor primus centuriis cunctis renuntiatus sum, facile intellexi, Quirites, & quid de me judicaretis, & quid aliis præscriberetis.

Hinc incipit ἀπόδοσις; 'Nunc, cum & autoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandatum esse voluistis, & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti, ex forensi usu, prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre; certè &, siquid etiam dicendo consequi possum, iis ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo judicio tribuendum esse censuerunt.

Βάσις verò istis continetur verbis, 'Atque illud in primis mihi lætandum jure esse video, quòd in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest.

Dicendum est enim de Cn. Pompeii singulari eximiâque virtute; hujus autem orationis difficilius est exitum, quam principium invenire. Itàque non mihi tam copia, quàm modus in dicendo, quærendus est.

Similis est ratio orationis Milonianæ; Sed ne longior sim pauca solùm inde excerpam.

In eâ πρότασις est, *Non possum non timere, judices, hac visa nova judicii forma.*

Κατασκευὴ est, *Nec enim ea corona concessus vester cinctus est, qua solebat;*

Ἀπόδοσις

Ἀπόδοσις est, *Sed me recreat Pompeii consilium; cujus sapientiæ non fuerit, quem sententiis judicum tradidit, telis militum dedere.*

Βάσις est, *Quamobrem adeste animis, judices, & timorem, siquem habetis, deponite.*

2 Sect. *Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua; aut etiam alio partes istæ ordine collocentur: vel planè alia sit exordii facies. Quod quando fieri oporteat, non tam præceptis tradi potest, quàm prudentis est dispicere oratoris.*

Itàque merito eos ridet Fabius, qui velut legem omnibus dedêre procemiis, ut intra quatuor sensus terminentur.

3 Sect. *Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitiosa autem sunt proœmia* longa, *quia tollunt orationis συμμετρίαν, & cùm præparare debent ad dictionem reliquam, potius fatigant auditorem. Modus verò pro causa statui debet. Brevius exordium causæ simplices; longius requirunt perplexæ, suspectæque & infames.*

4 Sect. *Vitiosa etiam sunt exordia* vulgaria, *quæ pluribus accommodantur causis.*

Unde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modum factus fuit, ut eodem, & sacras mactarent victimas, & supplicio afficerent nocentes.

5. Sect. *Item* communia, *hoc est, quæ adversæ etiam parti convenirent.*

6 Sect.

6 Sect. *Ad hæc*: commutabilia, *quæ paucis commutatis, ab adversario possunt usurpari.*

7 Sect. *Item judicandum de exordiis* separatis, *quæ nihil ad causam pertinent.*

Unde similiter se habent.

Humano † capiti cervicem pictor equinam Jungere si velit. Hor. in arte.

8 Sect. *In genere tamen demonstrativo, atque in quæstionibus infinitis, quandoque iis uti licet.*

9 Sect. Etiam *improbantur, quæ nimis sunt magnifica; uti & quæ tumida sunt atque arrogantia.*

Prudenter hoc de vitii genere præcipit Horatius epistolâ ad Pisones:

Non sic incipies, ut scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

10 Sect. *Denique videndum, ne sint contra fines exordiorum: ut si, ubi attentione opus, benevolentiam parent, aut contra; vel si nec benevolum, nec docilem, nec attentum reddant auditorem.*

De exordio satis

CAP. V.

De Narratione.

1 Sect. Nunc *videamus de Narratione, quæ rem gestam, uti gesta est, à principio ad finem usque exponit.*

Græci διήγησιν appellant.

2 Sect. *Hanc interdum antecedit Narrationis quoddam præludium: cùm nempe rei gestæ summam exponimus ante justam ac plenam narrationem.*

Græcis dicitur προέκθεσις, quasi dicas præcedens expositio. Exemplum ejus habemus oratione pro Roscio Amerino: 'Forsitan, *inquit*, quæratis, qui iste terror sit, & quæ 'tanta formido, quæ tot ac tales viros impediat, quò minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consuerunt, causam 'velint dicere; quod adhuc vos ignorare non 'mirum est, propterea quòd consultò ab accusatoribus, ejus rei, quæ conflavit hoc judicium, mentio facta non est. Quæ res ea est? 'Bona patris hujusce Sext. Roscii, quæ sunt 'sexagies; & quæ sequuntur, usque ad illa verba: 'Atque ut faciliùs intelligere possitis, eò quæ 'facta sunt, indigniora esse, quàm hæc, quæ 'diximus, res quemadmodum gesta sit, vobis exponemus.

3 Sect. *Rarò autem hac prævia narratione utendum*

dum, cùm sæpius iterata tædium soleant adferre. Nempe tum demum illi est locus, cùm metuimus, ne illico causam nostram damnet auditor: ac propterea narratiunculá tali injiciendа est qualiscunque suspicio æquitatis.

4 Sect. *De justa narratione quatuor hæc explicabimus: an ea semper requiratur, quæ ejus sint species, quæ partes, quæ virtutes.*

5 Sect. *De primo ita statuendum, sæpe illam locum non habere. Nam quæ narratio sit, si quæratur,* num pubertas judicetur annis potiùs quàm habitu corporis? ' fraterne ex intestato sit hæres, an pater? Quorsum ' etiam adhibeatur illa, si eodem referremus ' modo, quo adversarius? aut si judicibus ' res sit notissima?

6 Sect. Dividitur *autem hunc in modum. Narratio omnis vel causæ propria est, cujusmodi est sedes argumentorum, & causæ seminarium: vel est arcessita, qualis servit quidem causæ, non tamen ex natura ejus resultat.*

Prioris generis est narratio orationis Milonianæ: posterioris verò illa de raptu Proserpinæ in Verrinis.

7 Sect. *Narratio prioris generis dividitur in continuam, & intercisam.*

Continuæ exemplum est apud Tullium in Ligarianâ: Quinctus Ligarius, *inquit*, cùm ' esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in ' Africam cum Proconsule C. Considio pro- ' fectus est; qua in legatione, & civibus, & so-

 ciis,

'ciis, ità se probavit, ut decedens Considius
'provinciâ satis facere hominibus non posset,
'si quemquam alium provinciæ præfecisset,
'Itaque Q. Ligarius, cùm diu recusans nihil
'profecisset, provinciam accipit invitus: cui
'sic profuit in pace; ut & civibus, & sociis,
'gratissima esset ejus integritas, & fides: Bel-
'lum subitò exarsit: quod, qui erant in Africa,
'antè audierunt geri, quam parari: quo au-
'dito, partim cupiditate inconsiderata, partim
'cæco quodam timore, primò salutis causa,
'pòst etiam studii sui, quærebant aliquem
'ducem. Tum Ligarius domum spectans, &
'ad suos redire cupiens, nullo se implicari ne-
'gotio passus est. Interim P. Actius Varus,
'qui prætor Africam obtinuerat, Uticam ve-
'nit. Ad eum statim concursum est. Atque ille
'non mediocri cupiditate arripuit imperium:
'si illud imperium esse potuit, quod ad pri-
'vatum clamore multitudinis imperitæ, nul-
'lo publico consilio deferebatur. Itaque Li-
'garius, qui omne tale consilium cuperet ef-
'fugere, paullum adventu Vari conquievit.

Ejusdem generis est narratio hæc in Maniliana: 'Atque ut inde oratio mea profici-
'scatur, unde hæc omnis causa ducitur; bel-
'lum grave & periculosum vestris vectigali-
'bus, atque sociis, à duobus potentissimis regi-
'bus infertur, Mithridate, & Tigrane;
'quorum alter relictus, alter lacessitus, ora-
'tionem sibi ad occupandam Asiam oblatam
'esse arbitratur. Equitibus Romanis, honestis-
'simis viris, adferuntur ex Asia quotidiè li-
'teræ, quorum magnæ res aguntur; in vestris
'vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad
me

'me pro necessitudine, quæ mihi est cum il'
'lo ordine, causam reip. periculáque rerum
'suarum detulerunt; Bithyniæ, quæ nunc no-
'stra provincia est, vicos exustos esse complu-
'res; regnum Ariobarzanis, quod finitimum est
'vestris vectigalibus, totum esse in hostium
'potestate; Lucullum magnis rebus gestis ab
'eo bello discedere; huic qui succurrerit, non
'satis esse paratum ad tantum bellum admi-
'nistrandum; unum ab omnibus sociis, &
'civibus, ad id bellum imperatorem deposci
'atque experi; eundem hunc unum ab hostibus
'metui, præterea neminem.

At narrationem intercîdit Cicero oratione pro A.Cluentio. Ejus initium est; *A. Cluentius Avitus fuit pater hujusce*, &c. cum postea longiusculam retulisset narrationem de Cluentii matre, ista interserit; 'O mulieris scelus in-
'credibile,&, præter hanc unam, in omni vita
'inauditum! ô libidinem effrænatam, & in-
'domitam! ô audiciam singularem! non timu-
'isse,si minus vim deorum,hominumq; famam,
'at illam ipsam noctem, facesq; illas nuptiales,
'non limen cubiculi? non cubile filiæ? non
'parietes denique ipsos, superiorum testes nup-
'tiarum,perfregit ac prostravit omnia cupidi-
'tate, ac furore, vicit pudorem libido,timorem
'audacia, rationem amentia. *Hinc reliquam nar-
'rationem pertexit.* Tulit hoc commune dede-
'cus jam familiæ cognationis, nominis gravi-
'ter filius; & quæ sequuntur.

8 Sect. *Utimur narratione intercisâ in genere demonstrativo, sed talis ad confirmationem pertinet, quia omnis ibi causa è rebus gestis stabilitur, ita ut confirmatio eo in ge-*

nere vix aliud sit, quàm narratio quædam per amplificationes, atque exaggerationes interrupta.

9 Sect. *Habet & locum in causa juridiciali, idque cùm res gestæ nobis obsunt. Tunc enim satius est rem per partes exponere, ut singulis quæ objici possunt, per partes quoque respondeatur.*

10 Sect. *Item eam usurpamus, si res singulæ invidiam adferant adversario. Nam singulis tum partibus immorando consequimur, ut sæpius adversario irascatur judex.*

11 Sect. *Quando nihil est horum, continuâ narratione uti expedit. Et hæc de narrationis speciebus.*

12 Sect. *Habet verò narratio quoque partes suas. Nam qui simpliciter Clodium Miloni insidias struxisse, sed ab eo interemptum esse, ait; is quidem omnia dicit; sed nuntiat potiùs, quàm narrat. Vera autem proprieque dicta narratio refert rei gestæ principium, medium, finem: item quæ principium rei antecedant, ut sunt causæ; quæque finem sunt consecuta, ut effectus.*

Illustrius ejus rei exemplum habeamus in Miloniana. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectione Clodii. Medium erat occursus, & conflictus cum Milone. Finis, mors Clodii. Post finem quid secutum sit, non refert Tullius; sed tantummodo exponuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt causæ, dicta, facta. Causa est, quod Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut servorum deductio ex Apenni-

no in urbem. Dicta, ut quòd Clodius retulerat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victurum Milonem. Atque hæc eâdem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principium est, quòd Clodius relictâ Præturæ petitione sui anni, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitores Milonis juverit operâ suâ. Finis, quòd Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Appenino, & diceret occidi posse Milonem; quemadmodum antè retulimus.

Hinc est, quod Rhetores in narratione jubeant septem illa considerare, personam, tum principalem, tum sociam, factum, causam, modum, locum, tempus, quæ vulgari hoc versiculo continentur.

Qui, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Porro ad personam quoque pertinet ejus descriptio: item sub facto continetur non factum, & causa, cur quid non fecerit: item λογισμὸς. Et ista quidem sufficiat hoc loco dixisse de partibus narrationis. Plenius verò ea excutiuntur in Progymnasmatis. Superest videamus de virtutibus narrationis: de quibus postremo me loco dicturum receperam.

13 Sect. *Prima narrationis virtus est, ut sit perspicua. Id consequimur, tum verbis usitatis, & fuga hyperbatorum; tum ordine distinctéque*

que narrando, omnibusque iis, quæ rem ob oculos ponunt, & διατύπωσιν gignunt. Quod si res obscurior sit, inprimis fugienda erit obliquitas, potiusque per rectum progrediemur casum, & verba indicativi modi.

14 Sect. *Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis, consentiant.*

Ita verisimile est à temerario patratam cædem; à libidinoso adulterium.

15 Sect. *Quod si quid minùs videatur probabile, affirmabimus; ut minùs verisimile videatur verum tamen esse; & quanto magis causa, ac modus facinoris lateant, tanto majus esse habendum scelus. Fulciri quoque potest relatione, ut quòd sic vulgò dicant.*

16 Sect. *Tertia est virtus, ut sit suavis: quod consequimur, si quæ narramus, sint magna, nova, inexpectata. Suavitatem quoque gignunt mores, dolores, metus; modò sine dicentis perturbatione proferantur. Alioqui enim amplificatio fuerit potiùs, quam narratio.*

Jucundæ narrationis exemplum præbet Heliodorus in Æthiopicis. Sed in tanta rerum varietate, effugere non potuit, quin sæpe sit affectatus.

17 Sect. *Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut sit brevis. Talis erit, in qua, cùm nihil desit, nihil tamen possit adimi.*

Peccant ea in re, qui ab ovo Ledæo ordiuntur

untur omnia; eoque etiam narrant, quæ ex ſequentibus ſatis cognoſcuntur. Nam quid opus dicere, *concepiſſe fœminam*, ſi dicas *peperiſſe?*

18 Sect. *Poſt narrationem ſæpe, velut ſpiritu erumpente, digredimur. Non tamen digreſſio, vel ſolam ſequitur narrationem, vel ſemper; ſed ſi opportunè aptàque fiat, plurimùm illuſtrat orationem.*

Quomodo verò inſtituatur in Schematologia dicturi ſumus.

CAP. VI.

DE PROPOSITIONE.

1. Sect. *Poſt digreſſionem, ſiqua ſit: ſin minùs poſt narrationem; aut, hæc quoque ſi abſit, poſt exordium ſequitur propoſitio. Hac proponitur ſumma totius orationis.*

Ac orationem habituro primò illa animo debet obverſari; quia prout ea erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, & ornamenta adhibentur. Hinc Iſocrates Epiſtolâ VI. quæ eſt ad Jaſonis liberos; Εἴθισμαι λέγειν πρὸς τοὺς περὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἡμετέραν διατρίβοντας, ὅτι τοῦτο πρῶτον δεῖ σκέψασθαι, τί τῷ λόγῳ καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ λόγου διαπρακτέον ἐστίν· ἐπειδὰν δὲ τοῦθ' εὕρωμεν, καὶ διακριβωσώμεθα, ζητητέον εἶναί φημι τὰς ἰδέας, δι' ὧν ταῦτα ἐξεργασθήσεται, καὶ λήψεται τέλος, ὅπερ ὑποτιθέμεθα, *Conſuevi diſciplinæ noſtræ ſectatoribus*

bus dicere, ante omnia iis considerandum esse, quid oratione, & partibus ejus efficiendum sit: postquam id vero repererimus & colligerimus accuratè, quærendas esse aio orationis ideas, sive argumenta, & ornamenta, quibus id quod primarium est conficimus, finemq; adipiscimur, quem nobis proposuimus.

2 Sect. *Est autem propositio triplex, sejuncta, simplex, & digesta.*

3 Sect. *Propositio sejuncta, sive per sejunctionem vocatur, cùm definitur, in quo conveniat cum adversario, & quid in controversia relinquatur.*

Ut pro Milone; *Sin autem nemo vestrum ita sentit; illud in judicium venit, non occisus, ne sit, quod fatemur; sed jurêne, an injuriâ, quod multis antea in causis quæsitum est.*

4 Sect. *Propositio simplex est, qua unum aliquid proponitur.*

Ut in eandem orat. *Nunc quid igitur aliud in judicium venit, nisi uter utri insidias fecerit?*

5 Sect. *Propositio digesta, sive per enumerationem fit, cum quot, & quibus de rebus, dicturi simus ostendimus. Hæc* Partitio *appellatur.*

Ut Phillip. VII. *Cur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dum explico; peto à vobis, P. C. ut eâdem benignitate, quâ soletis, verba mea audiatis.*

Luculenta

Luculenta quoque est illa pro P. Quinctio; *Faciam quod te sæpe animadverti facere, Hortensi; totam causæ meæ dictionem certas in partes dividam. Tu id semper facis, quia semper potes; ego in hac causa faciam, propterea quòd in hac videor posse facere. Quod tibi natura dat, ut semper possis, id mihi causa dat, ut hodie possim. Certos mihi fines terminosque constituam, extra quos egredi non possim, si maxime velim; ut & mihi sit propositum, de quo dicam; & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat; & tu, C. Aquili, jam antè animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quinctii, Sexte Nævi, possedisse ex edicto prætoris. In eo sponsio facta est. ostendam primam causam non fuisse, cur à prætore postulares, ut bona P. Quinctii possideres; deinde, ex edicto te possidere non potuisse, postremo non possedisse. Quæso, C. Aquili, vosque qui estis in concilio, ut, quod pollicitus sim, diligenter memoriæ mandetis; etenim rem facilius totam accipitis si hæc memineritis; & me facile vestrâ existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi. Nego ex edicto possidere potuisse, nego possedisse, hæc tria cùm docuero, perorabo.*

6 Sect. Partitio verò instituî ferè solet, ut Græci loquuntur διςατικῶς†

† dubitative.

Ut pro lege Manilia; *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore diligendo, esse dicendum.* Item pro Roscio. *Tres sunt res, de quibus me dicere arbitror oportere.*

7 Sect.

7. Sect. *Sed hoc imprimis locum habet, quando ipsi priores dicimus. Nam cùm ad argumenta adversarii respondendum est, certa magis partitio probatur, quàm incerta.*

Ut pro Murænâ: *Intelligo, judices, tres totius accusationis partes fuisse & earum unum in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus fuisse versatam.* Similiter orat. pro Quinctio, cujus verba jam adduxi.

8 Sect. *Etsi autem interpretibus, artiumque professoribus, confessa est divisio in minutissimas partes: damnatur tamen in oratore, si, quæ natura singularia sint, secare velit.*

Quippe ea res, ut subtilioribus ingeniis lucem, ita populo, & ineruditis, (quales maximam partem esse illi solent, apud quos dicendum) potiùs parit obscuritatem: contra quam partitio inventa est.

9. Sect. *Quare in totum partitione abstinendum, nisi causa vel multiplex sit, vel obscura; & quando eâ utendum est, cum perspicua, tum etiam brevis esse debet; hoc est, non major, quàm trium, vel ad summum quatuor partium.*

De propositione hactenus.

CAP.

CAP. VII.

De Confirmatione.

1 Sect. Deventum nunc ad contentionem quam *Aristoteles* πίστιν* appellat. *Hæc quasi viscera vitamque orationis continet.* *Fidem.

2 Sect. *Estque partim* κατασκευαστική, *cùm sententiam nostram probamus argumentis: partim* ἐλεγκτική, *cum adversarii opinionem argumentis convellimus: partim* ἀνασκευαστική, *cum ad argumenta ejusdem respondemus. Prima pars propriè dicitur confirmatio: secunda, tertiáq; refutationis nomine continentur.*

3 Sect. *Ut plurimùm autem, qui prior dicit, prius & suam sententiam probat, & alienam impugnat: posterius respondet iis, quæ objici possunt. At qui posterius dicit, ferè prius solvit alterius partis argumenta; ac postea suam sententiam confirmat.*

4 Sect. *In confirmatione duo spectantur, argumentum, & argumentatio; quæ differunt, ut pars, & totum. Nam argumentum sola ratio est; at argumentatio præter argumentum etiam conclusionem comprehendit.*

5 Sect. *Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocanda, quia tum maxime attendit auditor: partim in fine, quia, quæ postremò dicuntur, maximè inhærent. Imbecilliora verò collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius sit, tum imbecillius quidem subjiciemus validiori, sed mox ad validius recurremus.*

6 Sect. *Argumentationes præcipuæ sunt Syllogismus, Enthymema, Inductio, & exemplum.*

7 Sect. *Syllogismus est oratio tribus constans pronunciatis, quorum postremum è duobus prioribus consequitur. Primum enunciatum* propositio major, *vel simpliciter* propositio, *aut* major *vocatur. Alterum dicitur* propositio minor, *vel simpliciter* minor, *aut* assumptio. *Tertium est* complexio, *sive* conclusio. *Sed orator plurimum naturalem hunc partium ordinem immutat, ita ut interdum assumptio primum obtineat locum: imò nonnunquam etiam contrario planè ordine à conclusione per assumptionem ad propositionem ascendit.*

8 Sect. *Neque in ordine solùm differunt sæpe syllogismus dialecticus, & oratorius: sed etiam numero pronunciatorum. Nam orator non rarò opponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat syllogismus quinquepartitus: cujus prima pars sit propositio, altera propositionis ratio, tertia assumptio, quarta ejus probatio, postrema conclusio. Quod si alteutra propositio fuerit perspicua, ratio ejus omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.*

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: 'Quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse; Itaque illud Cassianum

'sianum, *cui bono fuerit*, in his personis valeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe parvo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequebatur, non modò ut Prætor esset, non eo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his consulibus, prætor esset, quibus, si non adjuvantibus, at conniventibus certè, sperasset, se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus: cujus illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cùm tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam. Incepit Tullius à complexione hæc: Clodius insidias fecit Miloni. Huic subiecit propositionem: Is enim fecit, cui profuit mors alterius. Quod Cassii dicto confirmat. Definit verò in assumptione: Atqui Clodio proderat mors Milonis. Quod eo comprobat quia mortuo Milone eos habiturus erat consules, quibus conniventibus, vel etiam juvantibus, turbare in præturâ sua posset Rempub.

Atque, ut hîc finit in assumptione, & ejus probatione: ita pro Cælio desinit in propositione, & ejus ratione. Nam justus ac naturalis syllogismi ordo hujusmodi foret: Non est verisimile, eum, qui studiis bonarum artium est addictus, vivere luxuriose. Atqui Cælius bonarum artium studiis est addictus. Sed Cicero priùs ostendit, Cælium honestis artium studiis vacare: hinc probat, in isto hominum genere non facilè luxuriem inveniri. Audiamus ipsum Ciceronem; ' At verò in

'Marco Cælio (dicam jam confidentiùs de 'studiis ejus honestis, quoniam audeo quædam, fretus vestrûm sapientiâ, liberè confiteri) 'nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum æs alienum, nulla convivorum ac lustrorum libido; quod quidem vitium ventris, '& gutturis, non modo non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, '& hæ deliciæ quæ vocantur, quæ firmiore animo præditis diutius molestæ non solent 'esse (maturè enim, & celeriter deflorescunt) nunquam hunc occupatum, impeditúmque tenuerunt. Hæc sic paucis comprehendas; Cælius optimarum artium studiis vacat. Quod ita esse deinceps probat ab effectis; 'Audistis, cum pro se diceret; audistis antea, cum accusaret; (defendendi 'hæc causâ, non gloriandi loquor) genus 'orationis; facultatem, copiam sententiarum, 'atque verborum, quæ vestra prudentia est, 'perspexistis. Atque in eo non solùm ingenium elucere ejus videbatis; quod sæpe etiam si industriâ non alitur, valet tamen ipsum 'suis viribus; sed inerat, nisi me propter benevolentiam fortè fallebat, oratio & bonis 'artibus instituta, & curâ, & vigiliis elaborata. Et talis est assumptionis probatio. Propositio autem hujusmodi est; Parùm est verisimile eum luxuriosè vivere; qui bonarum se artium studiis addixit. Quam deinceps subjicit Tullius: 'Atque scitote, Judices, eas 'cupiditates, quæ objiciuntur Cælio, atque 'hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse. Hanc propositionem confirmat argumento ex impossibili ducto;

'Fieri

'Fieri enim non poteſt, ut animus libidini 'deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſæpe 'nimiâ copia, inopiâ etiam nonunquam 'impeditus, hoc quicquid eſt, quod nos faci-'mus in dicendo, non modo agendo, verùm 'etiam cogitando, poſſit ſuſtinere. Quod ip-ſum deinde adſtruit è raritate orationum.

'An, *inquit*, vos aliam cauſſam eſſe ullam 'putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, 'tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta 'gloria, tanto honore; tam ſint pauci, ſempér-'que fuerint, qui in hoc labore verſentur? 'Omittendæ ſunt omnes voluptates: relin-'quenda ſtudia delectationis: ludus, jocus, 'convivium, ſermo etiam penè omnium fami-'liarium deſerendus.

Atque hæc ſatis oſtendunt, non tantùm, ut oratores naturalem in ſyllogiſmo partium ordinem immutent, atque adeò planè invertant, ſed etiam, ut ſyllogiſmus iis interdum ſit quinquepartitus. Quanquam profectò, accuratè loquendo, nullus ſyllogiſmus plura habet pronunciata, quàm tria; ſed ſi propoſitioni, & aſſumptioni probationes addantur, fit ſyllogiſmus integer cum duobus enthymematis. Atque hæc de ſyllogiſmo.

9 Sect. Enthymema *eſt mutilus ſyllogiſmus hoc eſt, in quo, vel major, vel minor propoſitio, omittatur, tanquam manifeſta: cujuſmodi ſi ponat orator, videbitur diffidere prudentiæ auditorum.*

10 Sect.

10 Sect. *Optima autem sunt enthymemata ex contrariis: quæ idcirco sola a quibusdam enthymemata appellantur.*

Hujusmodi est apud Sallustium illud Micipsæ ad Jugurtham: *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris.*

11 Sect. *Porro & in hujusmodi, & in alio quovis enthymemate, sæpe præmittitur conclusio antecedenti. Imò qua ratione syllogismus statuitur quadripartitus, vel quinque partitus; eadem & enthymema tripartitum esse potest: puta, quando antecedenti sua ratio adficitur.*

Verùm hoc quoque pinguiori dicitur Minervâ: cùm propriè, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud sit quàm geminum enthymema. Nempe idem pronuntiatum est ùnius quidem enthymematis antecedens, alterius verò conclusio.

12 Sect. Inductio *Rhetoribus nominatur, cùm quid ex pluribus rebus popter similitudinem infertur.*

Græcè ʼεπαγωγὴ vocatur.

13 Sect. *Constat perfecta inductio partibus tribus. Prima est similium enumeratio.*

Ut, domus ea melius administratur, in qua sapiens est pater materque familias: exercitus melius regitur, cui sapiens præest imperator: navis ea tutius feliciúsque cursum conficit, quæ peritum

peritum habet gubernatorem.

14 Sect. *Altera pars est conclusio.*

Ut, quare stulti sunt, qui sapientes, ac diu in regenda Rep. versatos, ab ejus administratione repellunt.

15. Sect. *Tertia est ἀξίωσις, quæ conclusionem ex similibus consequi probat comparatione majoris, minoris, æqualis vel contrarii.*

Ut, *Non enim periculosa minùs, minúsve dificilis est Reip. administratio, quàm domûs, belli, aut navigii.*

16 Sect. Exemplum *est inductio imperfecta: cùm nempe unum ex altero colligitur ob similitudinem quæ in utroque reperitur.*

Ita Cicero probàt Clodium, hominem seditiosum, à Milone jure interfici potuisse, quia Scipio Nasica Tiberium Gracchum, itidem seditiosum, jure interemerit. Græcè παράδειγμα appellatur.

17 Sect. *Et hæc de argumentatione, quatenus ad probandum instituitur. At quà ea adhibetur ad ciendum affectum, aliud nomen obtinet; nam dicitur* Amplificatio.

Nec tamen eo nomine intelligitur hoc loco quævis ratio augendæ orationis; sed ea tantummodo, quæ in rei exaggeratione consistit.

Quibus

Quibus verò modis aliquid exaggeretur, dicemus in schematibus *διανοίας*.

CAP. VIII.

De Confutatione.

1 Sect. Confutatio *diluit argumenta adversarii: idque bifariam. Interdum enim si solvere non possimus, syllogismum syllogismo opponimus; quod ἀντισυλλογισμὸς vocatur. Interdum ad argumentum ipsum respondemus, quod ἔνστασιν appellant.*

Hoc est, quod antea * dixi mus confutationem esse, vel ἐλεγκτικὴν, vel ἀνασκευαστικήν.

* CAP. 7. Sect.

2 Sect. Ἔνστασις *vel fit inficiendo, quod ad probandum adfertur; vel negando consequi, quod ex eo colligit adversarius.*

3 Sect. *Ad priorem* ἐνστάσεως *modum refer, cum vel falsa sumuntur pro veris, vel dubia pro certis.*

Ut, siqua beneficio dicatur filiam sustulisse, quod amoribus suis obstaret; tueatúrque se eo, quòd omnis mater diligat liberos; opponentur ei Medea, & aliæ:

4 Sect. *Ad alterum* ἐνστάσεως *modum pertinet* βίαιον, *sive violatio, cum argumentum retorquetur in adversarium.*

Ut, Sepeliisti, *quia adstitisti interfecto.* Imò, inquit alter, *quia adstiti interfecto, non interfeci:*

feci: nam id si esset, in fugam me conjecissem.

5 Sect. *Præter verò* ἀντισυλλογισμὸν, *&* ἔνστασιν, *alii etiam sunt confutandi modi. uti* ἐξουθενισμὸς, *sive contemptus,*

Qomodo Cicero videri vult, accusationem Cælii magis fuisse iras, & querimonias amantium, quàm vera crimina.

6 Sect. *Item* ἀποπλάνησις, *sive deductio; quando judicem, sive auditorem, alio abducimus, pollicentes nos de eo quod objicitur, postea dicturos, ut ita, premente nos adversario, elabamur.*

Qua arte sæpius utitur Cicero.

7 Sect. *Etiam confutamus interrogatione: quæ adjuvatur* τῇ ὑποκρίσει, *sive actione & vocis sono.*

Ut, *Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera*
Juncta fuit?

Vide infra lib. IV. cap. XXI. Sect. 25.

8 Sect. *Item increpatione, ubi crimen aliquod cum indignatione rejicitur.*

Pertinet huc execratio; ut; *Di te perdant, fugitive, qui ista objicis.* Vide eodem cap. Sect. 33.

9 Sect. *Plurimùm autem refert, quàm confutandi rationem*

rationem potissimùm ineamus. Nam multa sunt, quæ indignatione, vel interrogatione aculeatâ, aut joco urbano meliùs eludantur, quàm argumentis multis impugnentur. Aliquibus etiam refellendis si nimis insistas, aliiùs suspicionem criminis animis judicum defigas.

10 Sect. *In confutandis adversarii argumentis non semper idem servatur ordo. Sed prudens orator non difficulter dispiciet, num in primâ quasi acie levioris armaturæ milites velit considere, ut deinde vim omnem in fortius agmen convertat; an à fortioribus malit incipere, ut, iis expugnatis, quod reliquum est vel spiritum liceat difflare. Quod si ab uno capite omnia dependeant, plane inde ordiendum, ut, eo sublato, simul omnis annulorum nexus dissolvatur.*

11 Sect. *Sed cuncta hæc exilem adferant fructum, nisi juventus sibi ob oculos ponat illustria quædam Confutationis exempla; quæ deinde imitetur.*

Hujusmodi est illa pro S. Roscio, pro Milone, pro Cælio; pro Plancio, item in Pisonem.

12 Sect. *Inque iis spectare convenit, quomodo ad confutationem accedatur: qua ratione capita accusationis proponantur: ut item gravibus argumentis insistatur, acritérque pondere argumentorum urgeatur adversarius! & contra quasi transvolentur levia multa, ne, si diutiùs in iis mora ducatur, frigescat oratio; ut item sales interdum admisceantur, quò in hac palæstra etiam delectetur judex; denique ut per interrogationem*

terrogationem, Subjectionem, & similia schemata (de quibus in Elocutione dicemus) non modo ornatus multum, sed etiam γοργότητ@, atque acrimoniæ, accedat orationi.

Tantum de contentione.

CAP. IX.

De Epilogo.

1 Sect. Superest *postrema pars, quæ Græcis* ἐπίλογος, *Latinis* Peroratio *dicitur.*

Ubi *Per* vim eam habet, quam in *Perficere*, & similibus. Cicero IV. Acad. Quæst. *Et quoniam multa dixi, est mihi perorandum.* Pro Quinctio: *Mihi perdifficile esse, contra tales oratores, non modo tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari.* At in Græco ἐπίλογος, ἐπὶ idem valet, ac in ἐπίμετρον, & ἐπίκυκλος: quando & Horatius, cùm quatuor odarum libros scripsisset, quem iis superaddidit, Epodon appellavit. Quanquam aliter de hoc Grammatici antiqui *, atque etiam Turnebus. †

* Vetus Horatii interpres, Diomedes lib. 3. cap. de poëmatum generibus. Marius Victorinus. lib. 3. &c.

† Lib. 21. ad vers. c. 6. & lib.

2 Sect. *Est verò epilogus totius orationis clausula.*

Nam post res singulas confirmatas epilogis quidem utimur; sed hîc sermo est nobis de epilogo universæ orationis; qui inter omnes regnum obtinet.

3 Sect.

3 Sect. *Interdum tamen epilogo opus non est; ut si vel brevicula sit oratio, vel causa admodum tenuis.*

Ubi luculentum velle epilogum addere, tantundem fuerit, ac si causæ rusticæ studeamus apponere posticam aulæ convenientem. Quare hîc solùm opera danda est, ut mascule, & expeditè desinamus. Ita Lucianus encomium muscæ claudit his verbis; Πολλὰ † δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξω, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν. Itidem, qui volet laudare apes, scite his verbis clauserit orationem: *Quid † non divinum habent, nisi quod moriuntur?*

† Habeo multa præterea dicere, sed desinam, ne videar, quod in veteri verbo est, ex musca facere elephantem.

4 Sect. *Epilogi munus est duplex. Prius est* ἀνακεφαλαίωσις, *sive enumeratio potissimorum argumentorum.*

* Quintilianus declamat. 23.

Nempe, quæ sparsim tota diximus oratione, ea hic simul ob oculos ponimus, præstantis instar pictoris, qui ingentem historiam exiguâ proponit tabellâ. Exemplo esto epilogus iste in Maniliana; qui tamen partis est, non verò totius orationis: 'Quare videte, num 'dubitandum vobis sit, omni studio ad id bel- 'lum incumbere, in quo gloria nominis ve- 'stri, salus sociorum, vectigalia maxima, 'fortunæ plurimorum civium cum Rep. de- 'fenduntur. *Et alter in eadem, multò post:* 'Quare cum & bellum ita necessarium sit, 'ut negligi non possit; ita magnum, ut ac- 'curatissimè sit administrandum; & cum e- 'imperatorem præficere possitis, in quo sit ex- 'imia belli scientia, singularis virtus, clariss-

ma

'clarissima auctoritas, egregia fortuna; dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod à Diis immortalibus oblatum, & datum est, in Remp. conservandum, atque amplificandum, conferatis? Enumerationis autem, quæ universæ sit orationis, luculentum habemus exemplum oratione pro Cluentio. Quæ in oratione peroratio incipit ab istis verbis; 'Quod hoc portentum, Dii immortales? quod tantum monstrum in ullis locis? quod tam infestum scelus, & immane, aut unde natum esse dicamus? Jam enim vdeitis profecto, Judices non sine necessariis me, ac maximis causis, principio orationis meæ de matre dixisse, nihil est enim mali, nihil sceleris, quod illa non ab initio filio voluerit, optaverit, cogitaverit, effecerit. H*inc enumeratio sequitur*; 'Mitto illam primam libidinis injuriam, mitto nefarias generi nuptias; mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam, quæ nondum ad hujusce vitæ periculum, sed ad commune familiæ dedecus pertinebant; nihil de alteris Oppinici nuptiis queror; quarum illa, cum obsides filios ab eo mortuos accepisset, tum denique in familiæ luctum, atque in privignorum funus nupsit. Prætereo, quod Aurium Melinum, cujus illa quondam socrus, paulo antè uxor fuisset, cum Oppinici esse operâ proscriptum, occisumq; cognosceret, eam sibi domum, sedemque conjugii delegit; in qua quotidie superioris viri mortis indicia, & spolia fortunarum videret. Illud primum queror, de illo scelere, qd nunc denique patefactum est, Fabriciani veneni: qd jam tum recens, suspiciosum cæteris, huic incredibile, nunc verò

' apertum jam omnibus, ac manifestum videtur. Et quæ sequuntur.

5 Sect. *In Enumeratione duo observare oportet. Unum est, ut ea tantum repetamus, in quibus causa potissimum consistit, quæque propter ea maxime velimus auditorum animis inhærere.*

Omnia enim si minutatim repetere velimus; aut subtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, sed nova consurget oratio.

6 Sect. *Alterum est, ut eadem cum pondere aliquo dicantur; & aptis excitentur sententiis; figuris etiam varientur, ut videatur crambe repetita.*

Nam illâ rectâ repetitione nihil est odiosius: Quippe quæ institui videatur, quasi diffidamus auditorum memoriæ.

7 Sect. *Alterum epilogi munus est παθοποιΐα, sive commotio affectuum. Quos vero affectus ciere potissimum oporteat, non est operosum videre ex natura causæ. Nam cum gratulatione, admiratione, æmulatione perorandum est, si laudemus: sin vituperemus, odium, invidia, contemptus, moveri debent.*

8 Sect. *In consiliis spes excitanda, sive explendæ cupiditatis, sive ulciscendæ injuriæ. Interdum etiam timorem ex periculi metu injici expedit.*

Sect.

9 Sect. *In judiciis verò omnia concurrunt, amor, odium, invidia, imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, hanc reus aucupatur.*

10 Sect. Hac *in parte orator imprimis aperire debet fontes eloquentiæ: sicut non solùm incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimùm confert ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quasi eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commovendis.*

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait. *Sed finis sit: neque enim præ lacbrymis jam loqui possum: & hic se lacbrymis defendi vetat.* Et pro Rabirio Postumo: *Sed jam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti, Posthume; reddam etiam lachymas, quas debeo.* Et postulo post; *Jam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem.*

Scitè verò dicebat magnus ille Galliarum Rex, idemque optimus ingeniorum censor, Henericus Quartus †, non aliunde se melius præstantem dignoscere oratorem, quam ex peroratione. Nam etiam, qui naturâ parùm possunt, tamen artis beneficio sæpe ordiuntur eleganter; atque aliquamdiu etiam in orationis suæ cursu provehuntur feliciter: sed postquam deventum est ad epilogum, ubi maximè desideratur vis oratoris, ibi penitùs flaccescunt, & nihi laude dignum amplius possunt: quod inde

† Nichol. Caussinus in sacræ. humanæ. que eloquentiæ paralle lis.

† Articulas pigmentarias.

ferè contingit, quia jam omnes artis ληκύθους † exhauserint: aut quia temporis angustiâ excludantur, quò minùs orationem pari arte, atque industria pertexant. Imò interdum etiam hîc opera eorum claudicat, quibus & ingenium, & ars, & otium, abunde suppetit: nempe quia animus jam diutinâ curâ lassatus, eo, quod superest, citò nimis studeat defungi. Nequid hujusmodi usu veniat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, versabimur; ut subinde cogitemus, qua portâ sit exeundum.

Atque hæc dicta sunto de Dispositione, quatenus respondet Inventioni, quam generalem, magisque simplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, ut deinceps tractaremus de dispositione earum orationum, quarum argumenta excussimus in doctrina Inventionis speciali, magisque mixtâ. Ut sunt consolatoriæ, conciliatoriæ, gratulatoriæ, monitoriæ, nuptiales, funebres, natalitiæ, & similes. Nam inventionis quidem est earum argumenta quocunque ordine assignare: sed argumenta illa digerere, hoc verò munus est dispositionis proprium. Veruntamen in speciali hujusmodi materiâ aliud nobis ordo doctrinæ exigere visus est. Nam cum statim possis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimum in oratione solent collocari: quod profectò attinebat, prius illa rudi indigestàque sylva proponere; mox eadem repetere, licet ordine meliori. Quare cùm earum οἰκονομία satis ex iis cognoscatur, quæ in speciali Inventionis doctrina

dixi-

diximus: non est profectò, quod in iis nunc teramus tempus. Illud tamen consilium non videtur posse improbari, siquis omnem istam de talibus orationibus doctrinam, quam nos proposuimus posteriori parte libri secundi, hoc demum loco tradat: nempe tanquam superioris doctrinæ de inventione, & dispositione, appendicem justam, quæ in specialibus quibusdam materiis, tum argumenta propria, tum eorum ordinem, ostendat. Non desceptabo, uter ordo præstat, quando res illa profectò tanti non est. Verùm de eo quisque judicio suo fruatur, ut libet.

Cæterùm ex iis, quæ de orationibus istis exposuimus, judicium etiam ferre possumus de ordine epistolari. Nam pleræque omnes epistolæ ad ista genera revocantur; aut si, quæ eo referri non posse videantur, hæ ferè, quod ad ordinem, non egent artificii ullius. Quales sint illæ, quæ narrant: in quibus rei gestæ ordinem servamus. Item quibus alteri respondemus, ubi illi plurimùm ordini insistamus, quo alter epistolam pertexuit. Id se facturum ait Tullius, lib. VI. ad Att. Epist. *Accepi tuas literas ad quintum miliare Laodiceæ, quas legi libentissimè, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiæ. Iis igitur respondebo. Sic enim postulas: nec οἰκονομίαν meam instituam: sed ordinem conservabo tuum.* Nec tamen id perpetuum est. Sanè lib. I. ad Att. Epist. XIII. *Respondebo*, inquit; *tibi ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς.* Nempe quia Homerus sæpe media prius narrat, quàm initium rei. Alibi etiam se purgat

ordine turbatiori, scripsisseque dicit *quicquid in buccam veniret*. Et ad Quinctum fratrem ait, *hallucinari interdum epistolas*. Quare non est, quòd istis immoremur.

Finis Libri Tertii.

GERARDI

Gerardi Johannes Vossi
PARTITIONUM ORATORIARUM.

Liber Quartus.

CAP. I.

De Elocutione universe, ac particulatim de priori Elegantiæ parte quæ in Latinitate consistit.

1 Sect. UM oratori videndum sit, *& quid, & quo loco, & quomodo unumquodque; dicat; duoque priora, (quorum unum Inventionis est, alterum Dispositionis) exposuerimus; proximum est ut de tertio agamus; quod, quatenus in dictione quidem cernitur, Elocutionis; qua autem extra eam spectatur, Pronuntiationis est, sive Actionis.*

2 Sect. *Elocutio alia philosophica est, alia oratoria, alia historica, alia poetica. Hoc loco de oratoriâ propriè agemus; de cæteris non nisi obiter quædam aspergemus.*

3 Sect. *Et si verò elocutio, Aristotele teste, à poetis profecta sit ad oratores; multùm tamen horum illorumque elocutio distat. Nam poetica*

longiùs abit à vulgari consuetudine loquendi: unde Cicero * *poetas ait quasi alia* * *quadam linguâ loqui.*

* Lib. 2. de Orat.

* Ita cum Lambino legere malim quam cum vulgatis codd. *aliena.*

4 Sect. *Elocutio oratoria est rerum inventarum, & dispositarum, per verba sententiasque expositio ad persuadendum idonea.*

Quâ in definitione elocutio jure non tantùm verborum esse dicitur, verùm etiam rerum. Nec enim solùm orationem vestit flore verborum, sed & lumine sententiarum. Neque obstat, quod inventio sententias suppeditat. Nam nihil prohibet, quo minùs hæ ad utramque possint partem referri: ad inventionem quidem, quatenus probant; ad elocutionem autem, in quantum ornant.

5 Sect. *Elocutionis præcepta, quæ verba, quæ rem spectes, partim sunt generalia, neq; respiciunt certam materiam, aut characterem: partim sunt specialia, & ad hanc illamve materiam ac characterem; restricta, atque accommodata.*

6 Sect. *Elocutio communis dividitur in Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem.*

7 Sect. *Elegantia efficit, ut unumquodque tum purè, tum aptè dicatur.*

8 Sect. *Puritas Latinis dicitur Latinitas. Ea, ut placet Maximo Victorino* †, *nihil est aliud quàm* observatio incorruptè loquendi secundum Romanam linguam.

† Leu. de re Grammatica.

9 Sect. *Quare oratio non Grammaticis duntaxat præceptionibus; sed etiam bonorum scriptorum consuetudini conformis esse debet.*

10 Sect.

10 Sect. *Nec tamen hæc pars tam oratorem constituit, quàm urbis alumnum; eoque, qui commendat quenquam ob elegantiam, non tam eum laudat, ut oratorem, quàm ut civem Romanum.*

11 Sect. *Habet enim sermo urbanus nativum quid, quod peregrinis assequi, difficile est; adeò quidem ut Asinius Pollio in Livio etiam quandam agnoverit Patavinitatem *.*

* Fabius lib. 1. cap. 5 Namque ornatè quidem; sed interdum tamen non satis Latinè huic Critico adscripsisse videtur.

12 Sect. *Atque eò magis nunc, desitâ Latinè loquendi consuetudine, opera nobis danda est, ut quàm minimùm absimus ab sermonis Romani elegantiâ.*

13 Sect. *Sed fieri illud nequit, nisi constet priùs in quibus consistat Latinitas, & quomodo comparetur.*

14 Sect. *Consistit autem ea, tum in verbis ipsis, tùm in modo pronunciandi.*

15 Sect. *In verbis delectu opus est, quem originem eloquentiæ esse jure optimo dicebat Cæsar.†*

16 Sect. *Delectus is non ob elegantiam solùm adhibetur, sed etiam ob dignitatem, & compositionem.*

† Lib. 1. de analogie, ut testatur Cicero in Bruto.

Ad dignitatem pertinet, quatenus vocabula sunt propria, vel modificata: hæc rursum, vel molliter, vel durè translata. Ad compositionem verò refer, quatenus quædam præ aliis suavia sunt, aut sonora. Verùm de discrimine, ac judicio, ratione dignitatis aut compositionis, suis infrà locis dicetur.

17 Sect. *Nunc agendum de eo quatenus elegantiam gignit. In quo delectu distinguuntur vocabula ratione ortûs, significationis, & usus.*

18 Sect. *Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina verò, vel Græca sunt, vel aliarum gentium. Græcis abstinebit orator. Quod siquid Latinè dici non possit, idem pluribus exponet.*

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal. *Equidem soleo etiam, quod uno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere.* Vide etiam, quàm ejusce rei studiosus fuerit Tiberius: de quo ita Tranquillus. † *Sermone Græco, quanquam alioqui promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinuitque maximè in senatu; adeò quidem, ut,* Menopolium *nominaturus, priùs veniam postulârit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuit vocem, & pro peregrinâ nostratem requirendam; aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciandam.* Ac meminit ejusce rei etiam Dio in LVII, Βουληθεὶς † καὶ περὶ τούτου τὸ δόγμα ποιῆσαι ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν ἐμβληθῆναι. καί τοι μὴ ἔχων ὅπως ἐπιχωρίως αὐτὸ ὀνομάζῃ. Narrat idem aliquanto post, ut cum strenam à quibusdam oblatam non accepisset, eadem de re proposuerit edictum, iu quo voce non Latina uteretur. Hoc cùm in mentem ei venisset noctu, ut erat elegantiæ in loquendo perquam diligens, vocâsse ad se omnes, qui linguæ Latinæ proprietatem studiosè observarent. Ibi Atteium Capitonem dixisse, tametsi nemo ante eum isto vocabulo usus fuisset, hoc nihilo minus

† in Tib. cap. 71.

† Facturus de hac re decretum emblematis vobabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit; quanquam Latinum, quoad intepretaretur haberet nullum.

minus in Tiberi gratiam inter antiqua esse referendum. At Marcellum quendam (a) subjecisse tum, *Hominibus Cæsar, civitatem dare potest, verbis non potest.*

19 Sect. *Si Græci scriptoris versus sit adducendus, satius fuerit eum Latinè transferre.*

Quod Cicero etiam observat in oratione pro Deiotaro, ubi sententiam Latinè exprimere, quàm Græcum referre versum maluit. Imo Idem facit in iis, quæ de Philosophia scripsit. Ut penè initio Tusculanorum quæstionum; ubi itidem Epicharmi versiculum istum convertere, quam Græcè recitare, maluit.

Ἀποθανεῖν, ἢ τεθνάναι, οὔ μοι διαφέρει. (b)

Ita enim apud eum Marcus, & alter, colloquuntur, *M. Dicam, si potero, Latinè. Scis enim me Græcè loqui, in Latino sermone non plus solere, quàm in Græco Latinè.* A. *Et rectè quidem: sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia.*

M. Emori nolo, sed me esse mortuum nihili æstimo.

Atque hæc satis ostendunt, quantum recedant ab antiquis, qui, venti atque ostentationis causâ, passim infarciunt Græca, atque ita, Chimæræ instar, monstrosam reddunt orationem. Sanè tantùm abest, ut probari hæc res possit in semidoctis, ut in Lucilio ipso, quem

(a) apud Dionem legitur Πιρκελλός τις, pro Μάρκελλός τις. Est is M. Pomponius Marcellus: ut liquet ex Suetonio de claris Grammaticis; ubi rem eandem narrat.

(b) Ita ut alibi monuimus, apud Sextum Empiricum legendus is versus; de quo mini me audiendus doctissimus Simo Bosius animadversionibus in Epist. 3. lib. 1. ad Att.

(quem Græca Latinis miscuisse, reliquiæ ostendunt), reprehenderit illud Horatius †:

†lib. 1. ser. sat. 10

At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis Miscuit. O seri studiorum, quine† putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit. An sermo linguâ concinnus utràque Suavior, ut Chio nota si commista Falerni est?

οἴγε, qui utique. Vide Priscianum li. 16.

26 Sect. *Nec tamen hæc ita accipi debent, quasi in totum abstinendum sit Græcis. Nam iis uti licet, quæ usu jam sunt recepta.*

Cicero lib. 3. de Fin. bon. & mal. *Quanquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa* Philosophia, *ut* Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, *quanquam Latinè ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostrâ ducamus;* Imò Cicero orat. in Pisonem, non refugit Græcum verbum οἴχεται †; sed cum Plauti † citaret versum illum, jam ore omnium pervulgatum.

Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται.

† abiit, sive evanuit.

† Trinum Act. 2 sc. 4.

21 Sect. *Imò in epistolis eorum etiam est usus, quæ in vulgus recepta non sunt, dummodo scribamus, ad illum, qui Græce sciat. Nam si nesciat Græce, quid aliud quàm ignaviam ei exprobemus, atque inscitiam? Imprimis autem iis fuerit locus, occultare siquid velimus.*

Hujus quoque rei exempla passim habemus in epistolis ad Atticum: ubi eâpsa de causâ multa dicit αἰνιγματωδῶς, ἀλληγορικῶς †: Qd ipse agnoscit, lib. 11. epist. XIX; ‘Post hæc inquit,

† ænigmaticè, & allegoricè.

inquit ad te, si modò perfidelis habeor quidem, scribam, omnia planè; aut si obscurè scribam, tu tamen intelliges; in his epistolis, me Lælium, te Furium faciam, cætera erunt *ἐν αἰνίγμασι.* †

† Obscurè & per ænigmata.

22 Sect. *Præterea loco Græcè adducere expedit iis, qui commentarios, aut animadversiones scribunt in veteres scriptores.*

Nam colatio Græcorum Latinorúmque multùm ut voluptatis, ita etiam utilitatis adfert.

23 Sect. *Item cùm de veterum mente controversia est.*

Nam cùm multa adeò perperam vertantur; faciliùs inveniemus fidem, si ipsa scriptoris verba adducamus.

24 Sect. *Imprimis verò iis apud peritos utemur, si destituamur Latinis; ut fit in multis nominibus partium humani corporis, animantium, plantarum, gemmarum, medicamentorum, item vocibus instrumentorum, quas ethnici, aut Philosophi cuderunt.*

Cicero lib. III. de Fin. ‘Puto, concedi ‘nobis oportere, ut Græco verbo utamur, si ‘quando minùs accurret Latinum, ne hoc e‘phippiis, & acratophoris potiùs, quàm pro‘egmenis, & apoproegmenis, concedatur; ‘quanquam hæc quidem proposita rectè, & rejecta dicere licebit.

25 Sect.

25 Sect. *Adhæc non est, quòd apud doctos refugiamus Græca, si Latinis fuerint significantiora, vel elegantiora.*

Ut si φιλαυτία malis dicere, quàm *amor sui ipsius*. Item ἀπειροκαλία quàm *ignorantia decori*, vel etiam *ineptia*. Nec enim hæc idem significant: etsi id magni viri putarint. Accedo potiùs Tullio, qui lib. II. de Oratore, de Inepti vocabulo agens, *Vim*, inquit, *hujus mali Græci non vident; ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. ut enim quæras omnia, quomodo Græci ineptum appellant, non reperies.* Scio hac parte à Budæo † reprehendi Tullium. Sed Ciceronis causam fortiter agit Cæsar Scaliger oratione de verbo *Inepti* ad Arnoldum Ferronum. Nec in singulis, modò verbis, sed etiam conjunctis, id locum habet. Certe perierit venustas, si Latinè efferre velis illud Diogenis Cynici †: Κρεῖττον ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. † Vel illud Solonis, aut, ut alii volunt, Xenophontis. † Τοῖς τυράννοις ἐντυγχάνειν δεῖ, ἢ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα †. Súntque ejusmodi innumera. Et hæc de Grecis.

26 Sect. *Quamadmodum verò in Græcis fecimus, ita in aliarum etiam gentium vocabulis distinguere convenit inter illa, quæ civitate sunt donata, & ea, quæ peregrinitatem nondum exuêre.*

Posterioris generis est Mastruga, † *Sardum vocabulum.* Scio uti Tullium † Sed ita, ut Fabius † ait, *illudens Cicero ex industria dixit.* Tale quoque Præstinum *conia* pro *ciconia*

† *Lib.* I. *de Asse.*
† *Apud Laërtium.*
† *Satius est in corvos incidere, quam in adulatores.*
† *Plutarch. Hesychius illustris.*
† *Cum tyrannis aut nihil sermonis habendum, aut suavissime.*
† *Vel mastruca.*
† *Pro Scauro.*
† *Apud Isidorum l.* 19. *cap.* 23. *Etiam orat. de provinciis consular, legas cum mastrucatio latrunculis.*

nia: cujus meminit Plautus Truculento † Sane & *Prænestinorum sermone utentem Vectium Lucilius insectatur*: ut ibidem ait Fabius. Tale quo *parlamentum* pro suprema curia Parisiensi. Item *guerra* pro bello, etsi ne in versu quidem id refugit Baptista Mantuanus. †

† Act. 3. sc. 2.

† Lib. 1. cap. 5.

At prioris generis est *camelus*, qd à Syris esse agnoscit Varro lib. IV. de L. L. itidem *essedum*. Quòd à Gallis est, ut judicat Junius Phylargyrius, † suntque multa ejusmodi.

† In 3 Georg.

27 Sect. *A significatione dividuntur vocabula bifariam. Nam vel consideramus significationis aptitudinem, vel rei significatæ honestatem.*

28 Sect. *E priori considerandi modo resultat vocabulorum distributio in magis & minus significantia; è quibus potiora ducuntur æquantia rem, de quâ sermo est.*

29 Sect. *E posteriori oritur altera divisio, in honesta, & in honesta; cujusmodi sunt obscœna, & sordida.*

30 Sect. *Obscœna sunt, quæ res veneris nudis enunciant vocabulis.*

31 Sect. *Verùm cùm voces obscœnæ æque Latinæ sint; imò scriptores Romani κατ' ἀντονομασίαν per* Verba Latina *intelligant* † *obscœna, tanquam quibusdam Latina sive Romana insit simplicitas; profectò non tam, qui his utitur, contra Latinitatem, quàm bonos mores peccat; neque tam imperitiam detegit sermonis Romani, quam animi impuritatem.*

† Turnebum vide lib. 24. Advers. c. 5.

34 Sect. *Quare qui hostis naturæ non est, is aut in totum istis abstinebit, aut siqua est rei enunciandæ necessitas, eam potiùs verborum te-*

get

get involucro, naturam hac in parte imitans, quæ partes obscœnas maximè ab oculis removit.

33 Sect. *Etiam abstinendum sordidis.* Ejusmodi *sunt, quæ notant res immundas.*

Qualia Stercutio relinquemus.

34 Sect. *Denique ab usu distinguuntur vocabula, idq; bifariam. Nam vel usus is spectatur in populo, vel in scriptoribus illis, quorum aliqua hodie habemus.*

45 Sect. *Ratione popularis consuetudinis distribuuntur vocabula in vetera, & nova.*

36 Sect. *Veterum alii in usu sunt, alia non sunt.*

37 Sect. *Priora vel soli usurpantur vulgo; vel etiam doctis.*

38 Sect. *Quibus solum vulgus utitur, ea etsi de rebus sordidis non sint, tamen pro sordidis habentur.*

Nempe sordes contrahunt, quæcunque usu hominum elegantium haud nitescunt. Unde Gellius * ea vocant *maculentia ex sordidiore vulgi usu.* Hujusmodi quædam apud Laberium inveniri ait, ut *homo levenna* pro levi, *Malas malaxare*, *gurdus*, *cocio*, *botulus* pro farcimine, & alia: quamvis de quibusdam rigidè nimis exerceat censuram: ut cum ejusmodi facit *planum* pro sycophanta, quo tamen usum agnoscit Ciceronem in orat. pro Cluentio. Ac videtur non minus falli de *obba*, quod nec Persius refugit. Interim rectè Gellius cum

*Lib. 16. cap. 7.

cùm distinguit inter vulgi usum, & consuetudinem doctorum; de quo elegans etiam est Fabii locus lib. 1. cap. VI. *Constituendum imprimis id ipsum, quid sit, quod consuetudinem, vocemus. Quæ si ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculosissimum dabit præceptum, non orationi modò, sed, quod majus est, vitæ. Unde, enim tantum boni, ut pluribus, quæ recta sunt, placeant? Igitur, ut velli & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare: quamlibet hæc invaserint civitatem, non erit consuetudo: quia nihil horum caret reprehensione; et lavamus, & convivimus ex consuetudine: sic in loquendo, non siquid vitiosè multis insederit, pro regula sermonis accipiendum est. Nam, ut transeam, quemadmodum vulgò imperiti loquantur, tota sæpe theatra, & omnem circi turbam, exclâmasse barbarè scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi consensum bonorum.*

39 Sect. *Eorum quæ neque docti refugerunt, alia fuere his usitata, alia rara.*

Usitata, *ut urbs, murus, cælum, &c.* Rara, ut *oppidò* pro *statim*, *actutum* pro *valde*, omniàque quæ antiqua sunt, nec tamen planè antiquata.

40 Sect. *At quæ in usu esse desierunt*, obsoleta *dicuntur.*

Ut sunt, *topper*, pro *citò*, *manus* pro *bonus*; *iduare* pro *dividere*, similiâque.

41 Sect.

41 Sect. *Quæ florente sermone Romano viris præstantibus in usu fuere. hæc nobis etiam constituere debent orationis corpus.*

Neque enim in Epistola solùm, sed in oratione etiam, illud locum habet.

Munda, sed è medio, consuetaque verba, juventus, Scribite; sermonis publica verba placent.

42 Sect. *Obsoleta omnino vitanda.*

Quibus qui utuntur, perinde agunt, ac si cum Evandri matre, loquantur, ut Phavorinus dicebat. † Cujus & illud est apud Gellium. † *Id*, '*inquit*, qud à Caio Cæsare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogiâ libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore, ut, tanquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.

43 Sect. *Rara & ipsi rarò usurpabimus. Nam insipientis est putare, passim hoc licere nobis, quod fortaße uno alteroque in loco sibi scriptor aliquis permisserit.*

Hujusce etiam rei nos Seneca admonet epist. cxiv. *Arruntius, vir raræ frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sallustium:* exercitum argento facit, *id est pecuniâ paravit. Hoc Arruntius amare cœpit: possuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco*; Fugam nostris fecere. *Alio loco*; Hiero Rex Syracusanorum bellum facit. *Et alio loco*; Quæ audita

ra Panotmitanos dedere Romanis fecere. 'Gu-
'stum tibi dare volui. Totus his contexitur
'liber. Quæ apud Salustium rara fuerunt,
'apud hanc crebra sunt, & penè continua;
'nec sine causa: ille enim in hæc incidebat,
'at hic illa quærebat. Vides autem, quid se-
'quatur, ubi alicui vitium pro exemplo est:
'Dixit Sallustius; Aquis hiemantibus. *Arruntius in primo belli Punici ait*: Repente hiemavit tempestas. *Et alio loio, cùm dicere vellet, frigidum annum fuisse ait.* Totus hiemavit annus. *Et alio loco*: Inde sexaginta onerarias leves præter militem, & necessarios nautarum, hiemante Aquilone, misit. *Non desinit omnibus locis hoc verbum insulcire. Quodam loco Sallustius dicit*: Inter arma civilia æqui boni famas petit. *Arruntius non temperavit, quo minùs primo statim libro poneret*: ingentes esse famas de Regulo.

Hâc in re peccari imprimis solet à juventute. Nam in lectione auctorum plurimùm non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi; quam tantummodo extantia quæque excerpit, ac recondito eorum usu famam postea eruditionis aucupatur. Hujusmodi tamen modicè usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi: quia non quilibet iis fuerat usurus. Et hæc de veteribus.

44 Sect. *Novorum quædam ab aliis conficta sunt, & vel á paucis, vel etiam à vulgo recepta; cujusmodi, generali vocabulo*, nova *appellantur: alia verò à dicente primùm finguntur; quæ, discriminis causâ*, novata *nuncupamus.*

45 Sect.

45 Sect. *Eorum, quæ presse* nova, *vocantur, non una est ratio: quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt vetera; eoque videndum est, quando recipi quidque cœperit. Quæ Ciceronis, aut Maronis ævo irrepsere, ea, quin tutò usurpentur à nobis, nemo ferè ambigit.*

Istiusmodi est *novissimus* pro ultimo, *cervix* pro cervicibus.

46 Sect. *Major est dubitatio de iis, quæ proximo seculo, decrescente* jam *puritate in usu esse cœperunt.*

Ut *interim* pro *interdum, subinde* pro *indentidem.* Nam priori seculo valuit *deinde.*

47 Sect. *Hujuscemodi non esse vocabulis utendum, multorum opinio est. Et puerili quidem ætati hæc rectè interdici, agnoscimus. In iis verò, quibus judicium firmavit ætas, feram potius, quàm vel laudem, vel culpem.*

48 Sect. *At illis, quæ collapso prope sermone Romano, ac decrepitâ quasi ætate, inventa sunt, qualia apud Symmachum, & Sidonium sunt multa, in totum censeo abstinendum.*

49 Sect. *Ac multò magis damnanda arbitror, quæ proximis sunt inventa seculis, aut nostro; præsertim, si neque nitantur necessitate, neque facta sint ἀναλόγως sivè congruè; quorum alterutrum absit, omnino, tanquam barbara, aversor.*

Ita nulla necessitas fuit, cur dicerent *prædicatum* pro *atributo*, & *principaliter* pro *maximè.* At contra Græcæ compositionis leges peccat

peccat οὐτοπία, (a) quod finxit Thomas Morus, alludens ad Homericum οὔτις. (b)

50 Sect. *Novatorum quatuor sunt genera; alia imitatione fiunt, alia derivatione, alia compositione, alia novæ significationis impositione.*

Imitatione: ut si à sono animalis verbum effingas ad instar veterum *balare, baubari*, & aliorum, quæ habes apud Philomelæ (c) scriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hirundine fingit *hirundinaria*, quæ Græcis χελιδόνιον: (d) item à corniculo *cornicularia*, ut iisdem est κερατῖτις. (e) Simile sit, si à capitio, quod veteribus (f) fœminarum mamillare erat, aliquam dicas *capitiatam*, quòd pectus capitio texerit.

Compositio, quomodo à *bombo* & *ardeo* conflarunt *bombardam*. Sic Gaza ad exemplum Græcorum ἀλίφλοιος (g), κυνόσβατον (h), τριόρχης (i), effinxit *salsicortex, canirubus, tritestiger*: súntque apud eum hujus generis longè plurima.

Denique *novæ significationis impositione*, ut qui *clepsydram* vocant, quod veriùs est *clepsammium*, seu *clepsamidium*. Nec enim aquâ nunc, ut olim, sed arenulis, tempus metimur.

Ex hic quatuor modis primis κατ' ὀνοματοποιίαν fit, ultimus κατὰ μεταφορὰν; de quarum utrâque postea dicetur.

51 Sect. *Novata usurpare licet, cum deest verbum vetus, aut id quod habemus, non satis idoneum*

(a) *Non locus, sive potius ne locus, aut terminatione etiam mutata* ne locia. *Ita ficto nomine regionem vocabat, quæ foret nusquam. Unde, qui volet, æquè ridiculè* nusquam *jam appellet.*

(b) *Nullus.*

(c) *Inter Ovidio perperam tributa.*

(d) *Plantæ genus.*

(e) *Item plantæ genus.*

(f) *Varro l.4.* de L.L. *& de vita populi Rom. etsi aliter* *Nonius, sed non intellexit Varronem.* (g) *Species est Roboris* (h) *Canina sentis* (i) *Accipitris genus.* *est.*

est. Ac imprimis, locum habent in rebus amœnis jucundisq;. Alias utendum iis verecundius.

Ita usurpat Tullius lib. de Senectute: *Terra semen tepefactum complexu suo diffundit, & elicit* Herbescentem *ex eo viriditatem.* Et ibidem: Ne sylvescat *sarmentis.* Hactenus de usu verborum, quatenus in populo consistit.

52 Sect. *Præterea usus spectatur ratione scriptorum: unde vocabulorum alia poetica sunt, alia historica, alia oratoria, alia iis propria, qui artes, aut scientias, tractant.*

53. Sect. *Poetica dicuntur, non quibuscunque utuntur poetæ: sed quæ apud solos inveniuntur poetas, vel saltem poetis † sint in usu, orationibus non item.*

† Etsi non solis, sed etiam historicis: de quorum dictione Sect. seq;

Ut; *olli* pro *illi*, *grates* pro *gratias*, *altum* pro *mare*, *pugnare alicui* pro *cum aliquo.* Nec quia alia poetarum, quàm oratorum, dictio est, eò poetarum, lectione abstinere debet pedestris eloquantiæ candidatus. Nam, ut nihil dicam de liberali delectatione, quæ ex iis percipi potest: multum hoc studio ipsa alitur eloquentia, De delectatione quidem ita Tullius pro Archia: *Quæres à nobis, cur tantopere hoc homine delectetur? quia suppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, & aures convitio defessæ conquiescant.* Et mox: *Si ex his studiis delectatio sola peteretur, tamen, ut opinor, hanc animadversionem humanissimam, ac liberalissimam, judicaretis.* Eadem Fabii mens lib. x. cap. 1. *Præcipuè.* inquit,

quit, *velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optimè rerum talium blanditiâ reparantur.* Quantopere verò nutriatur eloquentia Poeticæ studio, ostendunt hæc verba, quæ proximè ibidem antecedunt: *Plurimùm dicit oratori conferre Theophrastus lectionem poetarum, multique ejus judicium sequuntur, neque id immeritò: Namque ab his, & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor petitur.*

54 Sect. *Nec poetica tantùm, sed historica etiam phrasis ab oratoriâ est diversa.*

Quinctilianus: † 'Vitandum quoque, in 'quo magna pars errat, ne in oratione poetas 'nobis, & historicos, in his operibus, oratores, 'aut declamatores imitandos putemus. Sua 'cuique proposita lex, suus decor est.

† Lib. 10. cap. 1.

Crebrum sanè loquendi genus historicis est, *lubrica viarum, occulta saltuum, prominentia montium,* aliáque, quæ apud oratores haud temere reperias.

55 Sect. *Nec artium vocabula, qualia multa habent Gramatici, Philosophi, Theologi, aliique rerum divinarum, aut humanarum doctores, ab oratore usurpari debent, quia oratio ejus debet esse popularis.*

Non quidem, quasi penitùs protritis, & calcatis vocabulis, uti oporteat (nam in pedestri quoque oratione locum habet illud Venusini vatis. †

† Lib. 3. od. 1.

Odi profanum vulgus, & arceo.

Sed

Sed quia usurpare non debet, quæ à populo non intelligantur. Et hæc quidem dicta sunto de vocabulorum delectu.

56 Se. *Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantum usurpanda est dictio, quam nemo reprehendat: sed insuper moderanda est & lingua, & spiritus, & vocis sonus.*

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippè vulgari est pronunciatione corruptius: Ut cùm C. ante vocales E. & I. aliter afferimus, quàm ante A. O. V. aut consonantes L. & R. Item cùm dipthongos Æ. & OE. pronunciamus, tanquam nudas vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in commentariis de præceptis Linguæ Latinæ.

57 Sect. *Diximus, in quibus consistat Latinitas: videndum quomodo comparetur. Ac olim quidem acquiri poterat auditu solo, quia passim loquebantur Latinè; nunc non item.*

Hoc minus, quia seu magnatum, parentúmque culpâ, seu perpetua seculorum infelicitate, ferè ita usu venit, ut ii præficiantur primæ ætati, qui necdum ipsi è luto posuerunt pedes. Et sane dubitandum non est, quin inde sit, quòd etiam cùm sedulo fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

Adeò in teneris consuescere multum est. * *Virgil. 2. Georg.

58 Sect. *Supersunt igitur duo praecipuè modi, quibus Latinè discamus: diligens bonorum scriptorum lectio, & eorundem imitatio.*

59 Sect. *Praestantium Latinae linguae auctorum quanquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed judicio hic opus, quia scriptorum alii aliis sunt meliores, & pro cujusq; profectu, legendi sunt alii, atq; alii.*

60 Sect. *Scriptores quidem distinguimus pro aetate, quâ quisq; vixere. Quinque enim quasi aetates facimus sermonis Romani; puerilem, crescentem, adultam, decrescentem, & decrepitam. Ad puerilem refero Saliares hymnos; ex quibus fragmenta quaedam citantur à Grammaticis antiquis. Item leges 12. Tabularum. Pimus in adolescentiâ est Livius Andronicus; optimi autem Plautus, Terentiusque. In adultâ sunt ex oratoribus quidem & rhetoribus, Cicero, Caelius, Cornificius, Porcius Latro †, M. Seneca &c. ex historicis Sallustius, Julius Caesar, A. Hirtius, scriptor belli Hispaniensis, Livius, Velleius &c. ex poetis, Lucretius, Catullus, P. Syrus Mimus, Maro, Horatius. Tibullus, Propertius, Gratius, Ovidius, &c. ex medicis, Philosophis, reive rusticae, aut architectonicae scriptoribus, Varro, Vitruvius, Scribonius Largus, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Collumella, &c. In decrescente verò aetate sunt oratores & rhetores, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Plinius junior*

† Modo illa in Catilinam declamatio sit Porcii Latronis, ac non potiùs alterius declamatoris antiqui; quod veriùs puto. Videtur enim oratio illa aliquantò inferior laudibus, quas Latroni tribuit M. Seneca,

&c, historici, Curtius, Suetonius, Tacitus, Justinus, &c. poetæ, Lucanus, *Pe[illegible]us, Silius, Juvenalis, Valerius Flaccus,* Statius *Papinius, Ma[illegible]ialis, &c. philosophi, L. Seneca, Plinius Veron[illegible]nsis, &c. grammatici, Asconius, Gellius, &c. In decrepita ætate sunt Symmachus,* Sidonius, &c.

61 Sect. *Pro legentium quoque profectu, non sine summorum virorum * exemplo, triplicem quasi ætatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & ἀκμὴν sive ætatem [illegible] statam.*

*Eos inter Lipsii in epistolica institut.

62 Sect. *Pueritiæ solus legendus est Cicero, atq; id quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima esse debet cura formandi corpus orationis: post demum de ornamentis laborabimus. Quod si statim nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem, oratio non erit æquabilis, & unus quasi fili; sed incomposita & inconstans. Si quos tamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alii sunto, quam præiverint ipsi in hoc puerili imitationis genere: Longolius imprimis, tum autem Bembus, Bunellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit. Nam cæteræ frigidam sapiunt ætatem.

63 Sect. *Adolescentiæ utilis est in sermone familiari, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi cæterum conducent, qui à Tullii dictione proximè absunt.*

Nec

Nec movere debet, quòd multi in Cicerone uno consistendum putent. Placere sibi, aiunt Plinianum illud *: *Stultissimum, ad imitandum non optima quæque proponere.* Verùm ratio eos fugit, cùm in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantùm multa sunt non venustè minùs ab aliis scriptoribus, quàm Cicerone dicta, sed etiam plurima sunt quæ Ciceronis verbis efferri non possunt; sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, aliique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius; ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem, contextúmque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitationis genus, quod inter alias secutus is, quem dixi, Longolius; ut qui etiam semiperiodos è Cicerone describat, sed potius Ciceronis, aut alîus scriptoris sententiæ alio debebunt orationis vestitu ornari, Ciceronisque verba aliis accommodari sententiis, atque ita ex unâ velut cerâ plures effingi imagines.

* Lib. 1. epist. 5.

Interim tunc quoque in scriptoribus delectu opus est. Nam quidem sermonem familiarem juvabunt maximè Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proximè dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. Unde Plinius *, epistolas laudans comparat eas Plauto, & Terentio, metro solutis. In orationibus autem & historiis,

* Lib. 1. Epist. 16.

riis, magis ii proderunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis stylum: ut sunt Cæsar, Livius, Velleius, Curtius, Quinctilianus.

64 Sect. *Tertiâ verò ætate, quia jam constantem duxerimus sermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis aliunde arcessitis, aut obruatur sermo, aut dimoveatur de gradu. Quare huic ætati exspatiari licebit per omne scriptorum genus.*

Imò tùm ne ex ipso quidem Apuleio, vel glossariis, dummodo judicium adsit, haurire aliqua gravabimur, quæ, suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

65 Sect. *Imprimis autem tum legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paullatim judicii falce resecetur luxuries dictionis.*

Hactenus de Latinitate.

CAP.

CAP. II.

De Perspicuitate.

1 Sect. DICAMUS *nunc de perspicuitate; sive evidentiâ; quæ magis etiam in oratione necessaria est, quàm exquisita Latinitas.*

Hinc illud vetus, & pervulgatum;

Σαφέστερον μοι, κ' ἀμαθέστερον φράσον † | † Indoctius proloquitor, atque clarius.

Et profecto, ut optimè inquit Augustinus *, *Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis? cum loquendi omnino nulla sit necessitas, si, quod loquimur, non intelligant, propter quos loquimur, ut intelligant.* Quare non imitanda nobis dictio Tertulliani, præsertim scholastico scripto de Pallio. Idem de Persii dictione judicium esto. Imprimis verò perspicuitate est opus, si res fuerint obscuræ. Ubi planè exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λογὸς ἀληθινὸς, oratio nempe simplex, nudisque sententiis, sine ullâ artis affectatione, saltem quæ conspicua sit. At in rebus apertis, dictione minùs vulgari uti licet; juxta illud vetus, Τὰ μὲν κοινὰ καινῶς, τὰ δὲ καινὰ κοινῶς †.

* Lib. 1. de doct. Christ. cap. 10.

† Communia rariter, rara communiter.

2 Sect. *Ad perspicuitatem requiritur, ut vocabula propria sint, & usitata.*

De propriis ita Aristoteles lib. III. Rhetor. cap. III *. Τῶν ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων

σαφῆ (τὴν λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια. Et in Poetica cap. XXII. Σαφεστάτη μὲν λέξις ἐστὶν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων †. De usitatis sic idem scribit lib. VI. Topicorum cap. II. Πᾶν γὰρ ἀσαφές, τὸ μὴ εἰωθός †. Propria autem cum dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim ex usu doctorum. Cùm item additur, usitata esse debere; arcentur obsoleta, & nova, quo nomine etiam novata jam comprehendo. Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum naturam propius accedunt: unde ipsa etiam obscuritatem adferre solent, saltem imperitis. Idémque de artium vocabulis judicandum.

Ex nominibus & verbis perspicuam orationem efficiunt propria.

† Maximè quidem perspicua est dictio, quæ ex propriis nominibus constat.

† Quicquid enim inusitatum est, id obscurum est.

3 Sect *Præterea necesse est, ut vocabula unum significent: cui rei repugnant* ὁμωνυμία, *&* ἀμφιβολία. Ὁμωνυμία *est unius plurimúmve vocabulorum ambiguitas extra constructionem. Nam si constructioni insit,* ἀμφιβολία *dicitur.*

Ita ὁμωνυμία est in voce *Germanus*, qua & in Germania natus, & frater germanus significatur. Hæc non vitium est, sed virtus, quando ludere visum est ambiguitate dictionis; ut cum de Cimbro fratricida (in quem epigramma quoque exstat Maronis) Cicero dixit, *Germanum occidit Cimber.*

Ἀμφιβολίας exemplum tale ponit Fabius (*a*) *Testamento quidam jussit poni statuam auream hastam tenentem.* Quæritur enim, num statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materiæ. Sic illo Ennii versu.

(*a*) Lib. 7. cap. 9.

Aio

Aio te, Æacida, Romanos vincere posse, Item illo apud Fabium †.

Chremetem audivi percussisse Demeam.

In cujusmodi exemplis nescitur, uter accusativus à fronte regatur, uter à tergo. Est tamen, cùm ejusmodi structura nullam ambiguitatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutientem ferrum.* Neque enim periculum est, nequis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

† lib. 8 c. 2. Item lib. 7. cap. 9. Sed hic pro *Chremetem* habet *Lachetem.*

4. Sect. *Nec debet oratio nimis esse concisa, ut in βραχυλογίᾳ, quomodo vocatur nimia sermonis brevitas.*

Sanè scriptores, qui brevitatem sectantur, in obscuritatem facilè incidunt: quod de Plinio Veronensi, ipsoque Sallustio, ostendit Andr. Scottus Tullianarum Quæstionum lib. I. cap. XIX. Ejusdem Plinii est lib. VII. de Cicerone: *Omnium triumphorum lauream adepte majorem.* Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant *omnium triumphorum* κατ' ἐναλλαγὴν poni pro *omni triumpho.* Atqui βραχυλογία est pro *triumphorum laureâ lauream adepte majorem.* Interim laudatur sæpe Brevitas, sed pro re nata, non affectata. Βραχυλογίᾳ delectati Lacones.

5 Sect. *Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio. Μακρολογία appellatur. Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.*

† Lib. 7. Epist. 1.

Sanè obscurius paullò illud Petri Bembi epistolâ, quam Leonis X. nomine scripsit ad Ludovicum, Galliæ Regem †: 'Verùm 'cum optimam vivendi rationem, summámq; 'probitatem, & eximiam mulieris temperan-'tiam tam amplo in imperio positæ, cæ-'terasque ejus præstantissimas virtutes animo 'repeteremus; & simul hujus vitæ miserias, 'atque horum temporum incommoda, per-'turbationésque, respiceremus: in eam senten-'tiam adducti sumus, ut bene cum iis actum 'esse statuerimus, qui hoc tempore mortem 'cum vita commutavissent: Deumque Opt. 'Maxim. Annam Reginam ad sese, tanquam 'de terrarum æstu & fluctibus in portum, 'aut tanquam de flebili hospitio ad plenam hi-'laritatis paternam domum, cœlum ipsum, 'beatorúmque concilium vocavisse, magnope-'re existimaremus; ubi illa bene actæ vitæ præ-'mia, & cùm liberalitatis, atque beneficentiæ, 'quibus duabus virtutibus supra mulierum 'captum enituit; tum verò etiam temperantiæ 'patientiæque suæ speratos fructus, læta fe-'licissimaque perciperet.

6 Sect. *Denique obscuritatem adfert verborum mixtura: qualis est in ἀναστροφῇ, & συγχύσει. Ἀναστροφὴ trajicit verbum in eodem commate.*

Ut apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adversus tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit.* Pro *adversus hunc.* Quamquam hoc quidem loco potius elegantiæ est. Afranius apud Nonium.

Ut

Ut scire possis, ad quo te expediat loqui. Pro *Quoad.*

7 Sect. Σύγχυσις *trajicit verbum ex uno commate in alterum.*

Ut apud Horatium *. * Lib. 1. sat. 5.

Nempe pilâ lippis inimicum, & ludere crudis:

Nam *ludere* conjungi debet cum *pilâ* quod in priori commate est. Et apud eundem †;

———Simius iste
Nil præter Calvam, & doctus cantare Catullum. † Lib. 1. cap. 10.

Atque hæc præcipuè sunt, quibus obscura redditur oratio; *in quod malum etiam à quibusdam laboratur: neque id novum vitium est, cùm jam apud T. Livium invenerit* Fabius (*a*) *fuisse præceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbo utens,* Σκότισον (*b*). *Unde illa scilicet egregia laudatio, Tanto melior; ne ego quidem intellexi.*

(*a*) Lib. 8. cap. 2.
(*b*) Obscurato.

CAP. III.

De Dignitate, ac Tropis generatim.

1. Sect. Nec *satis est, ut dictio sit pura, & perspicua, quod Elegantia praestat: sed duobus praeterea opus est,* dignitate *quadam verborum & sententiarum, ac felici* compositione.

In domo magnificâ non tantùm ea sunt, quæ ad necessitatem pertinent, sed etiam, quæ ad ornatum. Itidem fit in sermone oratoris. Ubi necessitatis est elegantia, hoc est Latinitas & perspicuitas: quæ præstat Grammaticus. Sed Rhetor supperaddit his ornatum duplicem: unum ex verbis sententiisque; alterum ex venusto verborum situ, ac collocatione. Sane (ut eâdem in similitudine persistamus) in domo splendidâ non sufficit, ut res ipsæ sint ornatæ, velut picturæ; sed opus est etiam, ut tum ea, quæ ad necessitatem pertinent, tum quæ ad ornatum faciunt, suis singula collocentur locis. Quid enim inornatius, quàm si picturæ præstantes sint in coquinâ; vasa coquinaria in triclinio? Quare, ut undique ornata sit oratio, tum ea eligi debent, quæ picturarum instar per se habent ornatum: ut sunt verborum sententiarumque lumina; de quibus tractat Dignitas; tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perspicuum sermonem, vel ad isthæc verborum sententiarumque lumina

mina pertinent, ea universa pro rei, de quâ agitur, naturâ, suaviter aut asperè & periodicè, numerosêque, debent collocari; quod docet Compositio.

2 Sect. *Usus utriusque partis multò maximus est; Nec enim tantùm facit, ut ipsi scribamus ornatè, sed etiam, ut summam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnificâ cæcutientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavimentum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cunctorum ordinem, nullam capit voluptatem; ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non vidit illas orationis picturas, atque, ut Lucilius ait,

Quàm lepide lexeis compostæ, ut tesserulæ omneis
Arte pavimenti, atque emblemate vermiculato.

3 Sect. *Quia autem prior est cura rei inveniendæ, posterior collocandæ: priùs dicemus de eâ parte, quæ suppeditat res illas suapte naturâ ornatas, h.e. orationis picturas, sive illa verborum sententiarumque lumina, quæ Rhetores vocant* tropos, & schemata. *In his enim duobus consistit Dignitas.*

4 Sect. Tropus *est vocis à propriâ significatione in alienam cum virtute immutatio.*

Quod & nomen indicat. Nam est τρόπος à τρέπω, id est, *verto*, ut ad verbum *inversionem*

in verſionem ſonet. Intellige autem inverſionem vocis tum complexæ, tum incomplexæ. Nam fit tropus, tum in vocibus ſingulis; ut *mulus* pro ſtupido; tum in conjunctis; ut *laterem lavare*, pro, fruſtra laborem ſuſcipere inſtar laterem lavantis.

5. Sect. *Hujus imitationis cauſæ fuere duæ. Una eſt neceſſitas. Nam linguæ ſingulæ proprio in multis vocabulo deſtituuntur, eoq; alienum arceſſendum fuit.*

Iſtiuſmodi eſt *gemmare* in vitibus; vel cum ſegetes *ſitire*, aut fructus *laborare* dicuntur, aut cùm dicimus *hominem durum*, vel *aſperum*.

6 Sect. *Huc quoq; pertinet cùm translatum eſt ſignificantius.*

Ut, *inſenſus irâ, inflamatus cupiditate, lapſus errore.*

7 Sect. *Altera cauſa eſt ornatus:*

Ut, *flumen eloquentiæ, lumen orationis.* Item cùm Cicero Clodium ait eſſe *fontem gloriæ* Milonis & alibi, *ſegetem materiamque gloriæ* ejus.

8 Sect. *Huc refer quoque tum honeſtatem, cùm dicta parum honeſta voce deflexâ explicantur, (nam quod turpe eſt, id quoque inornatum eſt) tum verborum copiam, quia illa quoq; orationis varietas ornat, & delectat.*

9 Sect.

9 Sect. *Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarii, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.*

Nam vel res arcto adeo vinculo conjunguntur ut unum sit de alterius essentiâ, velut totum & pars, quæ *Synecdoche* commutat: vel non quidem unum de alterius essentia est, sed tamen cum essentia conjungitur; sive quia alterum alterius causa est; sive quòd unum alteri insit, aut adsit; alterúmve præcedat, aut sequatur (a) quæ invertit *Metonymia*; vel ne quidem conjuncta sunt cum essentia, sed aut similia tantùm, cujusmodi commutat *Metaphora*; aut etiam opposita, quorum unum pro altero ponit *Ironia*. Ex his, seu splendorem, seu usum spectes, facilè princeps est Metaphora; de qua idcirco aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi sumus.

De Metaphora.

CAP. IV.

1 Sect. ΜΕΤΑΦΟΡΑ *sive translatio, est tropus, quo verbum à propria significatione in alienam tranfertur ob similitudinem. Itáque tria spectantur in metaphora, significatio pri-*

(a) Duplicem hîc viam insistere licet. Nam vel ad metonymiam solùm referemus, cum unum est alterius causa, aut subjectum; vel eodem pertinebit, cùm unum se habet, ut antecedens. Si prius placet, metalepsis; quæ commutat antecedens, & consequens species erit metonymiæ. Sin posterius arridet; præter tropos quatuor commemoratos, erit & quintus tropus primarius, nempe metalepsis.

pri.

pria, aliena, & similitudo.

E. G. Dixit cum Ennio Virgilius,
——*duo fulmina belli,*
Scipiadas. Propriè in tempestatibus est fulmen. Impropriè de homine dicitur in bello. Similitudo in *eo* consistit, quòd ut fulmen est animantibus terribile, ac noxium; ita Scipio hostibus terrori esset maximo.

3 Sect. *Metaphora alia petitur ab ἀναλογία, quæ inter quatuor est: alia à similitudine, quæ est inter duo.*

E. G. Ut se habet caput ad hominem, ita princeps ad Remp. Est hîc gemina similitudo. Nam similia sunt, tum caput, & princeps; tum corpus, & Resp. Itaque si principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem versutum & vulpem, est simplex similitudo; eòque, cum Christus Herodem, ob mores vulpinos, appellat vulpem, metaphora est posterioris generis.

4 Sect. *Præterea metaphora vel reciproca est, vel non reciproca.*

Reciproca est in vocibus *aurigæ*, & *gubernatoris*. Nam & *auriga* pro gubernatore ponitur, & *gubernator* pro auriga. Item in vocabulis *alti*, & *profundi*. Nam et mare *altum*, & cœlum dicitur *profundum*.

Non reciproca est *vertex* pro cacumine. Neque enim *cacumen* dicere vicissim liceat pro verticè.

5 Sect.

4 Sect. *Ducuntur metaphoræ à divinis, cælestibus, elementis, meteoris, lapidibus, metallis, plantis, bestiis, hominibus, eorumque operibus: adeò ut tam latè pateat metaphora, quam similitudo, quæ se in res omnes extendit.*

5 Sect. *Maximè interim commendantur metaphoræ illæ, quæ rebus sensu carentibus actum quendam, & animum dant.*

Ut illa VIII. Æn. *Pontem indignatus Araxes*, & ista Ciceronis pro Ligario, *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in Acie Pharsalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum.*

6 Sect. *Debent metaphoræ esse verecundæ, ut migrâsse, non irruisse in alienum locum videantur.*

Cicero ad Tyronem (a) *Sed heus tu, qui κανὼν (b) esse meorum scriptorum soles: unde illud tam ἄκυρον (c)* valetudini fideliter inserviendo? *Unde in istum locum*, fideliter, *venit? cui verbo domicilium est proprium in officio. Migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, fidelis dici potest: ut sit, quomodo Theophastro placet, verecunda translatio.*

(a) Epi. 17 l. 16.

(b) Regula accensar.

(c) Improprium.

7 Sect. *At vitiosæ sunt metaphoræ, in quibus est dissimilitudo.*

Itaque damnat (d) Cicero Ennianum illud; *Cæli ingentes fornices.* Nempe quia fornices nec

Lib. 3. de Orat.

nec totum complent circulum: fortasse &, quia à rectis lateribus consurgere soleant.

8 Sect. *Item, in quibus simile nimis longe ductum.*

Ut *Syrtim patrimonii*, & *Charybdin bonorum*. Pro illa *scopulum*; pro hoc, *voraginem* rectius dixeris; quia sensus facilius feruntur ad ea; quæ visu, quam quæ auditu perceperunt. Poëtis tamen quàm oratoribus, audacioribus hîc esse licet.

9 Sect. *Fugienda etiam quæ sumuntur à re turpi*. h. e. *obscœnâ, aut sordidâ*.

Ut, *stercus curiæ Glaucia: Respublica castrata morte Camilli*, & illo, quod ex veteri oratore adducit Fabius *Persecuisti Reipub. vomicas*.

10 Sect. *Item quæ nimis amplificant*.

Ut si puer dicatur *ferreus in studiis*. Neque enim id ei convenit ætati; licet ætate provectum rectè dixeris χαλκέντερον, (*a*) quod Didymi Gramatici olim cognomentum fuit. (*a*)

11 Sect. *Nec minores debent esse re significata*.

Ut *saxea Verruca*.

12 Sect. *Nec facilè recedendum à metaphora, à qua cæpit oratio. Vitiose enim, si à fontibus cæperis, desinas in incendium*.

13 Sect. *Etsi autem nullus est florentior tropus, quique plus luminis afferat orationi, quàm metaphora*

(*a*) Intestina habentem ærea.
(*b*) Suidas.

metaphora; non tamen frequentari nimis debet. Nam ut modicus delectat usus, ita immodicus tædio complet; & ut modicus illustrat, ita immodicus obscurat; ut qui exeat in allegoriam, ut ænigma.

14 Sect. *Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris uti liceat; id hujus loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.*

De quo sequenti libro dicemus.

CAP. V.

De Metonymia.

1 Sect. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ, cùm sit à μετὰ (†), & ὄνομα (b), *ad verbum sonat* transnominatio, *vel potius* transnomen, *quâ formâ pro ἀντωνυμία* pronomen *dicimus. Alio nomine, Cicerone teste,* Ὑπαλλαγὴ *vocatur.*

2 Sect. *Est verò tropus, quo causa externa (c) ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente, aut contrà.*

3 Sect. *Itaque sex in universum sunt ejusmodi.*

1 *Primus est causa externa pro effectu.*

Ut, *Mars* pro bello, *Ceres* pro frugibus, *Cicero* aut *Livius* pro scriptis. Sic dicimus, *Vario Marte pugnatum.* Virgil. (d)

Onerantq; canistris

Dona laboratæ Cereris. Martial. (e)

Pellibus

(†) Trans.
(b) Nomen
(c) Plerique tantum μετωνυμίαν vocant, cum causa usurpatur pro effectu, vel subjectum pro adjuncto, aut contrà. Quod si placet, cum antecedens ponitur pro consequenti, erit tropus singularis ut annotavimus ad oram: c. 3. Sect. 9.
(d) Æn. 1.
(e) Lib. 14. dist. 890.

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capit.

4 Sect. *Alter modus est, effecti pro causa.*

Ut *expalluit, pro extimuit.* Nam pallor est effectum timoris. Horatius: * (* Lib. 3. ep. 3.)

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.

Sic *pallida* mors, quia mortui pallent. Horat. † († Lib. 1. od. 4.)

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turreis.

Virgil.
—*Scipiadas cladem Lybyæ.*

Hoc est, qui cladem Libyæ intulerunt. Sic *sudor* pro labore apud Mosem, † & Hesiodum. (†Gen. cap. 3. verf. 19. ἔργ. verf. 287.)

5 Sect. *Tertius modus est subjecti pro adjuncto. Subjecti autem nomen laxè hic usurpatur pro eo, cui quid inest, vel adest. Itaq; huc etiam refer, cum continens ponitur pro contento.*

Cic. de orat. *Ut omittam illas omnium disciplinarum inventrices Athenas*, pro Atheniensibus. Pro lege Manilia: *Testis est Italia*, &c. pro *Italis.* Sic *rus* pro rusticis. At aliter Catullo Vollusii annales dicuntur;

Pleni ruris, & inficetiarum;

Hoc

Hoc est rusticitatis. Quomodo & Græcos loqui, monet Hesychius, Αχειπλῶσι, αἰδημίας πλήρης.

6 Sect. *Item cùm possessor ponitur pro re possessa.*

Ut cum Suetonius ait, *Claudium venalem pependisse*, hoc est prædia ejus, pendente titulo ac libello, proscripta. Similéque est illud apud Terentium, Eun. *comedendum aliquem propinare.* h.e. bona alicujus. Cic. De Senect. *Cujus ego villam contemplans, non enim longè abest à me*, id est, à villa mea.

7 Sect. *Præterea cùm nomen rei signatæ tribuitur signo.*

Ut Eclo. III.

Orpheaq; in medio statuit, sylvasq; sequentes.

Id est cœlatam Orphei, & sylvarum imaginem. Sic *Jupiter*, pro statua Jovis Ovid. Fast. I.

Jupiter angusta vix totus stabat in æde,
Inque Jovis dextrâ fictile fulmen erat.

8 Sect. *Adhæc cùm dux* † *ponitur pro exercitu.*

† Nisi malis hic esse synec dochen partis. Vide cap. seq. sect. 7.

Ut cum dicimus, ab Annibale apud Cannas Cæsa esse sexaginta Romanorum millia. Cui simile, cum patronus, vel advocatus ponitur pro cliente. Cicero pro Cæcinna; *Restituisse*

stituisse te dixti? Nego me edicto Prætoris restitutum esse. Me, hoc est clientem meum.

9 Sect. *Item cùm res, quæ in tempore fit, pro tempore usurpatur.*

Ut *messis* pro æstate, 1. Georg.

Ante † focum si frigus erit, si messis in umbra.
Sic,
Ecl. 5. *Tertia Messis erat.*

10 Sect. *Quartus metonymiæ modus est adjuncti pro subjecto.*

Virgil. Ecl. VIII.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Terni colores pro ternis liciis triplicis coloris.
Vt. Æn. 1.
—*Stratoque super discumbitur ostro.*

Hoc est, stragulis purpureo ostri colore tinctis.
11 Sect. *Huc pertinet, cum contentum usurpatur pro continente.*

Ut 1. Æn. *Vina coronant*, pro paterâ.

12 Sect. *Item cùm ponitur tempus, pro re, quæ in tempore est.*

Ut Phillip. IX. *Hujus seculi insolentia.*
Hoc

Hoc est hominum hujus seculi. Sic Virgil, 1. Æn.

Aspera tum positis mitescent secula bellis.

Idem IV. Æn.

—*Oculisve, aut pectore noctem Accipit.*

Hoc est, somnum, qui noctu capitur.

13 Sect. *Item cùm sumitur aliquid pro objecto, circa quod versatur.*

Ut illo B. Ignatii.

Ἐρως ἐμὲ ὁ ςαυρωθεὶς. *Amor meus est crucifixus ille.* Amor pro eo, qui amatur.

14 Sect. *Item cùm signum ponitur pro re signata.*

Ut *toga* pro pace, *fasces* pro magistratu: Cicero.

Cedant arma togæ, concedant laurea linguæ.

Maro;

Non illum populi fasces, non purpura flexit.

Huc refer, cum nomen ponitur pro re. Livius lib. 1. *Ad singula oppida circumferendo arma nomen omne Latinum docuit.* Et lib. 2. *Longè is tum princeps Volsci nominis erat.* Et alibi apud eundem passim, ut de Marone, Horatio, Tibullo, & aliis nihil dicam. Sic Ciceroni A vocatur *litera salutaris*, quia ea significatur

significatur Absolutio.

15 Sect. *Vulgò etiam ad metonymiam adjuncti refertur, cùm virtutes vitiaque ponuntur pro hominibus ipsis.*

Cic. Verr. 1. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in contumeliis efficere potuisset.* Luxuries pro luxurioso, crudelitas pro crudeli, avaritia pro avaro. Sic *scelus* pro scelesto, *ars* pro artifice. Sed quod ejusmodi referunt ad metonymiam adjuncti, id pinguiori ab iis fit Minerva. Nam si ad vivum resecemus, scelus vel est scelerati forma essentialis, vel effectum ejus. Si prius placet, erit synecdoche partis essentialis: sin posterius, fuerit metonymia effecti.

16 Sect. *Denique (ut superiùs dicebamus) ad metonymiam refertur, cùm vel antecedens ponitur pro consequente: vel consequens pro antecedente. Vtrumque* Μετάληψιν *vulgò appellant.*

Antecedenti pro consequente utimur, cùm *audire* vel *auscultare*, accipitur pro *obtemperare*.
Act.1.sc.3 Terent. Andr. † *Pamphilúmne adjutem, an auscultem seni.*

Quomodo etiam apud Græcos sumuntur
Plutarch. ἀκροᾶσθαι,† & ὑπακούειν. Similis est tropus,
Mat.8.27. cum *scribere* usurpatur pro *dare*, *rescribere* pro
Sat.5.l.2. *reddere*, *transcribere* pro *tradere* : sive jus suum *in alium transferre*. Horat. †

Scrib

Scribe decem à Nerio; non est satis, adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum.

Teren. Phorm. *

Argentum illud denuo rescribi jube.

*Act. 5. Sect. 8

Ubi donatus: *Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura: scribere dicebat pro renumerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porrò illis, quibus debui.*†

Simile est *subscribere pro assentire.* Ovid. †

Neve precor magni subscribite Cæsaris iræ.

Est & hujus generis.

—— *Lupi † Mœrim videre priores.*

Hoc est, obmutuit, uti solent, qui priores lupum viderunt. Item,

—— *Fuimus † Troes, fuit Ilium, & ingens Gloria Dardanidum.*

† Plura Servius in Æn. et Budæus prior. annot. in Pandect.

†1 Trist. Eleg. 11.

†Ec. l. 9.

†Æn. 2.

Id est, esse desinit.

Consequens contrà pro antecedente ponitur in illo Ciceronis pro lege Manil.

Quid, ad nos cùm ab exteris nationibus venirent, captos querar, cùm legati populi Romani redempti sint? Nam ex eo, quòd redempti sint, captos fuisse, intelligitur. Idem fit quando, ut Donatus † ait, *dicere ponitur pro intelligere, & scire.* Ut in illo † *Fœneratum istbuc beneficium tibi pulcrè dices* & alibi apud eundem.

†In Adel. Act. 3. sc. 2

Phorm. Act. 3. sc. 2

Possis

† Reg. 1. cap. 23. Possis & addere μετάληψιν concomitantis, sive connexi. Ut in scripturis, † *Tegere pedes*, pro exonerare alvum.

CAP. VI.

De Synedoche.

1 Sect. Synecdoche *est, cùm totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.*

Atque inde & nomen. Nam συνεκδοχὴ ad verbum sonat comprehensionem. Totum autem comprehendit partes suas.

At Grammaticis συνεκδοχὴ vocatur, cum nomen aut verbum universale restringitur ad partem, vel aliquid saltem speciale, quod per accusativum effertur. Ut, *Os, humerósque Deo similis. Rubet capillos. Induitur vestem.* Synecdochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab universali. Alii malunt vocare ἔλλειψιν præpositionis *secundum*; ut apud Græcos intelligi solet κατὰ.

2 Sect. *Fit Synecdoche sex modis. Primus est cùm genus, quod est totum universale, ponitur pro specie.*

† Æn. 1. Ut *ales* pro aquila. Virgilius XII †

——*Prædámque ex unguibus ales,*
Projecit fluvio.

Et alibi *quadrupes* pro equo. Marc. XVI. 15 *Prædicate Evangelium omni creaturæ,* id est homini

homini. Sic *mortales* pro hominibus apud Plautum (*a*) & apud Sallustium sæpius. Par ratio in verbis: ut *facere* pro sacrificare. Varro lib. v. de. L. L. *Flamen Dialis agnum Jovi facit.* Quomodo & Græci ἔρδειν καὶ ῥέζειν dicunt pro θύειν. Item *feminam cognoscere*, vel *ejus notitiam habere* (*b*), pro rem habere cum aliquâ. Prout, & Græci usurpant τὸ γινώσκειν. Item *alloquium* (*c*) pro consolatione; *alloqui* (*d*) pro consolari; ut Græcis παραμυθεῖσθαι καὶ παρηγορεῖν.

a Trinum. Act. 2. sc. 1.

(*b*) Cæsar. lib. 6.

(*c*) Catul. ad Cornif. Horat. Epod. 13.

(*d*) Seneca. Troad. 3. 1.

3 Sect. *Alter modus est, cùm species contrà usurpatur pro genere.*

Ut *Eurus*, vel *Aquilo*, pro quovis vento, *Sabellicus sus* pro quolibet, *Myrtoum*, vel *Carpathium mare*, pro quocunque.

—Dentésque Sabellicus exacuit sus. Horat.
Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ. Maro.

Hoc pacto rarò loquuntur Oratores.

4 Sect. *Tertius modus est, cùm totum essentiale ponitur pro solâ materiâ, solâve formâ.*

Joan. xx. 13. *Sustulerunt dominum meum, nec scio, ubi posuerint eum.* h. e. domini mei Jesu corpus.

5 Sect. *Quartus modus est, cùm contrà pars formalis, aut materialis ponitur pro toto essentiali.*

(a)Lib. 14 Epist. 14. Ut anima pro homine. Cicero: (a)*Vos meæ charissimæ animæ, sæpissimè ad me scribitè.* Sic corpus pro servo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia, vasisve argenteis; *ferrum* pro armis ferreis; quam quidam appellare malunt metonymiam materiæ. Cic. Verr. vi: *Cùm essent triclinia strata, argentumque expositum in ædibus.*

6 Sect. *Quinctus modus est, cùm totum integrale usurpatur pro parte.*

Ut Ecl. 1.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Sic *orbis terrarum* pro imperio Romano. Cic. epist. 1. lib. IV. *Res vides quomodo se habeat, orbem terrarum, distributis imperiis, ardere bello.*

7 Sect. *Sextus modus est, cùm contrà, pars integralis ponitur pro toto.*

Ut *caput* pro homine, *puppis* pro navi, *mucro* pro gladio, *tectum* pro domo. Livius. lib. XXI. *Placentini captivi ad duo millia liberorum capitum redditi coloniæ.* Et possis his accensere, cùm dux ponitur pro exercitu: quippe qui sit caput exercitûs.

8 Sect. *Ad duos postremos modos refer quoque, cùm numerus singularis ponitur pro plurali, aut pluralis pro singulari, aut certus pro incerto, aut rotundus pro majori minorive.*

Singularis

Singularis pro plurali, ut apud Livium crebrò est, *Romanus prælio victor.* Ubi pars integralis usurpatur pro integro.

Pluralis pro singulari, ut illo Ciceronis ad Brutum, *Nos populo imposuimus, & oratores visi sumus.* Nam de se uno loquitur. Ut integro utatur pro parte. Sic lib. II de Off. *Maximè autem & gloria paritur, & gratia defensionibus; eoque major, si quando accidit, ut ei subveniatur, qui potentis alicujus opibus circumveniri urgeriq; videatur: ut nos & sæpe aliàs, & adolescentes contra L. Syllæ dominnatis opes pro S. Roscio Amerino fecimus.* Vides, ut de se solo dicat, *Nos adolesentes fecimus.*

Certus pro incerto; ut *trecenta*, vel *sexcenta*, pro plurimis.

Rotundus numerus pro majori sumitur in illo Livii li. xlv. *A Chalcide trajicit trium millium spatio distantem portum, inclytum statione quondam mille navium Agamemnoniæ classis.* Nam centum & octoginta sex naves fuere supra mille: si earum quidem, quæ apud Homerum (a) recensentur, numerum ineamus.

(a) Illad. β.

Sed ad synecdochen totius integrantis pertinet, si rotundus numerus ponatur pro minori. Ut si dicas, reges imperâsse Romæ annis ducentis quinquaginta. Sunt enim tantùm ccxliv Ideo Florus in prologo cum rotundo uti vellet, *prope* adjicit.

CAP. VII.

De Ironia.

1 Sect. Ironia *est tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur.*

Nomen est ab εἴρω quod est *dico*; unde εἴρων, *dissimulator*, qui aliter dicit, ac sentit, ex quo εἰρωνεία accipi solet pro dissimulatione, quâ aliter sentimus, aliter loquimur. Hinc Rhetoribus εἰρωνεία est, *quæ diversum ei, quod dicit, intellectum parit*: ut à Fabio †definitur. *Illusionem* aliquibus dici, idem † auctor est: Ironia est in illo Terentii † *O salve bone vir, curasti probè.* Et illo Cicer. Ver. VII. *O præclarum imperatorem!* Et pro Quinctio: *Tum ille vir optimus: vereor ne se derideri putet, quòd iterum jam dico, Optimus.*

† Lib. 6. cap. 2.
† Lib. 8. cap. 6.
† Andr. Act. 5. sc. 6.
† Ibidem.

2 Sect. *Intelligitur Ironia bifariam, vel personæ, reive, de qua agitur, naturâ, vel pronunciatione.*

Prioris generis est illud pro C. Rabirio: 'Namque hæc tua sunt, quæ te hominem clementem popularemque delectant, I, lictor, colliga manus, quæ non modò hujus libertatis, mansuetudinísque non sunt; sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii; sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina; quæ tu homo lenis, ac popularis, libentissimè commemoras,

memoras, Caput obnubito, arbore infelici suspendito. Nam formulæ ipsæ crudelitatis indices, & quæ de Tarquinio Superbo dicit, satis ostendunt, quâ mente T. Labienum clementem ac mansuetum appellet. Posterioris generis est illud Ciceronis in Clodium; *Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta servavit.* Ubi, ut Fabius (a) ait, *cum risu quodam contraria iis dixit, quæ intelligi voluit.* Quamquam & ex persona, reique naturâ id facile cognoscitur, dummodo cogitemus id, quod idem Fabius (b) monet, *interesse quid de quo dicatur.* Nam inde patet, *aut laudi simulatione detrahi, aut vituperationi laude aliquid concessum esse.*

(a) Lib. 8. cap. 6.
(b) Ibidem.

3. Sect. *Ironiæ, ut in jocis & salibus, ita etiam cùm acrius mordere volumus, usus est maximus. Atq; interdum in exordio etiam adhibetur, quod securitatem causæ ostendit.*

Ut apud Tullium pro Ligario, *Novum crimen, C. Cæsar,* &c.

CAP. VIII.

De Metalepsi, Antonomasia, & eâ, quæ ΛΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1 Sect. Vidimus *hactenus de tropis primariis. Fabius, atq; alii, plurimos adjiciunt alios. verum ii, vel sunt troporum species, vel affectiones, vel planè ad tropos non pertinent.*

2 Sect. *Primum inter species locum obtinet* Μετάληψις, *quæ Latine sonat* transsumptio. *Atq; ita vocatur, cùm antecedens ponitur pro consequente, aut contrà. Estq; ea* Μετωνυμίας *species, de qua supra* † *dixim9.*

†Cap. 5. Sect. 13. unde exempla ejus petantur.

Aliàs Μετάληψις quid sit. cap. prox. meliùs dicetur. Nempe quia eâ notione, non tam species tropi est, quàm affectio ejus.

3 Sect. *Proxima inter species est* Ἀντονομασία. *Latine ad verbum dicatur* pronominatio. *Estque synecdoches species.*

4 Sect. *Fiat autem bifariam. Prior modus est, cùm proprium sumitur pro communi.*

Ut *Sardanapalus* pro molli, *Venus* pro formosa, *Irus* pro paupere, *Crœsus* pro divite. Ovid. IV. Trist.

Irus & est subito, qui modò Crœsus erat.

Par ratio esse videtur, cùm gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus.

Ut

Ut *Cretensis* pro mendace, aut *Pœnus* pro perfido. Sed hic modus, ut hujus loci est, quatenus proprium angustius est eo, pro quo sumitur; ita ad metaphoram referri potest, qua spectamus similitudinem inter proprium, & id cui tribuitur.

5 Sect. *Alter ἀντονομασίας modus est, cùm commune sumitur pro proprio.*

Ut *urbs*, pro Roma, sunt verò, quinque imprimis modi hujus generis.

I. Per *patronymicum*, ut *Saturnius* pro Jove, *Priamides* pro Hectore, *Atrides* pro Agamemnone, *Pelides* pro Achille. Horat. epist. 1.

> *—Nestor componere lites*
> *Inter Pelidem festinat, & inter Atridem.*

Atque hic modus solis convenit poëtis.

II. Nomine *gentili*, ut *Cytherea* pro Venere, *Arpinas*, pro Cicerone: qui modus & Oratoribus est concessus.

III. Per *epithelon*, ut † *Thalamo quæ fixa reliquit Impius.* † Æn. 4.

Impius, pro Ænea.

IV. Nomine *studii*. Ut, *philosophus* pro Aristotele, *orator* pro Demosthene, apud Græcos; pro Cicerone, apud Romanos; ac *poeta* itidem pro Homero, aut Marone, *Apostolus* pro Paulo.

V. *Periphrasi* non reciprocâ, ut † *Trojani belli scriptor*, pro Homero. Nam in quo falsi quiddam, si ἀντιστρέφουσι *, nullus fuerit tropus; ut, *ars bene loquendi*, pro Grammatica. † Horat. * Convertuntur.

6 Sect. *Tertia species est Λιτότης, cùm minus dicitur, & plus intelligitur; unde synecdochæ subjici posse liquet.*

(a) 7. Æn. Ut, (a) *Munera nec sperno*, pro, lubens accipio.
(b) And. Act. 2. sc. 6. Item, *non laudo*, (b) hoc est reprehendo. Vulgò *Liptotes* vocatur, sed corruptè, cum hoc Græcum non sit. At a λιτὸς, id est tenuis, fit λιτότης, quod, κατὰ λέξιν extenuationem sonat.

Sunt & aliæ troporum species, ut κοινότης, σύλληψις, εὐφημισμός; sed harum pauci omnino Rhetorum meminere; eoque & nos hoc etiam loco eas præterimus Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Orationis Institut. IV. cap. X.

CAP. IX.

De Allegoria, Catachresi, Et Hyperbole.

1 Sect. Affectiones *troporum præcipuæ sunt, Metalepsis, Catachresis, & Hyperbole.*

2 Sect. *Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in voce una: sive; cùm gradatim ex una significatione proceditur in alienam.*

(a) Æn. 1. Ut (a) *Speluncis abdidit atris.* Per atras intellige obscuras; per obscuras, profundas.
(b) Ecl. 1. Sic (b)

Post

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

Per aristas συνεκδοχικῶς intelligit segetes, sive messes; per has autem μετωνυμικῶς signat annos.

3 Sect. *Est hujusmodi affectio poëtis quàm oratoribus accommodatior.*

4 Sect. Ἀλληγορίαν *ad verbum dixeris* diversiloquium. *Nam conflatur ea vox ex* ἄλλο (*a*) *&* ἀγορεύειν (*a*). *Est verò allegoria tropus perpetuus, sive oratio ex pluribus tropis contexta.* (*a*) Aliud. (*b*) Dicere.

Ita ut à tropis primariis non differat natura, sed magnitudine, quæ major est in allegoria.

5 Sect. *Plurimùm autem fit continuatione metaphoræ adeò quidem, ut multi hoc solum allegoriæ genus agnoverint.*

Cic. Pro M Cœlio, *Quoniam emersisse jam è vadis, & scopulos prætervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur.* Item lib. de Orat. *Nam qui locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maximæ molestiarum, & turbulentissimæ tempestates extiterunt.* Sic apud Horatium od. XI. lib. II.

Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

h. e. Ne te rebus prosperis nimis efferas.

6 Sect. *Interim ex aliis quoque tropis fit.*

*Terent. Eunucho, Act. 4. sc. 5

Ita metonymia continuatur in illo * *Sine Cerere & Libero friget Venus.*

Synecdoches autem continuatio est in isto; Agraria I. *Cùm haberet hæc Respublica Luscinos, Calatinos, Acidinos, homines non solùm honoribus populi, rebúsque gestis, verùm etiam patientiâ paupertatis ornatos; & tum, cum erant Catones, Philippi, Lælii, quorum sapientiam,* &c. Ubi nomina illa personarum per ἀντονομασίαν accipi, liquet ex ipsâ, quam Cicero subjicit, explicatione. Idem factum in isthâc orat. pro S. Roscio Amerino; *Non necesse est omnes commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos jam ætas à præliis avocabat; postremò Priamum ipsum, senem Antistium, quem non modò ætas, sed etiam leges, pugnare prohibebant.*

7 Sect. *In allegoriis observandum, ut ne temerè alio ex genere rerum, quàm cœperimus, desinamus.*

Secus si fiat, oritur plurimùm fœdissima rerum inconsequentia; ut de metaphora diximus cap. 4. Sect. 12.

8 Sect. *In iisdem vitandum, ne bis immoderatè utamur, vel ne illis insit obscuritas, quæ ænigma efficit.*

9 Sect. *Est enim ænigma, ambigua quædam allegoria ad occultandum rem notam, quam significat, excogitata. Vix autem locum habet in orationibus publicis, quia non oportet crucem figere auditoribus.*

usus

Usus tamen eo videtur Cicero pro Roscio Amerino? *Multos cæsos non ad Thrasimeaum lacum, sed ad Servilium vidimus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio?* Verùm Paulus Manutius ex veteri poëta sumptum putat.

10 Sect. *Major longè est ænigmatum usus in epistolis, quia interdum in his necesse est, ut sententias verborum involucris involvamus, quo intelligamur ab iis solis, ad quos scribimus.*

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad Att. in quibus ipse testatur, se quædam allegoriis obscurâsse.

11 Sect. *Non tamen omne ænigma est allegoricum, cùm & propriis verbis constare possit.*

Patet id ex illo Maronis; (a) (a) Ecl. 3.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli spacium non amplius ulnas.

Nam, si quidem, quæ plurimorum sententia est, intelligamus puteum profundissimum, nulla hic erit troporum frequentatio, imò nec tropus. Quemadmodum neque si *Cæli* sit proprium, ut accipiamus de sepulchro Cœlii Mantuani, qui, omnibus consumptis, tantummodo spatium reservâsat, quod sepulchro sufficeret.

12 Sect. *Præterea in allegoria observandum oratori, ut si obscurior sit, proprium admisceat, ad claritatem.*

Quomodo

Quomodo Cicero I. Top. inquit, Sed *quoniam avidum hominem ad has dicendi epulas recepi, sic accipiam ut reliquiarum sit aliquid potius, quàm te hinc patiar non satiatum discedere.* Atque ita & Plato dixerat VII. de Rep. ἑστιάσας λόγων καλῶν, καὶ σκέψεων. (a) At pura fuerit allegoria, si omittatur in Cicerone verbum *dicendi*; nempe hoc pacto, *ad has epulas recepi*, &c.

(a) Victoriam lib. 2. var. lect.

13 Sect. *Sequitur* ΚΑΤΑΧΡΗΣΙΣ, *sive Abusio, quæ tropi est durities. Nam ita vocatur quando vox aliqua licentius à propria significatione ad alienam deflectitur.*

Ita ut, non deduci, sed irruere; non precariò, sed vi venire videatur. Vide sup. cap. IV, Sect. 6.

14 Sect. *Interdum verò abusio vocis ex origine ejus cognoscitur: interdum item ex rei natura.*

Ex orgine vocis, ut in illo pro lege Manilia; *Posteaquam maximas ædificasset, ornassetq; classes* & apud Cæsarem lib. III. de bello Gal. *Naves interim longas ædificari in flumine Ligeri.* Similéque hoc Maronis II. Æn.

Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant.

Ex natura rei intelligitur κατάχρησις cùm splendor tribuitur voci. Ut apud Tullium de Senectute; *Omnino canorum illud in voce*

splendescit etiam nescio quomodo in senectute. Item cùm Maro (*a*) *stagnum* dixit de mari; quomodo & Græci appellant λίμνlω. (a) Æn. 115. Æn. 381.

15 Sect. *Fit κατάχρησις, vel necessitatis, vel delectationis causâ. Posterius genus vix invenias alibi, quam apud poetas. Prius etiam oratoribus est concessum.* (a) Homer. Il. Oppian. 2. Κάτηγ. 134.

Prioris generis est, cum dicimus pyxidem auream, val argenteam; licet pyxis propriè sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatii lib. IV. od. 4.

——— *Vel Eurus*
Per Siculas equitavit undas.

Quæ, ut rectè Muretus (*b*) observat, audax planè translatio est; neque unquam id ausurus fuerat poëta sine veterum exemplo; sed similiter dixit Euripides Phœnicis. Ζεφύρε πνοαῖς ἱππεύσαντ۞ ἐν ἐρανῷ. Quem & Oppianus postea imitatus tertio Ἁλιέυ. (b) Lib. I. Var. c. 10.

16 Sect. *Tertia affectio est Ὑπερβολὴ, quod ad verbum superjectionem, hoc est excessum, sive eminentiam notat. Estque oratio augendo, vel minuendo superans fidem.*

Augendo, ut quod Cicero, (*c*) & ex eo Fabius (*d*) refert de Memmio, Homine prælongo, *caput cum ad fornicem Fabii offendisse.* Et apud Maronem. (*e*) (c) Lib. I. de Orat. (d) l. 6. c. (e) 3. Ecl. 7.

Candidior cygnis, hederâ formosior albâ:

Item

Item, *melle dulcior, plus millies audivi,* & similia.

†Ecl. 7. Minuendo, ut cùm ait Maro; † *Vix ossibus hærent.*

Item in illis, *Codro pauperior, testudine tardior,* &c.

17 Sect. *Facit* ὑπερβολὴ *ad* ἔμφασιν.

† Lucanus lib. 10. Ut cum † poeta ait.

Nulla fides, pietásque viris, qui castra sequuntur ἐμφαντικώτερον hoc, quàm si dixisset, *Rara fides.* Item, † *Nusquam tuta fides.* Efficacius, quàm istud, *Raro tuta fides.* Et illud satyrici. †

†4. Æn. 5. Juvenal. † sat. 6. *Semper habet lites, alternáque jurgia lectus, in quo nupta jabet.*

Majorem habet ἔμφασιν, quàm si pro *semper* dixisset *plurimum.*

18 Sect. *Hæc causa est, cur in amplificando eâ utamur, non quidem ut fallamus, sed ut per planè incredibile, intelligatur penè incredibile. Interim videndum, ne ea modum omnem excedat; qua in re peccant adulatores.*

CAP. X.

De Sarcasmo, aliisque irrisionis speciebus; item Onomatopoeïa, Antiphrasi, & Hypallage.

1 Sect. Et *hæc de troporum, tum speciebus, tum affectionibus. Subjiciemus deinceps quædam, quæ*

quæ falso inter tropos retulerunt. Ut sunt sex species irrisionis, Sarcasmus, Diasyrmus, Charientismus, Asteismus, Mycterismus & Mimesis.

2 Sect. *Sarcasmus est hostilis irrisio super jam mortuo, aut certe morituro.*

Ut, *Ave Rex Judæorum.* * *Mat. 27. 29.
Item. † †Æn. 9.

I, verbis virtutem illude superbis.

3 Sect. *Diasyrmus est inimica irrisio, sed extra cædem.*

Ut, *Asinus ad lyram, Interstrepit anser olores.*† †Ecl. 9.
& illo, sanè luculento, † †Æn. 11.

Larga quidem semper Drance, tibi copia fandi,
Tunc cùm bella manus poscunt, patribusq; vocatis
Primus ades; sed non replenda est Curia verbis.

4 Sect. *Charientismus à lepore ac gratiâ nomen accepit. Estque jocus cum amænitate mordax. Vel, ut alii malunt, fit, cùm dura & aspera dictu gratiosis & mollibus verbis mitigantur, & molliuntur.*

Ut, cum Davus pistrinum deprecans ait† *Bona verba quæso.* Simile huic, † *Dii meliora.* † Andr. Act. 1. sc. 2 †Georg. 3.

5 Sect. *Asteismus est jocus urbanus.*

Ut, † *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.* † Ecl. 3.

Atque

Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

H. E. Qui Bavium, ineptum poetam, amare potest, idem exosculetur te, Mævi, poetam Bavio quoque deteriorem. Est & ejusce generis illud Neronis in servum furacem: *Nihil esse ei clausum, neque signatum.*

6 Sect. Μυκτηρισμὸς *fit, cum naso suspenso quempiam subsannamus.*

Quod & nomen indicat. Nam μυκτὴρ nasus. Cùm autem gestu magis, quàm verbis fiat: non est, quod ejus quis exemplum à nobis exspectet.

7 Sect. Μίμησις, *Latinè imitatio, aliena verba refert directâ oratione, idque, ut volunt, deridendi causâ.*

Terent. (a)

(a) Eun. Act. 1. sc. 2.

At ego nesciebam quorsum tu ires, Parvola
Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,
Soror est dicta: cupio abducere ut reddam suis.

8 Sect. *Quemadmodum autem species hasce irrisionis (quas ironiæ subjici putarunt) falsò inter tropos referunt, cùm & propriis constent verbis: ita, hac ipsa de causa & alia multa troporum numero excludi debent, quæ vulgò inter tropos reponuntur. Eorum autem duo sunt genera.*

9 Sect. *Quædam enim sunt schemata Rhetorica, ut* Periphrasis *&* Icon; *de quibus ideirco in*

schema-

χρηματολογία dicturi sumus; quædam nec tropi sunt, nec schemata, ut Επίθετα, de quo in amplificandi itemque characterum doctrina agemus; quædam denique ad Grammaticam potiùs pertinent, idque vel ad ἐτυμολογίαν, ut Ονοματοποιΐα & Αντίφρασις, vel ad σύνταξιν, ut Υπαλλαγή.

14 Sect. *Siquidem ὀνοματοποιΐα nihil aliud est quàm nominis fictio à sono.*

Ut, *balare, grunnire*, &c. Quidam putant ita vocari, quandocunque rei novum inditur nomen. Sed hi non distinguunt ὀνοματοποιΐαν à novatis.

11 Sect. *Αντίφρασις* est *vox à contrario dicta.*

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententiâ, cum alia plurima sunt, tum *Parcæ*, & *lucus*. At *Parcæ* fortasse ita dictæ, quia parcant: Duæ enim parcunt, sola Atropos filum abscindit *. *Lucus* vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potiùs est à Græcis, (a) quibus λόχος, *insidiæ*, unde λοχμὰς, (b) *sylva*, quia insidiantibus sit apta.

12 Sect. *Hypallage est schema, Grammaticum, quo rerum ordo invertitur.*

Ut apud Cicer. (c) *Gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Pro *vaginam gladio vacuam*. Poetis est frequens. Ut apud Senecam Thyeste (d)

Brutium ponto feriente Corum.

Quod maluit, cùm posset,

* Fusius de hoc agimus in Originum libris.

(a) Quanquam Syriacum malit Scoppas in conjectaneis l. 1. c. 18.

(b) *Hesychius.*

(c) Pro Marcello.

(d) ve. 577.

Brutium pontum feriente Coro.
Et hæc de Tropologia.

CAP. XI.

De Schematibus generatim; deque iis speciatim, quæ defectu, aut excessu, figurant orationem.

1 Sect. *Altera dignitatis pars in schematibus, sivè figuris versatur. Est vero schema, forma orationis, quâ hæc alio quopiam modo, quàm inversione significationis, à vulgari consuetudine immutatur in meliorem.*

Schematis, & figuræ voces, cùm propriè dicantur de histrionum amictu, ac gestibus; è theatris traductæ videntur in scholas Rhetorum. Nam ut in illis histriones, sive actores scenici, pro personarum, quas sustinent & affectuum qui representari debent, varietate, varios induebant habitus, variósque agebant gestus; ita & oratio, pro rerum, de quibus agitur, diversitate, schematibus diversis, tanquam colorato amictu vestitur, ac quasi gestibus diversis animatur.

2 Sect. *Schemata sunt duplicia, verborum, & rerum.*

Græcis, λέξεως, καὶ διανοίας.

3 Sect. *Inter ea hoc interest, quòd schemata verborum tolluntur, si aut verba mutentur, aut ordo*

ordo eorum invertatur: at ſchemata rerum, quibuſcunque utaris verbis, aut quocunque ea ordine ponantur, permaneant; quia non in verbis ſed in rebus quandam habent dignitatem, vimque ornandæ orationis.

E. G. *Inceptio eſt amentium, haud amantium*, λέξιος σχῆμα eſt; quia perierit ſchema, ſi pro *amentium* ponas *ſtultorum*, aut ſimile. Sed ſchema *διανοίας* eſt, ſi quis patriam inducat loquentem, aut ſi utatur ſimilitudine; quia quæcunque hîc verba uſurpemus, aut quocunque ea ordine collocemus, manebit ſchema.

4 Sect. *Verborum ſchemata ſunt triplicia, quædam conſiſtunt in ſubticentia, ſive defectu; quædam in exceſſu; quædam in reliquo corpore orationis.*

5 Sect. *Subticentiâ figurantur, Ellipſis, & Aſyndeton; quorum definitiones è Grammaticis notæ eſſe debent.*

Nempe Aſyndeton copulæ eſt defectus; Ellipſis verò alîus partis, aut particulæ; quod & Græca ſcholia, quæ de ſchematibus exſtant, oſtendunt. In iis eſt; Ἀσύνδετόν ἐστι φράσις, ἐν ᾗ παραλείπονται οἱ συνδέοντες σύνδεσμοι. Ἔλλειψις δέ ἐστι παράλειψις λέξεως νοουμένης ἐν τῆς συμφράσιος.

6 Sect. *Rhetoris verò eſt inſuper docere, quando exornent orationem. Ac Ellipſis quidem convenit exprimendo affectui.*

Ita

Ita admirationem indicat hoc Virgilii.

Sed vos qui tandem? ubi omittitur, *estis.*

7 Sect. *Asyndeton autem valet ad celeritatem, atque animi impetum significandum.*

Virgil IV. Æn.

Ferte citò flammas, date tela, impellite remos.

8 Sect. *Item cum plura enumeranda sunt, quorum singula per se gravia sunt.*

Terent. Adel.

Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest.

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

(a) Act. 3. sc. 4. Item. (a)

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.
Humanum est.

(b) Act. 3. sc. 1. Apud Plaut. Asin. (b) Philenium meretrix ait.
——— *Mater, is quæstu'st mihi.*
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.

9 Sect. *Excessu figurant orationem, Pleonasmus, & Polysyndeton; quorum ille Ellipsi, hoc Asyndeto opponitur.*

10 Sect. *Pleonasmus valet ad Emphasin.*

(c) 4. Æn. Ut illud, (c) —*Vocémq; his auribus hausi:* quod rem certam indicat. Item, *Ubinam gentium est?* Et, *Accipe hoc parvum munuscu-*

lum

lum; quorum illud magis exaggerat, hoc magis extenuat.

11 Sect. *Polysyndeton facit, ut res ipsa, de qua agitur, videatur major.*

Cicer * *Me præ cæteris, & colit, & observat; & diligit.* Item*, *neque privati quicquam, neque publici; neque profani, neque sacri in Sicilia reliquisse.* * In epist. *In Verrem Act. 6.

CAP. XII.

De Schematibus ΛΕΞΙΟΣ, quibus eadem vox repetitur.

1 Sect. Schemata, *quæ in reliquo fiunt corpore orationis, vel eandem ponunt vocem, vel similes.*

Eandem, ut *amans amantem*; similes, ut *amantes amentes.*

2 Sect. *Vox eadem est, vel solâ appellatione, vel sola significatione; vel appellatione, & significatione simul.*

Appellatione solâ, ut *veniam* nomen, & *veniam* verbum.

Significatione solâ, ut *domus*, & *ædes.*

Appellatione, & significatione, simul, ut *homo homini Deus*, & *homo homini lupus.*

3 S. Ἀνταναάκλασις *dicitur, cum usurpatur vox eadem*

eadem appellatione, non significatione.

Cicero epist. III. lib. VII. ad Att. *Causam solùm illa causa* (Cæsaris) *non habet.* Et epist. XIV. lib. XIV. ad eundem: *Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant.* Sic in tribus istis apud Cornificium *Cur eam rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas?* Item *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari.* Item: *Veniam ad vos, si mihi senatus det veniam.*

4 Sect. *Magnam in oblectando vim habet, præsertim, non captata, sed velut oblata.*

5 Sect. *Huc pertinet* Πλοκὴ, *quando vox uno loco personam, aut rem; altero mores aliamve qualitatem significat.*

E. G. *Ad illum diem Memmius erat Memmius*, h.e. sui similis. *Simia est simia, etiamsi aurea gestet insignia.*

6 Sect. *Schema hoc non venustatem tantum, sed etiam acrimoniam addit orationi.*

7 Sect. *Voces non appellatione, sed significatione easdem conjungunt* Συνωνυμία *sive interpretatio, &* Ἐξεργασία *sive Expolitio.*

8 Sect. Συνωνυμία *est, cùm verba idem significantia conjunguntur.*

Ut Cic. Catil. II. *Abiit, excessit, evasit, erupit.* Initio Catil. III. *Bona, fortunas, conjuges liberosque vestrum.* Nam *bona, & fortunæ* idem sunt Philipp. V. *Promitto, recipio, spondeoque.*

9. S

9 Sect. *utimur eo genere elocutionis, quoties unò verbo non satis videmur dignitatem, aut magnitudinem rei demonstrare: ideoq; in ejusdem significatione plura conferuntur.*

Verba sunt Aquilæ Romani.

10 Sect. *Conciliat vero orationi tum gravitatem, tum acrimoniam.*

Gravitatem quidem adfert in illo Ciceronis, pro Muræna, ubi octo, vel ampliùs συνωνυμίας exempla habemus, *Quæ precatus sum à Diis immortalibus, judices, more instituto q; majorum, illo die, quo auspicatò, comitiis centuriatis L. Murenam consulem renuntiavi: ut ea res mihi, magistratuique meo, populo plebique Romanæ, bene atque feliciter eveniret: eadem precor ab iisdem Diis immortalibus, ob ejusdem hominis consulatum unâ cum salute obtinendum, & ut vestræ mentes, atque sententiæ, cum populi Romani voluntate, suffragiisque consentiant, eaq; res vobis populoque Romano, pacem, tranquillitatem, otium, concordiam adferat.* At acrem reddit orationem in illo Catilin. 1. *Non feram, non patiar, non sinam.* Item in Pisonem; *Ego te non vecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste aut Athamante dementiorem putem?* Et post multa; *O tenebræ, ô lutum, ô sordes!*

11 Sect. *Estque magnus in hoc schemate delectus verborum opus; ne συνωνυμία orationem onerent potius, quam ornent.*

12 Sect. *Ἐξεργασία est sententiarum idem significantium.*

Ut

Ut Cic. pro Ligario: *Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Quo in exemplo etiam Synonymia concurrit.

13 Sect. *Utendum est* Ἐξεργασίᾳ, *cùm prodest in aliqua re commorari, & diutius detinere auditorem: ut cùm asseveramus, indignamur, dolemus, commiseramur, aut exprobramus aliquid. Lætitiæ quoque convenit. Sed cavendum, ne in re tenui variandâ, curiosam nimis, & superfluam operam ponamus, quod vitium περιεργία vocatur.*

14 Sect. *Schemata, quæ usurpant vocem & appellatione & significatione eandem, partim varium nomen sortiuntur pro diverso vocis repetitæ situ, partim aliunde.*

15 Sect. *In iis quæ situs ratione variant, repetitio fit, vel loco ejusdem generis, ut in* Ἀναφορᾷ, Ἐπιφορᾷ, Συμπλοκῇ, *& repetitione mediante: vel loco diversi generis, ut in Epanalepsi, Anadiplosi, repetitione principii, vel clausulæ in medio, & Epanodo.*

16 Sect. *Ἀναφορὰ est repetitio ejusdem vocis in principio.*

17 Sect. *Magnam orationi vim addit. Unde affectibus inservit: præcipuè, cùm alterum insectamur, vel etiam laudamus.*

In insectando quidem: ut apud Tullium, Catil. 1. *Nihil te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt.*

Alterius

Alterius autem generis est hoc Maronis 1. Æn.

(vemq;
Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra, Jo-
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.

Et Juvenalis sat. VIII.

—— Roma parentem,
Roma partem patriæ Ciceronem libera dixit.

II §. *Nec tantum unum vocabulum sed plura etiam initio repetuntur.*

Nempe in superiori Anaphoræ descriptione intelligenda vox non incomplexa solùm, sed etiam complexa. Ac similiter in sequentibus schematibus accipere oportet. Ovidius lib. II de Ponto El. XI.

(rigabas
Grande voco meritum lachrymas, quibus ora
Cùm mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum mœstæ solatia mentis.
Cùm pariter nobis illa, tibique dares.

Idem lib. IV. de Ponto el. III, quatuor continua disticha, ac unum item pentametrum incipit ab illis duobus verbis, *Ille ego.* Etiam Arnobius, lib. I. undecim periodos inchoat ab istis, *Unus fuit è nobis.*

9 §. *Quod si res opponantur, eleganter duplicatur Anaphora.*

Cic. in exordio orationis pro Rosc. A-

mer. 'Accuſant ii, qui in fortunas hujus
'invaſerint: cauſam dicit is, cui præter cala-
'mitatem nihil reliquerunt. Accuſant ii qui-
'bus occidi patrem Sexti Roſci bono fuit;
'cauſam dicit is, cui non modo luctum mors
'patris attulit, verum etiam egeſtatem. Accu-
'ſant ii, qui hunc ipſum jugulare ſummè cupi-
'erunt: cauſam dicit is qui etiam ad hoc ip-
'ſum judicium cum præſidio venit, ne hic
'ibidem ante oculos veſtros trucidetur. De-
'nique accuſant ii, quos populus poſcit: cau-
'ſam dicit is, qui unus relictus ex illorum ne-
'fariâ cæde reſtat.

20 §. 'Επιφορὰ, ſive ἐπιστροφὴ † eſt repe-
'titio ejuſdem vocis in clauſulis. Eandemq;
'quam ἀναφορὰ, vim habet.

Ut, 'Pœnos populus Rom. juſtitiâ vincit;
'armis vincit, liberalitate vincit. *Item* Fru-
'menti maximus numerus è Galliâ, peditatus
'ampliſſimæ copiæ è Galliâ, equites numero
'plurimi è Gallia.

21 §. 'Quod ſi ἀναφορὰ, & ἐπιφορὰ con-
'currant, Συμπλοκὴ * vocatur. Hoc ſche-
ma ferè κατ' ἐρώτησιν inſtituitur: eaq;
'res efficit, ut non venuſta ſolùm, ſed etiam
'vehemens ſit oratio.

Cic. 'Quis eos poſtulavit? Appius. Quis pro-
'duxit? Appius. *Item*: Quem Senatus damnavit,
'quem Pop. Rom. dãnavit, quem omniũ exiſti-
'matio damnavit, eum ſententiis veſtris ab-
'ſolvetis? Neque id ſimplicibus tantum ver-
bis fit, ſed etiam conjunctis. Uti ἐπιστροφῆς
ratione fit in illo Arnobii lib. 1. c. Quan-
do

do est humanum genus diluviis interremptum? non ante nos? 'Quando mundus incensus? 'non ante nos? Quando urbes amplissi- 'mæ marinis coopertæ sunt fluctibus? non 'ante nos? Quando cum feris bella, & præ- 'lia cum leonibus gesta sunt? non ante nos? 'Quando pernicies populis venantibus ab an- 'guibus data est? non ante nos.

22 S. *Valet in exaggerandis virtutibus, ac vitiis, Estque schema planè venustum, ac quod statim in sensus incurrat: ac propterea diutius continuari non debet, sed satius est, ut aliis schematibus varietur, ac temperetur.*

23 Sect. *Medianam repetitionem appello, cum media mediis respondent.*

Vt illo milonianæ: *Quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe jactata sunt.* Sic Seneca Thyeste: *

*Act. 4. v. 611.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit abiens jacentem.

24 Sect. Ἐπανάληψις *est repetitio ejusdem vocis initio præcedentis, & fine sequentis sententiæ.*

Cicero epilogo orat. pro Milone. 'Negat enim 'se, negat ingratis civibus fecisse, quæ fecit: 'timidis, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Idem in *Verr.* Tenetur aliquando & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. Et apud magistrum Herennianum: 'Commo- 'tus non es, cum tibi pedes mater amplexaretur: non es commotus? *Ovid. Fast. lib.* VI.

Qui bibit inde, furit; procul hinc descedite queis est
Cura bonæ mentis; qui bibit inde, furit.

25. §. *Αναδίπλωσις est repetitio in fine præcedentis, & initio sequentis sententiæ.*

Virgil. x. Æn.

——Sequitur pulcherimus Astur,
Astur equo fidens. Poliptoto etiam permutatur, ut in illo pro S. Roscio: 'Injuriam novo 'scelere conflatam putant oportere defendi; 'defendere ipsi propter iniquitatem temporum 'non audent.

26 §. *Figura hæc non tantum suavitatem, sed etiam ἔμφασιν habet. Quod si conjungatur epanorthosi, sive correctioni, habet quoque acrimoniam.*

Cicero in vect. 1. in Catil. *Hic tamen vivit. Vivit? imo in senatum venit.*

27 §. *Est & figura ἀνώνυμος cum media aut principia, aut clausulæ respondent.*

Principio, ut illo Maronis VII. Æn.
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus undâ,
Te liquidi flevere lacus.

Clausulæ, ut in Verrinis; *Hæc navis onusta prædâ Siciliensi, cum ipsa quoque esset ex præda.*

28 §. Επάνοδος *est, cum, quæ priori erant posita loco, posteriori; quæ posteriori, priori loco repetimus.*

Cic pro Planco: *Gratiam qui refert, habet: & qui habet, eo quod habet; refert.* Vellius Paterculus de Quinctilio Varo: *Pecuniæ quam*

quam non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit: quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Ubi & πολύπτωτον. Pertinet hæc figura etiam ad schemata διανοίας, vocaturque ἀντιμετάθεσις, ut inferius dicemus.

29 §. Vidimus ea repetitionis schemata in quibus tantum locus spectatur. Sequuntur, in quibus non tam situs consideratur, quam vel pronuntiationis vehementia, ut in Epizeuxi; vel connexio cum superioribus, ut in Gradatione; vel casus variatio, ut in Polytoto.

30 §. Est enim Επίζευξις cum vox aliqua repetitur cum vehementia.

Cicero† *Vos, vos inquam, & senatus frequens, restitit.* Idem †: *Non est, non est vobis, Quirites, cum hoste certamen, cum quo aliqua pacis possit esse conditio.* Seneca in Medea†; *Da, da per auras curribus patris vehi.*

31 §. *Interdum autem hæc vocula aliqua παρεμβολῆ vel παρενθέσει intersecatur.*

Vocula una est in illo Ciceronis: *Vidi enim, vidi, penitusque perspexi.* Et hoc Senecæ initio Medeæ: *Parta, jam parta ultio est.* Et act. IV. *Majus his; majus parat Medea Monstrum.* At παρένθεσις interseritur † in illo Tullii pro domo sua. *Sed excitatus aliquando (dicam audiente ipso, quod sensi, & sentio) excitatus inquam, aliquando Gn. Pompei nimicum reconditus penitus & abstrusus dolor.* Sic Phillip. 11. *Hasta posita pro æde Jovis Statoris, bona (miserum me!*

† Pro post.
† Phillip. 4 sc. 1.
† sc. 1.
† In exemplis tamen, ubi repetitio post parenthesin ob solam sit sermonis perspicuitatem, Epizeuxis dici non meretur. Cujusmodi exempla ab allatis differe non difficile non erit.

me, consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeii Magni, voci acerbissimæ subjecta præconis.

32 S. *Utimur Epizeuxi ut aliquid ἐμφατικῶς aut παθητικῶς dicamus.*

33 S. *Gradatio sive* Κλίμαξ *est, cum ita ab uno ad aliud transimus, ut eodem verbo connectamus inferiora superioribus.*

Scipio Africanus apud Isidorum *: 'Vi atque ingratiis *, cum illo sponsionem feci, facta sponsione ad judicem adduxi, adductum primo cœtu damnavi, dãnatũ ex voluntate dimisi. *Ex eodem Africano idem adduxit*; Ex innocentia nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas: *Idem ex Græco citat*: Pueritia tua adolescentiæ tuæ inhonestamentum fuit, adolescentia senectutis dedecoramentũ; senectus reip: flagitium. *Apud Cornificium istud habes*; Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit. *Item*. Nam quæ reliqua spes manet libertatis si illis & quod libet licet: & quod licet, possunt & quod possunt, audent; & quod audent, vobis molestũ non est.

* Lib. 2. Originum cap. 21.

* In vulgatis, atq; etiam Mss meis, invenio *gratis coactos*, Sed duplici errore; nam & *gratis* pro *ingratis* corrupte, & *coactus* est ex glossemate.

34 S. *Schema hoc multum habet venustatis: sed quia ut Fabius ait, apertiorem artem continet, rarius adhibendum; nec fere, nisi res ipsæ habeant successionem, aut gradus: ut in genealogiis, imperiorum successionibus, ac similibus.*

35 S. *Polyptoton est, cum idem verbum variato casu ponitur. Casus autem vocum accipio Logicorum more, ut comprehendat variationem omnem ratione generis, numeri, graduum, modorum, temporum, personarum.*

36 S Schema,

36 Sect. *Schema hoc quandoque simplicem & inaffectatam quandam venustatem adfert.*

Ut illo Ciceronis pro Roscio Amerino: 'Si quis istorum dixisset, quos videtis adesse, 'in quibus summa auctoritas est, atq; amplitu-'do: si quid verborũ de Rep. fecisset, id quod in 'hac causa fieri necesse est, multa plura dix-'isse, quam dixisset, putaretur. ego etiam si om-'nia, quæ dicenda sunt, liberè dixero, nequaquã 'tamen similiter oratio mea exire, atque in vul-'gus emanare poterat. Nec inconcinni sunt versiculi isti viri eruditi, quibus idem nomen per casus omnes, ordine suo variavit: quanquã schema hîc non tam se obtulerit sponte quàm studio sit quæsitum:

Cum vanitas sit vanitatis filia,
Et vanitati vanitatem procreet,
O Vanitas quid vanitate vanius?

37 §. *Sæpe etiam hoc schema vehementiam adfert.*

Cicero pro Archia: Sed *pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas*, Virgil. IV. Æn.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis, pugnent ipsiq; nepotes.

CAP. XIII.

De Schematibus in verbis similis soni.

1 §. *Et hæc repetitionis figuris. Sequuntur schemata, quæ respiciunt similitudinem.*

Similitudo verò ea vel in est à natura sive ortu, vel ab accidente.

† Latinis dicitur, Derevatio.

2 Sect. *Naturalis est in παρηγμένῳ †. Conjungit enim voces, quarum una ab altera derivatur. Ac plurimùm ad delectandum valet.*

Cicero in Lælio. *Sed ut tum ad senem senex de senectute: sic in hoc libro ad amicum amicissimus de amicitiâ scripsi.* Et eodem: *Et enim eo loco locati sumus.* Plautus Persa †: *Qui hero suo servire vult bene servit servitutem.* Atticissimus est, ut illud ejusdem, *vómitum vomis* †, *somniavi somnium* †, & alia multa apud eundem.

† Act. sc. 1. Qui

† Rudente sc. homo..

† Rud. sc. quid istud.

3 S. *Accidentaria similitudo minimùm est quadruplex. Fit enim vel ab immutatione vocis in similem appellatione, non significatione, ut in παρονομασίᾳ; vel á positione diversarum vocum eodem in casu, ut in Ὁμοιοπτώτῳ vel à sono eodem in clausulis, ut in Ὁμοιοτελεύτῳ vel redditione unius pluriumve syllabarum in quacunq; parte, ut in Παρηχήσει, Docent id singulorum schematum definitiones.*

4 Sect. *Est enim Παρονομασία sive Agnominatio, cum parvâ verbi immutatione in aliam planè sententiam deflectitur oratio.*

Terentius †: *Inceptio est amentium, haud amantium.* Sic in veteri dicto; *Septem convivium, novem convicium.* Quamquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbârit convivam. Nam volebat convivas intra gratiarum & Musarum numerum consistere; ut nec pauciores essent, quàm tres; plures, quàm novem. Elegans etiam παρονομασία est in istoc, quod Apollodorus Atheniensis, pictor præclarus, operi suo adscripserat; Μωμή-

† Act. 1. Andr. c. 3.

Μωμήσηταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται †;

5 §. *Schema hoc non tantum delectat, sed vehementius etiam pungit.*

Cicero Phillip. 13 de Antonio; *Cum in gremiis mimarum mentum, & mentem deponeres;* Seneca Troad.

O Tumide rerum dum secundaram flatus
Extollit animos; timide, cum increpuit metus
Regum.

Tertullianus lib. de spectaculis cap. 25. *Quid est enim de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere? de, cœlo, quod aiunt, in cœnum.*

6 §. Ὁμοιόπτωτον, *sive similiter cadens est; cùm in eadem constructione duo, aut plura sunt verba, quæ iisdem casibus efferuntur. Casus autem voco non tantum nominum, pronominum, aut participiorum, sed etiam verborum.*

Cic. pro leg. Manil. Ac primum quanta innocentia debent esse Imperatores; quanta deinde omnibus in rebus temperantia; quanta fide! quanta felicitate! quanto ingenio! quanta humanitate! I*dem pro Archia*: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?

7 §. *Nec tantum in fine deprehenditur; sed etiam media primis, aut summa mediis accommodantur.*

Cic. 1. Accus. in Verrem. *Est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum.* Ὁμοιόπτωτα *sunt, audendum, audiendum; paratus, projectus.*

8 Sect. Ὁμοιοτέλευτον *sive similiter desinens est cum cola, aut commata, simili sono terminantur.*

Cic. pro Mil. 'non modo ad salutē ejus ex-
'stinguendam, sed etiam gloriam per tales vi-
'ros infringendam. *Idem in Maniliana:* Ut e-
'jus semper voluntatibus non modo cives as-
'senserint, socii obtemperarint, hostes obedie-
'rint; sed etiam venti tempestatesq; obsecunda-
'rint.

Habet quoque locum in partibus indeclinabilibus; ut * *Ejusdem non est & facere fortiter, & vivere turpiter.*

* Quintilianus l. 9. cap. 3.

Ut aliis vero orationis lenociniis, ita hoc etiam immodice gaudet Apuleius. *Ut lib. de Deo Socratis*, ubi sic de genio scribit; Hic custos, singularis præfectus, domesticus speculator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si rite ad extremum animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiose colatur, in rebus incertis prospectator, dubii præmonitor, periculosis viator, egenis opitulator, qui tibi queat tum somniis, tum signis, tum etiam fortasse coram, cum usus postulat, mala evertere, bona properare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, fideta adversa corrigere.

6 §. Παρήχησις *est, cum una pluresve syllabæ vocis antecedentis, in alia ejusdem membri repetuntur.*

Plautus

Plautus Menæchmis* ; *Palla pallorem incutit.* Cicero in Miloniana. *Vi victa vis.* Ejusdem est versus iste, * Act. 4 sc. 4.

O fortunatam natam me consule Romam!

10 §. *Schemata hæc, quæ in similitudine consistunt, etsi alibi quoque locum habent, imprimis tamen commendantur in sententiis: quia & suaviùs influunt in animum, & diutius hærent. Sed parcè iis utendum oratori, quia fastidium cito audienti adferunt, fidemq; abrogant orationi.*

CAP. XIV.

De occupatione, Subjectione, Confessione, & Concessione.

1 Sect. Schematum διανοίας *alia sunt ornamenta inventionis, alia dispositionis.*

2 Sect. *Quæ inventionem ornant, vel magis ad simplices conceptus pertinent, vel ad affectus.*

3 Sect. *Priora vel ad explicationem, vel ad probationem vel ad amplificationem referuntur.*

4 Sect. *Prius sigillatim agemus de ornamentis probationis: deinde, quia plurimùm eadem sunt schemata quibus nunc ad rem explicandā, nunc ad amplificandam utimur, conjunctim de utroq; genere acturi sumus.*

5 Sect. *Probationem ornant* Πρόληψις, *sive Occupatio,* Ὑποβολή, *sive* Subjectio, Παρομολογία, *sive Confessio, &* Ἐπιτροπή, *sive Concessio.*

6 Sect.

6 Sect. Πρόληψις, *sive Occupatio est, cùm id quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus atq; diluamus.*

7 Sect. *Partes ejus sunt duæ;* ὑποφορὰ, *quæ objectionem proponit,* & ἀνθυποφορὰ, *quæ objectioni respondet.*

E.G. Objectio est in illis Didonis apud Maronem †,

Æn, 4. *Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna.*

Ut ἀνθυποφορὰ est, —— *Fuisset.*

Quem metui moritura? Itidem apud Ciceronem, orat. pro Cœlio, ὑποφορὰν habes in his verbis; *Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes,* &c. At paulò post subdit ἀνθυποφορὰν: Ego, *siquis, judices, robore animi,* &c.

8 Sect. *Interdum vero* ὑποφορὰ *est concisa, interdum planè magnifica.*

Concisa est ista pro lege Manilia; 'Requiretur fortasse nunc, quemadmodum, cùm hæc ita sint, reliquum possit esse magnum bellum? cognoscite, Quirites, non enim sine causa quæri videtur. Item pro Posthumo: 'At habet, et celat, sunt enim qui ita loquuntur.

At magnifica est VII. in Verrem: 'Quid agam, judices? quo accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. Novi locum, video ubi se jactaturus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur,

cabitur à vobis, tum etiam pro ſuo jure contendet, nè patiamimi talem imperatorem populi Romani Siculorum teſtimoniis eripi, neve obteri laudem imperatoriam criminibus avaritiæ, vel litis. Hujuſmodi quoque eſt illa, à qua orationem pro Sexto Roſcio orditur.

9 Sect. *Requirit hæc figura ſingularem prudentiam. Siquidem videndum eſt oratori, quæ tacita ſint hominum judicia; quo propendeant animi, quid eos offendat, quid probent.*

10 Sect. *Prolepſi vicina eſt* ὑποβολὴ *ſive ſubjectio: qua multa, quæ pro adverſario dici poſſunt, breviter & minutatim proponuntur, atque ad ſingula breviter item reſpondetur.*

11 Sect. *Subjectio alia perfecta eſt, alia imperfecta.*

12 Sect. *Perfecta tribus partibus conſtat. Prima dicitur* πρότασις, *ſive propoſitio. Altera tum* ἀπαρίθμησιν *continet, ſive numerationem; tum* ἀφαίρεσιν, *ſive remotionem. Tertia eſt* συμπέρασμα *ſive concluſio:*

Hiſce partibus conſtat ſubjectio illa apud Cic. orat. pro Quinctio "Dubitatur, utrùm ſit 'probabilius, Sex. Nævium ſtatim ſiquid debe'retur, petiturum fuiſſe: anne appellaturū qui'dem beinnio? Appellandi tempus non erat? at 'tecū ãno plus vixit. In Gallia agi non potuit? 'at & in provincia jus dicebatur, & Romæ judi'cia fiebant. Reſtat, ut aut ſũma negligentia 'tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. Si negli'gentiam dices, mirabimur: ſi bonitatem, ride'bimus: neq; prætereà, quid poſſis dicere, inve'nio. Satis eſt argumenti, nihil eſſe debitum 'Nævio, quod tamdiu nihil petivit. Partes

Partes etiam universas habet in subjectione isthac pro Rosc. Amer. 'Rursus igitur eo-'dem revertamur, & quæramus, quæ tanta 'vitia fuerint in unico filio, quare is patri-'displiceret. At perspicuum est nullum fu-'isse. Pater igitur amens, qui odisset eum 'sine causâ, quem procrearat. At is quidem 'fuit omnium constantissimus. Ergo illud 'jam perspicuum profectò est, si neque a-'mens pater, neque perditus filius fuerit; 'neque odii causam patri, neque sceleris filio 'fuisse. Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philipp. IV. Est & hujus generis exemplum, quod primo loco apud Cornificium legitur.

13 Sect. *Imperfecta Subjectio vocatur, in qua propositio vel conclusio, vel utraq; abest.*

Cicero pro Planco: *Malè judicavit populus, at judicavit: non debuit, at potuit: non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt.* Hujus etiam generis sunt secundum, tertiumq; Subjectionis exemplum apud Cornificium.

14 Sect. Multum * inest acrimoniæ, & gravitatis in hac exornatione *Imprimis, si instituatur per anaphoram*, ὁμοιόπτωτα, *& interrogationem.*

*Cornificii verba sunt.

Cicero de Harusp. resp. 'Tu meam do-'mum religiosam facere potuisti? at qua men-'te! qua invaseras. qua manu? qua di-'sturbâras. qua voce? qua incendi jusse-'ras, qua lege? quam ne in illa quidem im-

punitate

' punitate tua scripseras, quo pulvinari? quod ' stupraras. quo simulacro? quod ereptum ex ' meretricis simulacro, in Imperatoris monu- ' mento collocaras.

15. Sect. *Ανακοίνωσις, sive communicatio est, qua adversarium consulimus, aut cum judicibus quid faciendum sit, quidve factum oportuerit deliberamus.*

Cicero pro C. Rabirio, perduellionis reo; Tu denique, Labiene, quid faceres tali re, ac tempore? cum ignaviæ ratio te in fugam, atque in latebras impelleret; improbitas & furor L. Saturnini in capitolium arcesseret; consules ad patriæ salutem, ac libertatem vocarent; quam tandem autoritatem, quam vocem cujus sectam sequi, cujus imperio parere potissimum velles; pro Pub. Quinctio; Quæro abs te, G. Aquilli, Luculle, P. Quinctili, M. Marcelle; vadimonium mihi non obiit quidam socius, & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus; controversia de re pecuniaria recens intercedit. Postulone à prætore, an ejus bona mihi possidere liceat? an cum Romæ domus ejus, uxor, liberi sint, domus potius denunciem? Quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? *Idem pro Cæcina.* Quæro si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modo limine tectoque ædium tuarum, sed primo aditu, vestibuloque prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus, &c.

16 Sect.

16 Sect. 'Aptum est hoc schema purgationi; 'multumque habet probabilitatis. Imprimis 'vero utile est confidenti, ac refellenti. Nam 'si cum adversario communicemus; valebit 'ad urgendam atq; extorquendam confessi-'onem. Sin cum judicibus; prodest ad eo-'rum animos movendos, dum vident nos 'in ipsorum æquitate fiduciam nostram col-'locare.

17 Sect. 'Παρομολογία, sive Confessio est; 'cum calide omnia adversario permittimus.

Cic. pro Ligar. Habes igitur Tubero (quod accusatori maximè optandum) confitentem re-um, sed tamen ita confitentem se in ea parte fuisse, qua te, Turbero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.

18. Sect. 'Vtimur hoc schemate, cum con-'fessio ipsi obest adversario.

19 Sect. 'Επιτροπή, sive Confessio est cum 'aliquid largimur adversario, ut reliquum 'feramus.

20. Sect. 'Estque vel seria, vel εἰρωνική. Se-'ria convenit confidenti. Nam utimur ea, 'cum parte confessa, nihilominus nos supe-'riores fore confidimus.

Vt illa pro Quinctio: *Non dubitavi, inquis, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè. Verum quoniam tu id arrogas, & concedi postulas, concedamus*. Idem pro Rosc. Amer. *Esto causam proferre non potes: tametsi statim vicisse debeo, tamen de meo jure decedam;*

& tibi, quod in alia causa non concederem, in hâc concedam, fretus hujus innocentiâ. Non quæro abs te, quare patrem Sex. Rosc. occiderit: quæro quomodo occiderit? Item pro Flacco. *Tribuo Græcis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, si quæ sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit.*

21 §. *Ironica vero invidiam conflat adversario: præsertim quando congeriem habet variorum criminum, quæ concedi non possunt.*

' Ut illa IV Verrinæ: ' Verum esto, eripe hæ-' reditatem propinquis, prædare in bonis alienis nomine civitatis: everte leges, testamenta, ' voluntates mortuorum, jura vivorum: num e-' tiam patriis Heraclium bonis exturbare opor-' tuit? *Idem Verr.* 5. Est tuum, est ingenii pru-' dentiæque tuæ: do hoc tibi, & concedo: scio, ' te Romæ, cum prætor esses, edicto tuo ' possessiones hæreditatum ad alienos, à primis ' hæredibus ad secundos, à legibus ad libi-' dinem tuam transtulisse: scio te edicta supe-' riorum omnium correxisse, &c.

CAP. XV.

De sententia, noemate, & distributione.

1 §. Schemata, *quibus ad explicandum, aut, exaggerandum utimur, duûm sunt generum; nam alia æquè, alia magis, minúsve dicunt, quam in re est.*

2 §.

2 Sect. *Priora vel sumuntur ab iis quæ essentialia sunt, de re vel conjuncta, sive in re; vel disjuncta, sive extra rem.*

3 Sect. *De rei essentia sunt cùm alia, tum genus, species, & partes.*

4 Sect. *E loco generis oriri videtur* Γνώμη *&* Νόημα.

5 Sect. Γνώμη *sive Sententia est generale pronunciatum earum rerum, quas in agendo sequimur, aut fugimus.*

Cicero primo de Off. 'Si ea quæ acceperis 'utenda, majore mensura, si modo possis, jubet 'reddere Hesiodus; quidnam beneficio provo'cati facere debemus? An non imitari agros 'fertiles, qui multo plus afferunt, quàm acce'perunt? *Pro Milone*: Populi grati est præ'miis afficere bene meritos de Reip. cives: vi'ri fortis, ne suppliciis quidem moveri, ut for'titer fecisse pœniteat. *Seneca Rhetor proœmio* '*lib. 1. controvers.* Minime probabili more tur'pe est docere quod inhonestum est dicere. *Se*'*neca philosoph. de vita beat cap.* XXX. Sen'tentiam semper unius sequi, non vitæ est, sed factionis, Idem lib. III. de benef. cap 17.

'Gratum hominem semper beneficium de'lectat, ingratum semel. *Idem epist.* 1. Minus 'ex crastino pendebis, si hodierno manum inje'ceris, *Epist.* LXXXIII. *Otium sine literis* '*mors est, & vivi hominis sepultura.*

6 Sect. *Sententiis utitur orator ad gravitatem.** *Etiam hoc habent quod simul docent, & delectant. Inprimis vero conveniunt hortanti, monenti, consolanti. Sed in oratione non debent frequentari*

*Cic. lib. 3. de Orat.

frequentari, ne magis vivendi præceptores quam rei actores videamur.

7 Sect. Νόημα *seu Cogitatum, est allusio ad sententiam, sive sententia personæ accommodata.*

E. G. Gnome est, *Nihil est tam populare quam bonitas.* At Νόημα Est cum Cic. Cæsari hoc accomodat, orat. pro Lig. 'Nihil habet 'nec fortuna majus, quam possis; nec natura 'tua melius quam ut servare velis quam plu-'rimos. *Item Gnome est:* Imbellium est verbis, 'non armis bellum gerere. *At Noema est in* '*illo Livii lib.* 31. Athenienses quidem literis 'verbisque bellum adversus Philippum gere-'bant. *Item sententia est;* Satius sit offendere 'verbis, quam adulando placere. *At est Noe-*'*ma illud M. Senecæ lib. Contr.* Maluerim ver-'bis offendere, quam placere adulando. *Hujus-*'*modi Noema est & hoc pro Archia:* Themisto-'clem illum summum Athenis virum dixisse 'aiunt, cum ex eo quæreretur, Quod acroama 'aut cujus vocem libentissimè audiret? ejus, à 'quo sua virtus optimè prædicaretur. *Item de* '*Senectute:* Accipite, optimi adolescentes, vete-'rem orationem Architæ Tarentini, magni 'imprimis, & præclari viri. Nullam esse capi-'taliorem pestem, quam corporis voluptatem, 'hominibus dicebat à natura datam: cujus vo-'luptatis avidæ libidines temere & effrænate 'ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ pro-'ditiones, hinc cum hostibus clandestina col-'loquia nasci, dicebat. &c.

8 Sect.

8 Sect. *A Speciebus, et partibus petitur* Μερισμὸς *sive Distributio. Fit enim hæc, cum totum in species, aut partes diducimus.*

Ut si justitiam, temperantiam, fortitudinem cæterasque virtutes, commemorare malis, quam generatim dicere, *omnem virtutem.* Item si Senatum, equites, & plebem dicas pro *universo populo Romano*: aut caput, pectus, ventrem, artus hominis, non contentus dicere, integrum hominis corpus. Sic in Pison. 'Age senatus 'odit te, quod eum tu jure facere concedis, 'afflictatorem & proditorem, non modo 'dignitatis, & autoritatis, sed omnino ordi- 'nis ac nominis sui. Videre te equites Rom. 'non possunt, quo ex ordine vir præstantis- 'simus Actius est, te Consule relegatus. 'Plebs Romana perditum cupit, in cujus tu 'infamiam, ea quæ per latrones, & per servos, 'de me egeras, contulisti. Italia cuncta exse- 'cratur, cujus idem tu superbissime decreta, '& preces repudiasti. *Lycurgus apud Rutilli- 'um Lupum*; Cujus omnes corporis partes ad 'nequitiam sunt appositissimæ; oculi ad petu- 'lantem lasciviam, manus ad rapinam, venter 'ad aviditatem, virilis naturæ membra, quæ 'non possumus honestè appellare, ad omne 'genus corruptibile, pes ad fugã: prorsus ut aut 'ex hoc vitia, aut ipse ex vitiis, ortus videatur. Simile est hoc Julii Pollucis apud Philostratum; 'Proteus Pharius miraculum Homericum 'est, multæ quidem ejus diversæque formæ; 'in aquam attollitur, in ignem accenditur, in 'leonem excandescit, in suem ruit, serpit in 'draconem, assilit in pantheram, assurgit in 'arborem.

Breviter,

Breviter dicere poterat, Proteum in omnis se generis formas convertere.

9 §. *Distributio ut quandoque est necessitatis, ita sæpe ornatûs & copiæ causa instituitur.*

Sed si necessario fiat, potius ad inventionis argumenta, quam elocutionis schemata pertinebit.

CAP. XVI.

De Ætiologia, Diatyposi, & Hypotyposi.

1 §. Vidimus *schemata orta è locis rerum quæ essentiam spectant.*

2 §. *Conjuncta sive in re sunt causa, effectus & adjuncta.*

3 §. *A causa petitur* Αἰτιολογία: *Fit ea, cum in narrando facti ratio adjicitur. Elegantér autem fit cum gradatione.*

Vt in illo Ovidii.

Viderat hanc, visamque cupit, potiturque cupitâ,

2 §. *Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, Color dicitur.*

Vt apud Cic. pro lege Manil. ubi cum orator veram impeditæ victoriæ causam referre nollet, (erat ea seditio militum, Lucullum, ducem suum, deserentium) rei fœdæ hujusmodi addit colorem: *Noster exercitus etsi*

urbem

urbem ex Tigranis regno ceperat, & prœliis erat usus secundis, tamen nimia longinquitate, & desiderio suorum commovebatur.

5 §. *Ab effectis. & adjunctis sumuntur* Διατύπωσις & Ὑποτύπωσις.

6 §. Διατύπωσις *est cum res ita clare copiose que exponitur, ut coram spectari videatur.*

Cicero pro Roscio. Amer. 'Etiamne in tam 'perspicuis rebus, argumentatio quærenda, aut 'conjectura capienda sit? nonne nobis hæc, 'quæ audistis cernere oculis videmini, judi'ces? non illum miserum, ignarum casus sui, 'redeuntem à cæna videtis? non positas insi'dias? non impetum repentinum? non versatur 'ante oculos vobis in cœde Glaucia? non a'dest iste T. Roscius? non suis manibus in 'curru collocat Automedontem illum sui sce'leris acerbissimi nefariæq; victoriæ nunci'um? non orat, ut eam noctem pervigilet? ut 'honoris sui causa laboret? ut Capitoni quam 'primum nunciet? Idem in descriptione convi'vii luxuriosi; Videbar videre alios intrantes, 'alios vero exeuntes, quosdam ex vino vacil'lantes, quosdam hesterna potatione oscitantes. Versatur inter hos Gallius unguentis oblitus, 'redimitus coronis, Humus erat immunda, lu'tulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sic totum quidem dixeris, si urbem captam dixeris, sed brevis hic nuncius minus penetrat in affectus. At si aperias, quæ uno erant inclusa verbo, apparebunt, ut ait Fabius. Et fusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex di-

'diverſis clamoribus unus quidam ſonus, alii 'in extremo complexu ſuorum cohærentes, & 'infantium fæminarúmque ploratus, & malè 'uſque in illum diem ſervati fato ſenes: tum 'profanorum ſacrorúmque direptio, efferenti 'um prædas repetentiumq; diſcurſus, & acti 'ante ſuum quiſque prædonem catenati, & 'conata retinere infantem ſuum mater, & ſi- 'cubi majus lucrum eſt, pugna inter victores.

7 Sect. *Quod ſi ſimplicior dilutiorq; fuerit de- ſcriptio, Ὑποτύπωσις vocatur.*

Ut illa Maronis v. Æneid.

Conſtitit in digitos extemplo arrectus utroſq;
Brachiaq; ad ſuperas interritus extulit auras.

Sed vulgo διατύπωσις & ὑποτύπωσις pro eodem ſchemate habentur.

CAP. XVIII.

De Aſſimilationis ſpeciebus & Diſſimilitudine.

1 §. *Et hæc de ſchematibus petitis ex eorum locis, quæ ita rei inſunt, ut non ſint de ejus eſſentia. Tertium genus ex locis oritur eorum, quæ ſunt extra rem, ſive disjuncta: ut ſunt ſimilia, comparata, oppoſita.*

2 §. *Schemata, quæ à ſimilibus, & comparatis petuntur, continentur uno aſſimilationis vocabulo.*

3 §. *Eſt aſſimilatio vel natura ſua ſimplex vel*

vel natura partes habet quas πρότασιν, *&* ἀπόδοσιν, h. e. *propositionem, & redditionem appellant.*

4 Sect. *Simplex est* Εἰκὼν *sive imago; unde definitur, assimilatio protasi & apodosi carens, facta per particulam* similis, velut, tanquam, instar, *aut aliam hujus generis.*

Cicero in paradox. ' Sed minutis inter rogatiunculis. & quasi punctis, quod proposuit, ' efficit. *Pro Dom.* Et tu in hoc vulnere, tan- ' quam unguis, existeres. *In Vatinium*: Re- ' pente enim te, tanquam serpens à latibulis, ' oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cer- ' vicibus intulisti. Ver. III. Profectus est, non ' ut legatus populi Romani, sed ut quædam ' calamitas pervadere videretur.

5 §. *Icon etsi ab oratoribus etiam usurpetur ad illustrandam orationem; tamen frequentari non debet.* P*ræsertim quæ longior est. Nam magis poetis quàm oratoribus, convenit.*

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6 §. *Assimulatio, quæ plures natura sua partes habet, instituitur, vel ut doceat, quid fieri debet; vel ut quæ rei insunt, cognoscantur.*

7 §. *Prioris generis est* παράδειγμα *sive Exemplum. Fit enim cum factum, sive actus aliquis commemoratur, ut ostendatur eo aliquem, vel simile facturum, vel facere debere.*

Aliquem

Aliquem ſimile acturum, indicatur, cum negatur permittendum ut rex Perſarum in Ægyptum veniat, quia, cum Darius, & Xerxes, Ægyptum occupaſſent, iidem exercitu cū trajecerunt in Græciam. Item ſi periculum eſſe dicas, ne quemadmodum Marii, & Syllæ, diſſidium, ita Pompeii, & Cæſaris, laceret Remp.

8 Sect. *Aliquid fieri debere, probatur quadrifariam; à perſona vera, à ficta, à muto animante, & a re ſenſus experte.*

A perſona vera, ut ſi exemplo Joſephi commendes caſtitatem.

A perſona ficta, ut ſi idem oſtendas Hippolyti exemplo.

A muto animante, ut: *Delphini vagari minores inco.nitatos non ſinunt: quid nos facere liberis adhuc teneris oportet?*

A re ſenſus experte, ut; *Unaquæq; arbor alit, quod genuit: & non alet mater ſuo lacte liberos?*

9 Sect. *Simpliciter aliquid ineße rei probant* παραβολὴ *ſive comparatio*, & συμβολὴ *ſive collatio.*

10 Sect. Παραβολὴ *ſive comparatio eſt cùm ad illuſtrandum id, de quo ſermo eſt, petitur ſimilitudo ab iis, quæ fuere, fiunt, aut natura caſuve rebus inſunt.*

E. G. *Quemadmodum lagena aquam, ita ánimus hominis ingrati beneficia facile admittit, ſed reddit cum murmure, & querela.* Ovid. xv. Met,

P —— *ut*

—————— Ut unda impellitur unda,
Urgeturque eadem veniens, urgetque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter pariterq; sequuntur, est
Et nova sunt semper. Nam quod fuit ante, relictũ
Fitq; quod haud fuerat, momentaq; cuncta novantur.

Seneca epist. xl. 'Ut qui sese meminerunt 'inquilinos esse, & in conducto habitare, & 'modestius se gerunt, & minus gravatim exe-'unt: ita qui intelligunt domicilium corpo-'ris ad breve tempus à naturâ accommoda-'tum esse, & vivunt temperantius & libenti-'us moriuntur.

11 Sect. *Interdum ex fabulis quoque depromi-tur comparatio.*

Cicero pro lege Manilia: 'Primum ex suo reg-'no sic Mithridates profugit, ut ex eodem Pon-'to Medea illa quondam profugisse dicitur: 'quam prædicant in fuga fratris sui membra 'in iis locis, qua se parens persequeretur, dis-'sipavisse ut eorum collectio dispersa mœrorq; 'patrius, celeritatem persequendi retarda-'ret. Sic Mithridates fugiens maximam vim 'auri, atq; argenti pulcherrimarumq; rerum om-'nium, quas a & majoribus acceperat, & ipse 'bello superiore ex totâ Asia direptas in suum 'regnum congesserat, in Ponto omnem reli-'quit. Hæc dum nostri colligunt omnia di-'ligentiùs, rex ipse è manibus effugit. Ita il-'lum in persequendi studio mœror, hos lætitia 'retardavit.

12 Sect. *Debet vero institui comparatio cum factis, aut rebus notis & ejusmodi, quæ idonea sunt ad illustrandum. Non item cum iis, quæ sunt*

sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.

13 Sect. Συμβολὴ *sive Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hac pateat, quantopere conveniant, aut differant.*

Vt si conferas Alexandrum & Cæsarem; oleam, & vitem; ignaviam, & intemperantiam, &c. Cic. VI. in Verrem, 'Conferte hanc pacem cum illo bello; hujus prætoris adventum cum illius imperatoris victoria:' hujus cohortem impuram cum illius exercitis invicto, hujus libidines, cum illius Continentiâ, ab illo, 'qui cepit, conditas: ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Etiam orat. pro Roscio Amer. Illustre est exemplum collationis inter Roscium, qui causam diceret, & eos, qui accusarent. Id superius adduximus cap. 7 Sect. 19.

14 Sect. *Ex quatuor hisce Speciebus secunda, & quarta,* Exemplum *nempe,* & Collatio *magis videntur ad argumentorum inventionem, quam ad schemata pertinere.*

15 Sect. *Neque similibus tantum, sed etiam dissimilibus illustratur oratio. Vocatur hoc schema* Ἀνομοίωσις, *sive* Διαφορά, *hoc est, dissimilitudo vel differentia. Hæc ea, quæ similia videri poterant, propria nota distinguit.*

16 Sect. *Estque alia perfecta: alia imperfecta. Perfecta rationem diversitatis adjungit.*

Ut illa apud Cornificium; *Non enim quemadmodum in palæstra, qui tedas ardentes accipit, celerior est in cursu continuo quam ille qui tradit; ita melior imperator novus qui accipit exercitum, quam ille, qui decedit. Propterea quod defatigatus cursor integro facem; hic Imperator peritus imperito exercitum tradit.* Cicero pro Plancio: *Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum: gratiam autem, & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.*

17 Sect. *Imperfecta est, quæ rationem, cur dissimilia sint, non addit.*

Vt apud Cornificium: *In amicitia generanda sicut in certamine currendo, non ita convenit exerceri, ut quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productius studio & viribus ultra procurras.*

CAP. XVIII.

De Schematibus, quibus opposita junguntur.

1 Sect. *Ab oppositis petuntur* Παραδιαστολή, Ἀντίθετον, Ἀντιμετάθεσις, & ὀξύμωρον.

2 Sect. Παραδιαστολή *est. cum eorum, qui vulgo ob vicinitatem confundi solent, remoto uno, alterum ponitur.*

Vt, *non sapiens, sed astutus; non fortis, sed audax.* At si sapienti insipiens, forti timidus opponatur, sequens schema erit.

3 Sect. *Est hoc schema illustrius; cum ratio additur.*

Vt apud Rutilium Lupum; *Quapropter nolo sæpius parcum appellare, cum sis avarus. Nam qui parcus est, utitur eo quod satis est; tu contra, propter avaritiam, quo plus habes, magis eges.*

4 Sect. *Convenit hæc figura refellenti, & reprehendenti.*

5 Sect. Ἀντίθετον, *cum ex plane contrariis constat oratio.*

Laxius vero nunc hoc utimur nomine, ut eam quæ pressè ἀντίθεσις dici solet, comprehendat.

6 Sect. *Estque vel simplex, vel conjunctum.*

Simplex ut apud Cic. pro lege Manil. *Hujus orationis difficilius est exitum, quam principium invenire.* Sic Maro VII. Æn.

Flectere si nequeo superos Acheronta movebo.

Horat. Sat. I lib. I.

Parvula nam exemplo est magni formica laboris.

Vbi Ἀντίθετον etiam statuit vetus interpres. Conjunctum ἀντίθετον est in hoc apud Cornificium; *Habet assentatio jucunda principia, eadem exitus amarissimos adfert.* Cicero pro

 Roscio

Roſcio Amer. *Qui ſua re fuiſſet egentiſſimus; erat, ut ſit, inſolens in aliena.* Idem pro Quinctio: *Plus hujus inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem.* Paſſienus filius de Caligula apud Tacitum lib. VI. *Neq; meliorem unquam ſervum, neque deteriorem dominum fuiſſe.*

Elegantiſſima vero ſunt ἀντίθετα, in quibus paria paribus, contraria contrariis ſæpius reſpondent. Ut pro Poſthumo: Egentes in locupletes, perditi in bonos, ſervi in dominos armabantur. *Sic pro Milone*; Eſt enim hæc non ſcripta, ſed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus. *Item Cat.* II. Ex hac enim parte pudor pugnat illinc petulantia; hinc pudicitia illinc ſtuprū; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc ſcelus; hinc conſtantia, illinc furor; hinc honeſtas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido; denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum temeritate, cum vitiis omnibus; poſtremo copiæ, cum egeſtate; bona ratio cum perdita; mens ſana, cum omnium deſperatione. *Juſtinus lib.* XXII. *de Agathocle, Syracuſis ſuis obſeſſis bellum nihilominus in Africam transferente*: Mira prorſus audacia, ut quibus in ſolo urbis ſuæ par non erat, eorum urbi bellum inferret; & qui ſua tueri non poterat, impugnaret aliena; victuſq; victoribus inſultaret.

6 Sect.

6 Sect. *Αντιμετάθεσις sive Commutatio est, quando est contrarietas sensus cum verborum inversione.*

Ut 'Edere oportet, ut vivas; non vivere, ut 'edas. *Petronius*: Mirari equidem tam discor-'dem libidinem cœpi, atque inter monstra nu-'merare, quòd ancilla haberet matronæ super-'biam, & matrona ancillæ humilitatem. *Plinius in Panegyrico.* 'Non ideo vicisse vidê-'ris, ut triumphares; sed triumphare, quia 'viceris. Estq; in his etiam Epanodus nem-'pe quatenus est verborum inversio. Sed ra-'tione contrarietatis, quæ primò non verbis 'in est, sed rebus, omnino pertinent ad schema-'ta διανοίας. non λέξεως.

7 Sect, *Convenit laudanti, & reprehendenti.*

8 Sect. *'Οξύμωρον est, cùm idem negatur de seipso.*

Conflata vox est ex *ὀξὺς acutus*, & *μωρὸς fatuus* Nempè quia acutè dicitur, quod fatuè prolatum videtur. Ita ait Terentius Eun.† *Tu pol, si sapis, quod scis, nescis.* Tul. 1. Catil. *Cum tacent, Clamant.* Cui non absimile illud in Bruto, sive de claris oratoribus: *Tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.* Et inferiùs: *Eloquentia loqui dedidicit.* Horatius lib. 1. od. XXXV.

† Act. 4. sc. 4.

Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro. Martial lib. VII. epig. LXXII.
Quisquis ubiq; habitat, Maxime nusquam habitat. Et ep. LXXIV.
Vis dare, nec dare vis.

CAP. XIX.

De Digressione, & Epiphonemate.

1 Sect. Vidimus *schemata petita ab iis, quæ vel de re sunt, vel in re, vel extra rem. Sunt vero & schemata, quæ ad diversa genera pertineant. Istiusmodi sunt Digressio, & Epiphonema.*

2 Sect. *Digressio est alicujus rei, quæ tamen ad causæ utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.*

† Atque ab instituto sermone fueram digressus,

Græci vocant παρέκβασιν, vel διέξοδον, vel etiam ἐκβολήν. Ut apud Thucydidem lib. 1. Καὶ τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην.

3 Sect. *Sumitur hæc è locis internis, cum ab hypothesi ad thesin transimus.*

Ut cum Cicero oratione pro Archia ab eruditione poetæ hujus digreditur ad locum communem de studiis doctrinæ.

4 Sect. *Alias petitur ab iis, quæ non quidem de re, sed tamen insunt. Imo illis etiam, quæ sunt extra rem.*

Ut cùm occasione causæ finalis, circumstantiæ, vel rei similis, aliò dilabimur. Huc refer digressionem illam de raptu Proserpinæ, quæ est Verrinâ VI.

5. Sect.

5 Sect. *Videndum autem, ne digressio longior sit. In genere tamen demonstrativo, & omnibus, quæ delectationis causa scribuntur, longior esse potest. Sed & hic, & aliàs, ante longiorem digressionem præmunire animos conducit.*

Vt in Verr. Atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur esse de provinciæ dignitate, vetustate, utilitate, dicenda.

6 Sect. *Sed nec digressio debet à proposito esse aliena.*

Qualis fuerit, si quæ natura sunt juncta, per vim distrahas. Quare tum demum digressione utemur, si sponte se offerat. At non item debet oratio cuneari, si metus sit, ne alio divertamus animos auditorum,

7 Sect. *Præterea nec durius ad propositum convenit redire.*

Commodè sane redimus, si postquam adduxerimus exemplum illud ad presens negotium applicemus. Facit hoc Cicero pro Sex. Roscio; *Hominem*, inquit, *lònge audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam*, &c. Postea præsenti ita accomodat instituto, *Estne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ non simillimum?*

8 Sect. *Reditus ad propositum* Ἐπάνοδος *vocatur.*

Vt in exemplo jam allato. Item lib. 11. de Orat. *Sed eo revertatur, unde hæc declinavit oratio.*

9 Sect. *At in minori digreſſione Epanodo opus non eſt. Tamen aliquid dicitur, quo digreſſio ab aliis diſtinguatur.*

Ut pro Milone; *An vero Judices, vos ſoli ignoratis*, & quæ ſequuntur. Digreſſionem hanc claudit iſtis verbis; *Quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem expromſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certe non debeo.* Redit deinde ad inſtitutam abſque tranſitione ulla. Hæc de Digreſſione, & Epanodo.

10 Sect. *Epiphonema eſt, cum rei narratæ aut probatæ, velut coronis, adjicitur pronunciatum ſuperioribus expreſſum.*

† Æn. 1. 11 Sect. *Fit hoc vel admirationis cauſa.*

† Georg. 2. Ut apud Maronem; † *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* Item. † *Adeo à teneris adſueſcere multum eſt.*

12 S. *Vel fit, ut comprehendamus ſummam rei.*

* Æn. 1. Quomodo item tempeſtatis deſcriptionem

† Ecl. 2. claudit his verbis * *Ponto nox incubat atra*; & poſtquam oſtenderat animalia ſingula ex re quapiam capere delectationem, ſubjicit, †, *Trahit ſua quemque voluptas.*

13 Sect,

13. Sect. *Vel deniq; fit, ut sententia firmet obsigneiq; superiora.*

Quomodo demosthenes, postquam de Philippi egerat improbitate, subdit: *Res secundæ magnam vim habent ad occultanda, & adumbranda istiusmodi probra.*

CAP. XX.

De Schematibus, quibus res exaggeratur.

1 Sect. Hactenus *de schematibus, quæ æque dicunt, ac in re est: sequuntur schemata, quæ plus, aut minus dicunt, ut sunt* Αὔξησις, ϰ Ταπείνωσις.

2 Sect. Αὔξησις *est, cum utimur verbo excedente rei magnitudinem.*

Ut si *scelus* dicas, pro *errato*; *crudelem*, *pro severo*; aut *vulnerasse*, *qui leviter perstrinxit.*

3 Sect. *Convenit accusanti.*

4 Sect. *Contra* Ταπείνωσις *sive* Μείωσις *est, cùm verbo humiliore, quàm pro re, utimur.*

Ut si *erratum* ponas, *pro scelere*; *severum*, pro *crudeli*; aut *perstrinxisse* dicas, qui *vulneravit.*

5 Sect. *Convenit refellenti.*

6 Sect.

6 Sect. *Ταπείνωσις genus est Λιτότης quæ negatione contrarii plus significat, quàm dicit.*

E. G. 'Nam hoc pro jure meo, auditores, 'dico, me labore, & industriâ curâsse semper sedulò, ne studium eloquentiæ in postremis tenerem. *Nam si quis hic diceret* ut studium 'eloquentiæ præ cæteris optimè tererem; *vel,* 'ut alios eloquentiâ superarem; *tametsi verum* '*diceret, tamen arrogans videretur.*

Diximus hoc de schemate quoque in Tropologiâ, quatenus Συνεκδοχῆς species est.

7 Sect. *Huc etiam referri potest παράλειψις, sive Præteritio. Fit ea, cùm præterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in transcursu id dicimus.*

Cic pro Cluentio: *Mittam illam primam libidinis injuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam.* Simile est hoc Æn. x.

'Quid repetā exustas Erycino in littore classes
'Quid tempestatum regem; ventosq; furentes
'Æoliâ excitos, aut actam nubibus Irim?

8 Sect. *Convenit audenti, ac reprehendenti. Item confirmanti, ac refellenti.*

9 Sect. *Etiam ad exaggerandum, vel imminuendum, valent incrementum, & Periphrasis. Sed ut sæpe est quod plus, aut minus dicant; ita interdum æquè dicunt, ac in re est.*

Unde

Unde liquet, quatenus ad superiorem, quatenus item ad hunc schematum ordinem pertineant.

10 Sect. *Incrementum est, cùm velut gradibus quibusdam pervenitur ad summum.*

Cic. VII. in Verrem: *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?* Plautus Captivis.

Miser homo est, qui ipse sibi, quod edit, quærit, & id ægrè invenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit & nihil invenit.
Ille miserrimus, qui cum esse cupit, quod edit non habet.

11 Sect. περίφρασις *est, quâ rem unam multis ambimus verbis. Hæc interdum adhibetur, ut rem magis conspicuam reddat; interdum, ut obumbret.*

Prioris generis est, cum Homerus initio operis Ulyssem, Maro Æneam, circumloqui malunt, quàm nominare. Posterioris generis est, cùm Cicero in Milonianâ, quia gravius erat dicere, Clodium à Milonis servis occisum, maluit illud hoc pacto mollire: *In quos incensos ira, vitamq; domini desperantes, cùm incidisset, hæsit in poenis quas ab eo servi fideles pro domini vitâ experiverunt.* Item, *Ex quibus, qui animo fideli in dominum erant & præsentes fuerant, partim occisi sunt, partim, cùm ad*

vbedam pugnare viderent, & domino succurrere probibentur. Milonemq; occcisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent; fecerunt id servi Milonis (dicam enim, non derivandi criminis causa; sed ut factum est) neq; imperante, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; servos in tali re facere voluisset.

22 Sect. *Ad posterius hoc genus referendum, cum periphrasi cogimur uti honestatis causâ.*

† Act. 2. sc. 3.
† Apud Nonium in Postica.
† Lib. 2. de Ira cap. 3.
† Lib. 2. de Tranquil. cap. 18.
† Lib. 7.

Istiusmodi sunt isthæc. Plautus Curcul.† *Medico re, quo saturi solent.* Varro: † *Retrimenta Gibi quæ exirent, per posticum vallem feci.* Signat, quæ Græcis περιττώματα appellantur. Similiter ea Ciceroni sunt *reliquiæ Cibi.* Etiam urina Lucretio lib. IV. vocatur —— *saccatus corporis humor:* Senecæ † *humor obscænus*, & alibi† *aqua immunda.* Imo olim etiam ominosum credebatur *lotium* nominare. Sanè Plinius† inter mortis præsagia reponit *præfandi humoris è corpore effluvium!* hoc est lotii; quod cum honoris præfatione nominari debet.

CAP. XXI.

De Figuris pertinentibus ad Argumenta παθητικά.

1 Sect. Vidimus *de schematibus explicationis, probationis, & amplificationis. Nunc agamus de iis, quæ ad argumenta pertinent παθητικά.*

2 Sect.

1 Sect. *Sunt hæc duplicia. Alia generatim ad effectus pertinent; alia certam continent affectus speciem.*

2 Sect. *Priora illa vel absoluta sunt, vel relata. Absoluta sunt,* Ἐκφώνησις *sive exclamatio;* Ἀπορία *sive dubitatio, Revocatio sui ipsius, & alieni sermonis commemoratio.*

4 Sect. Ἐκφώνησις *sive exclamatio fit, quando oratio interjectionem habens expressam, aut intellectam, animi affectum, ac rei magnitudinem significat; eoque voce intentiori pronunciatur.*

Ut in Catil. O tempora! o mores! *Et ad Att.* O suaves Epistolas tuas uno tempore mihi datas duas! quibus evengelia quæ reddam, nescio, deberi quidem plane fateor.

Virgil. 11. Æn.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat.

At intelligitur interjectio in illo ejusdem Eccl. 1.

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.

5 Sect. *Utendum exclamatione, ubi res magnas persuaseris. Quare in epilogis maxime locum habet. At in minutis, aut controversiis, velle ea uti, frigidum sit ac puerile.*

6 Sect. Ἀπορία *sive dubitatio fit, cum animus pendet ac nescit quid dicendum, agendumve sit. Unde duplicem esse cognoscitur.*

unam

unam verborum, alteram rerum.

Verborum dubitatio est illa apud Cornificium; 'Tu istum ausus es dicere homo omniū 'mortalium? quæro, quonam te digno moribus 'tuis appellem nomine. Cicero pro Quinctio; 'Quid si vadimoniū omnino tibi cū P. Quinctio 'nullum fuit, quo te nomine appellemus? im'probum? at etiamsi desertum vadimonium 'esset, tamen in ista postulatione, & proscrip'tione bonorum, improbissimus reperiebare; 'num malitiosum? negas. fraudulentum? jam id 'quidem arrogas tibi, & præclarum putas: au'dacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & 'obsoleta sunt; res autem nova, & inaudita. 'Idem *Verr.* VI. Venio nunc ad istius, quemad'modum ipse appellat, studium: ut amici ejus, 'morbum, & insaniam; ut Siculi, latrocinium; 'ego, quo nomine appellem nescio.

Rei vero dubitatio est in illo Cicer. pro Cluentio †; 'Equidem quod ad me attinet, 'quo me vertam nescio. Negem fuisse illam in'famiam judicii corrupti? illam rem agitatam 'in concionibus? jactatam in judiciis? cōmemo'ratam in senatu? *Et quæ sequuntur. Item pro 'lege Manilia*; Quo mihi etiam indignius vide'tur, obtrectatum est adhuc, Gabino dicam, 'anne Pompeio? an utrique? id quod est ve'rius; ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio 'expetenti, ac postulanti. *Virgil.* III. *Æn.* 'Eloquar? an sileam? Et IV. Æn.

† In principio,

En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia supplex;
Quos ego jam toties sum dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrum

Jussa

Jussa sequar.

7 Sect. *Habet hoc schema magnam vim ad rem amplificandam, ac attentum reddendum auditorem. Convenit laudanti, reprehendenti, dolenti, ac timenti quoq;: idque inprimis in exordiis, non orationum modo, sed etiam epistolarum.*

8 Sect. *Revocatio suiipsius est duplex,* Ἐπανόρθωσις *&*, Ἀποσιώπησις.

9 Sect. Ἐπανόρθωσις, *sive correctio est, quæ tollit id, quod dictum est, & pro eo, quod magis idoneum videtur, reponit.*

Cicero pro Mil. *Quas ille leges, si modo leges nominandæ sunt, ac non faces urbis, & pestes Reip.* Terent. Heautont:† — † Act. 1. sc. 1.

—' Filium unicum adolescentulum (Chreme
' Habeo ah! quid dixi habere me? imo habui
' Nunc habeam, nec ne, incertum est.

10 Sect. Ἀποσιώπησις *est, cùm ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid dicturus quis fuerit.*

Ut illud Ciceronis † in Miloniana non quæ† extat, sed quam habuit: *De nostrum enim omnium. Non audeo totum dicere.* — † Apud Fabium,

11 Sect. *Convenit irato, & minanti.*

Terent. Andr. † — † Act. 1. sc. 1.

——*Quem quidem ego si sensero.*

Sed

† Act. 5. sc. 5. Et Eun. †—Ego te furcifer,
Si vivo. Sed isthuc quicquid, est primum expedi.

Cicero epist. ultimâ lib. IX. ad Att. *Sed erit immitissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certè capiendum cum Pontio Titiano, etsi hinc quidem timoris causa, ille vero. Sed stomachari desinamus.*

12 Sect. *Etiam in dolore locum habet.* Cicero epist. XXII. lib. VII. ad Att. *De Pompeio scio nihil, eumq; nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri, sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.*

13 Sect. *Item utimur ob pudorem.*

Ut in Ecl. *Novimus & qui te.*

14 Sect. *Item propter* δυσφημίαν, †

† Malum omen.

Hac de causa Philippi verba à Demosthene Philipp. I. intermitti monet Ulpianus. Cicero ad Cassium: *Brutus Mutinæ vix jam sustinebat, qui si conservatus erit, vicimus: sin, (quod Dii omen avertant) omnes omnium concursus est ad vos.*

15 Sect. *Item propter gravitatem. Nam quæ latent, putantur graviora.*

Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

16 Sect.

16 Sect. *Etiam ad solicitudinem ac religionem conferre,* † Fabius *monet.* † Lib. 9. Cap. 2.

Quod illustrat illud Cicer. pro Milone: 'An hujus ille legis, quam Clodius à se inventam gloriatur, mentionem facere ausus esset, vivo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium non audeo totum dicere.

17 Sect. *Apud comicos vero etiam* Ἀποσιώπησις *est cum sermo interpellatione alterius abrumpitur.*

Vt apud Ter. And:
Simo *Jubeo Chremetem.* Chr. *O, te ipsum quærebam.* Idem Heaut.
Syrus, *Ita res est hæc, nunc quasi cum*
Clipipho. *Quas, malum, ambages mihi Narrare occipit?*

18 Sect. *Figurata alieni sermonis commemoratio est duplex, Sermocinatio, & Prosopopœtia.*

19 Sect. *Sermocinatio proprie est, cum sermo affingitur personæ, quæ præsentis sit instituti.*

Cic pro Quinctio; 'Quid ad hæc Nævius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in vita 'sua rationem summi officii desideremus, & 'instituta bonorum virorum requiramus. Quid 'mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia 'ac diligentia? viderint, inquit, ista officia 'viri boni: de me ista considerent, non quid 'habeam, sed quibus rebus invenirem, quærant. *Et eadem oratione:* Qui inter tot annos

'nos ne appellarit quidem Quinctium, cum 'potestas esset agendi quotidie: qui &c. is non 'hoc palam dicit? Mihi siquid deberetur, 'peterem, atque adeò jam pridem abstulissem, '&c. *Idem pro S. Roscio*: Cum hoc modo 'accusas, Eruci, nonne hoc palam dicis? Ego, 'quid acceperim, scio; quid dicam, nescio: u'num illud spectavi, &c.

20 Sect. *Aliis Sermocinatio etiam vocatur, cum verum sermonem recitat orator: neque id unius tantum sed etiam qui inter se & alterum, vel qui inter alios duos fuit.*

Sui & Roscii sermonem refert Cicero pro Quinctio; 'Diffidebam mehercle, C. A'quili, satis animo certo & confirmato me 'posse in hac causa consistere: sic cogitabam, 'cum contra dicturus esset Hortensius, & 'cum esset attente auditurus Philippus, fore 'uti permultis in rebus timore prolaberer, 'dicebam huic Q. Roscio, cujus soror est 'cum P. Quinctio, cum à me peteret, & 'summe contenderet, ut propinquum suum 'defenderem, mihi perdifficile esse contra ta'les oratores, non modo tantam causam pe'rorare, sed omnino verbum facere conari. 'Cum cupidius instaret homini pro ami'citia familiarius dixi, mihi videri ore duris'simo esse, qui præsente eo gestum agere co'naretur: qui vero cum ipso contenderent, 'eos etiam siquid antea recti, aut venusti ha'bere visi sunt, id amittere: ne quid mihi e'jusmodi accideret, cum contra talem artifi'cem dicturus essem, me vereri. Tum mihi

Roscius

'scius, & alia multa mei confirmandi causa 'dixit, & mehercle si, nihil diceret tacito ipso 'officio & studio quod adhibeat erga pro'pinquum suum, quemvis commoveret. Etenim 'cum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus vi'deatur esse, quam in scena spectetur, tum vir 'ejusmodi est ut solus dignus videatur, quid 'eo non accedat. Verum tametsi, inquit, habes 'ejusmodi causam, & hoc tibi planum sit faci'endum, neminem esse qui possit biduo, aut 'summum triduo, septingenta millia passuum 'ambulare? tamen ne vereris, ut possis hæc con'tra Hortensium contendere? minimè inquam. 'sed quid ad rem? Nimirum inquit, in eo cau'sa consistit. Quomodo? Docet me ejusmodi 'rem, & factum simul Sex. Nævii, quod si so'lum proferretur satis esse deberet. Mox ibidem se, & Nævium, colloquentes inducit. Item se, & Aquilium, orat. pro Cæcina. Festiva etiam illa collocutio pro Plancio. At ego, cum 'casu diebus iis, itineris faciendi causa, dece'dens è provincia, Puteolos forte venissem, 'cum plurimi & lautissimi solent esse in iis lo'cis, concidi pene, judices, cum ex me quidam 'quæsisset, quo die Roma exissem, & nunquid 'in ea esset novi? Cui cum respondissem me è 'provincia decedere! etiam mehercules, inquit 'ut opinor, ex Africa: huic ego jam stoma'chans fastidiosè, Imo ex Sicilia, inquam. 'Tum quidam quasi qui omnia scirem, quid 'tu nescis, inquit, hunc Syracusis Quæstorem 'fuisse? Quid multa? destiti stomachari, & me 'unum ex iis feci, qui ad aquas venissent. At ali'os duos colloquentes inducit verbis istis orat. pro Quinctio: *Quinctius porro istum posse facere videbat: debere intelligebat; mentiri quia causa cur*

'mentiretur, non erat, non putabat. quasi
'domi numeros haberet, ita constituit Sca-
'pulis daturum. Nævium certiorem facit; ro-
'gat ut curet, quod dixisset. Tum iste vir op-
'timus (vereor ne se derideri putet, quod
'iterum jam optimus dico) qui hunc in sum-
'mas angustias adductum putaret, ut eum suis
'conditionibus in ipso articulo temporis ad-
'stringeret, assem sese negat daturum, nisi pri-
'us de rebus, rationibusque societatis omnibus
'didicisset, & scisset sibi cum Quinctio contro-
'versiæ nihil facturum. Posterius inquit, ista
'videbimus; nunc hoc velim cures (si tibi vi-
'detur) quod dixisti Negat se alia ratione fa-
'cturum, quod promisisset, non plus sua refer-
're, quam si, cum actionem venderet, domini
'jussu quicquam promisisset.

21 Sect. *Sermocinatio omnis hoc habet, quod, si apte instituatur, fidem conciliat orationi. Nam alienum sensum, & quasi vocem auribus percipere videmur. Porro illud genus, quo sermonem alicui affingimus, maxime figuratum est, Nam ea dixisse aliquem dicimus, quæ fortasse cogitavit; sed tamen palam dicere ausus non esset. At genus istboc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere, ubi dialogismus, non dialogus est, temere confundunt) rarius figuratum est, quia plurimum simplex est rei gestæ narratio.*

22 Sect. προσωποποιΐα *est cum aut personam mortuam, tanquam vivam præsentemq; loquentem inducimus; aut personam facimus è non persona, sive tribuendo ei sermonem, sive compellando eam, quasi intelligat.*

Prioris generis, quo mortuum loqui fingimus

mus, est hoc apud Ciceronem orat. pro M. Cælio, ubi Appius Cæcus, quasi ab inferis excitatus, inducitur. 'Clodiam compellans: *Exsistat*, inquit, 'ex hac ipsâ familia aliquis, ac potissimùm cæcus ille. Minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. Qui profecto si existeret, sic aget, & sic loquetur. Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares: aut tam inimica, ut venenum timeres? &c.

Posterioris generis est, cum Catilinariâ primâ patriam inducit loquentem cum Catilinâ, *Quæ* inquit, *Tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus exstitit, nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioq; sociorum impunita fuit, ac libera: tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verùm etiam ad evertendas perfringendasq; valuisti*, &c. Huc quoque refer, cum alloquimur res ratione destitutas, quasi intelligant. Ut in illo veteris poetæ apud Tullium, *O domus antiqua, heu quàm dispari dominaris domino.* Ut vulgatam nunc lectionem ejus retineam loci, de quo tantopere disputant viri docti. Ejusdem est generis, cum prophetæ in sacris literis compellant cælum, maria, montes, similiâque.

33 Sect. *Et hæc de schematibus παθητικοῖς absolutis: sequuntur magis ad alium relata. Sunt hujusmodi, Interrogatio, & Apostrophe.*

34 Sect. *Interrogatio figurata est, quando, ubi rectâ oratione uti poteramus, sermonem inflectimus.*

E. G.

E. G. Dicere poterat Cicero: 'Patent, Ca-
'tilina, tua consilia: conjuratio tua omnium
'conscientiâ constricta tenetur; quid egeris,
'nemo ignorat. *Sed magis instat urgétq;, cùm*
'*ait.* Patere tua consilia non sentis? constrictam
'jam omnium horum conscientiâ teneri con-
'jurationem tuam non vides? quid proximâ,
'quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos
'convocaveris, quid consilii ceperis, quem no-
'strum ignorare arbitraris? *Similiter dicere*
'*poterat.*

Ipse ego te vidi Damonis, pessime caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lyciscâ,

Sed plus Spiritus, nervorumque habet.

Nonne ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis?

25 Sect. E*st hujus schematis usus multò maximus. Nam utimur eo ad magis asse verandum, aut urgendum; ad indignationem, admirationem, aliósve affectus exprimendos; idq; imprimis in rebus vel manifestis, vel jam demonstratis. Plurimum quoque valet ad probandum, quia verisimile non est, interrogaturum fuisse oraterem, nisi putasset adversarium nihil habiturum, quod respondeat. Prodest etiam ad parandam attentionem, quia aculei instar languentem excitat auditorem: ac deniq; valet ad varietatem orationi afferandam, dum, quod antea recta dictum erat oratione, id postea profertur inflexa.*

29 Sect. *Apostrophe est, cùm sermonem alio avertimus, quam instituta requirat oratio, utimur eâ ad urgendum adversarium,*

Ut

Ut illo Ciceronis tertia in Verrem * ; 'Nemo jam, Dolabella, neque tui, neque tuo- 'rum liberorum; quos tu miseros in egestate, 'atque in solitudine reliquisti, misereri po- 'test. Verrésne tibi tanti fuit, ut ejus libidi- 'nem, hominum innocentium sanguine lui 'velles? Iccircóne exercitum, atque hostem 'relinquebas, ut tuâ vi, & crudelitate, istius 'hominis improbissimi pericula sublevares?

* Lib. 10. Act. 21.

27 Sect. *Usurpamus quóque ad invocandum.*

Idem Cic. primâ in Catil. 'Tum tu, 'Jupiter, qui iisdem, quibus hæc Urbs, auspi- 'ciis à Romulo es constitutus, quem Statorem 'hujus urbis, atque imperii verè nominamus; 'hunc & hujus socios à tuis aris, cæterísque 'templis, à tectis urbis, ac mœnibus, à vita 'fortunísque omnium civium arcebis; & om- 'nes inimicos bonorum, hostes patriæ, latro- 'nes Italiæ scelerum fœdere inter se ac nefa- 'ria societate conjunctos, æternis suppliciis 'vivos mortuósque mactabis.

28 Sect. *Nec tantùm ad personas fit, sed etiam res inanimas.*

Ut pro Milone: 'Vos enim jam, Albani 'tumuli atque luci, vos, inquam, imploro atq; 'obtestor, vósque Albanorum obrutæ aræ, sa- 'crorum pop. Romani sociæ, & æquales, &c. *Virgil.* III. *Æneid.*

——*Quid non mortalia pectora cogis,*
Auri sacra fames! Et. II. Æneid.
O patria, ô divûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm.

29 Sect. *Convenit hoc schema, cùm reprehendenti*

ac refellenti: tum etiam dolenti, imprimis, si ad personas absentes, aut rei inanimas, convertatur oratio.

30 Sect. *Tantum de figuris generalibus affectuum: sunt verò, quæ & specialem ornent affectum: eumque vel gratum, vel ingratum, vel medium.*

31 Sect. *Gratum ornat* Παιανισμὸς, *ac lætanti convenit.*

Ut, † *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.*

† Catull. epig. 5.

32 Sect. *Ingratum ornant eæ, quibus illusio atq; obtrectatio inest: ut* Σαρκασμὸς, Διασυρμὸς, Χλευασμὸς, *aliæque species irrisionis: de quibus dictum, cùm ea explicaremus, quæ falsò inter tropos retulerunt.*

33 Sect. *Ac pertinet huc quoq;* Ἀρὰ *sive Execratio. Est ea hominis valdè irati.*

Ut † *Di isti Segulio malè faciant.*

†Cic. epist. ad D. Brutum. l. 11.

34 Sect. *Ad medium affectum pertinet* Δέησις, *sive obsecratio.*

Ut * *Quod te per superos, &c.*

*Virgil. Ligar.

35 Sect. *Convenit dolenti, commendanti, hortanti, ac timenti etiam, quatenus opem implorat.*

36 Sect. *Item admiratio.*

Ut, † 'O clementiam admirabilem, atque 'omnium laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam!

†Cic. pro Ligar.

37 Sect. *Convenit laudanti, reprehendenti, irridenti.*

38 Sect. *Item* Εὐχὴ, *sive votum.*

Ut † *O utinam tunc, cum Lacedæmona classe petebat,* *Obrutus*

Obrutus insanis esset adulter aquis.

19 Sect. *Convenit dolenti, timenti, speranti.*

CAP. XXII.

De Transitione, rejectione, & digressione.

1 Sect. Enumeravimus *figuras potissimas ad ornandam inventionem pertinentes, supersunt eæ, quæ dispositionem exornant. Hujusmodi sunt Transitio, Rejectio, & Revocatio.*

2 Sect. *Transitio est, cùm infertur aliquid orationi, ut ab eo, quod diximus commodè digrediamur ad id, quod superest.*

3 Sect. *Est hæc vel perfecta, vel imperfecta.*

4 Sect. *Perfecta dicit, qua de re actum sit, & quid sequatur. Imperfecta alterum tantùm facit.*

Itaque perfecta est, cùm Cic. Philipp. VII. ait; *Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, quod proposui de periculo,* &c. Item pro lege Manil. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Virgil. II. Georg. *Hactenus arvorum cultus, & sydera cæli; Nunc te, Bacche, canam.*

Imperfecta est in illo Cic. pro Rosc. Amer; *Age, nunc illa videamus, Judices, quæ consecuta sunt.* Et hoc Sallust. in Jugurth. *De Africâ, et ejus incolis, ad necessitudinem rei satis dictum.*

5 Sect. *Utimur Transitione, cùm oratio, aut epistola, plura habet capita: nec tantum orationi perspicuitatem adfert quod Hermogenes observat:*

 sed

sed etiam utilis est ad parandam attentionem.

6 Sect. Ἀποδίωξις*, *sive Rejectio est, cùm aliquid vel simpliciter ab oratione removetur; vel in alium locum, ac tempus rejicitur.*

*Malè in vulgatis Julii Rufiniani codic vocatur Apodoxis.

7 Sect. *Ac prius quidem genus convenit imprimis refellenti; maximeq; locum habet, siquid videatur, vel leve, ac nugatorium; vel per se planum, apertumq; vel odiosum, quòdque in suspicione relinqui, quàm apertè dici, satius sit; vel denique alienum, ac minimè pertinens ad præsens institutum. Alterum genus, quo quid in commodiorem locum reservatur, ad σύνταξιν pertinet, orationemque perspicuam facit. Utrumque autem genus præstat, nequid utile, aut necessarium, omisisse videamur.*

Prioris generis est illud Tullii pro S. Roscio: ‘Erucii criminatio tota, ut arbitror, ‘dissoluta est, nisi fortè expectatis, ut illa diluam, quæ de peculatu, ac de ejusmodi rebus ‘commentitiis, inaudita nobis ante hoc tempus, ac nova objecit, quæ mihi iste visus est ‘ex aliâ oratione declamare, quam in alium ‘reum commentaretur; ita neque ad crimen ‘parricidii, neque ad eum, qui caussam dicit, ‘pertinebant. *Et Eâdem orat.* Permulta sunt, ‘quæ dici possunt, quare intelligatur summã ‘tibi facultatem fuisse maleficii suscipiendi: ‘quæ non modò idcirco prætereo, quòd te ‘ipsum non libenter accuso; verùm eò magis ‘etiam, quòd si de illis cædibus velim commemorare, quæ tum factæ sunt istâ eâdem ‘ratione, qua S. Roscius occisus est, vereor ‘ne ad plures oratio mea pertinere videatur.’

Idem

Idem pro posthumo; Quid ego Senatum de-
'fendam hoc loco, judices? omni equidem
'loco debeo; ita de me meritus est ille
'ordo. Sed id nec agitur hoc tempore; nec
'cum Posthumi causa res ista conjuncta
'est.

Alterius generis est ἀποδίωξις ista pro Plancio; Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgâsti inimicos meos, meæque vitæ nullas ab illis insidias fuisse dixisti; posuit hoc idem Laterensis. Quamobrem de isto paulò pòst plura dicam; de te tantùm requiro, *&c.* *Item pro lege Manilia:* Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ut neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa afficta esse uideatur.

8 Sect. *Revocatio est, cùm quia longiores aliquâ in re fuerimus, orationem ad principium revocamus.*

E. G. 'Sed nimis hac de re multa; quare in gyrum contraham orationem.

9 Sect. *Digressio quoque, etsi ad amplificandum ferè adhibetur; tamen ratione situs. h. e. quatenus excurrit extra ordinem primarum orationis partium, pertinet ad dispositionem.*

10 Sect. *Et hæc de Schematibus, tum λέξεως, tum διανοίας, quæ ut maximum orationi ornamentum adferunt, si parcè, & prudenter adhibeantur; ita immodicè usurpata efficiunt, ut nimia illa lenocinia orationem magis meretrici similem reddant, quàm matronæ.*

Gerardi Johannis Vossi

PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Quintus.

CAP. I.

De prima, alteraque compositionis parte, quæ sunt Junctura, & Ordo.

1. Unc *de Compositione dicamus, quæ ex idonea verborum, sententiarúmque structurâ ornatum adfert orationi.*

Tres siquidem feceramus * Elocutionis partes, Elegantiam, Dignitatem, & & Compositionem; quarum prima facit, ut emendatè, & dilucidè dicamus; altera, ut ornatis utamur verbis, sententiisque; tertia, de qua deinceps agendum, ut ordine singula collocentur.

* Lib. 1. c. 6. Sect. 6. & c. 3. Sect 1.

2 Sect. *Compositioni subjiciuntur quatuor, Junctura, Ordo, Periodus, & Numerus.*

3 Sect. *Junctura præstat, ut oratio sit lenis, & mollis; aut sonora, at grandis; aut si rei, de quâ agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta.*

4 Sect.

4 Sect. *Mollia suavitatem pariunt; eoque locus iis est in rebus lætis, & jucundis, sonora grandiaq; gignunt amplitudinem, contra quam faciunt exilia, quæ idcirco in re tenui locum habent. Dura asperáque conveniunt rebus duris, & asperis.*

Sonantia in Pompeio Saturnino commendabat Plinius†. Ejusmodi est, *majestas*. Exile est, *inimicitiæ*. Molle & lene, *lilium*. Durum, atque asperum, *Xerxes*.

† Lib. 1. Epist. 16.

5 Sect. *Omne hoc metimur auribus; quarum judicium superbissimum est. Duo verò sunt, circa quæ judicium hoc versatur; sonus literarum, & syllabarum multitudo.*

6 Sect. *Literarum sonus duobus æstimatur; naturâ earum in se, & earundem concursu.*

7 Sect. *De priori sic statuimus: è vocalibus maximè sonat A, proximè O, inde U, hinc E, postremum locum obtinet I.*

8 Sect. *E consonis minus sonant mutæ: atque ex his ipsis minimè tenues, nisi accessione spiritus, sive literæ H, tenuium exuerint naturam.*

9 Sect. *E semivocalibus L molle est, M firmum, N siccum, & tinniens, R asperum, S humidum, X stridulum, Z suavius.*

10 Sect. *In concursu literarum ista Fabius observat. Vitandus vocalium concursus, qui cùm accidit, hiat, & intersistit, & quasi laborat oratio. Pessimè autem juncturæ, quæ easdem inter se literas committunt, sonabunt Et imprimis carũ quæ patulo, aut cavo ore, efferuntur; ut A. & O. In epistolis tamen, ut in doctrina de charactere dicemus, locum habet vocalium concursus, quia in*

his negligentia est pro calumitem in sublimi stylo, quia ea res facit ad granditatem orationis. Imò aliàs quóque angusti atque humilis animi est, nimis eum perhorrescere, cum indicet negligentiam hominis, de re potius, quàm verbis laborantis.

11 Sect. *Adhæc nec conjungendæ sunt consonæ, quæ in commißura rixantur.*

Argumento est, quòd veteres δυσφωνίας caussâ, sæpe in compositione literas aliis substituerunt. Quia B. durè sonat ante F. itemque N ante L, idcirco *aufero* dixere pro *adfero*, & *colloco* pro *conloco*: eadémque in aliis ratio.

Nec difficile est causam reddere, cur alia aliis durius molliúsve ad aures accedant. Nam necesse est, durum gigni sonum concurrentibus literis, quæ habitu oris contrario proferuntur. Atqui B. P. M. & his similes, os claudunt; contra N, & K, aperiunt. Hanc contrarietatem Græci Ἀντιτυπίαν appellant quasi *renitentiam* dicat. Ut in *carpto*, ἔκαρπτον. Nec ἀντιτυπία ista tantùm spectatur in diversi organi literis, ut si una palati, altera labialis sit; sed etiam si una leniùs, quàm altera, spiritum pellat. Hujusmodi sunt B & P. item C. et G. item D et T. unde iis concurrentibus, altera solet corrumpi, ne os molestè torqueatur. Estque hæc causa, cur non, ut *ab rege*, ita *Ab Pamphilo* dicamus.

12 Sect. *Præterea videndum, ne ultima syllaba præcedentis dictionis sit prima sequentis. Interdum tamen id elegantiæ est.*

Ut

Ut illo Maronis, *Fama malum*; item apud Cic. Philipp. 1. *Quæ quæsita*, item cùm idem ait, *Res mihi invisæ visæ sunt Brute*: & illo ejusdem, *O fortunatam natam me consule Romam!* Quæ duo cum Fabius * Ciceroni excidisse scribit, planè judicium ejus desidero.

* Lib. 9. cap. de compositione.

13 Sect. *Dispiciendum etiam, ne commissis inter se verbis duobus, ultima prioris, & prima posterioris syllaba, effiiciant turpe aliquod nomen.*

Id in causa fuit, cùr veteres * *nobiscum* potiùs dixerint, quam citra ἀντιστροφὴν. Vocant Græci κακέμφατον. Quale Servius etiam esse putat in his Maronis, *Dorica castra*: & *cæca caligine*. Nam ex syllabis concurrentibus nascitur vox *caca*. Quod tamen non refugit, vel saltem nec effugit Livius lib. XXIV. quo loco agit de Cn. Scipionis femore tragulâ confixo: *Haud dubium fuit, quin, nisi ea mora intervenisset, castra eo die Punica capi potuerint.*

* Cic. in Orat.

14 §. *Atque hæc de literarum potestate, quatenus varium gignit sonum. Alterum erat syllabarum multitudo: de qua hoc solum præcipi opus est, vocabula mediocria præferri monosyllabis, & longis. Nam monosyllaba, multáque brevia, si continues; compositio clausalis suis concisa subsultabit. Et contra longiorum continuatio adfert quandam dicendi tarditatem.*

15 Sect. Ordo *sequitur; de quo (ut Fabii vestigiis insistamus) illud primùm cavendum in amplificando, ne decrescat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmius.*

Ut sacrilego fur, latroni petulans.

16. Sect. *In extenuando verò contrarius ordo locum habet.*

27 Sect. *Præcedere etiam debet, quod naturâ, vel dignitate præstantius est.*

Eoque viros ac feminas; diem, ac noctem; ortum & occasum, potiùs dicemus, quàm retrorsum. Cicero tamen non refugit, *noctes diesque.*

18 Sect. *Collocando quoq; ea priori loco, quæ ordine permutato fiunt supervacua.*

Quod utilissimum præceptum parum idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam *fratres gemini* dicere jubet, quia, ut inquit, si præcessserunt *gemini*, *fratres* addere non est necesse. At gemini quoque esse possunt, qui fratres non sunt; eoque Cicero etiam, & Livius, aliter locuti.

19 Sect. *Adhæc verbo sensum cludere, multò, si compositio sic patiatur, optimum est. In verbis enim sermonis vis inest. Sed id si asperum erit; cedat ratio numeris.*

Plurimos alii canones adjiciunt, non quidem aspernandos pueritiæ, at non magnæ tamen rei. E pauculis, quos adferam, cæterorum erit judicatio.

I. Eleganter aliquid interjicitur inter substantivum, & adjectivum: ut longâ illâ ad Lentulum epistolâ: *Aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam.*

II. Adjectivum elegantiùs tum substantivo postponi solet, quando vel comparativus, aut superlativus est, vel pronomen; sub

quo

quo comprehendo distributiva, partitiva, & numeralia. E.G. *virtute maxima, amicus quilibet, annus sextus.*

III. *Si* eleganter secundo loco ponitur; ut, *Id si feceris.*

IV. *Quam* venustiùs ponitur inter nomina, imum locum obtinente comparativo. E G. *Boni quàm docti, gratiores esse debent. Ejus nomen, quàm Solonis, illustrius.*

V. Negantia scite ponuntur loco extremo. Ita Cicero Philip. II. *Qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini.* Item Cæsar claudit his verbis librum secundum de bello Gallico; *Ob eásque res ex literis Cæsaris, dies 15. supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli.* Paulò antè dixerat idem; *Cum jam defenderet nemo.*

Quem hujusmodi præceptiunculæ delectant, haurire eas poterit è Jacobi Publicii institutionibus, & Francisci Sylvii progymnasmatis. Quædam etiam de iis melioris notæ rhetor, Nicholaus Caussinus, in suis eloquentiæ parallelis lib. VII. cap. XV. Nos ad graviora properamus. Ad periodum dico, & numerum; quorum doctrina mirificam orationi venustatem adfert, eoque in hâc purgatis plane auribus opus est.

CAP.

CAP. II
De Incisis, Membris, Periodis.

1 Sect. Accedamus *nunc ad doctrinam de periodo. A cujus partibus ordiemur. Periodi aliæ partes majores, quæ Græce κῶλα, Latinis* membra *dicuntur, aliæ minores quæ Græcis κόμματα, Latinis vocantur* incisa.

2. Sect. De *commatis, coli, & periodi definitione non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus: quia illi sensu orationis, hi magnitudine, aut numero, ea metiuntur. Itaque Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam, colon est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere possit; comma est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere non possit. At Rhetores sæpe vocant aliquid comma, aut colon, quod propriè non est pars periodi: ut cùm eum dicunt incisim, aut membratim dicere, qui paucis verbis perficiat sententiam.*

Rhetoribus enim comma est, *Nequid nimis,* Colon est, *Etiam capillus unus habet umbram suam.* Grammaticis autem utrumque sit periodus; quia per se sententiam compleat, ac proinde post se exigat τελείαν σιγμήν.

3 Sect. *Differunt comma, & colon numero: ut Fabius docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero conclusum, membrum autem definit sensum numeris conclusum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.*

4 Sect *Alii magnitudine potiùs distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi aiunt usque ad septem: si ultrà progrediatur dici colon.*

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligario; *Tulit arma contra te,* Ubi syllabæ septem. At

At minora commata sunt ista pro eodem; *Quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Ubi comma duarum syllabarum est, *manus*: trium, *oculi*; quatuor, *quæ tua mens?* item, *quid optabas?* quinque, *ardor animi*: nec non, *quid cupiebas*.

5. Sect. *Est autem comma, vel extra periodum: quod perfectam sententiam absolvere potest: vel periodi pars, eoque nihil absoluti significans.*

6 Sect. *Incisa extra periodum frequentamus in oratione concitata, ac vehementi, quæque interrogationibus, ac responsionibus constat. Incisim quoque efferri amant γνῶμαι, & apophthegmata.*

7 Sect. *Aut autem comma, ita et colon, vel est pars periodi, vel non est. Extra periodum perficit sententiam re ipsa. In periodo non re ipsa, sed potestate, quia demum avulsum à periodo complet sententiam.*

E. G. *Cum regium sit benefacere, & audire male: minime sinistrum hoc judicium turbare quemquam nostrûm debet.*

Hæc periodus constat duobus colis. Utráque, ut in periodo ponitur, suspendit animum. At potest tamen utráque complere sententiam. Nam perfecta sententia est: *Regium est benefacere, & audire male.* Perfectus quoque sensus est; *Judicium hoc sinistrum quemquam nostrûm turbare non debet.*

8 Sect. *Colon vel est simplex, quod non resolvitur in incisa; vel compositum, quod ex incisis componitur.*

Simplex est, *Cur clandestinis consiliis nos oppugnas?*

Compositum

Compositum, *Obsequium amicos, veritas odium parit.*

9 Sect. *Præterea cola vel sunt κομματικὰ, sive brevia, quæ intra septimam, ac duodecimam se continent syllabam: alia μέτρια, sive mediocria, quæ intra duodecimam, & decimam septimam, aut octavam, alia ἐπιμήκη, sive oblonga, quæ hunc numerum excedunt; qualia & viginti quatuor syllabarum, atq; amplius esse possunt.*

10 Sect. *Cola κομματικὰ locum habent in caussis minoribus, ubicunq; acriter erit, pugnaciterq; dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, quæ ornandi causa instituuntur. Hæc enim lenis, & fluens contextus decet.*

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11 Sect. *At cola mediocria, & oblonga, usurpanda in panegyricis, & caussis gravibus, et imprimis earum exordiis.*

Ut liquet ex Ciceronis Milonianâ, & Isocratis Panathenaico.

12 Sect. *De commate & colo diximus, tum quà periodi partes, tum quà absolutè spectantur. Nunc videamus de periodo; quæ Latinis dicitur comprehensio, circumscriptio, continuatio, circuitus, verborum orbis, & ambitus.*

Græcum nomen est à περὶ, † & ὁδός: * ac vocatur ita, quia quasi in orbe quodam inclusa procurrat oratio.

† Circum.
* Via.

13 Sect.

13 Sect. *Ut vero intelligatur, quid orbem appellem; non ignorandum, duo esse orationis genera; unum naturale, alterum artificiosum.*

14 Sect. *Naturale nunc incisim, nunc membratim, nunc utroq; modo procurrit: nec orationi tribuit modum, sed eam ferri permittit, usq; dum sola sensus necessitate terminetur. Idcirco Græcis* Εἰρομένη λέξις, *h. e. Jugis ac pendens dictio vocatur.*

15 Sect. *Artificiosa autem, nec brevitate aures defraudat, nec longitudine satiat; sed modum adhibet, certisq; terminis constringit orationem, ac gratâ quadam harmoniæ jucunditate complet.*

16. Sect. *Hæc si intra quatuor cola se contineat, periodus vocatur: sin eam excedat, attamen in orbe conclusa procurrat, periodicum dicitur, quia periodo similis est.*

17 Sect. *Periodus definitur ab Aristotele dictio, quæ ex se habeat principium, & finem, & conspicuam magnitudinem.*

Quæ definitio duo exigit. Unum est, ut periodus principium & finem habeat, non aliunde, quemadmodum fit in εἰρομένῃ sive interminatâ oratione, sed ex sese.

Altera conditio est, ut habeat magnitudinem εὐσύνοπτον, h. e. ut facilè perlustrari ac percipi possit. Cujusmodi est structura verborum circumducta, & quasi in orbem conclusa.

Est itaque hæc Aristoteleæ definitionis sententia, Periodus est oratio circumducta,

ex sese principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ uno intuitu facilè conspiciatur, perceptâque moveat, ac delectet.

Eâdem mente à quibusdam ex secundo Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum, Oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad insistat in singulis absolutisque sententiis. Cui definitioni consentit illa Cornificii: Continuatio (ita periodum vocat) est densa, & continens frequentatio verborum cum absolutione sententiarum.

Etsi autem omnis verborum structura circumacta, & in orbem comprehensa, periodus vocatur, non ab Aristotele modò, sed etiam Cicerone, Cornificio, Demetrio, Fabio; Hermogenes tamen eam demum perfectam periodum esse censet, quæ vel epicherematica est, h. e. argumentum continens; vel enthymematica. h. e. partibus contrariis constans. Verùm neutiquam in periodis necessarium est, ut argumentationem contineat; etsi ea, quæ id faciat, cæteris præstat; ut quæ non solùm pulchra sit, sed etiam lacertosa. Et hæc de periodo in genere. Nunc de ejus divisione agamus.

18 Sect *Periodus vel est simplex, vel duorum, vel trium, vel quatuor membrorum.*

Græcè Αφελής, Δίκωλος, Τρίκωλος, & Τετράκωλος.

16 Sect. *Quod autem simplicem quandam esse periodum dico, id non ita intelligendum quasi periodus*

periodus aliqua esse possit, quæ non habeat duas istas partes, quas vulgò πρότασιν & ἀπόδοσιν vocant; verùm simplex dicitur, quia tantùm est unius coli, etsi hoc colon comprehendat duo commata, quorum prius πρότασιν, posterius constituit ἀπόδοσιν.

E. G. *Gratiâ tantum possumus, quantum vicli.* Hîc et protasis, et apodosis, est comma, vel quasi comma *. Periodus tamen est, non colon: quia est oratio circumducta, ac καμπὴν habet propter ἀπόδοσιν.

* Addo *quasi comma*, propter eos, qui censent, comma summum esse septem syllabarum, Nempe etiam octo syllabæ pro commate censentur, si commati jungantur

20 Sect. *Summùm autem periodus est membrorum quatuor.*

Ut agnoscunt Demetrius, et Hermogenes, ac Terentianus quoque Maurus indicat, cùm scribit:

Quatuor è membris plenum formare videbis
Rhetora circuitum, sive ambitus ille vocetur.

21 Sect. *Interdum tamen agnoscimus periodum constare è quinque membris; verum id tum fit, cum membra illa quinque brevia adeò sunt, ut non excedant quantitatem quatuor majusculorum membrorum.*

Ita periodus hæc quinque constat colis; *Videte igitur, quam iniquè accidat, quia digna sit, ideò turpem existimationem sequi, quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non judicari.* Sane & periodum plurium esse membrorum posse, quàm quatuor, indicat quoque quòd Cicero

Cicero, cùm hac de re tractat, semel iterúmque eam ferè quatuor membrorum esse dicat. Quamquam & altera ratio est, cur ita Cicero loquatur. Nam περιβολὴν quoque, quia periodicè contexitur, sub periodo comprehendit. Apponam verba ejus in Oratore; *Constat ille ambitus, & plena comprehensio è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, ut & aures impleat, & ne brevior sit, quam satis sit, neque longior; quanquam utrúmque nonnunquam, vel potiùs sæpe accidit, ut aut citiùs insistendum sit, aut longiùs procedendum, ne brevitas defraudâsse aures videatur, neve longitudo obtudisse.* Et Mox, *E quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat ferè plena comprehensio* Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio orat. pro Cæcina; Si *quantum in agro, locisque desertis audacia potest, tantum in foro, atque in judiciis impudentia valeret; non minùs in caussâ cederet A. Cæcina Sex. Æbutii impudentiæ, quam tum in vi faciendâ cessit audacia.*

22 Sect. *Elegantissimæ autem sunt periodi, in quibus membra sunt æqualia, aut pene æqualia. Id cùm fit,* Ισόκωλον *appellatur*, *sive* Compar.

Gic in Manil. *Extremâ hieme apparuit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit.* Idem pro Mil. *Est enim hæc non scripta sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*

23 Sect.

23 Sect. *Ut hujusmodi fiat oratio, non enumeratione consequimur, quæ puerilis sit industria; sed usu & exercitatione; quæ faciunt, ut animi quodam sensu par membrum reddamus superiori.*

24 Sect. *Ex iis verò periodis* τεικώλοις, *aut* τετρακώλοις, *quarum membra imparia sunt, orationem illæ faciunt acriorem, quæ sunt* βραχίκωλοι, *hoc est, in quibus postremum membrum cæteris brevius est.*

Ut in Miloniana: *Postremò, nisi eum Dii immortales in eam mentem impulissent, ut homo effæminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberemus.*

25 Sect. *At si ornatui studeamus, præferendæ erunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Græci* μακρόκωλυς *appellant.*

Ut pro Marcello: *Tantus enim est splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur.*

26 Sect. *Quod siqua sententia longior occurrat, quàm ut ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quo singulis in orbe conclusis, plures fiant periodi.*

27 Sect. *Periodis, Fabio teste, utimur in proœmiis gravium caussarum, in locis communibus, in amplificationibus, itémque in epilogis. His adde ex Cornificio, in sententia, in contrario, itemque in explicanda conclusione.*

28 S. *Non tamen diu nimis utendum est periodis; sed interserenda his commata, & cola, quo varietate*

rietate

tate hac tollatur fastidium, majorque oriatur delectatio.

De periodis hactenus.

29 Sect. *Quod si τετραγωνία excedatur, ac nihilominus orbe quodam conclusa feratur oratio, dicitur περιβολὴ vel περιοδικόν.*

Ut pro Archia; *Si quid est in me ingenii, judices, quod sentio quàm sit exiguum: aut siqua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum: aut si hujusce rei ratio aliqua, ab optimarum artium studiis, & disciplinâ profecta, à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse; earum rerum omnium vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet.*

30 Sect. *Sin verò non artificio, sed dicentis viribus terminetur, πνεῦμα sive Spiritus vocabitur. Est enim πνεῦμα compositio sententiam membris & incisis dimensam, pro oratoris Spiritu, qui ejus voce perficitur, absolvens.*

Sive est oratio commatis et colis, sine verborum ambitu, sententiam protrahens, quousque patitur spiritus dicentis.

31 Sect. *Utimur eo imprimis, cùm gravia eventa narrantur.*

Egregium πνεύματος exemplum habemus in oratione Demosthenis pro Corona; et apud Ciceronem orat. pro Domo, cùm ait. Si *revertar*, &c. Et in ejusdem epilogo, *Quocicra te, Capitoline Jupiter*, &c.

32 Sect.

32 Sect. *Quod si oratio etiam longiùs protrahatur, quàm naturalis orationis spiritus ferat, τάσις nominatur. Differunt enim πνεῦμα, et τάσις, quod illud accommodetur spiritui oratoris; hoc verò eum excedat, ac sit πνεῦμα dilatatum,*

Hujusmodi τάσεως habes exemplum septimâ Verrina, cùm ait, *Nunc te, Jupiter Opt. Max.* &c. usque ad, *Vos etiam, atque etiam*, &c.

33 Sect. *Est autem τάσις duplex, καταφορὰ sive impetus, & τάσις pressè sumpta. Differunt hæc, tum celeritate & tarditate, tum personis. Nam καταφορὰ celeriter procurrit, & convenit accusatori: τάσις sedatior est, utiturque, eâ, qui defendit.*

CAP. III.

De Numero.

1 Sect. *De incisis, membris, & ambitu vidimus: superest, ut de numero dicamus. Per numerum autem hoc loco non intelligimus multitudinem ex unitatibus collectam, quomodo in Arithmeticis accipitur, sed numerum harmonicum, h.e. concentum nascentem ex motibus, aut temporibus aptè dispositis.*

Ita hac voce etiam usus Maro, cùm ait, * *Numeros memini, si verba tenerem,* * Ecl. 4.
Item in isto, * * Ecl. 6.

Tum vero in numerum Faunosq; ferasq; videres Ludere.

2 Sect. *Non tamen hic de eo agimus numero, qui in solo consistit motu, aut sono rei inanimæ (qualis tripudiorum, instrumentorum musicorum, aut malleorum fabrilium) sed illo duntaxat, qui in sermone humano deprehenditur, eoque definitur conveniens sententiæ sonus ex partium compositione nascens.*

3 Sect. *Estque hic vel poeticus, vel oratorius. De poetico non est hujus loci differere.*

4 Sect *Oratorius, à nonnullis definitur ex Aristotele, rythmus quidam non exquisitus, neq; canorus, qualis est in poematibus, & canticis, sed ita dissimulatus & latens, ut tamen sentiatur, & orationem jucundo fine claudat. Vel è Cicerone hoc modo: Numerus est modus quidam orationis, qui è permistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constat aptâ, ratione nascitur.*

Exemplo definitionem hanc illustrabo. Venustus planè numerus est in isto, *Nulla est tanta copia, quæ non ferro, ac viribus, debilitari frangique possit.* At periérit venustas si inverso ordine dicas: *quæ non ferro, ac viribus, possit debilitari frangiq;*: quare liquet è variâ pedum collocatione numerum nasci, qui suaviter afficit aures, magísque animos moveat auditorum. Ideo optimè ait Quinctilianus, *Neque demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceretur, nisi numeris contorta fuißent.* Longè igitur falluntur, qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam effeminatam quidem & enervem orationem reddit affectata compositio; cui fateor longè præferri debere eam quæ dura & aspera est, verùm numerus moderatus revera vim

vim, atque impetum addit orationi; út qui & movendo delectet; & delectando moveat, quæ duo sunt munera oratoris.

Nec est, quòd dicat quisquam, olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro; nunc verò non item; quia non agantur caussæ continuâ oratione. Nam, ut de eo nihil dicam, quod plurimùm hæc doctrina confert ad intelligendum artificium in antiquorum orationibus, cæterísque scriptis; sane hodiéque ea doctrina utilis est ecclesiasticis, ac legatis, omnibúsque, qui in senatu, aut ad populum orationem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis, orationibus, historiis, & nullo non scribendi genere.

Quæ cum ita sint, operæ pretium fecerimus, si paucis aperiamus, qui imprimis pedes numerosam efficiant orationem.

5 Sect. *Ac pedum quidem nullus non in orationem venit: unde Fabius mirari se ait, quòd Aristoteles, Theophrástus, Dionysius Halicarnassæus, aliique viri doctissimi, pedum alios eligant, alios damnent. Verum nec ἁπλῶς hi pedes cæteros improbant; sed alios aliis putant suaviores esse, aut magis sonoros, quod verissimum est. Nam tum pedum alii conveniunt principiis, alii mediis, alii clausulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, natura. De utróque deinceps agendum.*

6 Sect. *Principia rectiùs à longa incipere, docet Aristoteles, & Quinctilianus; ideòque laudant Pæana primum, qui primam stabilem, tres breves habet,*

Ut,

Ut, *Multa mihi necessariò.*

7 Sect. *Molossus quoq; principiis convenit.*
Ut, *Quæ res in civitate.*

8 Sect. *Interdum quoq; à brevibus incipit oratio.*
Ut ab anapæsto, *Animadverti, judices*; aut bacchio, *Novum crimen, C. Cæsar.*

9 Sect. *Media, quia latent, minùs numerum requirunt. Sunt tamen in iis quidam conatus; eoq; si fluere debet oratio, iambici, aut trochæi imprimis locum habent: si tarda esse debet, spondæi.*

10. Sect, *Sed in clausulis maxmâ opus est industriâ, quia in iis aures quiescunt. Optimè in hac, Cicerone teste, cadit ditrochæus.*

Ut, *Patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit.*

11 Sect. *Sed quo præclarior hic numerus, eò magis ejus satietas vitanda est.*

12 Sect. *Spondæo orationem crebrò claudit Demosthenes. Eum eleganter antecedit creticus.*

Ut, *De quo ego nihil dicam, nisi depellendi criminis caussâ.* Atque hinc liquet, molossum quoque orationis clausulæ convenire, dum ex quocunque pede habeat ante se brevem.

13 Sect. *At minùs scite spondæum antecedit pyrrichius, pejus etiam pæan primus,*

Ut,

Ut; *Brute dubitavi.*

14 Sect. *At rectè spondæus præponitur iambo:* Ut, *iisdem in armis fui.*

15 Sect. *Duo verò spondæi non bene terminant, nisi constent tribus vocibus.*

Ut, *Cur de copiis nostris copias comparatis contra nos?*

16 Sect. *Aristoteles commendat in fine pæana quartum, quia ob ultimam longam habet stabilem gradum.* Sed *dissentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.*

17 Sect. Nec *dactylum, & spondæum,* Cicero *aspernatur:*

Ut. *Ex illo fonte dolores.*

18 Sect. *Sed Fabius malè claudere ait, quia est finis hexametri.*

19 Sect. *At tùm in periodorum initiis, tum mediis, tum clausulis, ornat amphimacer.*

Qui usitatiùs creticus dicitur, ut *dignitas.*

20 Sect. *Item dochimus, qui iambo constat, & cretico.*

Ut, *Reipublicæ.* Hinc Rufinus.

Principium, finem, ac medium tibi dochimus ornat.

21 Sect. *Plurimum autem, Fabii judicio, refert, num uno vocabulo, an pluribus idem numerus contineatur. Nam illo robustior, hoc mollior fit oratio.*

Molliùs sanè sonat, *criminis caussa.* validi. comprobaverunt, quod in fine durum sit.

Quare, ut idem Fabius monet, hîc quoque vitandum est, ne plurium syllabarum verbis utamur in fine.

22 Sect. *Præterea, pro rei natura, aliis atque aliis pedibus utimur. Ubi pondus exigitur, longæ usurpandæ sunt syllabæ, quia hæ graviorem reddunt orationem. Ubi velocitas requiritur, convenient breves, quæ eam celerem reddunt. At rebus asperis accommodatiores sunt iambi, non solum, quia duabus constant syllabis, eóque crebriorem quasi pulsum habent, quæ res lenitati contraria est: sed etiam quòd omnibus partibus insurgant, & à brevibus nitantur in longas. Ideo rebus lenibus meliores sunt trochæi, qui è longis in breves cadunt.*

23 Sect. *Nec æquè numero studemus in singulis caussarum generibus: Genus demonstrativum, quia ei proposita est delectatio, fusiores liberiorésque habet numeros: eóque Ciceroni placet omnia scribi Isocrateo, & Theopompeo more.*

24 Sect. *At parciùs numero studemus in deliberativo; idemque de juridiciali sentiendum; quia irasci, aut dolere ob eum judex non potest, quem putat vacare orationis calamistris.*

25 Sect. *Sunt & quædam compositionis vitia. Primum est, si poëtica sit. Versum enim heroicum, aliumve è notioribus generibus in oratione fieri fœdissimum est.*

26 Sect. *Deforme quoque est, si pars ejus posterior in clausula deprehendatur, aut prior in ingressu. Tamen ne præstantissimi quidem scriptores vitium hoc semper effugere potuerunt.*

27 Sect.

17 Sect. *Alterum compositionis vitium est, si poetica quidem non sit, at uniusmodi tamen, ac continua. Nam in versificando quidem una lex datur: at in oratione similitudo tum satietatem, ac tædium parit, tum manifestâ affectatione fidem perdit.*

18 Sect. *Quare dissimulatio imprimis curæ esse debet, ut numeri sponte fluxisse, non necessitate coacti, esse videantur.*

19 Sect. *Ut autem lateat numerus; tum quæ maximè laborata sunt, solvi interdum debebunt, ne laborata videantur; tum etiam verborum sententiarumque pondere complenda erit oratio. Hoc enim pacto fiet, ut dum auditores sententias admirantur, de numero nihil cogitent; qui tamen si abesset, minùs sententia delectâsset.*

20 Sect. *Hæc omnia verò non eò à nobis dicta sunt, quò oratio †, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus consenescat, quod sanè miseri sit, & in minimis occupati; verùm & adsuescamus nos sedulò numerosæ orationi: quâ exercitatione paulatim futurum est, ut ex tempore etiam similia scribamus.* † Fabius l.9.c.4.

C A P. IV.

De Triplici charactere, & speciatim, de Magnifico, ac vitio ejus.

1 Sect. Tradidimus *hactenus generalia Elocutionis præcepta. Sequuntur specialia, quibus docetur, quomodo pro diversâ materia, varioq;*

animi motu, variet Elocutionis genus, sive dicendi character.

Hanc de charactere doctrinam, uti & illam de duabus ejus affectionibus, excerpemus imprimis aureolo è libello Demetrii, cui vulgo Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.

2 Sect. *Est Character triplex; magnificus, sive sublimis, humilis, sive tenuis, & æquabilis, sive mediocris.*

3 Sect. *Magnificentia consistit in sententiis, locutione, & compositione.*

4 Sect. *Ac* sententiæ *quidem magnificentiam adferunt, si explicetur magna, atque illustris aliqua sive terrestris, sive navalis pugna: item si sermo sit de cælo, terrâve.* Ne*q; enim sufficit, ut res de quibus sermo est, amplæ sint: sed etiam necesse est, ut gravia graviter dicantur.*

5 Sect. *Quæ* locutionem *ornant, partim referuntur ad primam Elocutionis partem, quæ elegantia vocatur: partim ad alteram, quæ Dignitas sive Figuratio dicitur.*

6 Sect. *Ad primam pertinent quatuor verborum genera.*

7 Sect. *Nam primò magnificentiam adferunt vocabula juncta, modò non sint composita more dithyrambico; sed similia ac duo hæc,* legislator & Respublica. *Sed neque frequentia nimis esse debent, quia oratio excederet formam pedestris sermonis.*

8 Sect.

8 Sect. *Præterea idem præstant soluta.*

Ut, *postea verò quàm*, pro *posteaquam*; *maximo te opere* pro *maximopere*. Nempe ubi vulgo in usu juncta, nos utemur solutis; ac si soluta magis consuetudo probet, nos juncta præponemus.

9 S. *Tertium genus constituunt facta, quæ Græci ὀνοματοπεποιημένα appellant. Nam sapicas quiddam videatur novi nominis fabricatio, quia, qui novat, videtur similis primis linguæ autoribus. Debent autem, quæ finguntur, esse plana, similiaque iis, quæ sunt in usu. Alioqui non intelligimur, fietq; oratio monstrosa.*

10 Sect. *Quartum locum obtinet Poetica, hoc est. loci poetarum inserti orationi: verùm hoc ut laudabiliter fiat non sufficit, ut poetæ verba transponantur, sed ita imitandus poeta, ut aliud dicere videamur.*

11 Sect. *Quatuor his verborum generibus addi possunt verba vetusta: quæ & ipsa, Fabio teste, majestatem orationi adferunt, modò neque crebra sint, neque affecta, neque ab ultimis, & jam obliteratis petita temporibus.*

12 Sect. *Quæ ad* dignitatem *pertinent, partim tropi sunt, partim schemata.*

13 Sect. *E tropis imprimis magnitudinem adferunt translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebræ, aut longè ductæ: aliáq;, de quibus in Tropologia † diximus.* †L.4.c.4.

14Sect. *Idem quoque præstant Allegoriæ. Siquidem sunt terrori accomodatæ. Videndum interim,*

ne allegoria obscuritate suâ fiat ænigma.

15 Sect. *E schematibus magnificentiam gignentibus, alia sunt, λέξεως, alia διανοίας.*

16 Sect. *Prioris generis est Anthypallage, sive Antiptosis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.*

17 Sect. *Maximas quoq; vires habent* Αναφορὰ, Επιφορὰ, Αναδίπλωσις, *aliáque schemata repetitionis. Ac illustris imprimis est* Αναφορὰ *conjuncta cum* Διαλύσει *sive Dissolutione.*

Sanè & parvus erat Nireus, & res ejus parvæ minutæque, ut qui tres tantùm naves ac paucos duxerit homines. Sed utriusque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cùm in hanc sententiam dicere maluit ; *Nireus è Simo tres naves duxit, Nireus Aglaiæ filius, & Charopi regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venerat, post Achillem pulcherrimus.*

18 Sect. *Interdum tamen & magnitudinem orationi affert Connexio, quæ dissolutioni contraria est.*

Ut *Militabant & Græci, & Cares, & Lycii, & Pamphilii, & Phryges.* Nam conjunctionis repetitio facit, ut infinita quædam videatur multitudo.

19 Sect. *Pertinet huc quoq;* Πλαγιασμὸς, *sive casus obliquatio.*

E. G. Non tam magnificum est, *Cæsar in Italiam advenit;* quàm *Cæsarem in Italiam advenire nunciatur.*

20 Sect.

20 §. *E schematibus* διανοίας *commendatur Aposiopesis. Nam quædam, non dicta videntur majora. Item Epiphonemata. Quippe rem jam prolatam ornant, eóque divitias ostendunt orationis.*

21 §. Superest *sublimis characteris* compositio. *Continet ea juncturam, ordinem, numerum, & periodum.*

22 §. *Quod ad juncturam, ea partim vocales spectat, partim consonas.*

23 §. *Concursus vocalium hoc in charactere, nec planè est consectandus, cùm, immodicus si sit orationem dissolvat, ac divellat; nec usque quaque fugiendus, quia, id si fiat, oratio quasi muta erit, atque expers ejus suavitatis, quæ ex iis oritur junctis.*

24 §. *Quod ad consonarum concursum, conducant verba aspera, similiaque rebus, de quibus agitur.*

Aspera autem, ut superiùs quoque monitum, sunt *excors, parricida, Xerxes,* similiaque.

25 §. *Ad ordinem imprimis pertinent conjunctiones, quæ crebræ sunt in hoc stylo: sed non reddit eas exquisitè, nec expletivas temere infercit.*

26 Sect. *Observandum quoque, ut posteriori loco ponamus, quæ magis sunt illustria, ne à validiori decidisse videamur ad infirmius.*

27 §. *Si numerum spectes, pæanes, dactylos, ac similes pedes amat; contrà iambos, ac trochæos fugit.*

28 §. Si *periodum consideres, membris constat longioribus, utiturque dicendi genere circumducto.*

29 Sect. *Et hæc generatim de charactere magnifico; quæ cùm aliis, tum imprimis orationi convenit panegyricæ.*

In ea, ut Dionysius Halicarnass. tradit quæ de regibus vel Diis dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & majestate verborum dici debent. Quæ verò ad collationes, sive similitudines, nec non ad comparationes pertinent, requirunt sermonem urbanum, ut idem monet.

30 Sect. *Characteri huic opponitur* Forma Ψυχρὰ, sive Frigida; *quæ & ipsa in tribus spectatur.*

31 Sect. *Primò in sententiis si nimis hyperbolicæ fiat; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*

32 Sect. *Deinde in verbis, quod fit vocibus peregrinis, ac epithetis intempestivis, ut cùm Alcidamas dixit* humidum sudorem. *Item si juncta fuerint more dithyramborum: ac deniq; metaphoris grandibus, quæq; magis conveniant tragædiis.*

33 Sect. *Denique nascitur frigus è compositione, idque bifariam. Nam vel ea planè est numeri expers, ut si constet syllabis longis: vel nimis numerosa, ut cùm nonnulli versus ponunt continuos, aut manifestos;*

Hoc voluit Demetrius, cùm damnat μὴ κατακλεόμενα ὑπὸ τῆς συνεχείας: h. e. versus non occultatos oratione solutâ, cui includuntur, sed adeo apertos, ut neminem lateant. Cæterùm de discrimine styli grandis, & tumidi, vide & Plinium lib. IX, epist. XXI. ad Lupercum.

CAP. V.

De charactere Tenui, ac vitio ejus: item charactere Mediocri, vitioque opposito.

1 §. Vidimus *de stylo magnifico*, *sequitur tenuis*. Hujus Sententiæ *sunt exiles: ut de casa, agello, exiguo fluvio, aut oppidulo*.

2 §. Locutio est *pura*, *perspicua*, *probabilis*, *&* *evidens*. *Fugit verba duplicia, facta, ambigua*, *item casuum obliquationem*.

3 §. In compositione *vitat syllabarum longarum concursum, & membrorum longitudinem*.

4 §. *Habet hic stylus imprimis in* Epistolis *locum. Interdum tamen hæ quoque assurgunt, ut cum ad Reges, aut civitates scribitur. Verùm familiarium epistolarum dispar est ratio, quæ intra tenuem ferè characterem subsistunt. Quare non incommodè hoc loco paucis agemus de epistolarum sententiis, verbis, ac compositione*.

5 §. Sententiæ, *ac universè materia ejus sunt res familiares, aut publicæ: nec hæ ipsæ nimis prolixè tractandæ. Nam si aut de rebus Philosophicis agamus; aut argumentum quidem sit epistolicum, sed ad libri magnitudinem excreverit, epistolam nomen suum amittere censet* Demetrius.

6 §. *Contexuntur epistolæ* Verbis *quotidianis, vel potiùs paulò ornatiùs, quando epistola quodammodo dono mittitur amico*.

7 §. Compositio *respuit numeros, ac verborum ambitum*,

8 Sect. *Hæc de stylo epistolico. Porrò, ex mente* Halicarnassei, *nec in nuptiali oratione ab humili elocutione est recedendum, sed insidendum vestigiis Xenophontis; in paucis verò ad gravitatem efferenda oratio, si alicubi sententiarum cogat magnitudo.*

9 Sect. *Tenui characteri vitium est vicinum,* Forma arida, *quæ & ipsa spectatur in sententiis, verbis, & compositione.*

Sententiis, ut cum quidam aiebat, *Xerxes descendit cum suis.* Nam dicendum fuerat, *cum innumerabili exercitu,* aut *cum tota Asia.*

Verbis, ut si de parricida dicas; *Euge tibi homicidam.* Nam & illud *euge* blandientis est, & *homicida,* pro *parricida,* satis grave non est.

Compositione denique, si crebra fuerint incisa, ut in Hippocratis aphorismo; *Vita brevis, ars longa, occasio præceps, experientia fallax, judicium difficile.* Item si, cùm de re majori dicamus, periodo utamur, postremâ sui parte truncatâ: ut qui Aristidem cognomento Justum accusabat, quia non profectus esset ad pugnam Salaminiam; *Atqui Ceres, sua sponte venit, & nobiscum pugnavit: Aristides autem non.* Tantum de notâ tenui atque aridâ.

10 Sect. *Superest character æquabilis, sive* Mediocris; *qui mediam, inter tenuem & magnificum stylum, obtinet naturam.*

11 Sect. *Itaq; & sententiæ ejus aliquantum se demittunt, neq; tamen ad imum genus descendunt.*

12 Sect.

12 §. *Idem esto judicium de verbis. Nam magis, quàm tenuis character, sectatur, lepida jucundaque verborum ac sententiarum ornamenta: at aspernatur vehementiores figuras, quæ sublimi generi tribuuntur; ut sunt grandes Metaphoræ, Interrogationes crebræ, Apostrophæ, Prosopopoeiæ, Exclamationes & similes.*

13 §. *Plus quàm alia genera, numeris, ac compositioni studet.*

14 §. *Vicinum est huic generi vitium,* Forma Eluctuans; *quod, aridum fugiens characterem, nimis assurgit; aut inflatum ac tumidum vitans, humi serpit.*

CAP. VI.

De Venustate, vitióque ei opposito.

1 §. Hactenus *de triplici charactere, vitiisque his oppositis. Agendum nunc de characterum affectionibus: cujusmodi inter alias sunt* venustas, & gravitas; *quas falsò, veros esse characteres, putavit Demetrius.*

2 §. *Venustas est duplex, levior, & gravior.*

3 §. *Leviores joci magis conveniunt Comoediis: unde crebri sunt apud Aristophanem, & Plautum.*

Hujus quoque generis est scomma Lysiæ, qui de vetula edentula dicebat, eam faciliùs numeraturum digitos, quàm dentes.

4 §.

4 Sect. *Gravior venustas est duplex. Prior est ad dignitatem, atque amplitudinem; cujusmodi apparet in poetis epicis.*

†Odyss. 3. vers. 102. Ut cùm Homerus† Nausicaën, ejusque imitatione Maro† Didonem comparat Dianæ.

†4. Æn. 5 Sect. *Posterior est ad exacerbandum. Itáque terribilis est, & ἐμφατική.*

Ut cùm apud Homerum* Cyclops ait, hoc hospitale munus habiturum Ulyssem, quòd post socios sit à vorandus; quo lepôre nihil crudelius.

*Odyss. 10. v. 369.

6 Sect. *Est & altera venustatis distributio. Nam alia per se inest rebus, alia est in tractatione, alia in utróque.*

7 Sect. *Primi generis sunt nympharum horti, hymenæi, amores, convivia, choreæ, totáque poesis Sapphûs.*

8 Sect. *Alterius generis est, cùm è rebus naturâ odiosis lepôrem elicimus.*

*Lib. 2. de instit. Cyri Ita Xenophon * invenit venustatem in homine invenusto, Aglatidâ Persâ, cum ait, citius ex eo ignem, quàm risum elici posse.

9 Sect. *Tertii generis est, cùm tractatio res naturâ venustas venustiores facit.*

Sanè florum conjunctio res est jucunda; sed lepidior redditur à Marone † his versibus.

†Ecl. 2.

——*Tibi*

——— Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papavera carpens
Narcissum, & florem jungit bene olentis anethi.

10 Sect. *Spectatur autem ornatus in tribus: sententiis, locutione, & compositione.*

11 Sect. *Sententiarum loci sunt minimùm tres. Prius est proverbiorum. quorum etiam alia aliis superducuntur. Alter est fabularum, sive hæ veteres, seu novæ. Tertius locus est timoris imitatio.*

Ut si quis funem timuerit; quia serpentem esse putaret.

12 Sect. Differunt *autem plurimùm ridicula, & venusta. Primò enim discrepant* materiâ; *cùm, quæ naturâ venusta sunt, non rideantur; quæque videntur, habeant deformitatem sine decore, aut admiratione. Deinde* Dictione, *quæ in venustis pulchra, in ridiculis vulgaris.* Præterea fine, *qui illic est delectatio & iocus, hîc risus.* *Ac denique* loco, *qui in venustis etiam tragædiis esse potest, in ridiculis non item.* Et *hæc de sententiis.*

13 Sect. *Verborum venustas vel respicit elegantiam, vel dignitatem, seu figurationem.*

14 Sect. *Ad priorem modum refer juncta, ac dithyrambica.*

Ut in illo Pub. Syri Mimi.

Pietaticultrix, gracilipes, crotalistra, Avis exulhyemis.

15 Sect. *Item ὀνοματοποιηθέντα, sive novata.*

Cujusmodi est illud Augusti, † *vapidè se habere*, pro *malè*; *betizare*, pro *languere*.

† Apud Suetonium in Aug. cap. 91.

16 Sect. *Item hausta à plebe, sed tempestivè usurpata.*

Quorum exempla suggeret Plautus, imprimis in sermone servorum.

17 Sect. *Ad dignitatem pertinent tropi, & schemata tum λέξεως, tum διανοίας.*

18 Sect. *Inter tropos commendantur Metaphoræ, Allegoriæ, ac Hyperbolæ quoque, sed Sapphicæ.*

Ut, *Auro magis aurea*. Nam comicæ magis sunt ridiculæ, quàm venustæ.

19 Sect. *E schematibus λέξεως amat Anaphoram, & Anadiplosin.*

20 Sect. *Laudatur quoque in ea concisio sive sermonis brevitas.*

Ut illo Terentii : †

† Eun Act 3. sc. 5.

——*Simul alia circumspecto,*
Satin explorata sint; video esse; pessulum ostio obdo:

Periisset venustas, si dixisset; *Et tuta quidem esse omnia, animadvertebam.*

21 Sect. *E schematibus διανοίας amat Εἰκόνα sive imaginem, ac Παραβολὴν quoque sive Collationem: sed ea modum excedere non debet: Nam hyperbolica magis conveniunt poetis, quàm oratoribus.*

22 Sect.

22 Sect. *Præterea gaudet* Ἐπανορθώσει *sive Correctione.*

23 Sect. *Item inopinato, quod* παρὰ προσδοκίαν *vocant.*

24 Sect. *Item tecta accusatione,* καθ' ἐξοχὴν Σχῆμα, *sive Figura appellatur.*

25 Sect. *Superest compositio, quæ quod ad juncturam, suavitatem sectatur, quod ad ordinem, in* συναθροισμῷ, *sive congerie, vulgaria priori, nova atque inusitata posteriori collocat loco; quod ad periodum amat* ἰσόκωλα *sive membra paria; quod ad numerum, ita versibus utitur vel integris, vel dimidiatis, ut à nemine deprehendatur.*

Ut initio orationis pro Archia poëta; *In qua me non inficior mediocriter esse versatum* Ubi totus est hexameter. Oritur quoque suavitas, si oratio sit versui similis, inprimis in clausulis, ut,

Ad quos conscientiæ contagio pertinebat.

26 Sect. *Interdum etiam poetæ alicujus versus, emblematis instar, inseritur orationi.*

Ut à Cicerone in Pisonianâ factum videmus. Sed imprimis id facere gaudet in Philosophicis, ut in Academicis Quæst. Tusculanis, aliisq;

27 Sect. *Opponitur venustati* Κακοζηλία: *quæ & ipsa partim in sententiis consistit, ut* Centaurus seipsum equitatis; *partim in verbis, ut* Risit rosa suavicolor; *partim compositione, si ea vel anapæstica sit, vel similis versibus mollibus,*

ac fractis, quales sunt, qui constant Ionicis à majore, ac Sotadei appellantur.

Κακοζηλίας exemplum non unum in Aruntio observat Seneca epist. cxiv.

CAP. VII.

De Gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

1 §. De venustate, & Κακοζηλίᾳ *diximus hactenus superest gravitas, quæ orationem molestam acerbámque facit.*

2 Sect. *Hujus sententiæ sunt per se acerbæ. Jocos quidem adhibet, sed quibus admixta sit acerbitas.*

3 Sect. *Locutio spectatur partim in verbis singulis, quæ ad primam pertinent Elocutionis partem; partim in tropis, & schematibus.*

4 Sect. *Primi generis sunt, cùm* σύνθετα *sive composita, tum quæcunque asperitatem habent.*

5 Sect. *E tropis inserviunt gravitati Metaphoræ rem amplificantes. Item Allegoriæ, Emphasis, Hyperbole,* Εὐφημισμός.

6 Sect. *E schematibus* λέξεως *pertinent huc,* Ασύνδετον, Ανατροπή, Επίζευξις, Κλίμαξ. *At fugit verba similia, aliáque scitamenta, quæ magis lædentis sunt, quàm lædentis.*

7 Sect. E *schematibus* διανοίας *commendatur maximè Præteritio, Aposiopesis, Prosopopocia, Icon, Interrogatio,* Αντίθετα, Επανάστασις, *sive insultus orationis, ac denique* λόγος ἐσχηματισμένος,

τιασμένος, *sive oratio oblique aliquem perstringens.*

8 §. *Fit ea multifariam. Nam interdum ambiguè loquimur, interdum mutamus personam; idque tum vituperando similem, tum laudando dissimilem.*

9 §. *Interdum quia de aliquo tutum dicere non est, universè dicimus quod fieri soleat, aut debeat; aut interrogando amicè ingenuam elicimus confessionem.*

10 §. *Superest compositio. Ea, quod ad juncturam est vocalibus hiulca, consonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat quod maximè asperum, indignùmque est. Quod ad periodum, usurpat inprimis κῶλα κομματικὰ, & periodos in fine adstrictas contortásque.*

11 §. *Vitium gravitati oppositum dicitur ἄχαρι*, sive invenustum, *quod itidem consistit in rebus, verbis, compositione.*

12 §. *In rebus peccatur, si sint turpes & obscenæ. In verbis, si rebus non respondeant.*

Ut cùm Clitarchus ait, *Depascit quidem loca montana, involat autem in cavas quercus.* De vespæ genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13 §. *In compositione denique, si oratio sit similis divulsæ; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longæ adeò, ut penè suffocent dicentem.*

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus;

affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

CAP. VIII.

De Pronunciatione generatim, dequo voce particulatim.

1 Sect. *Superest* Pronunciatio *sive actio; postrema quidem oratoriæ facultatis pars, si ordinem in tractando consideres: sed tanti illa momenti, ut primas, secundas, tertias, ei tribuerit Demosthenes.*

2 Sect. *Est verò Pronunciatio vocis gestuúmque pro rebus & verbis apta conformatio.*

3 Sect. *Ejus quasi fundamentum est memoria, sive firma rerum verborumque comprehensio. Nam nisi memoriter dicamus, multum decedet de vi, & gratiâ pronunciationis: neque auditores tantopere mirabuntur oratorem.*

Viris tamen principibus; item ægrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte oratoria, vitio verti nequit, si recitent è commentario.

4 Sect. *Memoriæ præcipuum lumen adfert ordo; eoq; seu nostra, seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.*

Nempe unum melius observamus, quàm multa. Quæ autem aptè cohærent, quodammodo unum fiunt, quemadmodum ex pluribus anulis fit catena.

5 Sect.

5 Sect. *Etiam memoria juvatur locorum imaginumque doctrinâ. Loci se habent instar chartæ, imagines, instar scripturæ.*

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud est, quàm simulachrum rei, de qua dicendum est. Loca ejusmodi sunt ostium, fenestra, caminus, lectica, *&c.* vel hortus, fons, collis, *&c.* Imago Cæsaris argumento erit, de Cæsare dicendum esse: ut equus, vel navis de equestri certamine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, sus, asinus, significabunt primùm de alicujus rapacitate, inde de immunditie, ac denique de obtuso ingenio tractari oportere. Item ovis, turtur, ciconia, repræsentabunt mite ingenium, castitatem, pietatem erga parentes: atque ita in aliis.

6 Sect. *Sed omnis ista doctrina, quam operosè multi persequuntur, à nobis hoc loco præteribitur, eò quòd magnâ sui parte memoriam magis obruat, quàm juvet: & qua parte eam juvat ad distinctam artem pertineat, quæ* Μνημονευτικὴ * *vocatur.* * Memorialis.

7 Sect. *Partes pronuntiationis sunt duæ: una vocem format, altera corporis motum.*

Illa aures, hæc oculos afficit, ac movet: ab illa pronunciationis, & ab hac actionis nomen impositum est.

8 Sect. *Præcepta harum partium vel generalia sunt quæ utramque respiciunt: vel specialia,* quæ

quæ earum alteram tantùm spectant.

9 Sect. *Prioris generis est præceptum istboc, ne studiosè consectentur actionis delicias.*

Alioqui verendum planè, ne idem nobis usu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iste, equos etiam suos saltare ad modulos docebat. Sed ea res pessimè cessit. Nam cùm Marte esset decertandum adversus Crotoniatas, equi lascivis motibus se atque universum exercitum † perdiderunt. Philosophi quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & gestu μαλθακὸς † erat, ideo in tantum displicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti Titi pertinet, quod tam solutus ac mollis fuerit in agendo, ut saltationis genus ab eo Titii nomen† invenerit.

10 §. *Nec propterea ars in totum negligi debet; sed modus solùm requiritur. Nam ut affectatio artis adversatur gravitati; ita ejus neglectus austeram ac rusticam reddit actionem.*

11. §. *præcepta, quæ ad solam pertinent vocem, vel totam respiciunt orationem, vel partem duntaxat.*

12 Sect. *Priora sunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.*

13 Sect. *Ratione qualitatis curandum, ut vox sit clara, itémque varia, cui pugnat μονοτονία: item ne sit nimis præceps, sed cum mora proferatur.*

14 Sect. *Ratione quantitatis videndum ut vox tendatur ac remittatur pro multitudine auditorum*

† Aristoteles lib. de rep. Sybaritarum, & ex eo Athenæus lib. 12. & Ælianus lib. 16. de Anima lib. c. 33. item Suidas.
† Philostratus de vitis Sophist. lib. 2
† Effæminatus.
† Cicero de claris Oratoribus.

terum Sed tamen nec ascendat ad extremum, nec descendat. Nam vox ima si sit, vim non habet; & in acutissimo clamore, ne rumpatur plurimum est.

Et quid majus inscitiæ fuerit argumentum, quàm clamore applausum quærere velle? Quales verius *clamatores* dixeris, quam *oratores*. Cicero † eos claudis esse similes dicebat. Nempè quia ut hi, ob imbecillitatem suam, ad equum confugiunt: ita isti in voce Stentoreâ, tanquam in jumento, fiduciam omnem apud imperitos reponunt. Atqui, ut bene olim dictum fuit, cognoscitur orator ὀυκ ἐκ τ̃ φωνῆς, ἀλλ᾽ ἐκ τ̃ γνώμης. † Nec solùm hac parte peccant artis ignari; sed, ut nihil est undique perfectum, est cum etiam exorbitent viri præstantes. Talis erat Q. Haterius, quem sufflaminandum esse, scitè dicebat Augustus †. Idcirco parère solet liberto, qui vehementiùs currentem refrænaret

† Plutarchus in Cicerone, & ex eo Photius in Bibliotheca, cap. 245.

† Non ex voce, sed ex mente.

† M. Seneca in epitome contro. præf. l. 4.

5 Sect. *Præcepta, quæ partem tantum orationis spectant, vel majorem ejus partem respiciunt, vel minorem.*

6 Sect.. *Quod ad partes majores, in exordiis utimur voce submissiori, postea magis insurgit vox: ac in narratione quidem est plana apertaq; in contentione acrior, imprimis in argumentando; in epilogo excitata, quasi partâ victoriâ.*

7 Sect. *Quod ad partes minores, verba singularia*

gular a pronuncianda sunt articulatè, & ἐμφαντικὰ quidem ἐμφατικῶς; verba conjuncta, si numerus insit, cum quadam vocis modulatione sunt proferenda: res grandes dicendæ cum majestate quadam, atroces concitatè: suadebimus voce gravi, laudabimus magnificâ; in ira utimur voce incitatâ, crebróque interruptâ, in miseratione verò flebili ac tristi.

CAP. IX.

De Corporis motu.

1 Sect. *Hactenus de voce, sequitur corporis motus; de quo duplicia sunt præcepta. Alia enim Ethica sunt, & ad civilitatem morum pertinent: alia Rhetorica, quæ non universam spectant Vitam, sed orationem ad persuadendum idoneam.*

2 Sect. *Priora petenda ex Ethicis. Posteriora partim respiciunt totum corpus, partim certam corporis partem.*

3 Sect. *Ad totum corpus pertinet status, qui erectus & celsus esse debet; ita tamen ut, si in corona sit dicendum, adsit virilis in latera flexio.*

4 Sect. *Vultus, ad quem & frontis oculorúmque conformatio pertinent, debet pro rerum natura esse lætus, tristis; blandus, minax; erectus, demissus.* †

† Quod interdum tristitiæ est, ut apud Cic. in Cluent. & Cæ. 1. de bel. Gall. interdum verecundiæ, ut Æn. 1. *Tum breviter Dido vultum demissa profatur,*

5 Sect. *Cervice utendum rectâ, non tamen rigidâ.*

6 Sect. *Humeri non allevandi.*

7 Sect. *Brachia non projicienda, nisi in vehementi affectu: quod si quid uberiùs ac speciosiùs tractemus, brachio dextro expatiamur in latus dextrum: sinistro brachio rariùs utimur; nec ferè nisi eatenus, ut quasi normalem angulum efficiamus.*

8 Sect. *Manus optimè à sinistro incipit latere, ac dextro deponitur.*

9 Sect. *Pectus ferire, aut femur, prope scenicum est.*

10. Sect. *Idem judicandum de supplosione pedum; quâ olim utebantur in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis.*

Atque hæc de gestu corporis sufficiat monuisse. Reliqua, quæ ad actionem pertinent, exercitationi relinquemus; ut cui plus hoc agendi artificium debeat, quàm præceptis. Vel cui ista non sufficiunt, cætera petat ex Cornificii lib. III. ad Herennium. Fabio lib XI. cap. XIII. ubi copiosè de his agit: tum ex institutionibus nostris Oratoriis, quibus, ut alia multa, ita hanc etiam partem, pleniùs sumus persecuti.

FINIS PARTITIONUM ORATORIARUM.